

กระบวนท่ารำตัวนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก
กรณีศึกษาท่ารำครูทองเริม มงคลนัญญ์

นายทิวา พุทธสุวรรณ

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

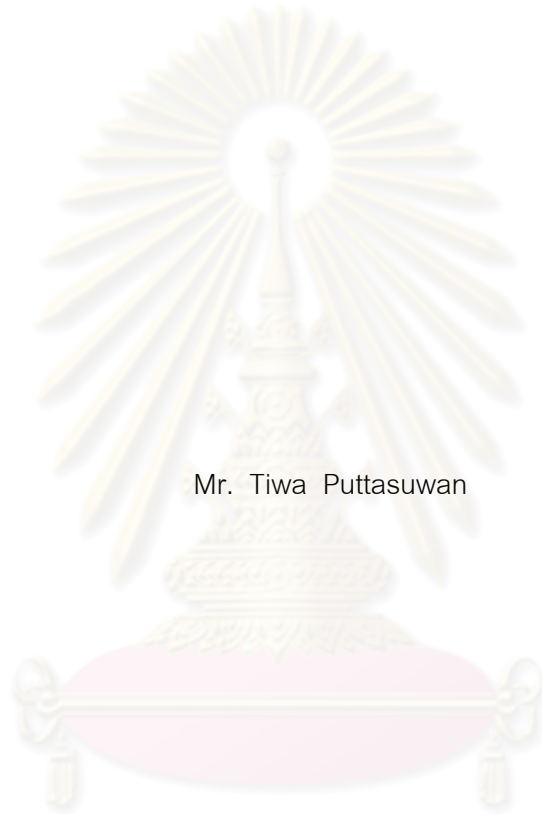
ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

NONTUK DANCE IN NARAYPRABNONTUK

EPISODE OF

KRU THONGRERM MONGKONNUT

Mr. Tiwa Puttasuwan

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkon University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กระบวนการทำรำตัวบนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์

ปราบบนทุก กรณีศึกษาทำรำครูทองเฒ่า มงคลนัญ

โดย

นายทิวา พุทธสุวรรณ

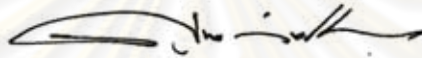
สาขาวิชา

นาฏยศิลป์ไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

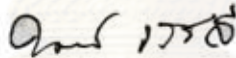
รองศาสตราจารย์ ผุสดี หลิมสกุล

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

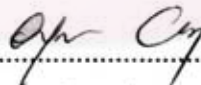

.....คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์)

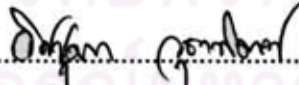
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

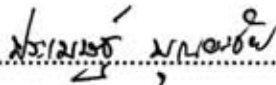
.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ผุสดี หลิมสกุล)

.....กรรมการ
(อาจารย์ วิษุตา วาทีศย์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ประเมษฐ์ บุญชะชัย)

ทิวา พุทธสุวรรณ : กระบวนการทำรำด้วนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทุกกรณีศึกษาทำ
รำครูทองเริ่ม มงคลนัญ (NONTUK DANCE IN NARAYPRABNONTUK EPISODE OF KRU
THONGRERM MONGKONNUT)

อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ดุสิต หลิมสกุล, 493 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา กระบวนการทำรำด้วนนทุกในการแสดงโขน ชุด
นารายณ์ปราบนทุกของครูทองเริ่ม มงคลนัญ

ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการทำรำด้วนนทุก ของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของกระบวนการทำ
ด้วนนทุกที่เป็นแบบแผน นอกจากนี้ยังให้แง่คิดในด้านคุณธรรมที่ว่า การหลงมัวเมาในอำนาจหรือใช้อำนาจ
ในทางที่ผิด จะก่อให้เกิดความวิบัติแก่ชีวิตในที่สุด

กระบวนการทำรำด้วนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทุก ประกอบไปด้วยการแสดง 4 ช่วง
ตามเนื้อเรื่อง โดยเรียงตามลำดับ คือ

- 1 ช่วงนทุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนการที่ต้องรำรับทกับเทวดานางฟ้า และกระบวนการ
รำบรรยายถึงความเจ็บปวดของตน
- 2 ช่วงนทุกขอนิ้วเพชร เป็นการรำเดี่ยว ประกอบด้วยกระบวนการรำตีบทตามบทร้อง และกระบวนการ
ทำดีใจประกอบเพลงหน้าพาทย์
- 3 ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนการรำประกอบเพลงหน้าพาทย์เพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์เมื่อเกิด
ความโมโห
- 4 ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป เป็นกระบวนการรำคู่เกี่ยวด้วนนางตามบทร้อง และการรำตามบท
พากย์ - เจรรจา

กระบวนการทำรำด้วนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทุก เป็นกระบวนการรำที่สมควรแก่การ
อนุรักษ์ ซึ่งแฝงไปด้วยแง่คิดในด้านคุณธรรม อีกทั้งยังเป็นกระบวนการรำที่มีความสวยงามและมีคุณค่าต่อ
นาฏยศิลป์ไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา นาฏยศิลป์
สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5186603135 : MAJOR THAI DANCE

KRY WORD : NONTUK DANCE IN NARAYPRABNONTUK EPISODE OF

KRU THONGRERM MONGKONNUT

TIWA PUTTASUWAN : NONTUK DANCE IN NARAYPRABNONTUK EPISODE OF KRU THONGRERM MONGKONNUT. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. PHUSADEE LIMSCHOON, 493 pp.

This thesis aims to study the Nontuk dance patterns in Naray Prab Nontuk episode of Kru Thongrerm Mongkonnut.

The findings were found that dancing postures called Nonthuk, created by Mr. Thongreum Mongkolnat, which are the original of the dancing postures that are traditional. Moreover, these were believed in offering moralities of being obsessed with power or using power in a wrong way that finally cause disaster to our life.

The Nontuk dance patterns in Naray Prab Nontuk episode consist of 4 periods of performance respectively related to the story's content;

1. Period of Nontuk Langtao Tewada Nangfa (Nontuk washes feet of gods and goddesses) is performed together with god and goddess characters. This dance pattern describes the painful of Nontuk.

2. Period of Nontuk Khor Neuphet (Nontuk asks for the Diamond Finger) is the single dance including the interpretive dance pattern according to the song and the Deejai (delight) dance posture in Phleng Na Phat (Na Phat repertoire).

3. Period of Nontuk Sangharn Tewada Nangfa (Nontuk slays gods and goddesses) is the dance posture in Phleng Na Phat to show the supernatural power when he is angry.

4. Period of Keo Nang Naray Lea Tooksap (Nontuk flirts with Lady Naray and is cursed) is the couple dance performed together with Tua Nang (heroine) according to the song and the narration-dialog.

With the additional moral aspects, the beauty and the value of the dance to Thai dancing art, the dancing postures in performance of Khon (Thai classical masked play) in a scene titled "Ramayana beating Nonthuk" are very important to be preserved.

Depastment Dance

Student's signature..... *Tiwa*

Field of study Thai Dance

Advisor's signature..... *P. Limschoon*

Academic year 2006

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ท่านผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหลายท่าน ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ผู้สดี หลิมสกุล อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ความกรุณาตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นอย่างดี อีกทั้ง อาจารย์วิชชุตา วุฑฒิตย์ อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความรู้และ ข้อคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ วิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณ นายประเมษฐ์ บุญยะชัย นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ นายดำรงศักดิ์ นามภูประเสริฐ นายเจต ศรีอ่ำอ่วม ที่กรุณาถ่ายถอดกระบวนการทำตัวนทุกพร้อมทั้งบอกเล่าถึง ประวัติของครุทองเริ่ม มงคลนัญ เพื่อเป็นประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ รวมทั้งอาจารย์เสมอแหล มุลพันธ์ ที่กรุณาถ่ายถอดกระบวนการทำของนางนารายณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ครู อาจารย์ทุกท่านที่มีได้เอ่ยนาม ซึ่งได้ให้ความอนุเคราะห์ให้ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้และทำให้เสร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกเป็นพระคุณ อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอขอบพระคุณครุอาจารย์ทุก ๆ ท่านมา ณ โอกาสนี้

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าทางด้านนาฏศิลป์ไทย และรวบรวมบันทึกกระบวนการ ทำรำเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งผู้วิจัยมีความต้องการให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นแนวทางให้กับผู้ที่ สนใจในรูปแบบของการแสดงและกระบวนการทำตัวนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบ นนทก ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงของครุทองเริ่ม มงคลนัญ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานต่อไป วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษแก่ผู้อื่นต่อไป ผู้วิจัยจึงขออุทิศความดีให้แก่บิดา มารดา ครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน ครุทองเริ่ม มงคลนัญ ผู้เป็นต้นแบบแห่งตัวนทุกของกรม ศิลปากร และทุก ๆ ท่านที่เป็นกำลังใจที่ทำให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ด
สารบัญแผนผัง.....	ศ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	6
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
บทที่ 2 ประวัติและผลงานนายทองเริ่ม มงคลนัญ.....	12
2.1 ประวัติส่วนตัว.....	12
2.2 ประวัติด้านการศึกษา.....	13
2.2.1 วิชาสามัญ.....	13
2.2.2 นาฏศิลป์.....	13
2.3 ประวัติการทำงาน.....	14
2.3.1 การเป็นศิลปิน.....	14
2.3.2 การรับราชการ.....	16
2.4 ผลงานการแสดง.....	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	48
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
3.1.1 การศึกษาเอกสาร.....	49
3.1.2 การสัมภาษณ์/การสนทนา.....	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.1.3 การสังเกตการณ์.....	62
3.1.4 การทดลองปฏิบัติ	63
3.2 การตรวจสอบข้อมูล.....	63
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	64
3.4 แผนการดำเนินการวิจัย.....	65
3.5 การพบอาจารย์ที่ปรึกษา.....	67
3.6 เสนอผลการวิจัย.....	67
บทที่ 4 องค์ประกอบการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนนทก....	72
4.1 ประวัติ.....	73
4.1.1 ประวัติตัวนนทก.....	73
4.1.2 ประวัติความเป็นมาของการแสดง ชุด นารายณ์ปราบนนทก.....	75
4.2 ผู้แสดง.....	80
4.2.1 การคัดเลือกผู้แสดง.....	80
4.2.2 การฝึกหัดผู้แสดง.....	84
4.2.3 การแสดงบทนนทก.....	87
4.3 เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์การแสดง.....	92
4.3.1 เครื่องแต่งกาย.....	92
4.3.2 อุปกรณ์การแสดง.....	98
4.4 เพลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง.....	100
4.4.1 เพลงร้อง.....	100
4.4.2 เพลงหน้าพาทย์.....	103
4.4.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง.....	104
4.5 บทการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก.....	109
4.5.1 บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.....	109

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.5.2 บทละครตอนพระนารายณ์ปราบหนทุกพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	117
4.5.3 บทละครเรื่องสุดาวตาร พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	124
4.5.4 บทละครเรื่องนารายณ์ปราบหนทุก พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ.....	125
4.5.5 บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบหนทุก สำนวนกรมศิลปากร.....	130
4.6 สถานที่แสดงและฉากประกอบการแสดง.....	137
4.6.1 สถานที่แสดง.....	137
4.6.2 ฉากประกอบการแสดง.....	141
บทที่ 5 กระบวนการทำรำของหนทุกในการแสดงโขน ตอน นารายณ์ปราบหนทุก.....	144
5.1 ช่วงหนทุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า.....	167
5.1.1 กระบวนทำรำเพลงเร็ว.....	137
5.1.1.1 เทคนิคในการแสดง.....	169
5.1.1.2 วิเคราะห์กระบวนทำรำ.....	170
5.1.2 กระบวนทำรำเพลงกระบอกทอง.....	173
5.1.2.1 เทคนิคในการแสดง.....	178
5.1.2.2 วิเคราะห์กระบวนทำรำ.....	180
5.1.3 กระบวนทำรำเพลงเร็ว.....	183
5.1.3.1 เทคนิคในการแสดง.....	186
5.1.3.2 วิเคราะห์กระบวนทำรำ.....	188
5.1.4 กระบวนทำรำเพลงทำยรัวปลุกต้นไม้.....	192
5.1.4.1 เทคนิคในการแสดง.....	198
5.1.4.2 วิเคราะห์กระบวนทำรำ.....	199

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.1.5 กระบวนท่ารำเพลงร่าย.....	203
5.1.5.1 เทคนิคในการแสดง.....	209
5.1.5.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	211
5.1.6 กระบวนท่ารำเพลงตะนาวแปลง.....	214
5.1.6.1 เทคนิคในการแสดง.....	222
5.1.6.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	224
5.2 ช่วงนนทุกขอนิ้วเพชร.....	227
5.2.1 กระบวนท่ารำเพลงเสมอมาร.....	227
5.2.1.1 เทคนิคในการแสดง.....	232
5.2.1.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	234
5.2.2 กระบวนท่ารำเพลงแขกลพบุรี.....	236
5.2.2.1 เทคนิคในการแสดง.....	256
5.2.2.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	261
5.2.3 กระบวนท่ารำเพลงรั้ว.....	265
5.2.3.1 เทคนิคในการแสดง.....	268
5.2.3.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	270
5.2.4 กระบวนท่ารำเพลงกราวใน.....	272
5.2.4.1 เทคนิคในการแสดง.....	276
5.2.4.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	277
5.3 ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า.....	280
5.3.1 กระบวนท่ารำเพลงเร็ว.....	280
5.3.1.1 เทคนิคในการแสดง.....	288
5.3.1.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	289
5.3.2 กระบวนท่ารำเพลงคูกุพาทย์.....	295
5.3.2.1 เทคนิคในการแสดง.....	306
5.3.2.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	308

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.4 ช่วงเกี่ยวงาานาาาาาาาาาาาาาาาา.....	316
5.4.1 กระทบท่ำรำเพลงซมโอม.....	316
5.4.1.1 เทคนิคในการแสดง.....	329
5.4.1.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	333
5.4.2 กระทบท่ำรำเพลงโ้โอมเพลงฉิ่ง.....	338
5.4.2.1 เทคนิคในการแสดง.....	346
5.4.2.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	349
5.4.3 กระทบท่ำรำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า.....	353
5.4.3.1 เทคนิคในการแสดง.....	359
5.4.3.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	360
5.4.4 กระทบท่ำรำเพลงร่ำ.....	363
5.4.4.1 เทคนิคในการแสดง.....	369
5.4.4.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	371
5.4.5 กระทบท่ำรำเพลงซมตลาด.....	373
5.4.5.1 เทคนิคในการแสดง.....	399
5.4.5.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	400
5.4.6 กระทบท่ำรำเพลงร่ำ.....	405
5.4.6.1 เทคนิคในการแสดง.....	412
5.4.6.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	415
5.4.7 บทพากย์ – เจาจา.....	417
5.4.7.1 กระทบท่ำรำ	
บทพากย์ – เจาจา (ช่วงที่ 1).....	418
5.4.7.1.1 เทคนิคในการแสดง.....	424
5.4.7.1.2 วิเคราะห์กระทบท่ำรำ.....	426

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.4.7.2 กระบวนท่ารำ	
บทพากย์ – เจริญ (ช่วงที่ 2).....	428
5.4.7.2.1 เทคนิคในการแสดง.....	438
5.4.7.2.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	441
5.4.7.3 กระบวนท่ารำ	
บทพากย์ – เจริญ (ช่วงที่ 3).....	444
5.4.7.3.1 เทคนิคในการแสดง.....	453
5.4.7.3.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	456
5.4.8 กระบวนท่ารำเพลงบรเทศ.....	459
5.4.8.1 เทคนิคในการแสดง.....	462
5.4.8.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	463
5.4.9 กระบวนท่ารำเพลงร้ว.....	466
5.4.9.1 เทคนิคในการแสดง.....	468
5.4.9.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ.....	469
บทที่ 6 สรุปและเสนอแนะ.....	478
รายการอ้างอิง.....	490
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	493

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางการถ่ายทอดกระบวนการวนทำรำตัวนนทุก.....	63
2 ตารางขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย.....	66
3 ตารางเปรียบเทียบบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4.....	121
4 ตารางเปรียบเทียบคำกลอนในบทพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4.....	122
5 ตารางเปรียบเทียบบทประพันธ์แต่ละสำนวน.....	136
6 ตารางทำรำตีบทตามความหมาย (เพลงเร็ว).....	171
7 ตารางกิริยาท่าทาง (เพลงเร็ว).....	171
8 ตารางกิริยาท่าทาง (เพลงกระบอกทอง).....	180
9 ตารางกิริยาท่าทาง (เพลงเร็ว).....	189
10 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงทำยั่วปลุกต้นไม้).....	200
11 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำเพลงร่าย บทร้อง “เพียงว่า”.....	207
12 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำเพลงร่าย บทร้อง “จะดีน”.....	208
13 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำเพลงร่าย บทร้อง “ลึ้นใจ”.....	208
14 ตารางแสดงทำรำตีบท (เพลงร่าย).....	211
15 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำ เพลงตะนาวแปลง บทร้อง “โล้นเกลี้ยง”.....	219
16 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำ เพลงตะนาวแปลง บทร้อง “ถึงเพียงหู”.....	220
17 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำ เพลงตะนาวแปลง บทร้อง “ก็คลาไคลขึ้นเฝ้า”.....	221
18 ตารางแสดงทำรำตีบท (เพลงตะนาวแปลง).....	225
19 ตารางแสดงทำรำ (เพลงเสมอมาร).....	234
20 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงเสมอมาร).....	234
21 ตารางความแตกต่างของกระบวนการวนทำรำเพลงแขกลพบุรี บทร้อง “รังแก”.....	252

สารบัญตาราง (ต่อ)

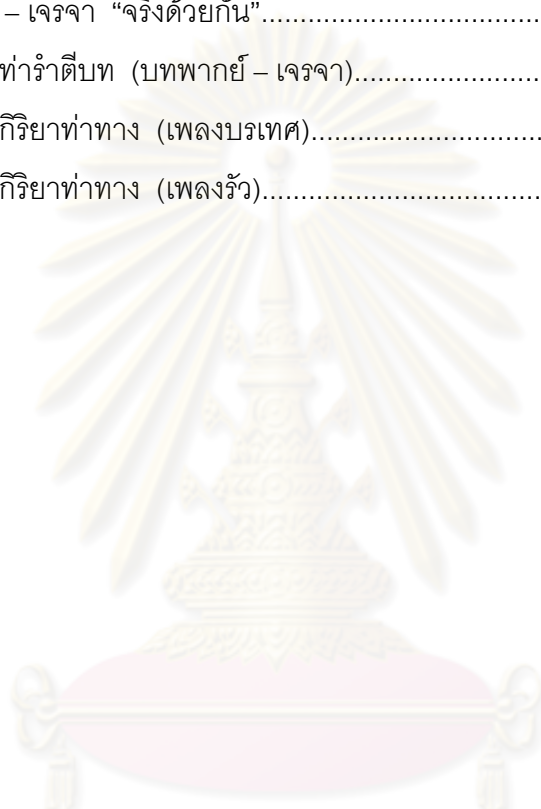
ตารางที่	หน้า
22 ตารางความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงแขกลพบุรี บทร้อง “จึงด้อยฤทธิ”.....	253
23 ตารางความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงแขกลพบุรี บทร้อง “ชี้ใคร”.....	254
24 ตารางความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงแขกลพบุรี บทร้อง “ให้ม้วยมรณัง”.....	255
25 ตารางแสดงท่ารำตีบท (เพลงแขกลพบุรี).....	261
26 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงรั้ว).....	270
27 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงกราวใน).....	278
28 ตารางแสดงท่ารำตีบท (เพลงเร็ว).....	289
29 ตารางการแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงเร็ว).....	290
30 ตารางแสดงท่ารำ (เพลงคูกุพาทย์).....	308
31 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงชมโฉม บทร้อง “เหลือเห็น”.....	326
32 ตารางการแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงชมโฉม บทร้อง “สตรี”.....	328
33 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงชมโฉม บทร้อง “เอื้อน”.....	328
34 ตารางแสดงท่ารำตีบท (เพลงชมโฉม).....	333
35 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงชมโฉม).....	334
36 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง บทร้อง “แสนรัก”.....	343
37 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง บทร้อง “จะขอสู้”.....	345
38 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง บทร้อง “อยู่ด้วย”.....	346

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
39 ตารางแสดงท่ารำตีบพ (เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง).....	349
40 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า บทร้อง “สามี่ภรรยา”.....	358
41 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า).....	361
42 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำเพลงรำย บทร้อง “รำงาม”.....	368
43 ตารางความแสดงท่ารำตีบพ (เพลงรำย).....	371
44 ตารางความแสดงท่ารำตีบพ (เพลงชมตลาด).....	401
45 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงชมตลาด).....	403
46 ตารางการแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงรำย บทร้อง “ก็ซี้ลงเพลาลันทันใด”.....	411
47 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ เพลงรำย บทร้อง “ซาหักลุ่มลงไม่คงได้”.....	412
48 ตารางแสดงท่ารำตีบพ (เพลงรำย).....	415
49 ตารางการแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ ในบทพากย์-เจรจา “ถึงเพียงนี้”.....	423
50 ตารางแสดงท่ารำตีบพ (บทพากย์-เจรจา).....	426
51 ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (บทพากย์-เจรจา).....	427
52 ตารางการแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ ในบทพากย์-เจรจา “มาลวง”.....	437
53 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ ในบทพากย์-เจรจา “ปราบ”.....	438
54 ตารางการแสดงท่ารำตีบพ (บทพากย์-เจรจา).....	442
55 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ ในบทพากย์-เจรจา “ขอให้คำอธิษฐาน”.....	451
56 ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ ในบทพากย์-เจรจา “สองเรา”.....	452

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
57	ตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำ ในบทรพากย์ – เจริญ “จริงด้วยกัน”	453
58	ตารางแสดงท่ารำตีบท (บทรพากย์ – เจริญ).....	456
59	ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงบรเทศ).....	464
60	ตารางแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงรำ).....	469

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ..... 12
2	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ..... 14
3	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น ฤๅษีแดง..... 15
4	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นนนทก..... 15
5	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นนนทก..... 16
6	การแสดงโขน ชุด ปราสาทนาสุร..... 17
7	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก..... 17
8	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก..... 18
9	รูปปั้นพระนารายณ์ปราบบทก..... 19
10	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น เสนาผู้ใหญ่..... 20
11	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ แสดงเป็นนนทก ในงานเลี้ยงต้อนรับผู้ว่าการ ธนาคารแห่งประเทศไทย 19 พ.ย. 2508..... 21
12	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นางสัมหนักขา..... 23
13	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก..... 23
14	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น อินทรชิต..... 24
15	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ และนายดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ..... 25
16	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก..... 27
17	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ จับทำรำ..... 27
18	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก..... 28
19	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นนนทก..... 29
20	ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น ฤๅษีกไลโกศ..... 30
21	อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย..... 31
22	อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย รับการถ่ายทอดทำรำองค์พระพิราพ..... 35
23	อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ..... 37
24	อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ แสดงเป็นพระพิราพ..... 39
25	อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม..... 41

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม รับการถ่ายทอดทำรื่องค์พระพิราพ.....	42
27	อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ.....	44
28	อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ รับบทเป็นตัวนอนทุก.....	46
29	สัมภาษณ์นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ.....	54
30	สัมภาษณ์และฝึกปฏิบัติกับนายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ.....	54
31	สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสาวณิต วิงวอน.....	55
32	สัมภาษณ์นายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ.....	57
33	สัมภาษณ์และฝึกปฏิบัติกับนายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ.....	57
34	สัมภาษณ์นายเจตน์ ศรีอำอ่วม.....	59
35	สัมภาษณ์นายจุลชาติ อรัณยะนาค.....	60
36	สูจิบัตรเรื่อง สุดาวตาร.....	77
37	สูจิบัตรเรื่อง สุดาวตาร.....	77
38	ลักษณะของผู้แสดง (ด้านหน้า).....	82
39	ลักษณะของผู้แสดง (ด้านหลัง).....	83
40	นั่งจับศิวะ.....	88
41	เต้นสายนิ้ว.....	89
42	ชี้นิ้ว.....	90
43	ท่าเกี่ยว.....	91
44	เครื่องแต่งกาย (ด้านหน้า).....	93
45	เครื่องแต่งกาย (ด้านหลัง).....	94
46	ศิวะนอนทุก (หน้าเต็ม).....	97
47	ศิวะนอนทุก (แบบกระบังหน้า).....	98
48	เตียง.....	99
49	อ่างล้างเท้า.....	99
50	นิ้วเพชร.....	100
51	วงปีพาทย์เครื่องห้า.....	106

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
52 วงปีพาทย์เครื่องคู่.....	107
53 วงปีพาทย์เครื่องใหญ่.....	108
54 พระราชวังสราญรมย์ (ในอดีต).....	138
55 วังวรดิศ (ในอดีต).....	139
56 โรงโขนหน้าจอ.....	140
57 นนทุกxonนิ้วเพชร.....	140
58 นารายณ์ปราบนนทุก.....	141
59 นนทูกมองเงาในอ่างน้ำ.....	146
60 นนทูกมองเงาในอ่างน้ำ.....	146
61 นนทูกเดิน ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว.....	147
62 นนทูกเดิน ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว.....	148
63 นนทูกรำเพลงคูกพาทย์ชูนนิ้ว.....	148
64 นนทูกรำเพลงคูกพาทย์ชูนนิ้ว.....	149
65 อารมณั้กั้ว.....	151
66 อารมณั้ตักใจ.....	152
67 อารมณั้เสรำเสี่ยใจ.....	153
68 อารมณั้ตีใจ.....	155
69 อารมณั้โกธร.....	156
70 อารมณั้รัก.....	158
71 ทำนั้ง.....	167
72 ทำ “เทวดานางฟ้า”.....	168
73 ทำ “มา”.....	168
74 ทำ “ถึง”.....	168
75 ครันถึง.....	173
76 จั้งเห็นนนทูก.....	174

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
77 ต่างตบเนียนึกสนุกทั่วหน้า.....	174
78 เข้ากลุ่มรุ่มรอมอสุธา.....	174
79 ให้ล้างบาบาทันใด.....	175
80 บ้างเขกเกศาไม่ปราณี.....	175
81 บ้างทิ้งถอนเกศ.....	175
82 ผลักไล่.....	176
83 ชุกกระซอก.....	176
84 ล้มคว่ำขมำไป.....	176
85 เป็นที่สำราญใจเทวา.....	177
86 ท่ามอง.....	183
87 ท่าล้างเท้า.....	184
88 ท่าจับศีรษะมือซ้าย.....	184
89 ท่าล้างเท้า.....	184
90 ท่าจับศีรษะมือขวา.....	185
91 ท่ามอง.....	185
92 ท่าจับศีรษะมือซ้าย.....	185
93 ท่าเทวดานางฟ้า.....	192
94 ท่าไป.....	192
95 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	193
96 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	193
97 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	193
98 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	194
99 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	194
100 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	194
101 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	195

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
102 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	195
103 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	195
104 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	196
105 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	196
106 ทำนองเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้.....	196
107 ท่าเตรียม.....	203
108 บัดเอย.....	203
109 บัดนั้น.....	204
110 นนทุกผู้ใจ.....	204
111 แก้วกล้ำ.....	204
112 ถูกรังแก.....	205
113 ทุกทนมทรมาน.....	205
114 เพียงว่า.....	205
115 จะคืน.....	206
116 ลึนใจ.....	206
117 ผมโกรน.....	214
118 ไล้นเกลี้ยง.....	215
119 ถึงเพียง.....	215
120 หู.....	215
121 ดูเงาในน้ำ.....	216
122 แล้วร่ำไห้.....	216
123 หวนคิด.....	216
124 ชัดแค้น.....	217
125 แน่นหทัย.....	217
126 ก็คราไคล.....	217

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
127 ชื่นเฝ้า.....	218
128 ทำนองเพลงตะนาวแปลง.....	218
129 เจ้าเทวี.....	218
130 ทำนองเพลงตะนาวแปลง.....	219
131 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	227
132 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	228
133 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	228
134 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	228
135 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	229
136 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	229
137 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	229
138 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	230
139 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	230
140 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	230
141 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	231
142 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	231
143 ทำนองเพลงเสมอมาร.....	231
144 ทำนองเพลงเพลงแขกลพบุรี.....	236
145 เดิน.....	237
146 เรา.....	237
147 จะฟ้อง.....	237
148 พระอิศวร.....	238
149 เทวดานางฟ้า.....	238
150 ถอนเส้นผม.....	238
151 จนหมด.....	239

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
152 ร้องไห้.....	239
153 ทำนองเพลงเพลงแขกลพบุรี.....	239
154 ข้าแต่พระเทพบิดร.....	240
155 ข้านี้.....	240
156 ทูกร้อน.....	240
157 เป็นมหันต์.....	241
158 คำ.....	241
159 เข้า.....	241
160 รับใช้.....	242
161 แก่เทวัน.....	242
162 เขาพากัน.....	242
163 รังแก.....	243
164 ไม่ปราณี.....	243
165 เพราะลูกนี้.....	243
166 บุญน้อย.....	244
167 จึ่งด้อย.....	244
168 ฤทธิ์.....	244
169 ต้องจนจิต.....	245
170 เจ็บอุรา.....	245
171 น่าบัดสี.....	245
172 ขอพระเทพบิดาโปรดปราณี.....	246
173 แก่ข้า.....	246
174 บทศรี.....	246
175 นี้สักครั้ง.....	247
176 ขอแต่ให้.....	247
177 ดัชนี.....	247

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
178	นี้เป็นเพชร..... 248
179	สำเร็จ..... 248
180	ฤทธิไกร..... 248
181	ตั้งใจหวัง..... 249
182	ชี้..... 249
183	ใคร..... 249
184	ให้ม้วย..... 250
185	มรณัง..... 250
186	จงโปรดให้สมดัง..... 250
187	ตั้งใจ..... 251
188	มา..... 251
189	ทำนองเพลงแขกลพบุรี..... 251
190	ทำนองเพลงร้ว..... 265
191	ทำนองเพลงร้ว..... 265
192	ทำนองเพลงร้ว..... 266
193	ทำนองเพลงร้ว..... 266
194	ทำนองเพลงร้ว..... 266
195	ทำนองเพลงร้ว..... 267
196	ทำนองเพลงร้ว..... 267
197	ทำนองเพลงร้ว..... 267
198	ทำนองเพลงกราวโน..... 272
199	ทำนองเพลงกราวโน..... 272
200	ทำนองเพลงกราวโน..... 273
201	ทำนองเพลงกราวโน..... 273
202	ทำนองเพลงกราวโน..... 273
203	ทำนองเพลงกราวโน..... 274

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
204 ทำนองเพลงกราวโน.....	274
205 ทำนองเพลงกราวโน.....	274
206 ทำนองเพลงกราวโน.....	275
207 ทำนองเพลงเร็ว.....	280
208 ทำนองเพลงเร็ว.....	281
209 ทำนองเพลงเร็ว.....	281
210 ทำนองเพลงเร็ว.....	281
211 ทำนองเพลงเร็ว.....	282
212 ทำนองเพลงเร็ว.....	282
213 ทำนองเพลงเร็ว.....	282
214 ทำนองเพลงเร็ว.....	283
215 ทำนองเพลงเร็ว.....	283
216 ทำนองเพลงเร็ว.....	283
217 ทำนองเพลงเร็ว.....	284
218 ทำนองเพลงเร็ว.....	284
219 ทำนองเพลงเร็ว.....	284
220 ทำนองเพลงเร็ว.....	285
221 ทำนองเพลงเร็ว.....	285
222 ทำนองเพลงเร็ว.....	285
223 ทำนองเพลงเร็ว.....	286
224 ทำนองเพลงเร็ว.....	286
225 ทำนองเพลงเร็ว.....	286
226 ทำนองเพลงเร็ว.....	287
227 ทำนองเพลงเร็ว.....	287
228 ทำนองเพลงคูกุพาทย์.....	295
229 ทำนองเพลงคูกุพาทย์.....	295

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
230 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	296
231 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	296
232 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	297
233 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	297
234 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	297
235 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	298
236 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	298
237 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	298
238 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	299
239 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	299
240 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	299
241 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	300
242 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	300
243 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	300
244 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	301
245 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	301
246 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	301
247 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	302
248 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	302
249 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	302
250 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	303
251 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	303
252 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	303
253 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	304
254 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	304
255 ทำนองเพลงคุณพาทย์.....	304

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
256 ทำนองเพลงคูกุพาทย์.....	305
257 ทำนองเพลงคูกุพาทย์.....	305
258 ทำนองเพลงชมโหม.....	317
259 ทำนองเพลงชมโหม.....	317
260 เหลือบเห็น.....	318
261 สตรี.....	318
262 ทำนองเพลงชมโหม “ไเอ้น”.....	318
263 ทำนองเพลง“ไเอ้น”.....	319
264 วิไล.....	319
265 ลักษณะ.....	319
266 ความ.....	320
267 รัก.....	320
268 จับจิต.....	320
269 พิศสมัย.....	321
270 เดินเมียง.....	321
271 เคียงข้าง.....	321
272 ทำนองเพลง“ไเอ้น”.....	322
273 ทำนองเพลง“ไเอ้น”.....	322
274 อร.....	322
275 ท้าย.....	323
276 ปรา.....	323
277 ศรีย.....	323
278 ลด.....	324
279 เลี้ยว.....	324
280 เกี้ยว.....	325
281 พาน.....	325

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
282 ทำนองเพลง.....	326
283 โฉมเอย.....	338
284 ทำนองเพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง “เอื้อน”.....	339
285 โฉมเฉลา.....	339
286 พี่เห็นเจ้า.....	339
287 แสนรัก.....	340
288 สม่ครสมาน.....	340
289 จะขอสู.....	341
290 อยู่ด้วย.....	341
291 ยุพาพาน.....	341
292 เยวร์มาลย์.....	342
293 จงได้.....	342
294 ปราณี่.....	343
295 ซึ่งจะมา.....	353
296 เป็นคู่.....	354
297 สูสม.....	354
298 ไม่นิยม.....	354
299 ฤทธิไกร.....	355
300 ไชยศรี.....	355
301 ไชยศรี (รับ).....	355
302 แม่รำได้อ่างเรา.....	356
303 เข้าท่วง.....	356
304 ที่.....	357
305 จึ่งควรเป็น.....	357
306 สามีภรรยา.....	357
307 จึ่งควรเป็นสามีภรรยา(รับ).....	358

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
308 ขอเชิญเจ้า.....	363
309 รำนำ.....	364
310 จะทำตาม.....	364
311 ให้ดังงาม.....	364
312 ตามใจ.....	365
313 ได้ทุกท่า.....	365
314 ถ้ามั่นพี.....	365
315 รำงาม.....	366
316 ตามสัญญา.....	366
317 เจ้าอย่าคืน.....	366
318 วาจา.....	367
319 ใ้รักคืน.....	367
320 เจ้า.....	373
321 รำตาม.....	374
322 เรา.....	374
323 ขอเชิญ.....	374
324 รำนำ.....	375
325 เรา.....	375
326 จะทำตาม.....	375
327 ทำนองเพลงขมตลาด.....	376
328 เทพนม.....	376
329 ปฐม.....	377
330 พรหมสี่หน้า.....	377
331 สอดสร้อย.....	378
332 มาลา.....	378
333 เฉ็ดฉิน.....	379

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
334 ทำนองเพลงชมตลาด.....	379
335 ทิ้งกวาง.....	380
336 เดินดง.....	380
337 หงส์บิน.....	381
338 กิริน.....	381
339 เลียบถ้ำ.....	382
340 อำไพ.....	382
341 ทำนองเพลง.....	383
342 ชมตลาด.....	383
343 อีกร้านางนอน.....	384
344 ภมร.....	384
345 เค้า.....	385
346 แหกเต้า.....	385
347 ผาลา.....	386
348 เพียงไหล่.....	386
349 ทำนองเพลงชมตลาด.....	387
350 เมขลา.....	387
351 โยนแก้ว.....	388
352 แว.....	388
353 ไว.....	389
354 มยุเรศ.....	389
355 ฟ้อนไน.....	390
356 อัมพร.....	390
357 ทำนองเพลงชมตลาด.....	391
358 ยอด.....	391
359 ตอง.....	392

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
360	ต้องลม.....	392
361	พรหมนิติ.....	392
362	อีกทั้ง.....	393
363	พิสมัย.....	393
364	เรียนหมอน.....	394
365	ทำนองเพลง.....	394
366	ย้ายท่า.....	395
367	มัจฉา.....	395
368	ชมสาคร.....	396
369	พระสีกร.....	396
370	ขว้างจักร.....	397
371	ฤทธิรงค์.....	397
372	ทำนองเพลงขมตลาด.....	398
373	ฝ้ายว่านนทก.....	405
374	ก็รำ.....	406
375	ตาม.....	406
376	ด้วยความพิสมัย.....	407
377	ไหลหลง.....	407
378	ถึงทำนาคปวน.....	408
379	ม้วนหางลง.....	408
380	ก็ซึ้งเพลาล้นทันใด.....	408
381	ด้วยอำนาจนิ้วเพชรสิทธิ์ศักดิ์.....	409
382	ขาหักล้มลงไม่คงได้.....	409
383	นนทุก.....	409
384	ล้มคว่ำขมำไป.....	410
385	ตกใจร้องระงม.....	410

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
386 ไม่สมประดี.....	410
387 ทำเตรียม.....	418
388 มอง.....	418
389 นนทุกอสุรา.....	419
390 เหลือบนัยนาเห็น.....	419
391 เป็นองค์พระนารายณ์.....	419
392 ก็รู้ว่าตน.....	420
393 ต้องกลอุบาย.....	420
394 หมายถึงง่า.....	420
395 จึงมีว่าจา.....	421
396 ถามไปพลัน	421
397 ว่าไย.....	421
398 พระองค์.....	422
399 มาทำกับหม่อมฉัน.....	422
400 ถึงเพียงนี้.....	422
401 พุทไธ.....	428
402 พระนารายณ์.....	428
403 พระองค์ นะ.....	429
404 ทรง.....	429
405 สীগร.....	429
406 เรื่องฤทธิ.....	430
407 ด้วยตรี จักร สังข์ คทา.....	430
408 เป็นไฉน.....	430
409 ไม่มาต่อสู.....	431
410 กันซึ่งหน้า.....	431
411 ให้รู้ฤทธิ.....	431

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
412 ถึงตัวเรา.....	432
413 จะสิ้นชีวิต.....	432
414 ก็ไม่.....	432
415 เสียตาย.....	433
416 เป็นห่วงแต่เขา.....	433
417 จะล้าลือ.....	433
418ว่านารายณ์.....	434
419 กลัว.....	434
420 นนทุก.....	434
421 ไม่สู้หน้าต้อง.....	435
422 แปลงเพศ.....	435
423 เป็น.....	435
424 กัญญา.....	436
425 มาลวง.....	436
426 ปราบ.....	436
427 ดีละ.....	444
428 เทพเจ้าองค์นารายณ์.....	444
429 เรายังขอ.....	445
430 อาฆาตหมาย.....	445
431 ผู้กจิต.....	445
432 คิดจงเวร.....	446
433 ไปชาติหน้า.....	446
434 เราจะทำ.....	446
435 ให้ท่าน.....	447
436 ต้องได้รับทุกข์ทรมาน.....	447
437 แสนเดือดร้อน.....	447

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
438 เทียบระเหเร่ร่อน.....	448
439 เพาะพลัด.....	448
440 พราก.....	448
441 จากสตรี.....	449
442 ที่ตนรัก.....	449
443 ขอให้คำอธิษฐาน.....	449
444 สองเรา.....	450
445 จงประจักษ์.....	450
446 จริงด้วยกัน.....	450
447 เมื่อนั้น.....	459
448 องค์พระนารายณ์รังสรรค์.....	460
449 ทวงตรีสังหาร.....	460
450 ผลาญชีวัน.....	460
451 นนทุกกัมภีร์.....	461
452 มรณา.....	461
453 ทำนองเพลงรวิ.....	466
454 ทำนองเพลงรวิ.....	466
455 ทำนองเพลงรวิ.....	467

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
1	แผนผังแนวทางการสืบทอดกระบวนการทำรำตัวนนทุก ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก.....	79
2	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	172
3	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	172
4	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	172
5	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกระบอกทอง).....	181
6	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกระบอกทอง).....	181
7	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกระบอกทอง).....	181
8	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกระบอกทอง).....	182
9	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกระบอกทอง).....	182
10	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	190
11	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	190
12	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	191
13	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	191
14	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงทำยรั่วปลุกต้นไม้).....	201
15	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงทำยรั่วปลุกต้นไม้).....	201
16	แผนผังที่การใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงทำยรั่วปลุกต้นไม้).....	202
17	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงร่าย).....	213
18	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงตะนาวแปลง).....	226
19	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงตะนาวแปลง).....	226
20	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเสมอมาร).....	235
21	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงแขกลพบุรี).....	264
22	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงแขกลพบุรี).....	264
23	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงรั่ว).....	271
24	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกราวใน).....	279
25	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว).....	291

สารบัญแผนผัง (ต่อ)

แผนผังที่		หน้า
52	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า).....	362
53	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงร่ำย).....	372
54	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงชมตลาด).....	404
55	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงชมตลาด).....	404
56	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงร่ำย).....	416
57	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงร่ำย).....	416
58	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (บทพากย์ – เจริญ).....	427
59	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการร่ำ (บทพากย์ – เจริญ).....	443
60	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (บทพากย์ – เจริญ).....	458
61	แผนผังพื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงบรเทศ).....	465
62	แผนผังการใช้พื้นที่และทิศทางในการร่ำ (เพลงร่ำ).....	470

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รามเกียรติ์ เป็นวรรณคดีชิ้นเอกของไทย ที่มีเนื้อเรื่องกล่าวสรรเสริญความเก่งกล้าของพระมหากษัตริย์ที่สามารถปราบอสูรร้าย โดยกล่าวผ่านตัวละครที่มีชื่อว่า “พระราม” กษัตริย์ผู้ครอบครองกรุงโยธยาซึ่งได้ทำสงครามกับทศกัณฐ์พญายักษ์ผู้ครองกรุงลงกา โดยการนำเสนอในรูปแบบของการแสดงโขนและละครใน แต่ในปัจจุบันเรื่องรามเกียรติ์นิยมในการแสดงโขนแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นนาฏกรรมอันมีชื่อเสียงของไทยที่มีมาแต่โบราณ

เรื่องรามเกียรติ์นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองภาค คือ ภาคสวรรค์และภาคมนุษย์ ซึ่งภาคสวรรค์ได้มีการเริ่มเรื่องตั้งแต่เมื่อสุรเทพบุตรตนหนึ่งชื่อนนทก มีหน้าที่คอยล้างเท้าให้แก่เหล่าเทวดาที่จะขึ้นเฝ้าพระอิศวร ทุกครั้งที่ ننทกล้างเท้าให้หมู่เทวดา ก็จะถูกกลั่นแกล้งด้วยการถูกเขกศีรษะบ้างถอนเส้นผมบ้างจนศีรษะล้าน นนทกมีความโกรธแค้นเป็นอย่างมากจึงได้ไปเข้าเฝ้าพระอิศวรและทูลขอพรจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชร ซึ่งมีอำนาจคือเมื่อชี้ไปที่ผู้ใดคนนั้นต้องตายเพื่อไว้ป้องกันกายและกักกลับมาทำหน้าที่ล้างเท้าตามเดิม ครั้งเมื่อมีเทวดามาเข้าเฝ้าอีก ننทกก็ถูกหมู่เทวดาแกล้งเหมือนเช่นเคย นนทกเกิดความโมโหจึงใช้นิ้วเพชรที่ได้พรมาจากพระอิศวร ชี้ไปที่หมู่เทวดาเหล่านั้นล้มตายเป็นอันมาก เมื่อพระนารายณ์ทราบเรื่องจึงคิดปราบ ننทกโดยแปลงกลายเป็นนางอัปสรและไปล่อลวงให้นนทกหลงใหลและรำตาม จน ننทกใช้นิ้วเพชรชี้ใส่ตนเองและนางอัปสรได้กลับร่างเป็นพระนารายณ์ นนทกเกิดความคับแค้นใจจึงต่อว่าพระนารายณ์ว่าทำไมไม่มาสู้กันซึ่ง ๆ หน้า ทำไมต้องแปลงเป็นผู้หญิงมาลวง พระนารายณ์ได้ฟังดังนั้นจึงสาปให้นนทกไปเกิดเป็นทศกัณฐ์ผู้ครองกรุงลงกาและพระนารายณ์จะอวดตายเป็นพระรามตามสังหารทศกัณฐ์ หลังจากนั้นพระนารายณ์ก็สังหาร ننทกจนถึงแก่ความตาย โดยเรื่องราวต่อจากนี้ไปก็จะเป็นรามเกียรติ์ภาคมนุษย์ ซึ่งหลังจากที่ ننทกได้มาเกิดเป็นทศกัณฐ์ ส่วนพระนารายณ์อวดตายเป็นพระรามและได้ทำสงครามกันเพื่อแย่งชิงนางสีดา ในที่สุดพระรามเป็นฝ่ายรบชนะสังหารทศกัณฐ์ตายและได้นางสีดากลับคืนมา จะเห็นได้ว่า ننทกเป็นตัวละครที่สำคัญของเรื่องรามเกียรติ์ที่เราจะรู้จักกันในทุกวันนี้

ในเนื้อเรื่องรามเกียรติ์นี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมในแง่คิดที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ธรรมย่อมชนะอธรรม และการหลงผิดเหงามั่วเมา ซึ่งตัวละครแต่ละตัวในเรื่องได้ถ่ายทอดออกมาให้

เห็นอย่างเด่นชัด เช่น นนทุกที่หลงลืมตัวมัวเมาในอำนาจที่ได้รับมาและใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องจนทำให้ตนต้องตายเป็นความหลงในอำนาจที่มี หรือทศกัณฐ์ที่ใช้อำนาจที่มีในทางที่ผิดด้วยการข่มเหงรังแกผู้อื่น การแย่งชิงภรรยา การทำร้ายร่างกาย และการแย่งชิงสิ่งของของผู้อื่น ด้วยการทำสิ่งชั่วร้ายเหล่านี้จึงทำให้ทศกัณฐ์ต้องตายในที่สุด หรือพระรามที่เป็นพระนารายณ์อวตารลงมาเกิดที่มุ่งทำแต่ความดีช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เคยคิดร้ายกับใคร จึงทำให้ได้รับแต่สิ่งดี ๆ และมีแต่ชัยชนะในการรบกับทศกัณฐ์

วรรณกรรมเรื่องนารายณ์ปราบนนทุกนั้น มีมากมายหลายสำนวนซึ่งแต่ละสำนวนก็อาจจะชื่อที่แตกต่างกันออกไปบ้าง หรืออาจจะมีเนื้อเรื่องที่แตกต่างกันตามแต่การนำเสนอของผู้ประพันธ์ เช่น

- บทพระราชนิพนธ์เรื่องนารายณ์ปราบนนทุกในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 และบทการแสดงของกรมศิลปากรในปัจจุบัน ซึ่งมีเนื้อหาและวิธีการดำเนินเรื่องดังที่กล่าวมาข้างต้น

- บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระนารายณ์ปราบนนทุกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เรื่องสุดาวตาร, เรื่องอัปศราวตาร, เรื่องอัชจราวตาร

“นนทุกได้พรให้มีนิ้วเพชร ซึ่งชี้ไปยังสิ่งใด สิ่งนั้นก็พินาศ. นนทุกกำเริบ
รุกรานเทวดาทิ้งหลาย พระอิศวรจึงตรัสให้พระนารายณ์ลงไปปราบ.

พระนารายณ์แปลงเป็นนางงามไป, นนทุกเห็นเข้าก็รักตรงเข้าเกี่ยวพาราสี.

นางนารายณ์จึงชวนให้รำตาม “เทพประนมปฐุมพรหมสี่หน้า” พอถึงท่าภาค
ม้วนหางก็ชี้ลงที่ขา นนทุกจึงล้มลง. นางนารายณ์กลับร่างเป็นพระนารายณ์

นนทุกต่อว่าว่ามีเพียงสองมือจะสู้พระนารายณ์สี่กรอย่างไรได้, พระนารายณ์จึง
ทำว่าให้ไปเกิดมีสิบเศียรยี่สิบกร พระองค์จะเป็นมนุษย์สองกรไปปราบให้ได้.”¹

¹ ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหา
วชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 22.

- พระนิพนธ์เรื่องนารายณ์ปราบนทุกในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำบทเรื่อง “นารายณ์ปราบนทุก” ความในรัชกาลที่ 4 มาทรงนิพนธ์ปรับปรุงด้วยการแทรกบทเจรจาเพิ่ม และจัดแสดงต้อนรับผู้สำเร็จราชการอินโดจีน ณ วังวรดิศ พ.ศ. 2469 โดยกล่าวถึงอสูรเทพบุตรตนหนึ่งชื่อนนทุก มีหน้าที่คอยล้างเท้าให้แก่เหล่าเทวดาอยู่เชิงเขาไกรลาส ซึ่งพระอิศวรได้ประทานนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย ครั้งเมื่อหมู่เทวดามาเข้าเฝ้าพระอิศวร นนทุกก็เข้าล้างเท้าและถูกแก้งด้วยการเขกศีรษะจนลั่นผม นนทุกเกิดความโมโหจึงต่อว่าหมู่เทวดาและใช้นิ้วเพชรที่ได้รับพรมาจากพระอิศวรถูกหมู่เทวดาล้มตายเป็นอันมาก เมื่อพระนารายณ์ทราบเรื่องจึงคิดอุบายปราบนทุกด้วยการแปลงกลายเป็นนางอัปสรไปล่อลวงให้นนทุกหลงใหลและรำตาม จนนนทุกใช้นิ้วเพชรชี้ใส่ตนเองจนล้มลง นางอัปสรได้กลับร่างเป็นพระนารายณ์ นนทุกรู้ว่าต้องกลลวงจึงเกิดความคับแค้นใจและต่อว่าพระนารายณ์ว่ามีถึงสี่กรแต่ไฉนไม่มาสู้กันซึ่ง ๆ หน้า ไยต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบ พระนารายณ์ได้ฟังดังนั้นจึงบันดาลให้นนทุกไปเกิดเป็นทศกัณฐ์ให้มีถึงสิบพักตร์ ยี่สิบกร จะดำดินเดินเดินเห็นอัมพรสารพัดเจ้าทำได้สิ้น เราจะอวดารลงไปเป็นมนุษย์เดินดินมีเพียงสองกร จะตามสังหารพลาญให้ม้วยมรณ์ด้วยมือเรา

- หนังสือนารายณ์สิบปาง ฉบับโรงพิมพ์วิชรินทร์ กล่าวถึงชื่อเรื่องนารายณ์ปราบนทุกว่าชื่อ “เทพอัปสรอวดาร” และฉบับโรงพิมพ์หลวง กล่าวถึงชื่อเรื่องนารายณ์ปราบนทุกว่าชื่อ “อัปสรอวดาร” โดยมีเนื้อเรื่องว่า มีอสูรตนหนึ่งมาไม่ทันในการเล่นจับระบำ พระอิศวรจึงสาปให้ไปคอยล้างเท้าให้แก่เทวดาทั้งหลายที่ขึ้นเฝ้าพระอิศวร อสูรตนนั้นมีชื่อว่า “นนทุก” ครั้นเมื่อเทพยดามาเข้าเฝ้าพระอิศวรนนทุกก็ล้างเท้าให้หมู่เทพยดาก็จับศีรษะสั้นบ้าง ตบศีรษะบ้าง จนผมร่วงหมดสิ้น นนทุกเศร้าโศกเสียใจจึงทำพิธีด้วยกำลังพระเวทถึงพระอิศวร เมื่อพระอิศวรปรากฏนนทุกจึงขอให้นิ้วเป็นเพชรชี้ผู้ใดให้ถึงแก่ความตาย ครั้นเมื่อได้สมปรารถนาแล้วก็กลับไปทำหน้าที่ตามเดิม แต่ก็ถูกเทพยดาแก้งอีกเช่นเคยจึงใช้นิ้วเพชรที่ได้รับมาชี้ใส่เทพยดาล้มตายมากมาย พระอิศวรจึงให้พระนารายณ์ไปปราบ โดยแปลงกลายเป็นนางเทพอัปสรไปล่อลวงให้นนทุกหลงรักและรำตาม จนนนทุกใช้นิ้วเพชรชี้ใส่ตนเองล้มลง นางเทพอัปสรจึงกลับเป็นพระนารายณ์ดังเดิม เมื่อนนทุกรู้ว่าต้องกล จึงเกิดความคับแค้นใจจึงต่อว่าพระนารายณ์ว่าทำไมไม่มาสู้กันซึ่ง ๆ หน้า ทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวง พระนารายณ์ได้ฟังดังนั้นจึงฆ่านนทุกเสียและบันดาลให้นนทุกไปเกิดที่เชิงเขาไกรลาสจะได้บำเพ็ญตามปรารถนา

นนทุกจึงไปเกิดเป็นอุปาติกะอยู่เชิงเขาไกรลาสและได้กระทำพิธีบูชาพระอิศวรด้วยกายดุริยางค์ คือ เอากะโหลกตีระฆะทำกะลาซอ เอากะดุกสันหลังทำคันทซอ เอานั่งตีระฆะเป็นหนังสือ เอาเอ็นในกายเป็นสายซอสี่ถวายเป็นพระอิศวร พระอิศวรจึงถามว่าต้องการอะไร นนทุกจึงขอไปบังเกิดเป็น “อสูรพงศ์พรหม” มีสิบเศียรยี่สิบกร มีนามว่า “ทศกัณฐ์”

จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเรื่องราวของนนทุกน่าจะเข้ามาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยมีการแสดงในพระราชพิธีสำคัญเท่านั้น พอถึงกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการรวบรวมและแต่งขึ้นเป็นบทละครในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แต่ไม่ได้ปรากฏว่ามีการแสดงแต่อย่างใด ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้มีปรากฏหลักฐานเด่นชัดว่ามีการแสดงชุดนี้เพราะได้มีปรากฏชื่อผู้แสดงขึ้นคือ “เล็ก นนทุก”² แต่ไม่ปรากฏวันเวลาและสถานที่แสดง หลังจากนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้มีปรากฏการแสดงชุดนี้ขึ้นอีกหลายครั้งแต่ไม่ได้ใช้ชื่อนานรายณ์ปราบนนทุก ซึ่งในการแสดงแต่ละครั้งพระองค์ก็จะเปลี่ยนชื่อเพื่อให้ไม่ซ้ำกันแต่ยังมีเนื้อเรื่องคงเดิมโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามไว้ 3 นาม ดังนี้ สุดาวตาร, อัศจรรย์ตาร, อัศจรรย์ตาร โดยมีนายกุหลาบ โกสมุ รับผิดชอบเป็นตัวนนทุก ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้มีการแสดงอีกครั้งโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนำบทเรื่อง “นารายณ์ปราบนนทุก” ความในรัชกาลที่ 4 มาทรงนิพนธ์ปรับปรุงด้วยการแทรกบทเจรจาเพิ่มและให้คุณหญิงเทศ นักกานูรักษ์ ครูละครหลวง รับผิดชอบเป็นตัวนนทุก³ เมื่อถึงยุคกรมศิลปากรครูทองเริ่ม มงคลนัญ ข้าราชการในกรมศิลปากรผู้เชี่ยวชาญและมีฝีมือในการแสดงโขมยักษ์ได้รับบทแสดงเป็นตัวนนทุกเรื่อยมา และบทบาทของตัวนนทุกได้ทำให้ครูทองเริ่มเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปอย่างแพร่หลาย เมื่อครั้งที่ถ่าย

² ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ตำนานอิเหนา, (พระนคร : คลังวิทยา, 2501), หน้า 193.

³ รจนา สุนทรานนท์, นาฏยานุกรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2545).

ทำภาพยนตร์เรื่อง “นิ้วเพชร” เพื่อเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2500 อีกทั้งทำรำของครูทองเริ่ม มงคลนัฏ ก็ยังเป็นแบบแผนที่ใช้ในการแสดงของกรมศิลปากร

จากบทละครที่มีหลายสำนวน จึงทำให้กระบวนการทำของตัวนททุกในแต่ละช่วงของเนื้อเรื่องนั้น ก็จะมีการแสดงทำรำและอารมณ์ที่แตกต่างกันออกไปตามแต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการแสดง เช่น

- ช่วงนททุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนการที่ต้องรำรับบทกับเทวดานางฟ้า และกระบวนการรำบรรยายถึงความเจ็บปวดของตนที่ถูกกลั่นแกล้ง ทั้งโดนเขกศีรษะบ้าง ถอนผมบ้าง

- ช่วงนททุกขอนิ้วเพชร เป็นการรำเดี่ยว ประกอบด้วยกระบวนการรำตีบทตามบทร้อง และกระบวนการทำดีใจประกอบเพลงหน้าพาทย์ ซึ่งจะมีทั้งอารมณ์เศร้าจากการถูกกลั่นแกล้งและอารมณ์ดีใจที่ได้นิ้วเพชร

- ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนการรำประกอบเพลงหน้าพาทย์เพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์เมื่อเกิดความโมโห ซึ่งนททุกเกิดความโมโหเพราะถูกเทวดานางฟ้ารุมทำร้าย

- ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป เป็นกระบวนการรำคู่เกี่ยวตัวนางตามบทร้อง และการรำตามบทพากย์ – เจรจา ซึ่งจะมีอารมณ์ที่มีความสุขจากการพบนางนารายณ์และเกิดความรักจึงเข้าเกี่ยวพาราสี และอารมณ์โกรธแค้นเมื่อรู้ว่าตนเองถูกหลอก

จะเห็นได้ว่านททุกเป็นตัวละครที่มีอารมณ์ต่าง ๆ มากมายในการแสดงเพียงแค่ออนเดียวซึ่งสามารถแสดงออกให้เห็นได้อย่างเด่นชัดโดยการถ่ายทอดผ่านตัวศิลปินผู้แสดงในขณะนั้น นอกจากนี้กระบวนการที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวนททุกที่ทำให้เห็นทุกโดดเด่นและมีทำรำที่ไม่เหมือนกับยักษ์ตัวอื่น ๆ ทั่วไป คือ ท่ามองเงาในอ่างน้ำ, ท่าเดิน ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว, และทำรำเพลงคูกพาทย์ชี่นิ้ว ซึ่งทำรำทั้ง 3 ท่านี้ เป็นทำรำที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นตัวนททุก โดยทั้ง 3 ท่านี้ก็จะมีการแสดงอารมณ์ที่แตกต่างกันออกมา โดย 1. ท่ามองเงาในอ่างน้ำ จะต้องแสดงอารมณ์ตกใจ เมื่อเห็นศีรษะตนลำน 2. ท่าเดิน ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว จะแสดงอารมณ์ดีใจเมื่อได้รับพรจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชร 3. ทำรำเพลงคูกพาทย์ชี่นิ้ว เป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ด้วยการชี่นิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้าเพราะโกรธจากการถูกกลั่นแกล้ง

ปัจจุบันการแสดงโขน ชุติ นารายณ์ปราบนททุกนี้ ได้รับความนิยมน้อยลง อีกทั้งกระบวนการทำที่มีมาแต่โบราณก็ได้ถูกดัดแปลงและตัดทอนไปด้วยตัวของศิลปินผู้แสดงเอง หรืออาจจะเป็นด้วยในเรื่องของเวลาและสถานที่ที่ใช้ในการแสดง เพราะการแสดงชุดนี้มีระยะเวลาในการแสดงตั้งแต่ต้นจนจบเกือบ 1 ชั่วโมง จึงทำให้มีการเปลี่ยนบทที่ใช้แสดงให้สั้นลงหรือตัดบท

การแสดงบางช่วงทิ้งไป อีกทั้งการแสดงชุดนี้ไม่มีถ่ายทอดในหลักสูตรการเรียนการสอนเหมือน การแสดงชุดอื่นๆ จึงทำให้กระบวนการทำรำที่เต็มรูปแบบของตัวนทกในการแสดงโขนชุดนารายณ์ ปราบหนทก สูญหายหรือเปลี่ยนไปจากเดิมที่มีมา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาและกระบวนการทำรำตัวนทกของ ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทก เพื่อเป็นการรวบรวมความรู้ให้ เป็นแบบแผน และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ทางด้านนาฏยศิลป์ต่อไป พร้อมกันนี้เพื่อไม่ให้ กระบวนการทำรำที่สวยงามและมีคุณค่าสูญหายไปกับกาลเวลาที่ล่วงเลยไปตามยุคสมัย

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 ศึกษาความเป็นมาของการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทก
- 2.2 ศึกษาประวัติและผลงานของครูทองเริ่ม มงคลนัญ
- 2.3 วิเคราะห์กระบวนการทำรำและวิธีในการรำตัวนทกของครูทองเริ่ม มงคลนัญ
- 2.4 รวบรวมไว้เป็นหลักฐาน และนำไปใช้ในวิชานาฏยศิลป์

3. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการรำตัวนทก จากการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบ หนทก จากลูกศิษย์ของนายทองเริ่ม มงคลนัญ 4 ท่าน คือ

- นายประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏยศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์
- นายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
- นายเจตน์ ศรีอำอ่วม นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริม กกรมศิลปากร

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและบทความจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

- หอสมุดแห่งชาติ
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- หอภาพยนตร์แห่งชาติ
- หอวชิราวุธานุสรณ์
- ศูนย์วิทยทรัพยากร (หอสมุดกลาง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์
- ฝ่ายวิชาการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการ

- ผศ.ดร.เสาวณิต ivingwon อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก นักวิชาการดนตรีและละคร ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

3 ศึกษาและสัมภาษณ์จากผู้มีประสบการณ์ตรง ในฝึกหัดกระบวนท่ารำและการแสดงบทบนทุก

- นายราชมพ โพธิเวส ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2547
- นายประเมษฐ์ บุญยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

อำนวยการ

- นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์
- นายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์

อ้างอิง

- นายเจตน์ ศรีอำอ่วม นาฏศิลปินชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
- นายจุลชาติ อรัณยะนาค ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์
- นายไชยอนันต์ สันติพงษ์ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ้างอิง

4 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

5. สรุปผลการศึกษาทั้งหมดเพื่อนำเสนอผลงานการวิจัยตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย
- 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ประวัติและผลงานครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์

- 2.1 ประวัติส่วนตัว
- 2.2 ประวัติด้านการศึกษา
 - 2.2.1 วิชาสามัญ
 - 2.2.2 นานุกศิลป์
- 2.3 ประวัติการทำงาน
 - 2.3.1 การเป็นศิลปิน
 - 2.3.2 การรับราชการ
- 2.4 ผลงานการแสดงบทที่

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.1.1 การศึกษาเอกสาร
 - 3.1.2 การสัมภาษณ์/การสนทนา
 - 3.1.3 การสังเกตการณ์
 - 3.1.4 การทดลองปฏิบัติ
- 3.2 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.4 แผนการดำเนินการวิจัย
- 3.5 การพบอาจารย์ที่ปรึกษา
- 3.6 เสนอผลการศึกษาวิจัย

บทที่ 4 องค์ประกอบการแสดง ชุด นารายณ์ปราบนทก

4.1 ประวัติ

4.1.1 ประวัติตัวนทก

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของการแสดง ชุด

นารายณ์ปราบนทก

4.2 ผู้แสดง

4.2.1 การคัดเลือกผู้แสดง

4.2.2 การฝึกหัดผู้แสดง

4.2.3 การแสดงบทนทก

4.3 เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์การแสดง

4.3.1 เครื่องแต่งกาย

4.3.2 อุปกรณ์การแสดง

4.4 เพลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

4.4.1 เพลงร้อง

4.4.2 เพลงหน้าพาทย์

4.4.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

4.5 บทการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทก

4.5.1 บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

4.5.2 บทละครตอนพระนารายณ์ปราบนทก พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.5.3 บทละครเรื่องสุดาวตาร พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.5.4 บทละครเรื่องนารายณ์ปราบนทก พระนิพนธ์ในสมเด็จพระ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

4.5.5 บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบนทก

สำนักวรรณกรรมศิลปากร

4.6 สถานที่แสดงและฉากประกอบการแสดง

4.6.1 สถานที่แสดง

4.6.2 ฉากประกอบการแสดง

บทที่ 5 วิเคราะห์กระบวนการทำรำของนันทกในการแสดงโขน ตอน
นารายณ์ปราบหนทุก

5.1 ช่วงนันทกล้างเท้าเทวดานางฟ้า

5.1.1 กระทบรำเพลงเร็ว

5.1.2 กระทบรำเพลงกระบอกทอง

5.1.3 กระทบรำเพลงเร็ว

5.1.4 กระทบรำเพลงทำร้ายปลุกต้นไม้

5.1.5 กระทบรำเพลงร้าย

5.1.6 กระทบรำเพลงตะนาวแปลง

5.2 ช่วงนันทกลขอนิ้วเพชร

5.2.1 กระทบรำเพลงเสมอมาร

5.2.2 กระทบรำเพลงเขกลพบุรี

5.2.3 กระทบรำเพลงเร็ว

5.2.4 กระทบรำเพลงกราวใน

5.3 ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า

5.3.1 กระทบรำเพลงเร็ว

5.3.2 กระทบรำเพลงคุกพาทย์

5.4 ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป

5.4.1 กระทบรำเพลงชมโฉม

5.4.2 กระทบรำเพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง

5.4.3 กระทบรำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า

5.4.4 กระทบรำ เพลงร้าย

5.4.5 กระทบรำเพลงชมตลาด

5.4.6 กระทบรำเพลงร้าย

5.4.7 กระทบรำบทธพาทย์ - เจรจา

5.4.8 กระทบรำเพลงบรรเทศ

5.4.9 กระทบรำเพลงเร็ว

บทที่ 6 สรุปลงและเสนอแนะ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก
2. ทราบประวัติและผลงานของนายทองเริ่ม มงคลนัญ
3. เป็นการรักษารูปแบบดั้งเดิมและสืบทอดของกระบวนการจัดทำวันทุกในการแสดงโขนชุด นารายณ์ปราบหนทุก
4. เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยนาฏยศิลป์ไทย สำหรับผู้ที่สนใจทางด้านนาฏยศิลป์ไทยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ประวัติและผลงาน ครูทองเริ่ม มงคลนัญ

ภาพที่ 1 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ*

2.1 ประวัติส่วนตัว

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เกิดเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2450 ที่บ้านตำบลจักรวรรดิ กรุงเทพมหานคร (หลังวัดเชิงเลน หรือวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร) บิดาชื่อ อิน ไม่มีนามสกุล เนื่องจากปีที่ท่านเกิด พ.ศ. 2450 ยังไม่มีพระราชบัญญัติการใช้นามสกุล เมื่อท่านอายุ 5 ขวบ บิดาได้นำท่านไปมอบเป็นบุตรบุญธรรมของหลวงรามภรตศาสตร์(ยม มงคลนัญ) และนางบุญเรือน มงคลนัญ ท่านเคารพดุจบิดามารดาที่แท้จริง หลวงรามภรตศาสตร์เป็นศิลปินโขนฝีมือเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ท่านเลี้ยงดูและให้ใช้นามสกุลมงคลนัญ

* สำเนาภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

ครั้นอายุครบ 20 ปี ครูทองเริ่มอุปสมบทเป็นพระภิกษุ จำพรรษาที่วัดราชบูรณราชวรวิหาร (วัดเลียบ) 3 เดือน จึงลาสิกขาบท

ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ สโมสรกับนางลำลี มงคลนัฏ แต่ไม่มีบุตรไว้สืบสกุล ฟ่านัก ณ บ้านเลขที่ 62/223 ถนนเอกชัย บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

2.2 ประวัติการศึกษา

2.2.1 ด้านวิชาสามัญ

ครูทองเริ่มได้ศึกษาชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส ตำบลคลองสาน อำเภอคลองสาน เชียงสะพานพระพุทธรยอดฟ้า ฝั่งธนบุรี จนถึงพ.ศ. 2462 ครูทองเริ่มก็ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนพรานหลวง กรมมหรสพ ซึ่งเป็นโรงเรียนในพระบรมราชานุเคราะห์ของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจะมีการเรียนวิชาสามัญเพียง 3 วัน และหยุดวันเสาร์และอาทิตย์

2.2.2 ด้านนาฏศิลป์

ครูทองเริ่มฝึกหัดตั้งแต่อายุ 12 ปี ในขณะที่เป็นนักเรียนโรงเรียนพรานหลวง ได้รับเบี้ยเลี้ยงเดือน 9 บาท พร้อมเครื่องแบบแต่งกายปีละ 2 ชุด เรียกว่าชุดพรานหลวง ซึ่งมีลักษณะคล้ายเครื่องแบบเสือป่า ประกอบด้วยกางเกงขาสั้นสีเขียว เสื้อแขนสั้นสีเขียว กัดคุม 5 เม็ด สวมหมวกหนึบสีเขียว

การฝึกหัดหัดโรงเรียนพรานหลวง เริ่มตอนเช้าเวลา 8.30 น. รับประทานอาหารเช้าที่วังจันทร์เกษม (ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ) แล้วเดินทางไปสถานที่ฝึกคือสวนมิสกวัน ท่านฝึกหัดหัดกับบิดาคือหลวงรามภรตศาสตร์ (ยม มงคลนัฏ) และขุนราชภรตเสน ฝึกไปจนถึงเวลา 12.00 น. หยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน แล้วฝึกต่อจนถึงเวลา 16.30 น. เลิกแล้วพักผ่อน เวลา 18.00 น. โรงเรียนพรานหลวงเลี้ยงอาหารเย็นแล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน นักเรียนประจำก็จะไปพักที่เรือนนอนซึ่งตั้งอยู่ที่สนามจันทร์ (คุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบัน) โดยจะฝึกหัดหัดสัปดาห์ละ 2 วัน หยุดเสาร์และอาทิตย์

การฝึกหัดหัดแต่เดิมครูเคียวเข็ญมาก ใช้ไม้ตีขาถ้าตั้งเหลี่ยมไม่สวยงาม และตีมือให้ได้วงสวยงาม ระยะเวลาการฝึกหัดในโรงเรียนพรานหลวงของครูทองเริ่มนั้นเป็นระยะเวลาสั้น ๆ เพราะเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสิ้นพระชนม์ในพ.ศ. 2468 โรงเรียนพรานหลวงก็ยุบตัวลง แต่ครูทองเริ่มก็ยังฝึกหัดหัดและเก็บเกี่ยวประสบการณ์การแสดงจากครูอาจารย์ต่าง ๆ เรื่อยมา

2.3 ประวัติการทำงาน

2.3.1 การเป็นศิลปิน

ภาพที่ 2 ครูทองเริ่ม มงคลนุญ**

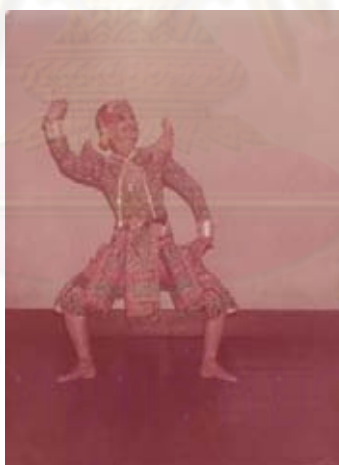
หลังจากครูทองเริ่มเก็บเกี่ยวประสบการณ์การแสดงได้ระยะหนึ่งแล้ว ครูทองเริ่มจึงไปร่วมแสดงโขนอยู่กับคณะหลวงราชพงษภักดี (ม.ร.ว. เลี่ยม วัชรวิงศ์) ซึ่งเคยเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 6 และสืบเชื้อสายความเป็นศิลปินจากต้นสกุลวัชรวิงศ์ โดยได้จัดตั้งโขนเอกชนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2470 รวบรวมพวกโขนที่แยกย้ายกันไปมารวมกัน ครูทองเริ่มแสดงเป็นยักษ์ได้หมดทุกตัว ตั้งแต่เสนายักษ์ จนถึงยักษ์ต่างเมืองมังกรกัณฐ์ มूलพลัม ทศกัณฐ์ ฯลฯ โขนคณะหลวงราชพงษได้แสดงไปทุกที่ทั่วประเทศไทย

** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง

ภาพที่ 3 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น ฤษีแดง***

ครูทองเริ่ม แสดงโขนสัจจระอ่อนเร่ไปกับคณะหลวงราชพงษ์อยู่เป็นเวลานาน จนมีความเชี่ยวชาญในวิชานาฏศิลป์โขนเป็นอย่างยิ่ง หลังจากทีหลวงราชพงษ์สิ้นชีวิตครูทองเริ่มก็ได้เข้าร่วมแสดงโขนกับคณะ ม.ร.ว จุฑาสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์

ภาพที่ 4 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นนนทก****

*** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง

**** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง

2.3.2 การรับราชการ

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เข้ารับราชการเป็นศิลปินของกรมศิลปากรเมื่อครั้งที่ นาย ธนิต อยู่โพธิ์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าองค์การสังคีต กรมศิลปากร สำนักนายกรัฐมนตรี กำลังฟื้นฟูนาฏศิลป์ไทย ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เข้ารับราชการเป็นศิลปินของกรมศิลปากรด้วยการชักชวนของหลวงวิลาศวงงาม (หรร่า อินทรนัญ) ครูศิลปินที่มีชื่อเสียงในรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นผู้จัดชุดแสดง และฝึกหัดจัดซ้อม แสดงให้ประชาชนชม ณ โรงละครแห่งชาติ โดยหลวงวิลาศวงงาม (หรร่า อินทรนัญ) ขอบฝีมือครูทองเริ่ม จึงชวนเข้ารับราชการที่กรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2489 ในตำแหน่งศิลปินจัตวา แผนกนาฏศิลป์ กองการสังคีต กรมศิลปากร อัตราเงินเดือน 24 บาท

ภาพที่ 5 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก¹

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ มีความสามารถในการแสดงโขนเป็นตัวยักษ์ได้ทุกตัว นับตั้งแต่เสนา จนถึงยักษ์เจ้าเมือง โดยเฉพาะบทของนนทก พิจิตรไพร่และมูลพลัมแสดงได้ดีมาก ตัวมูลพลัมนั้นเป็นตัวละครโขนตอนหนึ่งในชุดศึกสามทัพซึ่งจะใช้เวลาแสดงเกือบสามชั่วโมงศิลปินคนอื่น ๆ เวลาแสดงเป็นมูลพลัมจะต้องใช้ผู้แสดง 2 คน ผลัดเปลี่ยนกันแสดง แต่ครูทองเริ่ม มงคลนัญสามารถแสดงบทมูลพลัมนี้เพียงคนเดียวตั้งแต่ต้นจนจบโดยไม่มีตัวเปลี่ยน

¹ หนังสือดนตรีมหกรรม, พ.ศ. 2508 : 111.

ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีร่างกายแข็งแรงสามารถแสดงได้หลาย ๆ ตัว และสามารถปฏิบัติทำขึ้น ลอยและรับลอยได้เป็นอย่างดีโดยไม่ล้า นอกจากนี้ท่านยังมีความสามารถในการแสดงโขนชัก รอก เนื่องจากท่านร่างเล็กน้ำหนักเบา และแสดงท่าและบทบาทบนชักรอกได้อย่างคล่องแคล่ว

ภาพที่ 6 การแสดงโขน ชุด ปราสาทนาสูร²

ภาพที่ 7 ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ เป็น นนทก^{****}

² สุจิตร์การแสดงโขน ชุด ปราสาทนาสูร พ.ศ. 2494

**** ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก นักวิชาการดนตรีและละคร ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร.

นอกจากนี้ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ยังแสดงเป็นผู้รับลอยได้ดีมาก การแสดงเป็นผู้รับลอย จะให้ผู้แสดงเป็นพระราม พระลักษมณ์ และพญาวานร ขึ้นลอยท่า คือ เขยิบบนต้นขา ครูทองเริ่ม มงคลนัญ สามารถย่อเหลี่ยมรับการขึ้นลอยได้อย่างแข็งแกร่ง ไมโอนเอนไปมา แม้ว่าผู้ขึ้นลอยจะมีรูปร่างโตกว่าและยังสามารถเคลื่อนเท้าหมุนไปรอบตัวในขณะที่รับลอยอยู่ได้นับว่าเป็นผู้แสดงโขนที่มีความอดทนไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ดังจะเห็นได้จากเวลาไปแสดงโขนเอกชนซึ่งมีผู้แสดงจำกัด หัวหน้าคณะโขนมักจะให้ครูทองเริ่ม มงคลนัญ แสดงเป็นตัวโขนหลายตัว เช่น การแสดงโขนชุดศึกพรหมมาสเตอร์ ซึ่งจะแสดงเป็นตัวทศกัณฐ์ มังกรกัณฐ์ พิจิตรไพร่ และ อินทรชิต นับเป็นความสามารถพิเศษของนายทองเริ่ม มงคลนัญ ที่แสดงโขนเรื่องเดียวได้ถึง 4 ตัวละคร

ภาพที่ 8 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทุก^{*****}

ผลงานการแสดงที่โดดเด่นในชีวิตการแสดงของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ซึ่งทำให้ครูทองเริ่ม มงคลนัญ โด่งดังและเป็นที่ยอมรับของผู้คนทั่วไป คือแสดงเป็นตัว นนทุก เมื่อครั้งที่ถ่ายทำ

^{*****} สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

ภาพยนตร์ชุดนี้วีเพอร์โดยบรรยายเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ไปยังนานาประเทศ ในพ.ศ. 2500 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ นับเป็นผู้แสดงในกรรมศิลปากรที่หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนี (ยศในขณะนั้น) เคียวเขี้ยวฝึกหัดบทจนทุกอย่างดีที่สุดในที่นี้ ซึ่งกระบวนท่ารำที่หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนี (ยศในขณะนั้น) ได้ฝึกซ้อมให้กับครูทองเริ่ม มงคลนัญ คือ กระบวนท่ามองเงาในน้ำ กระบวนท่าเต็น ปี่ เท่ง ปี่ ชูนิ้ว และกระบวนท่ารำเพลงคึกพาทยชี่นิ้ว ซึ่งกระบวนท่ารำทั้ง 3 ท่านี้ ถือได้ว่าเป็นกระบวนท่าที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวนนทุกและครูทองเริ่ม สามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างสวยงามและสมบทบาท³

นอกจากนี้ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ยังได้แสดงบทนนทุกในโอกาสที่รัฐบาลจัดแสดงเนื่องในมงคลวโรกาสทรงรับรองพระราชอาคันตุกะหลายครั้ง เมื่อรัฐบาลจัดตั้งโรงละครแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2508 กองหัตถศิลป์ ได้หล่อรูปการแสดงรวม 3 ชุด คือ พระนารายณ์ปราบนนทุก รำ ชัดชาติตรี และเจ้าเงาะกับรจนา ประดิษฐานไว้หน้าโรงละครแห่งชาติ ครูทองเริ่มได้เป็นต้นแบบตัวนนทุก ให้ช่างกองหัตถศิลป์ กรรมศิลปากรปั้นรูป และหล่อด้วยโลหะสำริด

ภาพที่ 9 รูปปั้นพระนารายณ์ปราบนนทุก

ที่มา : สำเนาภาพจาก นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

³ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 17 พฤศจิกายน 2552.

นอกจากท่านจะมีความสามารถในการแสดงโขนได้อย่างดีเลิศแล้ว ท่านยังมีความสามารถแสดงละครอีกด้วย เช่น แสดงละครเรื่องอิเหนา เป็นประสันตา ตอนประสันตา ต่อนก และเป็นนางพรายตานี ในละครเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายเพชร พลายบัวออกศึก เป็นต้น

ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ นับเป็นนาฏศิลปินที่มีฝีมือในการแสดงโขนละครมากผู้หนึ่งและเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีมากกับทุกๆ คน

ภาพที่ 10 ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ เป็น เสนาผู้ใหญ่⁴

2.4 ผลงานการแสดง

ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ เป็นนักแสดงที่มีความสามารถในการรำจำตัวยักษ์มาก จึงทำให้ครูทองเริ่ม แสดงบทบาทของตัวยักษ์ได้ทุกตัวตั้งแต่ยักษ์เล็กไปจนถึงพญายักษ์ เช่น มาริศ, พิเภก, นนทุก, มโหธร, กาลสูร, สุมนันต์ เป็นต้น

⁴ สุจิตร์ การแสดงเรื่องสุวรรณหงส์ ตอน กุมภกณฑ์ถวายม้าพ.ศ. 2502

ในบทบาทของตัวยักษ์ทั้งหมดที่ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ได้รับบทแสดงมานั้น ตัวนนทุกถือได้ว่าเป็นตัวที่ครูทองเริ่ม มงคลนัญ นั้นแสดงได้อย่างดีเยี่ยมและเป็นที่ถูกใจของผู้ที่ชมการแสดงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกระบวนท่าเล่นเงาในน้ำ กระบวนท่าเดินชู้ฉั่ว และกระบวนท่าคูกพาทย์ชู้ฉั่ว เป็นกระบวนท่าที่ครูทองเริ่ม มงคลนัญ นั้น แสดงออกมาได้อย่างสมบทบาทเป็นอย่างมาก

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อม ต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า กระบวนท่ารำทั้ง 3 ท่านี้ เป็นกระบวนท่ารำเฉพาะตัวของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ที่ทำออกมาได้อย่างสง่างามและน่าชมเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังหาผู้ได้ที่จะทำได้อย่างครูทองเริ่ม มงคลนัญ

นอกจากการแสดงโชว์แล้วครูทองเริ่มยังสามารถแสดงละครได้อีกและในระหว่งที่ท่านเป็นศิลปินของกรมศิลปากรนั้น ท่านก็ได้ร่วมแสดงละครหลายเรื่องมากมาย เช่น กาลานุราช, เสนาผู้ใหญ่เมืองมัตตัง, และอื่นๆ อีกมากมาย

ภาพที่ 11 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ แสดงเป็นนนทุก ในงานเลี้ยงต้อนรับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยที่
ประเทศอิหร่าน 19 พ.ย. 2508*****

***** ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก นักวิชาการดนตรีและละคร ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร.

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁵ กล่าวเมื่อครั้งที่ได้เรียนอยู่กับครูทองเริ่มนั้น อาจารย์ประดิษฐ์ได้เล่าว่าครั้งใดที่ครูทองเริ่มแสดงโชว์ในโรงนั้นมักจะได้รับบทเป็นตัวมังกกรกัณฐ์ที่จะต้องขึ้นรอกอยู่เป็นประจำเพราะท่านเล่นจนเกิดชำนาญ และจะไม่ยอมให้ผู้อื่นแสดงตัวนี้เลย

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁶ ได้เล่าว่าครูทองเริ่มนั้นเป็นศิลปินที่แสดงได้ทุกบทบาทเมื่อใดที่แสดงโชว์ของเอกชนครูทองเริ่มจะรับบทหลายตัวมากบางครั้งเล่นถึงคนเดียวถึง 4 ตัว กล่าวได้คือครูทองเริ่มมีความเชี่ยวชาญในการรำมาก แต่ถ้าเมื่อใดที่แสดงกับสำนักการสังคีตหรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ ท่านจะรับบทเป็นเพียงยักษ์เล็กหรือยักษ์ต่างเมืองเท่านั้น ซึ่งเป็นบทที่เหมาะสมกับรูปร่างของท่าน

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁷ เป็นลูกศิษย์ของครูทองเริ่มอีกท่านหนึ่ง ที่ได้ติดตามไปแสดงโชว์ร่วมกับครูทองเริ่มอีกท่านหนึ่ง ครูทองเริ่มได้พาตนไปร่วมแสดงโชว์กับคณะโขนหลวงราชพงษ์ด้วย อาจารย์ดำรงศักดิ์จึงได้เห็นครูทองเริ่มรับบทบาทต่าง ๆ มากมาย แต่บทนั้นทุกเป็นบทที่ครูทองเริ่มแสดงบ่อยที่สุด

ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ รับราชการเป็นศิลปินมีผลงานการแสดงในกรมศิลปากรมาโดยตลอดตั้งแต่เข้ารับราชการ ก่อนจะเกษียณอายุราชการและได้รับพิจารณาเลื่อนตำแหน่งเป็นศิลปินโท นับเป็นเกียรติประวัติในการรับราชการเป็นอย่างมาก ครูทองเริ่มรับราชการจนอายุครบ 60 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2511 แต่เนื่องจากเกิดหลังเดือนตุลาคมจึงครบเกษียณอายุในปี พ.ศ. 2512

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 18 พฤศจิกายน 2552.

⁶ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 17 พฤศจิกายน 2552.

⁷ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง, 8 พฤศจิกายน 2552.

ภาพที่ 12 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นางสัมพันธ์⁸

ภาพที่ 13 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนท⁹

⁸ หนังสืออนิตยสารศิลปากร ปีที่ 28 เล่ม 1 มีนาคม 2527

⁹ เล่มเดียวกัน

ภาพที่ 14 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น อินทรชิต¹⁰

หลังจากที่ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เกษียณจากการรับราชการจากกรมศิลปากรแล้ว แต่ด้วยความรู้และความสามารถอย่างสูงในวิชานาฏศิลป์โขน ทางราชการจึงจ้างให้เป็นครูสอนนาฏศิลป์โขนฝ่ายยักษ์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ต่อมา จนกระทั่งอายุเกิน 65 ปี จึงได้เป็นลูกจ้างชั่วคราวในตำแหน่งผู้ชำนาญการสอนวิชานาฏศิลป์โขน ครูทองเริ่มมีลูกศิษย์มากมายหลายท่าน เช่น

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์

อ่างทอง

นายเจต ศรีอำอ่วม นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานการวังคีศ

กรมศิลปากร

นายจุลชาติ อรรถยะนาค ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์

นายไชยอนันต์ สันติพงษ์ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

¹⁰ เล่มเดียวกัน

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹¹ บอกถึงความเป็นครูของครูทองเริ่มว่าท่านเป็นครูที่รักการถ่ายทอดความรู้เป็นอย่างมาก ท่านสามารถสอนถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์ได้ทุกตัวละคร โดยเฉพาะยักษ์เล็ก เช่น นนทก, นางสำนักรา และยักษ์ต่างเมื่อตัวต่าง ๆ ท่านสามารถถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าเด็กคนไหนมีความสามารถท่านก็จะให้ไปเรียนเพิ่มเติมที่บ้านนายประเมษฐ์ก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้ไปเรียนที่บ้านครูทองเริ่มเป็นการส่วนตัว

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹² เป็นลูกศิษย์อีกท่านหนึ่งที่ได้คลุกคลีกับครูทองเริ่ม โดยได้เรียนกับครูทองเริ่มอย่างสนิทสนม อาจารย์ประดิษฐ์เล่าว่าเมื่อครั้งที่เรียนกับครูทองเริ่มนั้น ครูทองเริ่มเป็นครูที่ขยันและจริงจังกับการสอนมาก โดยสอนตั้งแต่ต้นชั่วโมงจนจบโดยไม่ได้ให้ลูกศิษย์พักหรือบ้างครั้งก็สอนเกินเวลา ซึ่งการต่อท่ารำของครูทองเริ่มให้กับลูกศิษย์นั้นท่านจะต่อให้เหมือนกันหมดทุกคนและต่อกี่ครั้งก็ทำเหมือนเดิม แต่เมื่อนอกเวลาเรียนแล้วนั้นครูทองเริ่มจะทำตัวเป็นกันเองกับลูกศิษย์มาก หยอกล้อเล่นกับลูกศิษย์โดยไม่ถือตัวว่าเป็นครู

ภาพที่ 15 ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ และ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ*****

¹¹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 1 พฤศจิกายน 2552.

¹² สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 18 พฤศจิกายน 2552.

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง.

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ¹³ กล่าวว่าเมื่อครั้งที่เรียนกับครูทองเริ่มนั้นได้เรียนทั้งที่โรงเรียนและเรียนที่บ้านเป็นการส่วนตัวอีกด้วย อาจารย์ดำรงศักดิ์บอกถึงการสอนของครูทองเริ่มว่าการต่อทำรำให้ลูกศิษย์นั้น ครูทองเริ่มจะต่อให้เหมือนกันหมดแต่จะเลือกเฉพาะลูกศิษย์ที่มีฝีมือเท่านั้นไปต่อทำรำเป็นการส่วนตัวที่บ้านเพื่อจะได้สอนให้มากขึ้น โดยท่านจะบอกวิธีการแสดงและเคล็ดลับเกร็ดความรู้บางอย่าง เช่น คาถาในการแต่งหน้าหน้าตัวนทกที่อาจารย์ดำรงศักดิ์ได้รับจากครูทองเริ่ม

คาถาสำหรับแต่งหน้านทก

ของ

ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ

ปี พ.ศ. 2521

.....

(ตั้งนะโม 3 จบ)

(ในขณะที่ว่าคาถา ให้เขียนยันตร์ให้จบพร้อมคาถา)

นะ ช้างผสมโฆลง

เอหิ ช้างในดงมาลิ้มหลงพ่อแม่ ลิ้มผู้เฒ่าผู้แก่ มาลิ้มอาหาร

เอหิ สะท้านหวาดหวั่นไหว ดวงจิตมาสู่อุราข้า มหาพิศวง มหาหลง

พุทธรัง รักชิต ธรรมัง รักสนิท สังฆัง รักไม่รู้คลาย ธรรมัง ร้องให้มาหากู

นะชาริติ

(หลังว่าคาถาเสร็จให้นึกถึงครูบัว)

¹³ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง, 8 พฤศจิกายน 2552.

ภาพที่ 16 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ แสดงเป็น นนทก*****

ภาพที่ 17 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ จับท่ารำ¹⁴

***** สำเนาภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง.

¹⁴ หนังสืออนิตยสารศิลปากร ปีที่ 28 เล่ม 1 มีนาคม 2527

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูสอนนาฏศิลป์ไทยในโรงเรียนนาฏศิลป์ ท่านมีความสามารถในการสอนโขนอย่างดียิ่ง และแก้ไขท่าทางของนักเรียนที่มีความผิดปกติ ในท่าทางการเต้นโขน เช่น ผู้รำคอติ่ม (คอยื่นไปข้างหน้ามากเกินไป ไม่ตั้งลำคอตรง) และผู้เต้นยกขาขึ้นลงไม่เป็นจังหวะ ท่านช่วยแก้ท่ารำให้เด็ก ท่านเอาใจใส่ในการสอนมาก อธิบายชัดเจน

ภาพที่ 18 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น นนทก *****

ครูทองเริ่ม รับราชการเป็นข้าราชการสามัญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 จนถึง พ.ศ. 2511 อายุครบ 60 ปี แต่เนื่องจากท่านเกิดหลังเดือนตุลาคม จึงได้รับราชการต่ออีก 1 ปี ท่านจึงเกษียณอายุราชการพร้อมนายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 รวมอายุได้ 82 ปี

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง.

ภาพที่ 19 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นนทก *****

จากที่กล่าวมานั้น ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการแสดงโขนตัว
 ยักษ์เป็นอย่างมาก เพราะท่านนั้นได้ฝึกโขนมาตั้งแต่ยังเด็กจนได้เข้าเรียนโขนที่โรงเรียนพราน
 หลวง และออกมาแสดงโขนร่วมกับคณะโขนเอกชนหลายคณะ จึงทำให้ท่านนั้นคลุกคลีอยู่กับ
 การแสดงโขนมาโดยตลอด ครั้งเมื่อท่านนั้นได้เข้ารับราชการในกรมศิลปากรก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่
 เป็นศิลปินที่มีฝีมือและมีทำรำที่สวยงามมหาผู้เทียบยาก ด้วยฝีมือของท่านนั้นจึงทำให้ท่านมี
 ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไปโดยเฉพาะบทรนทุก ซึ่งบทรนทุกนี้เป็นบทที่สร้างชื่อเสียงให้กับ
 ท่านมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยทำรำที่มีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกับยักษ์ตัวอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็การทำมอ
 งเงาในน้ำ ทำเต้นชุนิ้ว และทำรำเพลงคูกพาทย์ชุนิ้ว ซึ่งไม่มียักษ์ตัวใดเหมือน ประกอบกับกระบวน
 ท่าที่ครูทองเริ่มถ่ายทอดออกมาได้อย่างสมบทบาท อีกทั้งทำรำตัวนทกของครูทองเริ่มนี้วิทยาลัย
 นาฏศิลป์ยังได้นำไปเป็นแบบการเรียนการสอนมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากที่ท่านเกษียณอายุราชการจากกรมศิลปากรแล้วนั้นท่านก็ได้หยุดคลุกคลีกับโขน
 แต่อย่างได้ โดยท่านนั้นได้เข้าเป็นครูอยู่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ใน
 ด้านการแสดงโขนที่มีโดยเฉพาะบทที่เป็นยักษ์เล็ก ยักษ์ต่างเมือง และบทรนทุกที่ท่านมีความ

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัย
 นาฏศิลป์อ่างทอง.

ถนัดที่สุดให้แก่ลูกศิษย์มากมายหลายท่านจนมีชื่อเสียง และตัวท่านเองก็เป็นที่รักของลูกศิษย์ทุกคนมาโดยตลอด

ภาพที่ 20 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็น ฤษีกไลโกศ *****

กระบวนท่ารำตัวนนทุกนี้ ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ยังได้ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ลูกศิษย์ผู้มีฝีมืออีกหลายท่าน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนนทุกจากครูศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดกระบวนท่ารำตัวนนทุกจากครูทองเริ่มและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในวงการนาฏศิลป์ทั้งในด้านฝีมือการรำรำและความรู้ ด้วยกันทั้งหมด 4 ท่าน คือ

1. อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

2. อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์

3. อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์

อ่างทอง

4. อาจารย์เจตน์ ศรีอำว่ม นาฏศิลป์ชำนาญาน สำนักการวังคีศ

กรมศิลปากร

***** สำนัภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

1. อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ภาพที่ 21 อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย *****

ประวัติและผลงานอาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย

ประวัติส่วนตัว

เกิดวัน พุธที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491 ณ ตำบลบางลำพูล่าง อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี ปัจจุบันคือ กรุงเทพมหานคร

ประวัติด้านการศึกษา

เริ่มศึกษาระดับชั้นประถมต้นที่โรงเรียนเจริญนครวิทยาซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ต่อมาได้เข้าศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนอำนวยศิลป์ แต่ด้วยความที่มีใจรักในวิชานาฏศิลป์จึงได้ลดชั้นการศึกษามาเข้าเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในระดับชั้นต้นปีที่ 4 เมื่อปีพุทธศักราช 2506 จนจบการศึกษาระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง ในปีการศึกษา 2513 จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีทางการศึกษา

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ภาคสมทบ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน สำเร็จการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2519 และ พ.ศ. 2539 ได้เข้าศึกษาในระดับศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาปี พ.ศ. 2541

ด้านนาฏศิลป์

ด้วยความที่มีใจรักในวิชานาฏศิลป์จึงได้ลดชั้นการศึกษามาเข้าเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในระดับชั้นต้นปีที่ 4 เมื่อปีพุทธศักราช 2506 จนจบการศึกษาระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง ในปีการศึกษา 2513 รวมระยะเวลาในการแสดงเรียนรู้และฝึกหัดฝีมือในด้านนาฏศิลป์เป็นเวลา 7 ปี นายประเมษฐ์ได้รับการถ่ายทอดทำรำจากครูผู้มีฝีมือทางด้านนาฏศิลป์หลายท่าน จนทำให้มีฝีมือทางด้านนาฏศิลป์ นอกจากนี้อาจารย์ประเมษฐ์ยังได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ด้านการแสดงจากการเข้าร่วมการกับโขนคณะต่าง ๆ อีกมากมาย

ประวัติการทำงาน

การรับราชการ

ได้เข้ารับราชการเป็นข้าราชการครู (ครูตรีอัตราเงินเดือน 1,050 บาท) ณ โรงเรียนนาฏศิลป์ (ปัจจุบันคือวิทยาลัยนาฏศิลป์) เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2514 ขณะเดียวกันได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีทางการศึกษา ภาคสมทบ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน สำเร็จการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2519 และ พ.ศ. 2539 ได้เข้าศึกษาในระดับศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาปี พ.ศ. 2541 และเกษียณราชการในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2551 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

รับราชการเป็นครู

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย เป็นข้าราชการครูตั้งแต่ พ.ศ. 2514 จนกระทั่งเกษียณราชการ เมื่อ พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลาในการสอนและถ่ายทอดทำรำตัวโขนยักษ์ให้แก่ลูกศิษย์ทั้งสิ้น 38 ปี จึงทำให้อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัยมีลูกศิษย์มากมาย ซึ่งลูกศิษย์ของท่านก็ได้รับราชการเป็นครูสอนอยู่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์หลายแห่ง

นอกจากอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย จะมีหน้าที่ของความเป็นครูในการถ่ายทอดทำรำให้แก่ลูกศิษย์แล้วนั้น อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ยังมีผลงานทางด้านวิชาการอีกมากมายดังนี้

4.19 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับงานนาฏศิลป์ดนตรี
พัสดวาทกรรมโขน ละครไทย ตอนที่ 1 (มีนาคม 2548)

4.20 จารัตนาฏศิลป์ไทย (มกราคม 2550)

ผลงานการจัดทำคำบรรยายและบทการแสดง

- เป็นผู้จัดทำบทและคำบรรยายการแสดงนาฏศิลป์ไทย ของ วิทยาลัยนาฏศิลป์
ในรายการ มาลาภิรมย์ ทางไทยทีวีสีช่อง 9 องค์การสื่อสารมวลชน เป็นเวลากว่า 5 ปี
- เป็นผู้จัดทำคำบรรยายการแสดงนาฏศิลป์ไทย ของ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ณ
ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ สาขาผ่านฟ้า
- เป็นผู้จัดทำบทและคำบรรยาย การแสดงของ คณะศิลปศึกษา สถาบัน
บัณฑิตพัฒนศิลป์ ในงานลานวัฒนธรรม ณ บริเวณวิทยาลัยนาฏศิลป์
- พ.ศ. 2549 เรียบเรียงบทประกอบการแสดง ละครเรื่อง พระสมุทรร บทพระ
นิพนธ์ ในกรมพระวังบวรวิไชยชาญ
- พ.ศ. 2550 เรียบเรียงบทประกอบการแสดง ละครนอกแบบหลวง เรื่องดา
หลัง บทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ผลงานที่ได้รับมอบหมายเป็นพิเศษ

- เป็นคณะกรรมการในการดำเนินการร่างหลักสูตรปริญญาตรี คณะศิลปศึกษา
และ คณะศิลปปะนาฏดุริยางค์ เมื่อเริ่มก่อตั้ง
- เป็นคณะกรรมการผู้ควบคุมศิลปนิพนธ์ ระดับปริญญาตรี คณะศิลปศึกษา
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน
- เป็นคณะกรรมการ การจัดเก็บความรู้ “ภูมิบ้าน ภูมิเมือง” ของสำนัก
วัฒนธรรมแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน
- เป็นกรรมการที่ปรึกษานิตยสารศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน
- เป็นกรรมการและผู้เรียบเรียง หนังสือ การศึกษาพัสดวาทกรรมโขน ละครไทย
ตามพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
- เป็นกรรมการและผู้เรียบเรียง เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับการ
อนุรักษ์มรดกไทย อยู่ในระหว่างดำเนินการพิมพ์
- เป็นคณะทำงานจัดงานเทิดพระเกียรติพระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย
กำหนดการจัดนิทรรศการเทิดพระเกียรติ ณ ศูนย์ประชุมสิริกิติ์ฯ ในปี พ.ศ. 2550 นี้

ผลงานการแสดง

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย เป็นผู้แสดงโขน ละครของกรมศิลปากรตั้งแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน บทบาทที่ได้รับในการแสดงโขน ได้แก่ รามสูร อินทรีชิต กุมภกรรณ แสงอาทิตย์ สองกรรวิก และได้รับการถ่ายทอดทำรำบทบาทตัวนางสำมะนักศึกษา และตัวนทก จากครูทองเริม มงคลนัญ เป็นพิเศษ เนื่องจากอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้แสดงโขนมากมายหลายเรื่องและรับบทบาทเป็นตัวโขนหลายตัว จึงทำให้มีฝีมือในด้านการแสดงเป็นอย่างมาก จนเป็นที่ยอมรับในวงการนาฏศิลป์และผู้ชมโขนทั่วไปว่ามีฝีมือที่ดีเยี่ยม

ภาพที่ 22 อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย รับการถ่ายทอดทำรำองค์พระพิราพ*****

ใน พ.ศ. 2545 อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย เป็นนาฏศิลป์ โขนยักษ์ ผู้ได้รับการถ่ายทอดทำรำหน้าพาทย์องค์พระพิราพ ซึ่งเป็นกระบวนทำรำที่สำคัญและสูงสุดของตัวยักษ์ เป็นรุ่นที่ 4 โดยได้รับการถ่ายทอดจากนาย ราชมพ โภธิเวส นายจตุพร รัตนวราหะ นายจุมพล โชติทัตต์ นายสุจิตต์ พันธุ์สังข์ และนายสมศักดิ์ ทัดติ ณ โถงชั้นบนด้านหน้าโรงละครแห่งชาติ

บทบาทที่ได้รับในการแสดงละคร ได้แก่ ท้าวสามล เจ้าเงาะในละครนอกเรื่องสังข์ทอง ระตูศรีวิชัย ในเรื่องศรีธรรมมาโคกราช พระเจ้ามณเฑียรทอง ในเรื่องราชาธิราช ตอนสังข์จะ สมิง นครอินทร์ และได้รับการถ่ายทอดทำรำโทนม้า ในละครในเรื่องอิเหนา จากคุณครูลมูล ยทคุปต์

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย เป็นผู้ที่มีฝีมือในการแสดงโขน โดยเฉพาะบทตัวนนทกซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากครูทองเริ่มและได้ออกแสดง 7 ครั้งซึ่งแต่ละครั้งก็จะแสดงได้สมบทบาทจนทำให้นายประเมษฐ์เป็นผู้หนึ่งที่มีชื่อเสียงในด้านการแสดงตัวนนทก นอกจากการแสดงแล้ว นายประเมษฐ์ยังได้ถ่ายทอดท่ารำตัวนนทกให้กับลูกศิษย์ที่ท่านเห็นว่าฝีมืออีกหลายท่าน จึงทำให้เป็นที่เคารพรักของลูกศิษย์ในวงการนาฏศิลป์เป็นอย่างมาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์

ภาพที่ 23 อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ*****

ประวัติและผลงานอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ เกิดเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2496 ริมคลองบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของนายประชุม ศิลปสมบัติ และนางเปลื้อง ศิลปสมบัติ มีพี่น้อง 3 คน คือ

1. นางอารีรัตน์ ศิลปสมบัติ
2. นายปรีชา ศิลปสมบัติ
3. นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ

พ.ศ. 2532 อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ได้สมรสกับนางสาวสุภาพ สุนทรพฤษ์ ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ 500/2 ริมบางกอกน้อย ซอยจรัญสนิทวงศ์ 41 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

***** สำนัภาพจาก อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์.

ประวัติทางการศึกษา

ด้านวิชาสามัญ

เข้าศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่โรงเรียนบางขุนนนท์วิทยา จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2509 สาขานาฏศิลป์ไทย (เขินยักซ์) จนจบการศึกษาในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง ในพ.ศ. 2518 จากนั้นก็เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาราชมณฑล จนจบระดับปริญญาตรี ในพ.ศ. 2520

ด้านนาฏศิลป์

เข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2509 สาขานาฏศิลป์ไทย (เขินยักซ์) จนจบการศึกษาในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง อาจารย์ประดิษฐ์ ได้ฝึกหัดไต่กับครูผู้มีฝีมือด้านตัวยักซ์หลายท่าน เช่น

ครูพยับ สุนสุวรรณ

ครูเจริญ เวชเกษม

ครูหยัด ช้างทอง

ครูไชยยศ คุ่มมณี

ครูณรงค์ โรจน์ทรัพย์

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ

ครูอร่าม อินทรนัญ

ครูจตุพร รัตนวราหะ

และครูท่านอื่น ๆ อีกมากมาย นอกจากการเรียนในชั้นเรียนแล้วนั้น อาจารย์ประดิษฐ์ ยังได้ตามครูแต่ละท่านไปหาประสบการณ์จากการแสดงไต่ตามคณะเอกชนอีกอีกหลายคณะจนทำให้มีฝีมือในด้านการแสดงดชนตัวยักซ์เป็นอย่างดี

ประวัติการทำงาน

การรับราชการ

พ.ศ. 2520 เข้ารับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในตำแหน่งครูอัตราจ้าง 3 ปี และสอบบรรจุในตำแหน่งครูตรี เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2523 โดยสอนนาฏศิลป์ไทย (เขินยักซ์) เรื่อยมา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์

รับราชการเป็นครู

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ เป็นข้าราชการครูตั้งแต่ พ.ศ. 2520 และทำการสอนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน รวมเป็นระยะเวลาในการสอนและถ่ายทอดทำรำตัวไขนัยักษ์ให้แก่ลูกศิษย์ทั้งสิ้น 33 ปี จึงทำให้อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ มีลูกศิษย์มากมาย ซึ่งลูกศิษย์ของท่านก็ได้รับราชการเป็นครูสอนอยู่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์และโรงเรียนต่าง ๆ

นอกจากอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ จะมีหน้าที่ของความเป็นครูในการถ่ายทอดทำรำให้แก่ลูกศิษย์แล้วนั้น อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติยังมีผลงานทางด้านวิชาการอีก คือ

- ร่วมทำหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ในระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง ชั้นสูง และระดับปริญญาตรี

ผลงานการแสดง

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ เริ่มแสดงโขนตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เรื่อยมา ซึ่งบทบาทที่ได้รับในการแสดงนั้นมีมากมายหลาย เช่น วิรุณมุข อากาศตะไล นางสามะนักรา อินทรชิต นรสิงห์ มังกรกัณฐ์ แสงอาทิตย์ พิเภก และได้รับการถ่ายทอดทำรำจากครูทองเริ่ม มงคลนัญเป็นพิเศษ คือ ตัวนนทก และด้วยลักษณะรูปร่างที่ใกล้เคียงกับครูทองเริ่ม จึงทำให้ อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ แสดงเป็นตัวนนทกได้สมบทบาทและมีทำรำที่สวยงาม

ภาพที่ 24 อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ แสดงเป็นพระพิราพ *****

 สำนวนภาพจาก อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์.

ใน พ.ศ. 2545 อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ เป็นนาฏศิลป์ปิ่น โชนยักษ์ ผู้ได้รับการถ่ายทอดท่ารำหน้าพาทย์องค์พระพิราพ ซึ่งเป็นกระบวนท่ารำที่สำคัญและสูงสุดของตัวยักษ์เป็นรุ่นที่ 4 โดยได้รับการถ่ายทอดจากนาย ราชมพ โปธิเวส นายจตุพร รัตนวราหะ นายจุมพล ไชติทัตต์ นายสุตจิตต์ พันธุ์สังข์ และนายสมศักดิ์ ทัดติ ณ โถงชั้นบนด้านหน้าโถงละครแห่งชาติ

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ เป็นผู้หนึ่งที่มีฝีมือในด้านการแสดงโขนเป็นอย่างมากและด้วยรูปร่างลักษณะของร่างกายที่เล็ก จึงทำให้บทที่ได้รับนั้นจะเป็นยักษ์เล็กหรือยักษ์ต่างเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่บทที่อาจารย์ประดิษฐ์แสดงได้ดีและเหมาะสมกับรูปร่างนั้นเป็นบทตัวนนทุกซึ่งได้รับการถ่ายทอดกระบวนท่ารำมาจากครูทองเริ่ม ซึ่งอาจารย์ประดิษฐ์สามารถแสดงได้สวยงามเหมือนอย่างครูทองเริ่มเพราะมีรูปร่างที่คล้ายกันประกอบกับอาจารย์ประดิษฐ์มีความขยันฝึกท่ารำอยู่เป็นประจำหลังจากได้รับถ่ายทอดจากครูทองเริ่ม จึงทำให้อาจารย์ประดิษฐ์ได้แสดงบทนนทุกทั้งหมด 10 ครั้งจนทำให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก ครั้งเมื่อเป็นครูก็ได้ถ่ายทอดท่ารำตัวนนทุกให้แก่ลูกศิษย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตัวนนทุกหลายท่าน ซึ่งปัจจุบันอาจารย์ประดิษฐ์ ถือได้ว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีความรู้ในด้านการแสดงโขนเป็นอย่างมาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่อม นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการวังคีศ กรมศิลปากร

ภาพที่ 27 อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่อม *****

ประวัติและผลงานนายเจต ศรีอำอ่อม

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่อม เกิดเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2500 ได้สมรสกับนางสำเร็จ ศรีอำอ่อม ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ 35/47 หมู่บ้านพฤษา 3 ถนนบางไผ่ ตำบลพิมลราช อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

ประวัติด้านการศึกษา

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่อม เข้าศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จนจบในระดับชั้นสูงปีที่ 2 ในพ.ศ. 2524

ด้านนาฏศิลป์

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่อม เข้าศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จนจบในระดับชั้นสูงปีที่ 2 ในพ.ศ. 2524

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่อมนาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการวังคีศ กรมศิลปากร

ประวัติการทำงาน

การรับราชการ

อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อวม เข้ารับราชการ เมื่อ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2527 ที่
สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร ปัจจุบันเป็นนาฏศิลปินชำนาญงาน สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร

ผลงานการแสดง

อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อวม เริ่มแสดงโขนตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เรื่อยมา ซึ่งบทบาท
ที่ได้รับในการแสดงนั้นมีมากมายหลาย เช่น นนทก ฤๅษีแดง ทศกัณฐ์ มังกรกัณฐ์ อินทรชิต
กุมภกรรณ วิรุณจำบัง และด้วยความที่สนิทกับครูของเริ่ม มงคลนัญ จึงได้รับการถ่ายทอดท่ารำ
ตัวนนทก ซึ่งเป็นผู้เดียวในรุ่นที่ได้กระบวนท่ารำตัวนนทก อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อวมนอกจากจะมี
ฝีมือในการแสดงแล้ว ยังมีความสามารถด้านการพากย์โขนได้เป็นอย่างดี อีกด้วย

ใน พ.ศ. 2545 อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อวม เป็นนาฏศิลปิน โขนยักษ์ ผู้ได้รับ
การถ่ายทอดท่ารำหน้าพาทย์องค์พระพิราพซึ่งเป็นกระบวนท่ารำที่สำคัญและสูงสุดของตัวยักษ์
เป็นรุ่นที่ 4 โดยได้รับการถ่ายทอดจากนาย รามพ โพธิเวส นายจตุพร รัตนวราหะ นายจุมพล
โชติทัตต์ นายสุจิตต์ พันธุ์สังข์ และนายสมศักดิ์ ทัตติ ณ โถงชั้นบนด้านหน้าโถงละครแห่งชาติ

ภาพที่ 28 อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อวม รับการถ่ายทอดท่ารำองค์พระพิราพ *****

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อวมนาฏศิลปินชำนาญงาน สำนักงานการสังคีต
กรมศิลปากร.

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม เป็นนาฏศิลป์ป็นโฆษณ์ขงสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ที่มีชื่อเสียงในการแสดงโฆษณ์ขงเป็นอย่งมาก บทบาทโฆษณ์ขงด้วยักษอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้แสดงมาแล้วทุกตัว ซึ่งตัวนนทุกนั้นก็เป็นอีกบทหนึ่งทีอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้แสดงและได้รับการถ่ายทอตำรำจากครูทองเริ่มซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ทีรำบทตัวนนทุกได้สวยงามทีสุด จากการทีได้รับถ่ายทอดกระบวนตำรำตัวนนทุกจากครูทองเริ่มนั้น จึงทำให้เมื่อใดทีอาจารย์เจตน์ รับบทแสดงเป็นตัวนนทุกก็จถ่ายทอดกระบวนตำรำออกมาได้อย่างสมบทบาทและสวยงาม และได้แสดงบทตัวนนทุก 5 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งได้รับคำชมจากผู้ชมทุกครั้ง นอกจากการแสดงทีอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ถ่ายทอตำรำออกมาได้อย่างดีแล้วนั้น อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วมยังได้ถ่ายทอตำรำตัวนนทุกให้แก่ลูกศิษย์ทีอาจารย์เจตน์ เป็นว่ามีควมสามารถในการแสดงโฆษณ์ขงอีกหลายท่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

ภาพที่ 25 อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ*****

ประวัติและผลงานอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ

ประวัติส่วนตัว

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เกิดวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2501 เดิมอาศัยอยู่ที่ 214/6 ถนนอิสรภาพ ตำบลวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร สมรสกับนางวัลลา นาฏประเสริฐ มีบุตร 2 คน คือ นายสุรกานต์นาฏประเสริฐ และนายสุรภาพ นาฏประเสริฐ ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 73 หมู่ 3 ตำบลบ้านอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง

ประวัติด้านการศึกษา

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เข้าศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 ที่โรงเรียนวัดประดิษฐาราม จากนั้นก็เข้าศึกษาต่อวิทยาลัยนาฏศิลป์ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พ.ศ. 2512 จนจบนาฏศิลป์ชั้นสูงปีที่ 2 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ครุศาสตรบัณฑิต เอกภาษาไทย จนจบระดับปริญญาตรีใน พ.ศ. 2526

***** สำนวนภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง.

ด้านนาฏศิลป์

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เข้าศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์ในพ.ศ. 2512 ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จนจบนาฏศิลป์ชั้นสูงปีที่ 2 ในพ.ศ. 2518

ประวัติการทำงาน

การรับราชการ

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เข้ารับราชการ เมื่อ วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2523 สอนนาฏศิลป์ไทย (โขนยักษ์) ตำแหน่ง ครู 2 ระดับ 2 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งครูชำนาญการพิเศษวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

รับราชการเป็นครู

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เป็นข้าราชการครูตั้งแต่ พ.ศ. 2523 และทำการสอนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน รวมเป็นระยะเวลาในการสอนและถ่ายทอดทำรำตัวโขนยักษ์ให้แก่ลูกศิษย์ทั้งสิ้น 30 ปี จึงทำให้อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ มีลูกศิษย์มากมาย ซึ่งลูกศิษย์ของท่านก็ได้รับราชการเป็นครูสอนอยู่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ เช่น

วิทยาลัยนาฏศิลป์

วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

วิทยาลัยนาฏศิลป์สุพรรณบุรี

วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

สำนักการสังคีต

นอกจากอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ จะมีหน้าที่ของความเป็นครูในการถ่ายทอดทำรำให้แก่ลูกศิษย์แล้วนั้น อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐยังมีผลงานทางด้านวิชาการอีก เช่น

- การจัดทำบทการแสดงในโอกาสต่าง ๆ ให้แก่วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
- การเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการและทางด้านนาฏศิลป์ในโอกาสต่าง ๆ

ผลงานการแสดง

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เริ่มแสดงโขนตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบทบาทที่ได้รับในการแสดงนั้นมีมากมายหลาย เช่น นนทก ฤๅษีแดง ทศกัณฐ์ มังกรกัณฐ์ อินทรชิต ท้าวมาลีวราช พิเภก ไมยราพ กุมภกรรณ รามสูร วิรุณจำบัง บรรลัยกัลป์ และด้วยความที่สนิทสนมกับครูทองเริ่มจึงทำให้ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจากครูทองเริ่ม มงคลนัฏตัวนนทก เป็นพิเศษ ประกอบกับอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ มีความจำที่ดีเยี่ยม จึงทำให้สามารถจำกระบวนท่ารำที่ครูทองเริ่มถ่ายทอดให้ได้ทุกกระบวนท่าเป็นอย่างดี และเมื่อได้ออกแสดงก็จะถ่ายทอดท่ารำตัวนนทกในแบบของครูทองเริ่มออกมาได้อย่างสวยงามและเป็นที่ยอมรับชมของผู้ที่ชม

ใน พ.ศ. 2545 อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ เป็นนาฏศิลปิน โขนยักษ์ ผู้ได้รับการถ่ายทอดท่ารำหน้าพาทย์องค์พระพิราพซึ่งเป็นกระบวนท่ารำที่สำคัญและสูงสุดของตัวยักษ์ เป็นรุ่นที่ 4 โดยได้รับการถ่ายทอดจากนาย ราชพ โภธิเวส นายจตุพร รัตนวราหะ นายจุมพล โชติทัตต์ นายสุดจิตต์ พันธุ์สังข์ และนายสมศักดิ์ ทัดติ ณ โถงชั้นบนด้านหน้าโรงละครแห่งชาติ

ภาพที่ 26 อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ รับบทเป็นตัวนนทก *****

***** สำเนาภาพจาก อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง.

ด้วยความที่เป็นผู้มีความสามารถมากมายในการแสดงโขน โดยเฉพาะบทนนทุกซึ่งเป็นบทที่อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูทองเริ่ม มงคลนัญญ โดยตรง ประกอบกับอาจารย์ดำรงศักดิ์ เป็นผู้มีใจรักในการแสดงโขนจึงทำให้จดจำท่ารำตัวนนทุกที่ได้รับถ่ายทอดมาเป็นอย่างดี และเมื่อออกแสดงในแต่ละครั้งก็สามารถถ่ายทอดอารมณ์ของตัวนนทุกออกมาได้อย่างสมบูรณ์ จนทำให้ผู้ที่พบเห็นต่างชื่นชมเป็นเสียงเดียวกันว่ามีความสวยงามอย่างยิ่งและหาผู้ใดเทียบได้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนท่ารำตัวนนทุกในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทกรณศึกษาท่ารำของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ในครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อมุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของกระบวนท่ารำตัวนนทุก การนำไปใช้ องค์ประกอบการแสดง ตลอดจนวิเคราะห์รูปแบบกระบวนท่ารำ หลักการและกลวิธีในการรำบทตัวนนทุกโดยมุ่งเน้นกระบวนท่ารำตัวนนทุกของครูทองเริ่ม มงคลนัญ เป็นหลักในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร คำบอกเล่า บุคคล สื่อนวัตกรรม งานศิลปะ โดยวิธีการค้นคว้าข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนา การสังเกตการณ์ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนเมษายน พุทธศักราช 2552 ถึง เดือนเมษายน 2553 ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 การศึกษาเอกสาร

3.1.2 การสัมภาษณ์/การสนทนา

3.1.3 การสังเกตการณ์

3.1.4 การทดลองปฏิบัติ

3.2 การตรวจสอบข้อมูล

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 แผนการดำเนินการวิจัย

3.5 การพบอาจารย์ที่ปรึกษา

3.6 เสนอผลการวิจัย

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาความเป็นมาและองค์ประกอบกระบวนท่ารำตัวนนทุกของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ซึ่งมีข้อมูลปรากฏในรูปแบบของเอกสาร คำบอกเล่าของบุคคล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวโดยใช้วิธีการต่อไปนี้

3.1.1 การศึกษาเอกสาร

การศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการค้นคว้าให้ได้ข้อมูลจากเอกสาร ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำรำตัวนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก กรณีศึกษาทำรำของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ทั้งหนังสือ ตำรา งามวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความ จากแหล่งค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- หอภาพยนตร์แห่งชาติ
- หอวิชาวุธานุสรณ์
- หอสมุดแห่งชาติ
- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์
- ฝ่ายวิชาการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

เอกสารที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกตามแหล่งที่มาของข้อมูลสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เป็นเอกสารที่ไม่ได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ ได้แก่ เอกสารจากกองจดหมายเหตุ ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม โดย หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
- บทละคร เรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1. กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงโขน ชุด ปราบกานาสูร กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงเรื่องสุวรรณหงส์ ตอน กุมภณฑ์ถวายนมา กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงละครเรื่องอุณรุท กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงโขน ชุด หนุมานอาสา กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงโขน ชุด มัยราพณ์สะกดทัพ กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงโขน เรื่อง รามเกียรติ์ กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงโขน ชุด พระรามครองเมือง กรมศิลปากร

- สูจิบัตรการแสดงโขน ชุด พรหมศาสตร์ กรมศิลปากร
- สูจิบัตรการแสดงโขน ชุด ต้นเรื่องรามเกียรติ์ จาก บทนิพนธ์ สามสมเด็จ. กรมศิลปากร
- สูจิบัตรบทโขน ละคอน และลิเก กรมศิลปากร

เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) คือเอกสารที่มีการตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในรูปแบบของหนังสือ อันได้แก่ วรรณกรรมการละคร ตำราทางวิชาการ ผลการวิจัยและวิทยานิพนธ์ ดังนี้

- “โขน” โดย นงคินุช ไพโรพิบูลยกิจ.
- โคตรวงทศกัณฐ์ โดย ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์.
- ตำนานละครอิเหนา พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
- นารายณ์สิบปาง โดย ประพันธ์ สุขคนธชาติ.
- นามานุกรมรามเกียรติ์ ประวัติความเป็นมา ตัวละคร สถานที่ พิธี อาวุธ ฯลฯ โดย รินฤทัย สัจจพันธุ์.
- บทละครชุดเบ็ดเตล็ดในเรื่องรามเกียรติ์ กรมศิลปากร. ไร่ไทยและเบิกโรงมหรสพ โดย พนิดา สิทธิวรรณ.
- ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ.
- วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต เรื่อง นามานุกรมนาฏศิลป์ : การศึกษาการสืบทอดนาฏศิลป์สู่กรมศิลปากรโดย รจนา สุนทรานนท์.
- วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง จารีตการฝึกหัดและการแสดงโขนของตัวทศกัณฐ์ โดย สมศักดิ์ ทัดดี
- วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง กระบวนท่ารำของรามสูรในการแสดงเบิกโรงละครใน โดย ประเสริฐ สันติพงษ์.
- วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยและละครภารตะ โดย นิยะดา สาริกภูติ.
- วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการรำและกลวิธีการแสดงบทบาททศกัณฐ์ในการแสดงโขน ตอน นางลอยของครูจตุพร รัตนวราหะ. โดย พหลยุทธ กนิษฐบุตร.
- วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง การแสดงโขนชักรอกของคณะโขนหลวงราชวงศ์. โดย ประพัฒน์พงศ์ ภูวณ.

- วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง วิเคราะห์บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชานิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย พุฒิมาศ พุ่มพวง
- ศิลปนิพนธ์วิทยาลัยนาฏศิลป์ เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนนทก โดย สุন্নททา ศรีสีบวงส์.
- ศิลปนิพนธ์วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เรื่อง บทบาทและลีลาของนนทก โดย เจตน์ ศีรอำอ่วม.
- ศิลปะละครรำ หรือ คุ้มือนาฏศิลป์ โดย ธนิต อยู่โพธิ์.
- สารานุกรมเพลงไทย โดย ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์.
- สมญาภิธานรามเกียรติ์ โดย นาคะประทีป.
- หนังสือดนตรีมหกรรม กรมศิลปากร.
- หนังสือนิตยสารศิลปกร กรมศิลปากร.
- เอกลักษณ์ไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เรื่อง หัวใจคน ผู้ผลิตและกรรมวิธีในการผลิต โดย เสนอ นิลเดช และมนัส อารยพัฒน์.
- อธิบายนาฏศิลป์ไทย โดย พระยาอนุমানราชธน.

จากข้อมูลที่ได้รับจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ทำให้ทราบความเป็นมาของกระบวนการทำตัวนทกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และชีวประวัติของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ผู้ที่เป็นต้นแบบของตัวนทกในปัจจุบัน

3.1.2 การสัมภาษณ์/การสนทนา

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยวิธีบันทึกเสียงและจดบันทึก โดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มบุคคลผู้มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์และวรรณคดีไทยไทย เพื่อทราบประวัติ ความเป็นมาในของการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก รวมทั้งองค์ประกอบหลักการแสดงตัวนทก โดยแบ่งกลุ่มบุคคลในการสัมภาษณ์ และคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายราชมพ โภธิเวส
ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. 2547

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก

วันที่ วันที่ 1 กรกฎาคม 2552

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ลักษณะนิสัยของนนทกเป็นอย่างไร
2. ผู้รับบทตัวนนทกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายประเมษฐ์ บุณยะชัย
ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก

วันที่ วันที่ 17 พฤศจิกายน 2552 และวันที่ 16 ธันวาคม 2552

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เริ่มฝึกหัดโขนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เข้ารับราชการตั้งแต่เมื่อไหร่
3. ครูทองเริ่มถ่ายถอดท่ารำแบบใด
4. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ กับบทบาทในการเป็นศิลปิน
5. เวลาครูทองเริ่มแสดงโขนจะรับบทเป็นตัวอะไร
6. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ กับบทบาทนนทก
7. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ กับบทบาทในการเป็นครู
8. ทำไมถึงได้รับการถ่ายทอดท่ารำตัวนนทกจากครูทองเริ่ม
9. การใส่ศีรษะนนทกกับการแต่งหน้าแตกต่างกันอย่างไร
10. การแต่งหน้านนนทกมีขึ้นเมื่อไหร่เพราะอะไร

11. ลักษณะนิสัยของนนทุกเป็นอย่างไร
12. ผู้รับบทตัวนนทุกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร
13. การแสดงตัวนนทุกให้ได้สมบทบาทควรฝึกอย่างไร
14. กระบวนท่าอะไรของตัวนนทุกที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามที่สุด
15. กระบวนท่าได้ที่รำแล้วรู้ว่าเป็นกระบวนท่ารำของครูทองเริ่ม

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ

ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก

วันที่ วันที่ 19 พฤศจิกายน 2552 และวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เริ่มฝึกหัดโขนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เข้ารับราชการตั้งแต่เมื่อไหร่
3. ครูทองเริ่มถ่ายถอดท่ารำแบบใด
4. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นศิลปิน
5. เวลาครูทองเริ่มแสดงโขนจะรับบทเป็นตัวอะไร
6. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทนนทุก
7. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นครู
8. ทำไมถึงได้รับการถ่ายถอดท่ารำตัวนนทุกจากครูทองเริ่ม
10. ลักษณะนิสัยของนนทุกเป็นอย่างไร
11. ผู้รับบทตัวนนทุกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร
12. การแสดงตัวนนทุกให้ได้สมบทบาทควรฝึกอย่างไร
13. กระบวนท่าอะไรของตัวนนทุกที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามที่สุด
14. กระบวนท่าได้ที่รำแล้วรู้ว่าเป็นกระบวนท่ารำของครูทองเริ่ม

ภาพที่ 29 สัมภาษณ์นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ

วันที่ 19 พฤศจิกายน 2552

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ภาพที่ 30 สัมภาษณ์และฝึกปฏิบัติกับนายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสาวณิต วจิวอน

อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง วรรณกรรม เรื่อง นารายณ์ปราบหนทุก

วันที่ วันที่ 24 ตุลาคม 2552 และวันที่ 13 มกราคม 2553

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. วรรณกรรมเรื่องนารายณ์ปราบหนทุกปรากฏขึ้นเมื่อไหร่
2. วรรณกรรมเรื่องนารายณ์ปราบหนทุกที่ปรากฏขึ้นมีกี่สำนวน
3. วรรณกรรมเรื่องนารายณ์ปราบหนทุกแต่ละสำนวนแตกต่างกันอย่างไร
4. เพราะเหตุใดวรรณกรรมเรื่องนารายณ์ปราบหนทุกแต่ละสำนวนจึงแตกต่างกัน
5. คำว่า “หนทุก” และ “นหนทุก” แตกต่างกันอย่างไร

ภาพที่ 31 สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสาวณิต วจิวอน

วันที่ 24 ตุลาคม 2552

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ
 ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
 ผู้สัมภาษณ์ ทิภา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)
 เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก
 วันที่ วันที่ 1 ธันวาคม 2552 และวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เริ่มฝึกหัดโขนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เข้ารับราชการตั้งแต่เมื่อไหร่
3. ครูทองเริ่มถ่ายถอดท่ารำแบบใด
4. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นศิลปิน
5. เวลาครูทองเริ่มแสดงโขนจะรับบทเป็นตัวอะไร
6. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทหนทุก
7. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นครู
8. ทำไมถึงได้รับการถ่ายถอดท่ารำตัวหนทุกจากครูทองเริ่ม
10. ลักษณะนิสัยของหนทุกเป็นอย่างไร
11. ผู้รับบทตัวหนทุกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร
12. การแสดงตัวหนทุกให้ได้สมบทบาทควรฝึกอย่างไร
13. กระบวนการท่าอะไรของตัวหนทุกที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามที่สุด
14. กระบวนการท่าได้ที่รำแล้วรู้ว่าเป็นกระบวนการท่ารำของครูทองเริ่ม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 32 สัมภาษณ์นายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ

วันที่ 1 ธันวาคม 2552

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ภาพที่ 33 สัมภาษณ์และฝึกปฏิบัติกับนายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ

วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายเจตน์ ศรีอำอ่วม
 นาฏศิลป์ป็นชำนาญงาน สำนักการวงคีต กรมศิลปากร
ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)
เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก
วันที่ วันที่ 29 มกราคม 2553

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เริ่มฝึกหัดโขนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เข้ารับราชการตั้งแต่เมื่อไหร่
3. ครูทองเริ่มถ่ายถอดท่ารำแบบใด
4. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นศิลปิน
5. เวลาครูทองเริ่มแสดงโขนจะรับบทเป็นตัวอะไร
6. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทนนทุก
7. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นครู
8. ทำไมถึงได้รับการถ่ายถอดท่ารำตัวนนทุกจากครูทองเริ่ม
10. ลักษณะนิสัยของนนทุกเป็นอย่างไร
11. ผู้รับบทตัวนนทุกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร
12. การแสดงตัวนนทุกให้ได้สมบทบาทควรฝึกอย่างไร
13. กระบวนการทำอะไรของตัวนนทุกที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามที่สุด
14. กระบวนการทำได้ที่รำแล้วรู้ว่าเป็นกระบวนการท่ารำของครูทองเริ่ม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 34 สัมภาษณ์นายเจต ศรีอ่ำอ่วม
วันที่ 29 มกราคม 2553
ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายจุลชาติ อรัณยะนาค

ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก

วันที่ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เริ่มฝึกหัดโขนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ เข้ารับราชการตั้งแต่เมื่อไหร่
3. ครูทองเริ่มถ่ายทอดท่ารำแบบใด
4. ครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ กับบทบาทในการเป็นศิลปิน

5. เวลาครูทองเริ่มแสดงโขนจะรับบทเป็นตัวอะไร
6. ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ กับบทบาทนนทก
7. ครูทองเริ่ม มงคลนัฏ กับบทบาทในการเป็นครู
8. ทำไมถึงได้รับการถ่ายทอดท่ารำตัวนนทกจากครูทองเริ่ม
10. ลักษณะนิสัยของนนทกเป็นอย่างไร
11. ผู้รับบทตัวนนทกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร
12. การแสดงตัวนนทกให้ได้สมบทบาทควรฝึกอย่างไร
13. กระบวนการทำอะไรของตัวนนทกที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามที่สุด
14. กระบวนการท่าได้ที่รำแล้วรู้ว่าเป็นกระบวนการท่ารำของครูทองเริ่ม

ภาพที่ 35 สัมภาษณ์นายจุลชาติ อรัญยะนาค

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553

ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก
 นักวิชาการดนตรีและละคร ชำนาญการ สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก

วันที่ วันที่ 29 กรกฎาคม 2552

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ มีผลงานด้านไหนบ้าง
2. บทบาทตัวโขนตัวไหนที่ทำให้ครูทองเริ่ม มงคลนัญ มีชื่อเสียงที่สุด
3. ความเป็นศิลปินของครูทองเริ่ม มงคลนัญ
4. สิ่งที่ทำให้นึกถึงครูทองเริ่ม มงคลนัญ

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายไชยอนันต์ สันติพงษ์
 ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง

ผู้สัมภาษณ์ ทิวา พุทธสุวรรณ (ผู้วิจัย)

เรื่อง การแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก

วันที่ วันที่ 20 เมษายน 2552
 วันที่ 19 พฤษภาคม 2552
 วันที่ 12 กรกฎาคม 2552
 วันที่ 19 กันยายน 2552

หัวข้อในการสัมภาษณ์

1. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เริ่มฝึกหัดโขนตั้งแต่เมื่อไหร่
2. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เข้ารับราชการตั้งแต่เมื่อไหร่
3. ครูทองเริ่มถ่ายถอดท่ารำแบบใด
4. ครูทองเริ่ม มงคลนัญ กับบทบาทในการเป็นศิลปิน
5. เวลาครูทองเริ่มแสดงโขนจะรับบทเป็นตัวอะไร

6. ครูทองเริ่ม มงคลณี กับบทบาทนนทก
7. ครูทองเริ่ม มงคลณี กับบทบาทในการเป็นครู
8. ทำไมถึงได้รับการถ่ายทอดทำรำตัวนนทกจากครูทองเริ่ม
10. ลักษณะนิสัยของนนทกเป็นอย่างไร
11. ผู้รับบทตัวนนทกควรมีลักษณะรูปร่างอย่างไร
12. การแสดงตัวนนทกให้ได้สมบทบาทควรฝึกอย่างไร
13. กระบวนการทำอะไรของตัวนนทกที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามที่สุด
14. กระบวนการทำได้ที่รำแล้วรู้ว่าเป็นกระบวนการำของครูทองเริ่ม

3.1.3 การสังเกตการณ์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทก โดยวิธีการพิจารณาด้วยตนเองในการสังเกตการณ์ทั้งวิธีการมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ดังนี้

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาวิธีการถ่ายทอดของผู้เชี่ยวชาญ และคณาจารย์ที่ถ่ายทอดทำรำ ในขณะที่ผู้วิจัยทำงานต่อกระบวนการทำรำตัวนนทก

โดยใช้หัวข้อหลักในการสังเกตการรำของนักศึกษา ดังนี้

1. ทำรำ จากการถ่ายทอดทำรำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 4 ทั้งนี้ กระบวนท่ารำมีความเหมือนกัน แต่อาจมีบางท่ารำที่แตกต่างกัน
2. ความแม่นยำในจังหวะ เนื่องจากกระบวนท่ารำของตัวนนทกนั้นต้องรำประกอบกับเพลงที่มีบทร้องผู้เชี่ยวชาญจึงเน้นเรื่องของจังหวะในการรำให้เข้ากับเพลงเป็นอย่างมาก
3. ลีลาท่ารำ บทตัวนนทกนั้น เป็นการใช้อารมณ์เข้ามาผสมกับท่ารำเป็นอย่างมาก ดังนั้นลีลาท่ารำที่แสดงออกมาจึงต้องมีการฝึกฝนเป็นพิเศษเพื่อให้เกิดความชำนาญเพื่อที่จะได้ถ่ายทอดออกมาได้อย่างสมจริง

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษา สังเกต รูปแบบ องค์ประกอบ หลักการวิธีการรำและลีลากระบวนท่ารำจากการชมการแสดงบนเวทีของนาฏยศิลป์ ในโอกาสต่างๆ เช่น

1. การแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทก แสดงโดยนายดำรงศักดิ์ นาฏ-ประเสริฐ ในการแสดงโขนของวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

2. การแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนนทก ในการแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา โดยนักเรียนชั้นกลางปีที่ 3 วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

รวมทั้งชมวีดิทัศน์การแสดงของครูผู้ถ่ายทอดและนาฏยศิลป์ของกรมศิลปากร ในงานต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. วีดิทัศน์การแสดงนาฏกรรม ชูตนิ้วเพชร แสดงโดยครูทองเริ่ม มงคลนัญญ
2. วีดิทัศน์การแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนนทก แสดงโดยนายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ในการแสดงโขนของวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
3. วีดิทัศน์การแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนนทก ในการแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา โดยนักเรียนชั้นกลางปีที่ 3 วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง

3.1.4 การทดลองปฏิบัติ

ผู้วิจัยดำเนินการถ่ายทอดฝึกปฏิบัติกระบวนการทำรำด้วยตนเองแบบตัวต่อตัวจากอาจารย์ต้นแบบ ดังนี้

ตารางที่ 1 การถ่ายทอดกระบวนการทำรำตัวนทก

วัน เดือน ปี	การถ่ายทอดทำรำ
4 มกราคม 2553	ทบทวนและฝึกปฏิบัติทำรำตัวนทก กับนายไชอนันต์ สันติพงษ์
19 มกราคม 2553	ทบทวนและฝึกปฏิบัติทำรำตัวนทก กับนายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ
29 มกราคม 2553	ทบทวนและฝึกปฏิบัติทำรำตัวนทก กับนายเจต ศรีอำววม
1 กุมภาพันธ์ 2553	ทบทวนและฝึกปฏิบัติทำรำตัวนทก กับนายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ

3.2 การตรวจสอบข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่เป็นด้านประวัติศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย นั้นมีการบันทึกเป็นหลักฐานค่อนข้างน้อย การวิจัยกระบวนการทำรำตัวนทกในการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบน

นนทุก กรณีศึกษาท่าเรือของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาและหลักการต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหลายท่านเพื่อนำข้อมูลมาตรวจสอบในแต่ละด้าน ดังนี้

ข้อมูลด้านทฤษฎี โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านในประเด็นที่เหมือนกัน ซึ่ง จะได้ข้อมูลที่ตรงกัน และแตกต่างกัน เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ข้อมูลด้านกระบวนการท่าเรือ โดยการเก็บข้อมูลซ้ำ ๆ ในการสังเกตการณ์แสดงในแต่ โอกาสว่าผู้แสดงแต่ละท่านท่าเรือเหมือนหรือแตกต่างกัน อย่างไร หากมีการเปลี่ยนแปลงนั้นขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบใด

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันตรวจสอบ และเสนอแนะปรับปรุง จนเป็นที่เห็นชอบร่วมกัน โดยนำเสนอรูปแบบผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนา เชิงวิเคราะห์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ จัด หมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ด้านความหมาย ความสำคัญ บทบาท ความเป็นมาของ กระบวนการท่าเรือตัวนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก ตลอดจนองค์ประกอบในการ แสดง

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากบันทึก การ สัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม หลังจากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการ จัดระบบหมวดหมู่ข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ตามกลุ่มเกณฑ์ต่างๆ และการสัมภาษณ์เจาะลึกในกลุ่มนาฏยศิลป์ที่ได้รับการถ่ายทอด กระบวนการท่าเรือตัวนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก โดยตรงจากครูผู้เป็นลูกศิษย์ ของครูทองเริ่ม มงคลนัญ

นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้วมาแปลความหมายข้อมูล โดยใช้วิธีพรรณนา เชิงวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ผลสรุปของการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท ตาม หลักการวิจัย

3.4 แผนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการทำรำตัวนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก
กรณีศึกษาทำรำของครูทองเริ่ม มงคลนัญ กำหนดระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 1 ปี คือ วันที่ 1
เมษายน พ.ศ. 2552 ถึงวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยมีแผนดำเนินการดังนี้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.5 การพบอาจารย์ที่ปรึกษา

1. รับคำแนะนำในเรื่องหัวข้อวิทยานิพนธ์
2. ส่งโครงร่างวิทยานิพนธ์ และปรับแก้ไข
3. รับคำแนะนำในเรื่องการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์
4. ส่งวิทยานิพนธ์บทที่ 1
5. รับคำแนะนำในการปรับเนื้อหาบทที่ 1 และนำไปปรับปรุงแก้ไข
6. ส่งวิทยานิพนธ์บทที่ 2
7. รับคำแนะนำในการปรับเนื้อหาบทที่ 2 และนำไปปรับปรุงแก้ไข
8. ส่งวิทยานิพนธ์บทที่ 4
9. รับคำแนะนำในการปรับเนื้อหาบทที่ 4 และนำไปปรับปรุงแก้ไข
10. ส่งวิทยานิพนธ์บทที่ 5
11. รับคำแนะนำในการปรับเนื้อหาบทที่ 5 และนำไปปรับปรุงแก้ไข
12. ส่งวิทยานิพนธ์บทที่ 6
13. รับคำแนะนำในการปรับเนื้อหาบทที่ 6 และนำไปปรับปรุงแก้ไข
14. ส่งวิทยานิพนธ์บทที่ 3
15. รับคำแนะนำในการปรับเนื้อหาบทที่ 3 และนำไปปรับปรุงแก้ไข
16. ส่งเนื้อหาทุกบท และรับคำแนะนำในการสอบวิทยานิพนธ์

3.6 เสนอผลการวิจัย

นำเสนอรูปแบบผลการวิจัยเรื่อง กระบวนท่ารำตัวนอนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนนทุกกรณีศึกษาท่ารำของครูทองเริ่ม มงคลนัญญ โดยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์จากการประมวลข้อมูลที่ศึกษา มาสรุปเรียบเรียงเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย
- 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ประวัติและผลงานครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์

- 2.1 ประวัติส่วนตัว
- 2.2 ประวัติด้านการศึกษา
 - 2.2.1 วิชาสามัญ
 - 2.2.2 นานาชาติ
- 2.3 ประวัติการทำงาน
 - 2.3.1 การเป็นศิลปิน
 - 2.3.2 การรับราชการ
- 2.4 ผลงานการแสดงบทที่

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.1.1 การศึกษาเอกสาร
 - 3.1.2 การสัมภาษณ์/การสนทนา
 - 3.1.3 การสังเกตการณ์
 - 3.1.4 การทดลองปฏิบัติ
- 3.2 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.4 แผนการดำเนินการวิจัย
- 3.5 การพบอาจารย์ที่ปรึกษา
- 3.6 เสนอผลการวิจัย

บทที่ 4 องค์ประกอบการแสดง ชุด นารายณ์ปราบหนทุก

- 4.1 ประวัติ
 - 4.1.1 ประวัติตัวหนทุก
 - 4.1.2 ประวัติความเป็นมาของการแสดง ชุด

นารายณ์ปราบหนทุก

- 4.2 ผู้แสดง
 - 4.2.1 การคัดเลือกผู้แสดง
 - 4.2.2 การฝึกหัดผู้แสดง
 - 4.2.3 การแสดงบทหนทุก

4.3 เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์การแสดง

4.3.1 เครื่องแต่งกาย

4.3.2 อุปกรณ์การแสดง

4.4 เพลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

4.4.1 เพลงร้อง

4.4.2 เพลงหน้าพาทย์

4.4.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

4.5 บทการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบหนทุก

4.5.1 บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

4.5.2 บทละครตอนพระนารายณ์ปราบหนทุก พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.5.3 บทละครเรื่องสุดาวตาร พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.5.4 บทละครเรื่องนารายณ์ปราบหนทุก พระนิพนธ์ในสมเด็จพระ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

4.5.5 บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุต นารายณ์ปราบหนทุก

สำนวนกรมศิลปากร

4.6 สถานที่แสดงและฉากประกอบการแสดง

4.6.1 สถานที่แสดง

4.6.2 ฉากประกอบการแสดง

บทที่ 5 วิเคราะห์กระบวนการทำรำของหนทุกในการแสดงโขน ตอน
นารายณ์ปราบหนทุก

5.1 ช่วงหนทุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า

5.1.1 กระบวนทำรำเพลงเร็ว

5.1.2 กระบวนทำรำเพลงกระบอกทอง

5.1.3 กระบวนทำรำเพลงเร็ว

5.1.4 กระบวนทำรำเพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้

5.1.5 กระบวนทำรำเพลงร้าย

5.1.6 กระบวนทำรำเพลงตะนาวแปลง

5.2 ช่วงนันทุขอนี้วเพช

5.2.1 ระเบบวนทำร่าเพลงเสมอมาร

5.2.2 ระเบบวนทำร่าเพลงแบกลพบุรี

5.2.3 ระเบบวนทำร่าเพลงร้าว

5.2.4 ระเบบวนทำร่าเพลงกราวใน

5.3 ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า

5.3.1 ระเบบวนทำร่าเพลงเร้ว

5.3.2 ระเบบวนทำร่าเพลงคูกพาทย์

5.4 ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป

5.4.1 ระเบบวนทำร่าเพลงชมโถม

5.4.2 ระเบบวนทำร่าเพลงไอ้โถมเพลงนึ่ง

5.4.3 ระเบบวนทำร่าเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า

5.4.4 ระเบบวนทำร่า เพลงร้าย

5.4.5 ระเบบวนทำร่าเพลงชมตลาด

5.4.6 ระเบบวนทำร่าเพลงร้าย

5.4.7 ระเบบวนทำร่าบทพากย์ - เจรจา

5.4.8 ระเบบวนทำร่าเพลงบรเทศ

5.4.9 ระเบบวนทำร่าเพลงร้าว

บทที่ 6 สรุปและเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป

การวิจัยเรื่องกระบวนการทำรำตัวนททุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก กรณีศึกษาทำรำของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ใช่วิธีการเก็บข้อมูลข้อมูลจากเอกสาร คำบอกเล่า บุคคล สื่อนวัตกรรม งานศิลปะ โดยวิธีการค้นคว้าข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนา การสังเกตการณ์ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยทำให้พบว่า

ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย คู่มือการสอนต่างๆ เหล่านี้ให้ข้อมูลในเชิงความหมาย ประวัติศาสตร์ บทบาทและลักษณะของกระบวนการทำรำของตัวนททุก และองค์ประกอบด้านบทละคร ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตัวนททุก เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์กระบวนการทำรำของตัวนททุก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งบุคคลทางด้านนาฏศิลป์ และวรรณกรรมทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านการแต่งกาย อุปกรณ์ ฉาก ดนตรีและเพลงประกอบการแสดง อีกทั้งได้ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ ความคิดเห็นส่วนบุคคลเกี่ยวกับกระบวนการทำรำของตัวนททุก เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์กระบวนการทำรำ หลักการและกลวิธีในการทำรำของตัวนททุก

จากการสังเกตการณ์ทั้งผู้วิจัยมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทำให้มีความรู้และเกิดความเข้าใจในกระบวนการทำรำของตัวนททุก ทั้งในด้านการถ่ายทอดเพื่อการศึกษาและการแสดงของศิลปิน ว่าการแสดงสามารถปรับเปลี่ยน แปรเปลี่ยนไปได้ตามองค์ประกอบและข้อจำกัดทางการแสดง ซึ่งสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ให้ได้คำตอบของงานวิจัย

การทดลองปฏิบัติที่มุ่งศึกษาถ่ายทอดกระบวนการทำรำของตัวนททุกเป็นหลัก โดยถ่ายทอดทำรำแบบตัวต่อตัวจากครูผู้ถ่ายทอดจำนวน 4 ท่าน ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้วิธีการ เข้าใจหลักการ ตลอดจนเทคนิค กลวิธีจากครูแต่ละท่านที่มีความแตกต่างกันออกไปตามบุคลิก เหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลสำคัญยิ่งในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้หลักการ วิธี เทคนิค ของกระบวนการทำรำของตัวนททุก

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมเรื่อง กระบวนการทำรำตัวนททุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก กรณีศึกษาทำรำของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ไว้มิให้สูญหายไปกับกาลเวลาและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการบันทึกทำรำไว้เป็นภาพนิ่ง ประกอบการบรรยายวิธีการปฏิบัติทำรำอย่างละเอียด เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ต่อไป

บทที่ 4

องค์ประกอบการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบหนุม

การแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบหนุม เป็นการแสดงที่มีตามตั้งแต่สมัยอยุธยาและได้มีการแสดงสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน การแสดงชูนี้องค์ประกอบตามหลักนาฏศิลป์ไทยครบถ้วนในทุกด้าน

ในบทนี้จึงขอกล่าวถึงองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ที่มีผลกับการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบหนุม ซึ่งจะเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวหนุม โดยนำเสนอในหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติ

4.1.1 ประวัติตัวหนุม

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของการแสดง ชูต นารายณ์ปราบหนุม

4.2 ผู้แสดง

4.2.1 การคัดเลือกผู้แสดง

4.2.2 การฝึกหัดผู้แสดง

4.2.3 การแสดงบทหนุม

4.3 เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์การแสดง

4.3.1 เครื่องแต่งกาย

4.3.2 อุปกรณ์การแสดง

4.4 เพลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

4.4.1 เพลงร้อง

4.4.2 เพลงหน้าพาทย์

4.4.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

4.5 บทการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบหนุม

4.5.1 บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

4.5.2 บทละครตอนพระนารายณ์ปราบหนุม พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.5.3 บทละครเรื่องสุดาวตาร พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.5.4 บทละครเรื่องนารายณ์ปราบหนทุก พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

4.5.5 บทโคลงเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบหนทุก สำนวนกรมศิลป์ากร

4.6 สถานที่แสดงและฉากประกอบการแสดง

4.6.1 สถานที่แสดง

4.6.2 ฉากประกอบการแสดง

4.1 ประวัติความเป็นมา

4.1.1 ประวัติตัวหนทุก

หนทุก เป็นอสูรเทพบุตร มีหน้าที่คอยล้างเท้าให้กับเทวดานางฟ้าเมื่อครั้งจะขึ้น
เฝ้าพระอิศวร ครั้งหนึ่งได้ขึ้นไปขอนิ้วเพชรจากพระอิศวรเพื่อไว้ป้องกันกาย แต่กลับใช้นิ้วเพชร
สังหารเทวดานางฟ้าล้มตาย พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นนางนารายณ์ไปหลอกล่อให้หนทุกใช้นิ้ว
เพชรชี้ใส่ขาตนเองจนถึงแก่ความตาย เมื่อหนทุกตายไปแล้วนั้นก็ไปเกิดเป็นทศกัณฐ์

หนทุก เป็นอสูรเทพบุตร มีหน้าที่คอยล้างเท้าให้กับเทวดานางฟ้าเมื่อครั้งจะขึ้น
เฝ้าพระอิศวร ครั้งหนึ่งได้ขึ้นไปขอนิ้วเพชรจากพระอิศวรเพื่อไว้ป้องกันกาย แต่กลับใช้นิ้วเพชร
สังหารเทวดานางฟ้าล้มตาย พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นนางนารายณ์ไปหลอกล่อให้หนทุกใช้นิ้ว
เพชรชี้ใส่ขาตนเองจนถึงแก่ความตาย เมื่อหนทุกตายไปแล้วนั้นก็ไปเกิดเป็นทศกัณฐ์

หนทุกพรหม เป็นพนักงานล้างเท้าให้กับเทพยดาที่เชิงเขาไกรลาสเมื่อครั้งจะ
ขึ้นเฝ้าพระอิศวร เทพยดาต่างแกล้งหนทุกพรหมด้วยการเขกศีรษะจนศีรษะล้าน หนทุกพรหมจึง
โกรธและขึ้นไปขอนิ้วเพชรจากพระอิศวร แล้วกลับมาใช้นิ้วเพชรสังหารเทพยดาล้มตาย พระ
นารายณ์จึงแปลงกายเป็นอัปสรกัญญาไปหลอกล่อให้หนทุกใช้นิ้วเพชรชี้ใส่ขาตนเองจนถึงแก่
ความตาย เมื่อหนทุกตายไปเป็นผีดิบอยู่เชิงเขาพระสุเมรุราช กระทำเพียรเอากะโหลกศีรษะเป็น
ช่อ เอากะโหลกศีรษะเป็นคันท่อ เอาเอนเป็นสายสี่ถวายเป็นถวายพระอิศวร เพื่อขอให้ไปเกิดเป็นทศกัณฐ์

ผศ.ดร.เสาวณิต วจิวงอน¹ อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้มีความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับวรรณคดีและนาฏศิลป์ไทย ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคำว่า “นนทก” และ “นนทุก” ไว้ดังนี้

- ในรัชกาลที่ 1 ใช้คำว่า “นนทก” ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต ไม่มีความหมายอะไร

- ในรัชกาลที่ 4 คำว่า “นนทก” ได้เปลี่ยนเป็น “นนทุก” ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต เช่นกัน

ซึ่งคำสองคำนี้ เป็นคำเดียวกันและมีความหมายเหมือนกัน ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต แต่คำว่า “นนทุก” นั้นออกเสียงง่ายกว่า จึงเข้าใจว่ารัชกาลที่ 4 เลือกใช้คำว่า “นนทุก” ด้วยเหตุนี้

ในหนังสือสมญาภิธานรามเกียรติ์ ได้กล่าวถึงตัวนนทกว่า เป็นยักษ์ที่อยู่ในพวกอสูรเทพบุตร หน้าเขียว ไม่สวมมงกุฎ อยู่เชิงเขาไกรลาส มีหน้าที่คอยล้างเท้าเทวดาผู้ขึ้นไปเฝ้าพระผู้เป็นเจ้าของ²

ในหนังสือบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้กล่าวถึงตัวนนทกว่า เป็นยักษ์ที่มีหน้าที่คอยล้างเท้าให้แก่หมู่เทวดา เมื่อครั้งจะขึ้นเฝ้าพระสมภพญาณอยู่เชิงเขาไกรลาส และถูกแก้งเป็นเนืองนิจ นนทกจึงขึ้นไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อขอให้นิ้วของตนเป็นเพชรชี้ใครให้ม้วยสังขารเพื่อไว้ป้องกันกาย ครั้งเมื่อกลับมาล้างเท้าตามเดิมก็ถูกหมู่เทวดากลับแก้งอีก จึงใช้นิ้วเพชรชี้ใส่หมู่เทวดาล้มตาย ร้อนถึงพระนารายณ์ต้องลงไปสังหารณ ด้วยการแปลงเป็นนางเทพอัปสรลวงให้นนทกรำตามและใช้นิ้วเพชรชี้ขาตนเองถึงแก่ความตาย และไปเกิดเป็นทศกัณฐ์³

ในบทละคร ตอน พระนารายณ์ปราบนนทก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงกล่าวถึงตัวนนทกเช่นเดียวกับพระราชนิพนธ์ในรัชกาล 1 แต่ต่างกันตรงที่คำว่า “นนทุก” ซึ่งในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 นั้น ใช้คำว่า “นนทก” แต่รัชกาลที่ 4 ใช้คำว่า “นนทุก”

¹ สัมภาษณ์, ผศ.ดร.เสาวณิต วจิวงอน อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 9 กุมภาพันธ์ 2553.

² นาคะประทีป, สมญาภิธานรามเกียรติ์, หน้า 62.

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, บทละครเรื่องรามเกียรติ์, หน้า 43 – 49.

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของการแสดง ชุด นารายณ์ปราบหนทุก

การแสดงโขนชุด นารายณ์ปราบหนทุก เป็นการแสดงที่มีมาตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นระบำเบิกโรงละครไทย เมื่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้มีการรวบรวมบทการแสดงโขนขึ้นใหม่ให้สมบูรณ์ และเรียบเรียงเป็นบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่ไม่ได้ปรากฏว่ามีการแสดงเรื่องนารายณ์ปราบหนทุกในสมัยนี้ ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำเอาบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มาปรับเป็นบทกลอนขึ้นใหม่อีกครั้งและให้พวกละครหลวงเล่นเป็นระบำเบิกโรง ซึ่งมีวิธีการดำเนินเรื่องที่ต่างจากรัชกาลที่ 1 คือ เมื่อพระนารายณ์รู้เรื่องของหนทุกที่ทำความผิดจึงได้ตามไปสังหารและทรงพระราชนิพนธ์เป็นตำนานไว้ใน “บทเบิกโรงละครหลวง” ว่า

“เรื่องนารายณ์กำราบปราบหนทุก	ในต้นไตรดาายุคโบราณว่า
เป็นเรื่องดึกดำบรรพ์สืบกันมา	ครั้งกรุงศรีอยุธยาเอามาใช้
เบิกโรงงานการเล่นเต้นรำ	ที่เริ่มมีพิธีทำเป็นการใหญ่
สำหรับโรงนางพื่อนละครใน	แสดงให้เห็นครูผู้สอนรำ
มีที่ท่าต่างต่างอย่างนารายณ์	เยื้องกรายโดยนิยมคมขำ
มีชื่อเรียกทำไว้ให้ศิษย์จำ	จะได้ทำให้ต้องแก่คลองการ
บัดนี้เราได้รำทำบท	ให้ปรากฏโดยแสดงแถลงสาร
เบิกโรงละครก่อนก่อนเล่นงาน	พวกเราท่านจงเป็นสุขทุกคนเอย” ⁴

การแสดงชุดนารายณ์ปราบหนทุก ที่แสดงในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ มิได้มีปรากฏว่าแสดงที่ใดและในแสดงในโอกาสใด แต่ได้ปรากฏชื่อผู้แสดง คือ คุณเล็ก รับบทเป็นหนทุก และได้เป็นครูละครหลวงในรัชกาลที่ 5 ต่อมาได้เป็นท้าวโสภานีเวศน์

เมื่อถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ก็ยังคงมีการแสดง ชุดนารายณ์ปราบหนทุก อยู่ ซึ่งพระองค์ไม่ได้ใช้ชื่อชุดว่า นารายณ์ปราบหนทุก แต่ยังคงมีเนื้อเรื่องคงเหมือนเดิม โดยได้ทรงทรงพระราชทานนามใหม่ 3 ดังนี้

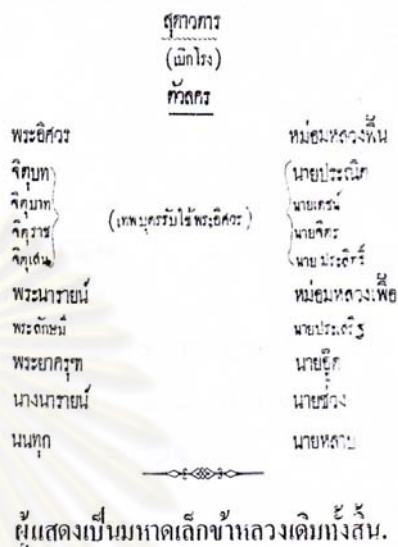
⁴ ธนิต อยู่โพธิ์, ศิลปะละครรำ หรือ คู่มือนาฏศิลป์ไทย, หน้า 274.

- “1. ในคำอธิบาย และอภิธานสำหรับประกอบเรื่องนารายณ์สิบปาง ทรงใช้ชื่อ “อัปสรดาวตาร” และว่าเป็นเรื่องตามฉบับไทย ไม่มีใน นารายณ์สิบปางของพระองค์.
2. ในบันทึกลายพระหัตถ์ เรื่อง “อวดตาร” ทรงใช้ชื่อ “อัศจรวดาวตาร”.
3. เมื่อมีโขนสมัครงเล่น ในการบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตวารอัฐิ เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม (สมเด็จพระปิยมมาดี ศรีพัชรินทรมาตา), เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 10 เมษายน ร.ศ. 129 ทรงใช้ชื่อ “สุดาวตาร”⁵

ซึ่งการแสดงชุดนารายณ์ปราบหนทุก ที่เปลี่ยนชื่อใหม่ทั้ง 3 ชื่อ ที่กล่าวมานี้ ได้มีปรากฏการแสดงเพียงชื่อเดียวคือ “สุดาวตาร” และได้เพิ่มตัวละครขึ้นมาจากเดิมอีก 4 ตัว เพื่อคอยรับใช้พระอิศวร คือ จิตุบาท, จิตุบาท, จิตุราช, จิตุเสน และจัดแสดงในงานบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตวารอัฐิเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม (สมเด็จพระปิยมมาดี ศรีพัชรินทรมาตา), เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 10 เมษายน ร.ศ. 129 (พ.ศ.2453) ณ สนามไชย หน้าวังสราญรมณ์ โดยมีนาย กุหลาบ โกสม รับบทเป็นตัวหนทุก ซึ่งต่อมาได้เป็นพระราชนรินทร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม, หน้า 22.

ภาพที่ 36⁶ภาพที่ 37⁷

สูจิบัตรเรื่อง สุดาวตาร

นอกจากนี้ ยังได้มีการปรากฏการแสดง ชุด นารายณ์ปราบหนทุก ขึ้นอีกครั้ง หนึ่ง ในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยมีรายละเอียดดังนี้

⁶ หนังสืองานละครของพระบาทสมเด็จพระวามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม, หน้า 23.

⁷ เล่มเดียวกัน.

ณ วันที่ ๙ มกราคม ร.ศ. ๑๓๐

จะได้เล่นละครเบิกโรง

เรื่อง

พระนารายณ์ปราบหนทก ...

โขน

เผาลงกา

(บทพากย์ เจรจา พระราชนิพนธ์รัชกาลปัตยุบัน)...

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, สำเนาโดยพระหัตถ์ ร.ศ. 130 ข : ไม่ปรากฏเลขหน้า)⁸

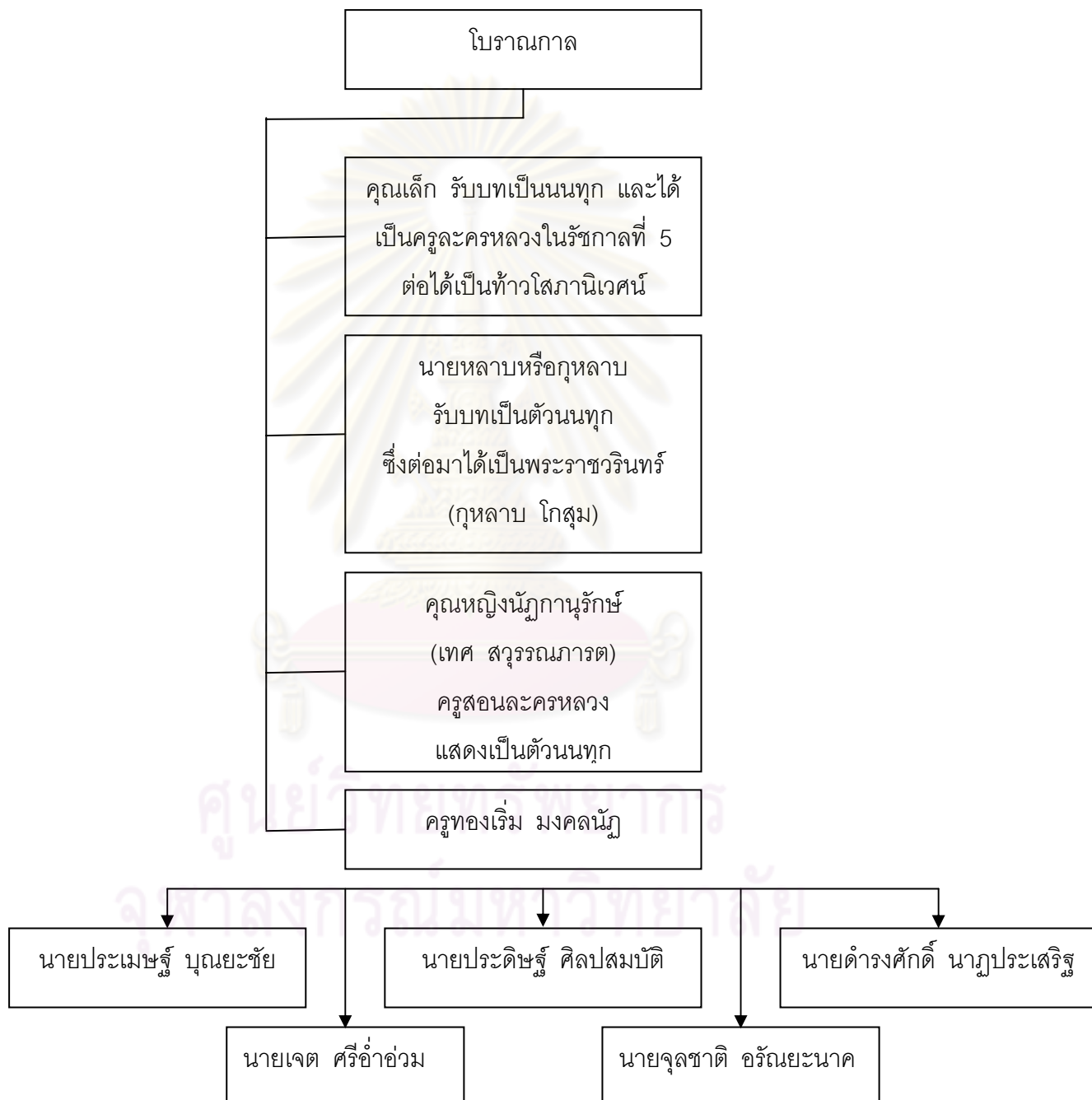
ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2469 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำเอาเนื้อเรื่องนารายณ์ปราบหนทกความของรัชกาลที่ 4 มาทรงนิพนธ์ปรับปรุงแทรกบท เจรจาเพิ่มและโปรดให้คุณหญิงเทศ นักกานุกรักษ์ รับบทหนทก แสดงต้อนรับผู้สำเร็จราชการอินโดจีน ณ วังวรดิศ ถนนหลานหลวง ซึ่งตอนท้ายมีพระนิพนธ์นำรู้ไว้ว่า เป็นบทละครที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยเล่นเป็นการแสดงเบิกของหลวง คั้นถึงรัชกาลที่ 4 จึงอนุญาตให้ราษฎรนำมาแสดงจนถึงปัจจุบัน ดังบทกลอนต่อไปนี้

“เรื่องนารายณ์สังหารผลาญหนทก	แต่ในไตรดาญคนานหนักหนา
เมื่อครั้งราชธานีศรีอยุธยา	เป็นตำราพื่อนรำละครใน
สำหรับเล่นงานกฤษเบิกโรงหลวง	ในกระทรวงราชฐานการใหญ่
ต่อฝึกพื่อนรำดีปรีชาไว	จึงรำได้ถูกทำนองของโบราณ
ละคอนสามัญไม่ขึ้นเล่น	ได้แต่เห็นในราชฐาน
ถึงองค์ที่สี่กษัตริย์รัชกาล	จึงประทานอนุญาตราษฎร
ซึ่งพวกเราเอามาซึกซ้อมเล่น	จะให้เห็นแบบอย่างแต่ปางก่อน
ของบรรดาผู้มาดูละคอน	จงถาวรเป็นสุขทุกคน เทอญฯ” ⁹

⁸ พุฒิมาศ พุ่มพวง, วิเคราะห์บทละครรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540 หน้า 39.

⁹ ธนิต อยู่โพธิ์, ศิลปะละครรำ หรือ คู่มือนาฏศิลป์ไทย, หน้า 275.

ต่อจากนั้นกรมศิลปากรก็ได้นำเอาบทการแสดงชุดนารายณ์ปราบหนทุกสำนวนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มาดัดแปลงโดยการตัดบทบางช่วงออกและเพิ่มบทร้องใหม่เข้าไป จากนั้นก็ทำการแสดงและถ่ายทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

แผนผังที่ 1

แนวทางการสืบทอดกระบวนทำรำตัวหนทุก ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก

4.2 ผู้แสดง

4.2.1 การคัดเลือกผู้แสดง

ผู้ที่ได้รับบทตัวนททุกนั้นต้องมีการผ่านการฝึกกระบวนท่าเบื้องต้นของตัวยักษ์มาเป็นอย่างดี ซึ่งจากการสัมภาษณ์ครูผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญทางด้านการแสดงนาฏศิลป์ในท่วงท่าตัวยักษ์ ท่านได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่ได้รับบทเป็นตัวนททุกได้รับการคัดเลือกผู้แสดงนี้

นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹⁰ ได้กล่าวว่าผู้ที่ได้รับบทตัวนททุกนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรำบทตัวยักษ์ได้อย่างเป็นปกติ และจะต้องมีรูปร่างไม่สูงใหญ่จนเกินไป หรือควรมีความสูงไม่เกิน 170 เซนติเมตร หรือควรมีรูปร่างเหมือนกับบทบาทของตัวยักษ์ต่างเมืองทั่วไปตามหลักการคัดเลือกทางด้านนาฏศิลป์ไทย

นายประเมษฐ์ บุญยะชัย¹¹ กล่าวว่าผู้ที่ได้รับบทตัวนททุกนั้น น่าจะมีรูปร่างและคุณสมบัติเหมือนกับผู้ที่รับบทอสูรเทพบุตรทั่วไป เช่น รามสูร และจะต้องมีความสามารถในการรำบทตัวยักษ์พระ เพราะตัวนททุกต้องแสดงหลากหลายอารมณ์

นายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ¹² ได้กล่าวว่านททุกเป็นอสูรเทพบุตร ควรจะมีรูปร่างไม่สูงใหญ่นัก และจะต้องมีความสามารถในการรำสูง เพราะบทนททุกนั้นมีความสำคัญและเป็นตัวดำเนินเรื่อง จึงจำเป็นที่ผู้รับบทนททุกต้องมีทักษะในการรำที่ดี จึงจะทำให้การถ่ายถอดท่ารำออกมาได้อย่างสวยงาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁰ สัมภาษณ์, นายประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ. ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 18 พฤศจิกายน 2552.

¹¹ สัมภาษณ์, นายประเมษฐ์ บุญยะชัย. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 1 พฤศจิกายน 2552.

¹² สัมภาษณ์, นายดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ. ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 8 พฤศจิกายน 2552.

จากการสัมภาษณ์ครูผู้ที่มีประสบการณ์ในการแสดงบทตัวนททุกดั่งที่กล่าวมาแล้ว นั้น ประกอบกับการได้รับการถ่ายทอดและประสบการณ์การในการแสดงของผู้วิจัย จึงมีความเห็นว่าการคัดเลือกผู้ที่รับบทตัวนททุกได้อย่างเหมาะสมนั้นควรมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

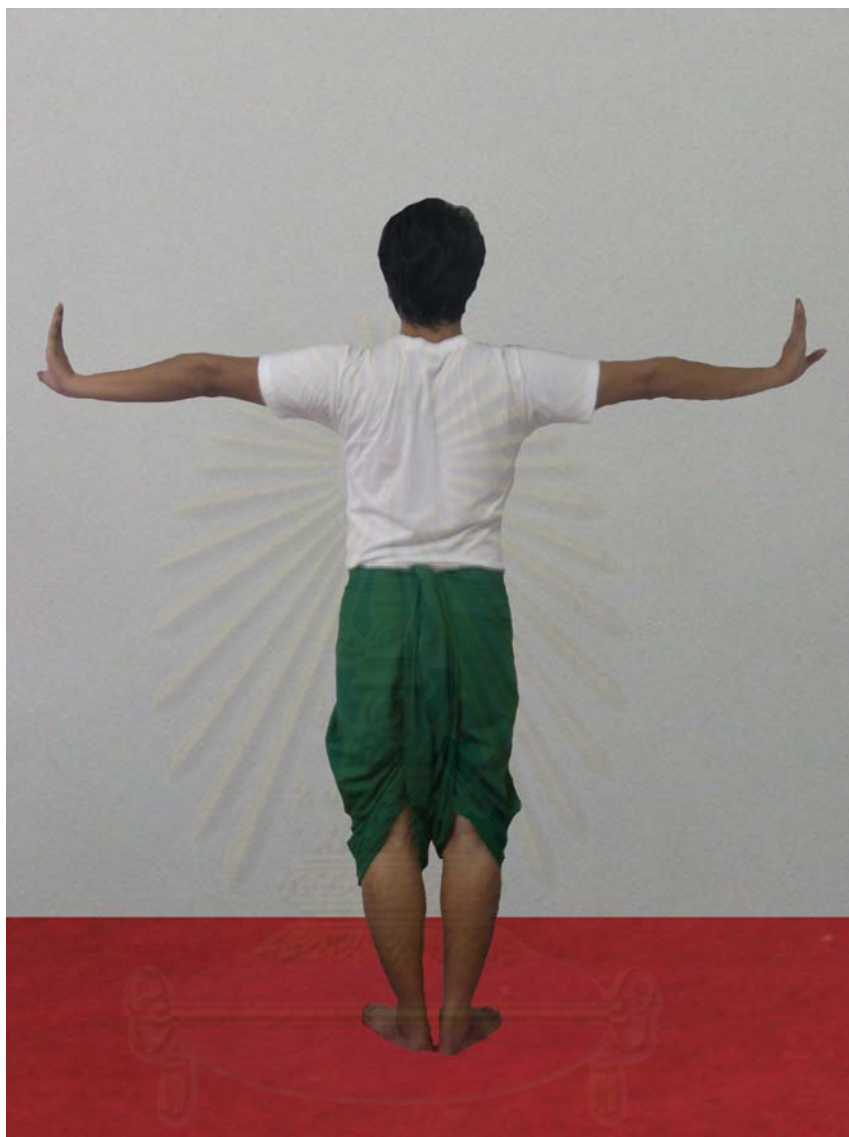
1. ต้องเป็นผู้มีรูปร่างตามลักษณะที่เหมาะสมเป็นตัวยักษ์ แต่เนื่องจากตัวนททุกนั้นเป็นอสูรเทพบุตร จึงควรมีรูปร่างที่ไม่สูงใหญ่นัก แขนขายาวสมส่วน ลำคอยาว
2. ต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง อดทน ซึ่งการรับบทตัวนททุกนั้นผู้ที่แสดงจะต้องแสดงเพียงผู้เดียวตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เพราะตัวนททุกนั้นจะต้องออกทุกฉาก
3. ต้องมีการฝึกหัดกระบวรท่ารำของตัวยักษ์ในชั้นพื้นฐานมาแล้ว และรับบทตัวยักษ์ได้เป็นอย่างดี
4. ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการรำใช้บทของตัวยักษ์ในลักษณะต่าง ๆ มาเป็นอย่างดี เช่น การรำคู่ การรำเดี่ยว การรำเพลงหน้าพาทย์
5. ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและแม่นยำในจังหวะของเพลงเป็นอย่างดี เพราะบทตัวนททุกนี้ต้องมีการรำเพลงหน้าพาทย์ และเพลงที่มีบทร้องซึ่งผู้แสดงต้องมีความรู้ในเรื่องของเพลงไทย และสามารถร้องเพลงไทยได้ เพราะเพลงที่ใช้ในการรับบทตัวนททุกนั้นมีหลายเพลงและแต่ละเพลงมีท่วงทำนองอีกทั้งจังหวะที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังมีบางเพลงที่ต้องรำคู่กับตัวนาง ดังนั้นการที่ผู้แสดงสามารถร้องเพลงได้ก็จะทำให้ผู้แสดงรำได้ตรงกับจังหวะของเพลงแต่ละเพลง จึงจะให้การถ่ายทอดท่ารำออกมาได้อย่างสวยงาม
6. ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบทของตัวละครเป็นอย่างดีจนสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านกระบวรท่ารำ สีหน้าและดวงตา ได้อย่างสมจริง เช่น ตอนขอข้าวเพชรจากพระอิศวร ผู้แสดงจะต้องสื่ออารมณ์ออกมาพร้อมท่ารำประกอบกับบทเพลงที่สื่อความหมายว่าถูกกลั่นแกล้งและการจองอาฆาต หรือตอนที่พบนางนารายณ์ ผู้แสดงจะต้องสื่ออารมณ์รักออกมาให้ชัดเจนเมื่อรำคู่กับตัวนาง
7. ต้องเป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรในการฝึกฝนท่ารำเป็นอย่างดี และต้องจดจำรายละเอียดของท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูเป็นอย่างดี

ภาพที่ 38 ลักษณะของผู้แสดง (ด้านหน้า)

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 39 ลักษณะของผู้แสดง (ด้านหลัง)

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.2 การฝึกหัดผู้แสดง

ในการแสดงโขน ชูค นารายณ์ปราบหนทุก นั้น ตัวหนทุกเป็นตัวละครที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงชูดนี้ การฝึกจึงต้องมีขั้นตอนดังนี้

1. การฝึกหัดพื้นฐาน ผู้ที่จะรับบทตัวหนทุกนั้น ต้องมีการฝึกหัดขั้นพื้นฐานตั้งแต่ การตบเข้า เดินเส้า ถองสะเวย มาแล้ว เพื่อให้เข้าใจในจังหวะ และการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
2. การฝึกรำตีบท เพื่อให้ผู้แสดงได้รู้ว่าท่ารำท่ารำแต่ละท่า ควรใช้กับบทไหน เพื่อจะได้สื่อความหมายออกมาได้ถูกต้องและเกิดความชำนาญ
3. การฝึกหัดรำเพลงต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจกับจังหวะของเพลง และสามารถรำประกอบกับเพลงได้อย่างถูกต้องและแม่นยำกับจังหวะของเพลงในแต่ละเพลง
4. การฝึกใช้กิริยาท่าทางและอารมณ์ เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับนักแสดง ยิ่งถ้าได้รับบทหนทุกด้วยแล้วนั้น ต้องมีการฝึกฝนเป็นอย่างดี เพราะท่าทางและอารมณ์ต้องสื่อออกมาให้เข้ากัน โดยจะต้องรู้ว่าอารมณ์เศร้า ควรทำท่าทางอย่างไร อารมณ์ดีใจควรทำท่าทางอย่างไร และอารมณ์รักควรทำท่าทางแบบไหน อารมณ์โกรธควรทำท่าทางอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“จนผมโกรนไล่นเกลี้ยงถึงเพียงหู ดูเงาในน้ำแล้วร้องไห้”¹³

ในกลอนบทนี้จะเห็นได้ว่าหนทุกถูกกลั่นแกล้ง จนเกิดความเศร้าโศกเสียใจจนร้องไห้หลังจากที่ถูกหมู่เทวดาถอนเส้นผมจนหัวล้าน ท่าทางที่สื่อออกมาจะต้องเอามือทั้งสองข้างจับที่ศีรษะเพื่อสื่อให้เห็นถึงความเศร้าและเจ็บปวด

“ฮึดฮัดขัดแค้นแน่นใจ ตาแดงดังแสงไฟฟ้า”¹⁴

ในกลอนบทนี้นั้นทุกมีอารมณ์โกรธเพราะถูกกลั่นแกล้ง ท่าทางที่สื่อออกมาจะต้องเอามือที่หน้าอก แล้กระทุบเท้าให้เกิดเสียงดัง

¹³ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, บทละครเรื่องรามเกียรติ์, หน้า 43

¹⁴ หน้าเดียวกัน

5. การฝึกบทบาทนทก ผู้ที่จะรับบทตัวนทกนั้นจะต้องมีการฝึกหัดเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทตัวนทก และเข้าได้ถึงอารมณ์ในการแสดงดังนี้

1) ศึกษานิสัยตัวนทกในทุก ๆ ด้าน จากบทโชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อเรื่อง นอกจากนั้นยังต้องศึกษาตัวละครที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ลำดับการแสดงและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องด้วย ซึ่งจะทำให้ผู้ที่รับบทนทกเข้าใจในตัวละครได้ดียิ่งขึ้นอีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดกระบวนการวนทำรำออกมาอย่างสมบูรณ์แบบตามหลักนาฏยศิลป์ไทย

2) การฝึกการรำตีบท ตัวนทกทุกนั้นจะมีทั้งบทเพลงร้องและบทพากย์ – เจรจา ซึ่งผู้แสดงจะต้องศึกษาความหมายของเนื้อร้องและคำพากย์แต่ละคำ เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดทำรำออกมาถูกต้องตามความหมายของเนื้อเพลงและคำพากย์ ซึ่งจะทำให้ทำรำที่ออกมาสอดคล้องกับบทและเกิดความสวยงามตามหลักนาฏยศิลป์ไทย เช่น

- ทำกดไหล่ซ้าย
- ทำกดไหล่ขวา
- ทำจีบเข้าอก
- ทำโบกมือ
- ทำชี้มือ
- ทำไหว้
- ทำเฉิดฉิน
- ทำชักแป้ง

3) ฝึกท่าแสดงกิริยาอาการ ในการแสดงบทนทกนั้นจะต้องมีการแสดงกิริยา แทนการรำด้วยเพื่อสื่อให้เห็นถึงลักษณะต่าง ๆ ตามบทร้องและบทพากย์ – เจรจา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในอารมณ์ของบทและตัวละครมากขึ้น เช่น

- ทำจับศีรษะ
- ทำลูบศีรษะ
- ทำมอง
- ทำเขกศีรษะ
- ทำตบมือ
- ทำตบพื้น

4) การฝึกอารมณ์ จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าทุกคนมีการแสดงอารมณ์ที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น อารมณ์เศร้า โกรธ ดีใจ รัก ซึ่งอารมณ์เหล่านี้ส่งผลให้ตัวนทุกคนเป็นตัวละครที่ยากแก่การแสดงตัวหนึ่ง ประกอบกับตัวนทุกคนต้องเปิดหน้าแสดงไม่เหมือนกับตัวอักษรตัวอื่นที่สวมศิระระแสดง ดังนั้นการสื่ออารมณ์ในแต่ละฉากของการแสดงต้องแสดงออกให้ชัดเจนเพื่อให้สมบทบาท เช่น

- หากถูกถอนเส้นผม จะมีอารมณ์เศร้า ท่าทางที่แสดงออกจะต้องมีลักษณะท่ามที่อ่อนแรงแและไม่แข็งกระด้าง โดยจะต้องทำเหมือนว่าเจ็บปวด หน้าตาต้องแสดงอารมณ์ให้มากที่สุด ซึ่งแววตาที่แสดงออกต้องดูเศร้าและน่าสงสาร

- หากได้นิ้วเพชร จะมีอารมณ์ดีใจ กระบวนท่าที่แสดงออกมาก็จะเป็นท่ามที่ดูลึกลับดูกลนแสดงออกถึงความดีใจ ส่วนหน้าตานั้นจะต้องยิ้มแย้มแจ่มใส แข็งแรงเพื่อแสดงถึงความสุขสมหวัง

- หากถูกกลั่นแกล้ง อารมณ์โกรธแค้น จะมีท่ามที่กระชับ แข็งแรง ดูน่าเกรงขาม เช่น การกระทุบเท้าด้วยเสียงดัง การชี้นิ้ว เป็นต้น หน้าตาต้องดู แววตาต้องหน้ากลัว เช่น ทำตาโตและจ้องมองไปนะจุด ๆ เดียว

- หากพบนางนารายณ์แปลง เกิดอารมณ์รัก กระบวนท่าที่แสดงออกต้องอ่อนช้อยสวยงาม จากท่าที่แข็งของตัวอักษรต้องเปลี่ยนเป็นท่าที่นุ่มนวล เมื่อรำคู่กับตัวนาง หน้าตาต้องยิ้มแย้ม แววตาต้องนุ่มลงเวลามองตัวนาง

- หากถูกพระนารายณ์เหยียบ จะตกใจและโกรธ กระบวนท่าที่แสดงออกในช่วงแรกเมื่อรู้ว่าเป็นพระนารายณ์จะต้องสะดุ้งตัวเพราะตกใจ หลังจากนั้นก็จะแสดงความโกรธออกมาเมื่อรู้ว่าถูกหลอกท่ามและการตีบทจะต้องกระชับและดูน่าเกรงขาม

จะเห็นได้ว่าในแต่ละขั้นตอนการฝึกหัดผู้ที่รับบทตัวนทุกคนจากที่กล่าวมานั้น มีความยากตามลำดับ แต่เมื่อผู้ฝึกสามารถทำได้ตามทุกขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ฝึกจะสามารถถ่ายทอดกระบวนท่ามและอารมณ์ของตัวละครออกมาได้อย่างครบถ้วน ซึ่งจะทำให้เกิดความงามทางด้านนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างยิ่ง

4.2.3 การแสดงบทนททุก

หลังจากผ่านการฝึกฝนขั้นพื้นฐานของตัวอักษรและการฝึกบทตัวนททุกมาจนเกิดความชำนาญแล้วนั้น ขั้นตอนต่อไปก็คือการออกแสดง การแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนททุกนั้น ผู้แสดงต้องมีการเตรียมตัวก่อนการแสดงเพื่อให้เกิดความพร้อม เพราะบทนททุกนั้นเป็นบทที่มีความยากลำบากในการแสดงมาก โดยผู้แสดงจะต้องเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและกระบวนท่ารำ

ในด้านร่างกายนั้น ผู้แสดงต้องมีการผ่อนคลายคลายเนื้อเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการเคลื่อนไหว เพราะตัวนททุกนั้นต้องเป็นตัวดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบถ้าร่างกายไม่พร้อม ในระหว่างการแสดงอาจเกิดการบาดเจ็บและทำให้แสดงต่อไม่ได้

ในด้านกระบวนท่ารำ ผู้แสดงนั้นควรมีสมาธิในการแสดง ไม่ควรสนใจสิ่งรอบข้างที่ไม่เกี่ยวกับการแสดง เพราะจะทำให้เสียสมาธิและหลงลืมกระบวนท่ารำในขณะนั้นได้

ลำดับขั้นตอนในการแสดงของตัวนททุกนั้นจะมีด้วยกันหลายฉาก เพราะตัวนททุกจะต้องเป็นตัวดำเนินเรื่องทั้งหมด โดยจะแบ่งการออกแสดงในแต่ละฉากของตัวนททุกดังต่อไปนี้

1. ฉากเชิงเขาไกรลาส นนททุกนั่งอยู่เตรียมล้างเท้าให้เทวดานางฟ้า เมื่อเทวดานางฟ้าออกก็เข้าแกลังนททุกด้วยการตีบ้าง ถอนเส้นผมบ้าง แล้วหายเข้าโรงไป นนททุกรำฟิ่งถึงการที่ถูกกลั่นแกล้ง และหายเข้าโรงเพื่อจะไปเฝ้าพระอิศวร

2. ฉากวิมานพระอิศวรบนเขาไกรลาส นนททุกออกพบพระอิศวรนั่งอยู่ จึงทูลฟ้องเรื่องที่ถูกกลั่นแกล้งและขอนิ้วเพชรจากพระอิศวรเพื่อไว้ป้องกันกาย พระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้นนททุก นนททุกดีใจที่ได้นิ้วเพชรและเต้นดีใจอย่างมีความสุขที่ได้นิ้วเพชร

3. ฉากเชิงเขาไกรลาส นนททุกนั่งรอล้างเท้าให้เทวดานางฟ้าตามเดิมและถูกแกลัง นนททุกจึงเกิดความโกรธและขี้นิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า เทวดานางฟ้าหนีเข้าโรงนนททุกตามเข้า

4. ฉากเชิงเขาไกรลาส นนททุกออกพบนางนารายณ์และเข้ารำเกี่ยวกับนางนารายณ์ นางนารายณ์รำล่อให้นนททุกใช้นิ้วเพชรใส่ขาตนเองจนล้มลง นางนารายณ์กลายเป็นพระนารายณ์เหยียบขานนททุก และเจรจาโต้ตอบกัน พระนารายณ์ฆ่านนททุกและพระนารายณ์หายเข้าโรง

จากลำดับขั้นตอนการแสดงดังที่กล่าวมาข้างต้น นนทุกจะออกแสดงทั้งหมด 4 ฉาก ซึ่งแต่ละฉากจะมีกระบวนการท่ารำที่หลากหลาย ซึ่งดูได้จากกระบวนการท่ารำและอารมณ์ของตัวแสดงที่สื่อออกมาให้ผู้ชมได้เห็นดังนี้

ในช่วงที่ถูกกลั่นแกล้งด้วยการถอนเส้นผม นนทุกจะทำท่าเอามือทั้งสองข้างอุบที่ศีรษะเพื่อสื่อให้เห็นว่าเส้นผมที่เคยมีได้ถูกถอนจนเกลี้ยง อารมณ์ในตอนนั้นก็จะมีแต่ความเศร้าเสียใจ ซึ่งจะสอดคล้องกับท่าทางที่สื่อออกมาทำให้น่าชมยิ่งขึ้น

ภาพที่ 40 ท่านั่งจับศีรษะ

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

การที่ผู้แสดงจะแสดงให้ผู้ชมเข้าใจและชื่นชมนั้น ผู้แสดงบทรนทุกต้องมีวิธีการแสดงดังต่อไปนี้

เวลาแสดง ผู้แสดงต้องเอนตัวไปตามแรงดึงของนางฟ้า และก้มตัวและศีรษะไปด้านหน้าเพื่อทำให้เหมือนกับจะหนีการถอนเส้นผมของนางฟ้า มือทั้งสองข้างจับที่ศีรษะด้านข้างเหนือใบหู บริเวณที่นางฟ้าดึง หุบศอกทั้งสองข้างลง

ในช่วงที่ได้นิ้วเพชร โดยก่อนหน้านั้นทุกคนจะอยู่ในอารมณ์ที่เศร้าเสียใจเพราะถูกกลั่นแกล้งมา แต่เมื่อพระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้ทุกคนก็ดีใจจนลืมความเจ็บปวด ด้วยการแสดงท่าทางที่เต้นชูนิ้วส่ายไปมา ซึ่งท่าเต้นส่ายนิ้วของนนทุกแสดงให้เห็นว่าอารมณ์ของนนทุกในตอนนี้มีแต่ความสุขหลังจากที่ฟังร้องไห้เสียใจ ท่าเต้นส่ายนิ้วนั้นเมื่อประกอบกับจังหวะดนตรีแล้วจะเกิดความสวยงามน่าชมมาก

ภาพที่ 41 ท่าเต้นส่ายนิ้ว

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

การที่จะทำท่านี้ออกมาให้สวยงามและน่าชมนั้น ผู้แสดงต้องแสดงท่ารำออกมาแบบ กระชับรวดเร็วและแข็งแรงประกอบเข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปีะ เห่ง ปีะ” ด้วยกระเด็นกระตุกขาขึ้นหนีบน้องสลัดกันไปมาซ้ายขวา

ในช่วงที่ชื่อนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า นนทุกเกิดความโกรธจากการที่ถูกกลั่นแกล้ง จึงชื่อนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า ด้วยท่าทางที่ดูร้ายน่ากลัว โดยได้ที่ชื่อนิ้วไปที่ ตา แขน และขาของ เทวดา ซึ่งกระบวนการทำชื่อนิ้วเพชรที่มีการแสดงท่าทางที่รุนแรงด้วยการกระแทกเท้าเมื่อประกอบเข้ากับจังหวะจึงทำให้เกิดความกลัว และแสดงอารมณ์โกรธของตัวนนทุกออกมาได้อย่างสมบูรณ์

ภาพที่ 42 ทำชื่อนิ้ว

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ทำชื่อนิ้วเพชรนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำออกมาแบบกระชับและดูน่าเกรงขาม เพราะนนทุกนั้นเกิดความโมโหเพราะถูกกลั่นแกล้ง

ในทำนีนนนทุกจะต้องชื่อนิ้วเพชรใส่นางฟ้าและเทวดาด้วยความโกรธ วิธีปฏิบัติ คือ ผู้แสดงต้องยกเท้าขวาแล้วกระแทกกับพื้นให้เกิดเสียงดัง พร้อมกับชื่อนิ้วไปที่ตาและขาของเทวดาตามลำดับ

ในช่วงที่นนทุกเข้าเกี่ยวนางนารายณ์ กระบวนท่ารำที่แสดงออกมานั้นเป็นท่าทางที่อ่อนช้อยสวยงาม สื่อถึงความรักที่มีต่อนางนารายณ์ โดยกระบวนท่ารำจะแตกต่างจากอารมณ์โกรธเป็นอย่างมาก ส่วนอารมณ์ที่แสดงออกนั้นจะเป็นอารมณ์ที่เกิดจากความรักไม่แข็งกระด้าง เช่น ท่ารำเกี่ยวนางนารายณ์ โดยจะมีการรำเข้าหาด้านข้างซ้ายที่ ทางขวาที่ และเมื่อตัวนางปิดป้องท่าทางของนนทุกและนางนารายณ์ก็จะเข้าจังหวะและลงตัวสวยงาม

ภาพที่ 43 ท่าเกี่ยว

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนท่ารำออกมาในลักษณะท่าที่นุ่มนวลและสง่างาม เหมือนกับการจีบหญิงสาว เพราะจังหวะของเพลงนั้นมีจังหวะช้าและไพเราะ โดยอย่าแสดงท่าทางที่แข็งและดูดี

การปฏิบัติทำนั้น ผู้แสดงจะต้องวิ่งเข้าไปทางด้านหลังของตัวนาง ทิ้งน้ำหนักตัวไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างจีบที่หัวไหล่ของนางซึ่งท่าท่าเหมือนว่าจะกอด ซึ่งหน้าต้องเอียงทางซ้ายมือให้เห็นหน้าของตัวนาง

4.3 เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์การแสดง

การแสดงโขน นอกจากจะมีกระบวนการทำรำที่สวยงามแล้วนั้น เครื่องแต่งกายก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ตัวโขนทุกตัวดูสวยงามมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถบ่งบอกถึงชาติกำเนิด ตำแหน่ง และความสำคัญของตัวโขนตัวนั้น ซึ่งเครื่องแต่งกายของตัวโขนแต่ละตัวนั้นก็จะมีลวดลายและความแตกต่างตามแต่ลักษณะของตัวโขนตัวนั้น ๆ นอกจากนี้เครื่องแต่งกายที่มีส่วนสำคัญต่อการแสดงแล้ว อุปกรณ์ประกอบฉากก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การแสดงโขนมีความน่าสนใจและทำให้การแสดงน่าชมยิ่งขึ้น ดังที่จะกล่าวตามลำดับต่อไปนี้

4.3.1 เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของตัวนบนทุกนั้น ได้มีการกำหนดไว้ตามเนื้อเรื่องและบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ไว้อย่างละเอียด โดยตัวโขนแต่ละตัวจะมีลักษณะและสีกายที่แตกต่างกันออกไป ในหนังสือสมญาภิธานรามเกียรติ์ได้กล่าวถึงลักษณะของตัวนบนทุกไว้ว่า เป็นยักษ์ที่นับอยู่ในอสูรเทพบุตร หน้าสีเขียว ไม่สวมมงกุฎ¹⁵ โดยในการแสดงโขนนั้นตัวนบนทุกจะต้องแต่งกายยืนเครื่องเหมือนกับตัวยักษ์ตัวอื่น ๆ ทั้งนี้ตัวนบนทุกจะแต่งกายสีเขียว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

รายละเอียดเครื่องแต่งกายของตัวนบนทุก

1. กำไลเท้า	2. สนับเพลาสีเขียว
3. ผ้าถุง หรือพระภูษาสีแดง	4. ผ้าปิดก้น หรือห้อยก้นสีเขียวขลิบแดง
5. ห้อยข้าง หรือชายแครง	6. เสื้อ หรือฉลององค์สีเขียว
7. รัดสะเอว หรือรัดองค์สีเขียวขลิบแดง	8. ห้อยหน้า หรือชายไหวสีเขียวขลิบแดง
9. เข็มขัด หรือปั้นเหน่ง	10. อินทรธนูสีแดง
11. กรองคอ หรือกรองศอสีแดง	12. ทับทรวง
13. สังวาล	14. ตาบทิศ
15. กำไลแขน หรือทองกร	16. แหวนรอบ
17. ปะวะหล้า	18. หัวโขน(หน้าสีเขียวหัวไล่น
หรือ กระบังหน้า)

¹⁵ นาคะประทีป, สมญาภิธานรามเกียรติ์, หน้า 62.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 44 เครื่องแต่งกาย (ด้านหน้า)

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ภาพที่ 45 เครื่องแต่งกาย (ด้านหลัง)
ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นลำดับขั้นตอนการแต่งกายของตัวนูนทุก ซึ่งเครื่องแต่งกายแต่ละชิ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กำไลเท้า ประดิษฐ์ขึ้นจากทองเหลืองมีลักษณะเป็นเส้นกลมด้านในโปร่ง ด้านปลายทั้งสองข้างทำเป็นรูปคล้ายดอกบัวแล้วทำเป็นวงโค้งเข้าหากันเป็นรูปทรงกลมจึงทำให้เรียกว่า “กำไลหัวบัว”

2. สนับเพลลา มีลักษณะเป็นกางเกงยาวถึงน่อง ตัวของสนับเพลลานั้นจะใช้ผ้าดิบที่มีสีตามตัวโขนตัวนั้น เช่น ถ้าตัวโขนเป็นสีแดง สนับเพลลา ก็จะเป็นสีแดง หรือถ้าตัวโขนเป็นสีเขียว สนับเพลลา ก็จะเป็นสีเขียว ตอนปลายของสนับเพลลาเมื่อใส่แล้วจะอยู่บริเวณหัวเข่านั้นจะเป็นด้วยผ้ามันปักด้วยดินและเลื่อมให้มีลวดลาย ซึ่งส่วนปลายจะมีลักษณะเป็นเชิงอน โดยการนุ่งสนับเพลลานั้นด้านปลายของสนับเพลลาจะอยู่ต่ำกว่าหัวเข่าเล็กน้อย และสนับเพลลาที่ใช้กับตัวนูนทุกนั้นจะมีลักษณะเป็นสีเขียวขลิบแดง

3. ผ้านุ่ง การแต่งกายของตัวนูนทุกนั้นจะใช้ผ้ายกสีแดงซึ่งตัดกับลักษณะของตัวนูนทุกที่มีสีเขียว การแต่งตัวนูนทุกนั้นจะใช้ผ้ายกที่มีดอกสีเงิน ซึ่งลักษณะการนุ่งนั้นจะนุ่งแบบกันแป้นเหมือนกับตัวยักษ์ตัวอื่น ๆ โดยจะมีการจับจีบด้านข้าง ๆ ละสามจีบ บางครั้งจะเรียกว่าจีบโจงกันแป้น

4. ผ้าปิดก้น หรือห้อยก้น จะมีสีเขียวขลิบแดงปักเป็นลวดลายด้วยดินและเลื่อมประดับด้วยชายครุยด้านล่าง ห้อยทับผ้านุ่ง

5. ห้อยข้าง หรือชายแครง มีลักษณะเป็นผ้ามันสีเขียวขลิบแดงห้อยทับหน้าขาทั้งสองข้าง ปักเป็นลวดลายด้วยดินและเลื่อมประดับด้วยชายครุยด้านล่าง

6. เสื้อ หรือฉลององค์ ตัวเสื้อจะเป็นแขนยาวใช้ผ้าต่วนหรือผ้ามันก็ได้ ส่วนสีของตัวเสื้อนั้นจะเป็นสีอะไรก็ขึ้นอยู่กับลักษณะสีกายตัวโขนตัวนั้น ส่วนตัวนูนทุกจะใช้สีเขียวซึ่งลวดลายของตัวเสื้อนั้น จะปักเป็นตารางสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดและมีลวดลายด้านในตารางปักด้วยดินและเลื่อม

7. รัตสะเอว หรือรัดองค์ จะเป็นผ้าคาดเอวซึ่งจะใช้ต่วนหรือผ้ามันก็ได้ ปักลวดลายด้วยดินและเลื่อมมีขอบด้านล่าง สีของรัตสะเอวนั้นจะเข้ากับห้อยหน้าและห้อยข้างซึ่งตัวนูนทุกจะใช้สีเขียวขลิบแดง

8. ห้อยหน้า หรือชายไหเว ห้อยอยู่ระหว่างห้อยข้างทั้งสองฝั่ง ปักลวดลายด้วยดินและเลื่อมประดับด้วยชายครุยด้านล่าง โดยตัวนูนทุกจะใช้สีเขียวขลิบแดง

9. เข็มขัด หรือปิ่นหนึ่ง สายเข็มขัดจะเป็นเส้นเงินถักประสานกันแล้วนำไปชุบทอง เรียกว่า ลายทางมะพร้าว ส่วนหัวเข็มขัสนั้นทำด้วยโลหะเป็นลักษณะวงกลมซ้อนกันสองถึงสามชั้น ประดับด้วยพลอยสีต่าง ๆ

10. อินทธรณู เป็นเครื่องประดับป่าของตัวยักษ์และตัวพระ จะมีลักษณะเป็นรูปโค้งฐานใหญ่ปลายแหลมและมีภูด้านปลายปักด้วยดินและเลื่อม สีที่ใช้จะตัดกับสีของตัวเสื้อ ซึ่งตัวนั้นทุกนั้นจะใช้สีแดง อินทธรณูนั้นเป็นเครื่องประดับที่ทำให้ตัวโขนสง่างาม

11. กรองคอ หรือกรองศอ ทำด้วยผ้าสีเดียวกับอินทธรณู มีลักษณะเป็นวงกลมส่วนริมของกรองคานั้นจะทำเป็นหยักโดยรอบ ซึ่งจะปักลวดลายด้วยดินและเลื่อม เป็นเครื่องประดับคอ

12. ทับทรวง ทำด้วยโลหะเป็นรูปขนมเปียกปูน ชุบเงินหรือทองประดับด้วยพลอย มีสายคล้องคอ เป็นเครื่องประดับที่ใช้ห้อยคออยู่ระดับอก

13. สังวาล เป็นสร้อยตัวสองเส้นไขว้กัน พาดจากไหล่ วัสดุที่ใช้อาจใช้เพชรและกรุด้วยผ้ากำมะหยี่ หรืออาจทำเป็นสร้อยลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายดอกพิกุล ลายประจำยาม เป็นต้น โดยจะประดับด้วยพลอย และส่วนที่ทับกันด้านหลังนั้นจะติดตารูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนแต่เล็กกว่าทับทรวง

14. ตาบทิศ มีลักษณะคล้ายทับทรวงแต่มีขนาดเล็กกว่า ห้อยอยู่ด้านข้างติดกับสายวังวาลอยู่ระดับเอวสองข้าง

15. กำไลแผง หรือทองกร ทำด้วยโลหะเป็นแผ่นโค้งประดับด้วยพลอยเป็นแถว ชุบด้วยเงินหรือทอง เป็นเครื่องประดับข้อมือ

16. แหวนรอบ มีลักษณะเป็นเส้นทองขดเป็นวงแหวนต่อกันใช้สวมข้อมือ นอกจากนี้ยังใช้สวมข้อเท้าแต่จะอยู่ด้านล่างของกำไลเท้า

17. ปะวะหล้า ทำด้วยโลหะมีลักษณะเป็นเม็ดกลม ๆ ชุบด้วยเงินหรือทอง ใช้ประดับข้อมือสวมต่อกากำไลแผง

18. ศีรษะ เป็นเครื่องประดับชิ้นสุดท้ายในการแต่งกายโขน ซึ่งจะมีรูปแบบและลักษณะที่กำหนดไว้อย่างละเอียดและเป็นแบบแผน ส่วนศีรษะของนททุกนั้น จะมีลักษณะเฉพาะ คือ ศีรษะล้าน ไม่สวมยอด ตาจะเข้ ปากแฉะ เขี้ยวหู่ หน้าสีเขียว เช่นเดียวกับสีกาย และอีกลักษณะหนึ่งคือ เป็นแบบเปิดหน้า สวมกระบังหน้า ศีรษะล้าน

ภาพที่ 46 ศีรษะนนทุก (หน้าเต็ม)¹⁶

ปัจจุบันผู้ที่รับบทตัวนนทุกไม่นิยมสวมศีรษะโขนเหมือนแต่ครั้งโบราณ แต่จะใช้เป็นการแต่งหน้าแทน นายประเมษฐ์ บุณยะชัย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การแต่งหน้าตัวนนทุกแทนการสวมศีรษะนั้นเริ่มขึ้นเมื่อครั้งครูทองเริ่ม มงคลนัญ รับบทเป็นตัวนนทุกในขณะที่มีอายุมากแล้ว ท่านผู้หญิงแล้ว สนิทวงศ์ จึงให้แต่งหน้าแทนการสวมศีรษะและตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาผู้ที่รับบทตัวนนทุกจะต้องแต่งหน้าเป็นตัวยักษ์แทนการสวมศีรษะมาจนถึงปัจจุบัน¹⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ หนังสือ เอกลักษณะไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 4, 2520.

¹⁷ สัมภาษณ์, ประเมษฐ์ บุณยะชัย. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 17 พฤศจิกายน 2552.

ภาพที่ 47 ศีรษะนนทุก (แบบกระบังหน้า)

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

4.3.2 อุปกรณ์การแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุกนั้น จะมีด้วยกัน 3 ชิ้นคือ เตียง และอ่างล้างเท้า ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญในการแสดงโขนชุดนี้

เตียงใหญ่ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามขนาดมาตรฐานจะมีหน้ากว้าง 1 เมตร และมีความยาว 2 เมตร ความสูงจากพื้น 50 เซนติเมตร ทาพื้นด้วยสีแดงและแกะสลักเป็นลวดลายจากนั้นจึงทาสีทองทับที่ลายแกะสลักอีกครั้ง ซึ่งเตียงใหญ่นี้ผู้แสดงสามารถนั่งได้ 2

- 3 คน

ภาพที่ 48 เตี้ย

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ในการแสดงโขนนั้นจะต้องเลือกเตี้ยให้เหมาะสมกับสถานที่ที่ใช้ในการแสดง เพราะเตี้ยจัดได้ว่าเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการแสดง โดยสามารถสมมุติให้เป็นอย่างต่าง ๆ ตามท้องเรื่องได้ ซึ่งในการแสดงโขน ชุดนารายณ์ปราบหนทุก นี้ ได้สมมุติให้เป็นแท่นหินและวิมานของพระอิศวร

อ่างล้างเท้า มีลักษณะเป็นอ่างกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 50 เซนติเมตร มีขันน้ำใบเล็กเพื่อไว้ตักน้ำล้างเท้า โดยจะวางไว้กกลางเวทีในฉากที่เน้นทุกต้องล้างเท้าให้เทวดานางฟ้า

ภาพที่ 49 อ่างล้างเท้า

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

นิ้วเพชร เป็นปลอกสี่เงินใช้สวมนิ้วมือ ทำจากผ้าทากาวแล้วโรยด้วยกากเพชร เอาไว้สวมนิ้วชี้มือขวา ใช้ในตอนที่นทกไปขอพรให้มีนิ้วเพชรไว้ป้องกันตัว พระอิศวรก็ประทานให้

ภาพที่ 50 นิ้วเพชร

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

4.4 เพลงและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

เพลงที่ใช้ในการประกอบการแสดงโขนชุดนี้ มีอยู่ 2 ประเภท คือ เพลงที่เป็นบทร้อง บรรยายอารมณ์และกิริยาต่าง ๆ ของตัวละคร และเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ

4.4.1 เพลงร้อง

เพลงร้องที่ประกอบในการแสดงโขนชุดนี้ เป็นเพลงที่บรรยายถึงกิริยาท่าทาง และอารมณ์ในช่วงต่าง ๆ ของตัวละคร อีกทั้งอารมณ์ของเพลงยังทำให้กระบวนท่ารำของตัวโขนที่ถ่ายทอดออกมาดูนั้นสวยงามและช่วยให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

เพลงร้องที่ใช้ประกอบการแสดงโขนชุด นารายณ์ปราบหนทุก

1. เพลงพระทอง	2. เพลงเบ้าหลุด
3. เพลงกระบอกทอง	4. เพลงร่าย
5. เพลงตะนาวแปลง	6. เพลงแขกลพบุรี
7. เพลงตระบองกัน	8. เพลงเหาะ
9. เพลงสีนวล	10. เพลงชมโฉม
11. เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง	12. เพลงพราหมณ์ตีดน้ำเต้า
13. เพลงชมตลาด	14. เพลงบรเทศ

เพลงร้องที่เกี่ยวกับบทบาทของตัวหนทุกมีดังนี้

1. เพลงร่าย เป็นเพลงที่ใช้พรรณนาเรื่องราวด้วยความรวดเร็ว ซึ่งในการแสดงชุดนี้ใช้เพลงร่ายอยู่ 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ใช้หลังจากที่หนทุกถูกเทวดานางฟ้าแก้ง จะพรรณนาถึงความทุกข์จากการที่ถูกกลั่นแกล้ง

ช่วงที่ 2 ใช้หลังจากพบกับนางนารายณ์แล้ว เป็นช่วงที่หนทุกบอกให้นางนารายณ์รำนำแล้วตนเองจะร่าตามเพื่อต้องการที่จะได้นางนารายณ์เป็นภรรยา

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่หนทุกร่าตามนางนารายณ์แล้วชี้นิ้วเพชรลงที่ขาตนเอง ในทำนาคาม้วนหาง ดังตัวอย่างบทกลอนต่อไปนี้

“ฝ่ายว่านหนทุกก็ร่าตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงทำนาคปวนม้วนหางลง ก็ชี้ลงเพลาพลันทันใด”

2. เพลงตะนาวแปลง เป็นเพลงที่มีจังหวะช้าและมีอารมณ์เพลงที่เศร้า ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก ได้ใช้บรรยายถึงลักษณะศีรษะของหนทุกจากการถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง และมีความคับแค้นจึงได้ไปเฝ้าพระอิศวร ดังตัวอย่างบทกลอนต่อไปนี้

“ผมโกรนไถ่เกลี้ยถึงเพียงหู ดูเงาในน้ำแล้วร่าให้
หวนคิดขัดแค้นแน่นหทัย ก็คราไคลขึ้นเฝ้าเจ้าเทวัญ”

3. เพลงแขกลพบุรี เป็นเพลงหนึ่งที่นิยมนำมาประกอบการแสดง เพราะทำนอง และลีลาของเพลงนั้น จะให้อารมณ์โศกเศร้า อาลัย เศร้า สำหรับการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนนทก เพลงแขกลพบุรีจะใช้ในตอนที่นนทกขึ้นเฝ้าพระอิศวรและได้บรรยายถึงความทุกข์ที่ได้ถูกกักขังแก่งจากเทวดานางฟ้าให้พระอิศวรฟัง จากนั้นจึงทูลขอนิ้วเพชรเพื่อไว้ป้องกันกาย ดังตัวอย่างบทกลอนต่อไปนี้

“ข้าแต่พระเทพบิดร ข้านี้ทุกร้อนเป็นมหันต์
 คำเข้ารับใช้แก่เทวัน เขาพากันรังแกไม่ปราณี”

4. เพลงชมโฉม จะมีท่วงทำนองที่ช้า ในด้านการแสดงนั้นได้นำมาใช้บรรยายความงามของตัวละคร ในการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนนทก ได้นำเพลงนี้มาบรรยายถึงความงามของนางนารายณ์เมื่อคราวที่นนทกได้พบ ว่ามีความสวยงามยิ่งนัก ดังตัวอย่างบทกลอนต่อไปนี้

“เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ ความรักจับจิตพิศสมัย
 เดินเมียงเคียงข้างอรทัย ปราศรัยลดเลี้ยวเกี่ยวพาน”

5. เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง มีทำนองที่ช้าและไพเราะโดยทั่วไปใช้ในบทที่แสดงความรัก ความพึงพอใจ และความสุขใจของตัวละคร สำหรับการแสดงโขน ชูต นารายณ์ปราบนนทก ใช้เมื่อตอนที่นนทกพบนางนารายณ์และได้เข้าเกี่ยวพาราตี บรรยายถึงความรักเมื่อได้พบและอยากได้เป็นคู่ครอง ดังตัวอย่างบทกลอนต่อไปนี้

“โถมเอย โถมเฉลา พี่เห็นเจ้าแสนรักสมัครสมาน
 จะขอสู้อยู่ด้วยยุพาพาน เยาว์มาลย์จงได้ปราณี”

6. เพลงชมตลาด เป็นเพลงที่มีทำนองซ้ำ จัดอยู่ในประเภทเพลงฉิ่งตัด ในการแสดงนั้นแต่โบราณจะใช้ชมการแต่งตัวของตัวละคร ต่อมาได้นำมาร้องประกอบการรำแม่บท จนบางทีก็เรียกว่า “เพลงแม่บท” ซึ่งในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบหนทุก เพลงชมตลาดหรือเพลงแม่บทนี้ ใช้เมื่อนางนารายณ์หลอกให้หนทุกรำตามและหลงเชื่อ จนใช้นิ้วเพชรชี้ขาดตนเองดังตัวอย่างบทกลอนต่อไปนี้

“เทพนมปฐุมพรหมสี่หน้า
ทั้งกว้างเดินหงส์บิน

สอดสร้อยมาลาเฉิดฉิน
กินรินเลียบถ้ำอำไพ”

4.4.2 เพลงหน้าพาทย์

เป็นเพลงที่ใช้ประกอบกิริยาและอารมณ์ของตัวละคร รวมทั้งการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง ในการแสดงโขนชุต นารายณ์ปราบหนทุก นี้ ได้ใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดงดังนี้

1. เพลงโคมเวียน	2. เพลงเร็ว
3. เพลงเสมอมาร	4. เพลงทยอย
5. เพลงตะบองกัน	6. เพลงรัว
7. เพลงกราวใน	8. เพลงเชิด
9. เพลงคุกพาทย์	10. เพลงกลม
11. เพลงเหาะ	12. เพลงลา
13. เพลงโอด	

เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาและอารมณ์ของของตัวหนทุกมีดังนี้

1. เพลงเร็ว เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีจังหวะเร็วใช้ประกอบกิริยาการเดินทางไป – มาของตัวละคร ในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบหนทุก ใช้เมื่อนหนทุกออกมาทำหน้าที่ล้างเท้าให้เทวดานางฟ้า

2. เพลงเสมอมา เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิจการเดินทางของตัวยักษ์ในระยะใกล้ สำหรับการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก ใช้ในตอนขึ้นนทกเดินทางไปขึ้นเฝ้าพระอิศวร หลังจากถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง

3. เพลงทยอย เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีทำนองช้า ใช้สำหรับการเดินทางที่เศร้าสร้อยของตัวละคร ซึ่งในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก ใช้เมื่อครั้งนนทกเข้าเฝ้าพระอิศวร เพื่อทูลขอนิ้วเพชร

4. เพลงกราวใน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีท่วงทำนองกระชับ จัดอยู่ในประเภทกราว ใช้ประกอบกิริยาต่าง ๆ ของฝ่ายยักษ์ เช่น แสดงความองอาจสง่างาม อึกheim และดีใจ โดยในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก เพลงกราวในได้ใช้แสดงความดีใจของนนทก เมื่อพระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้

5. เพลงคุกพาทย์ เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง มีจังหวะที่ช้าและเร็วสลับกันไป ตามทำนองเพลง ใช้ประกอบกิริยาอาการแผลงฤทธิ์ เกี่ยวกรวด และการเกิดโทษ ทำให้ดูน่าเกรงขาม ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก เพลงคุกพาทย์ใช้เมื่อครั้งนนทกขึ้นนิ้วเพชรใส่ถูกเทวดาและนางฟ้าที่มากลั่นแกล้งตน

6. เพลงลา เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงอื่น ๆ ซึ่งในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก ใช้ตอนที่นนทกออกพบนางนารายณ์ ก่อนเข้าเฝ้าพาราดี

7. เพลงรัว เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่จังหวะกระชับ ใช้ประกอบการแสดงในช่วงที่มีความตื่นเต้น และอารมณ์ตกใจของตัวละครในระยะเวลานั้น ๆ โดยการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก ใช้ตอนที่นนทกรำตามนางนารายณ์แล้วใช้นิ้วเพชรชี้ใส่ขาตนเองและตอนที่ถูกพระนารายณ์สังหาร

8. เพลงโอด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาอาการเศร้าโศกเสียใจ ร้องไห้ ของตัวละคร สำหรับการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก ใช้ตอนที่นนทกถูกพระนารายณ์สังหาร

4.4.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง

วงดนตรีประกอบการแสดงโขน คือ วงปี่พาทย์ แต่โบราณนั้นจะให้เพียงเครื่องห้า ต่อเมื่อปี่พาทย์ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเครื่องคู่และเครื่องใหญ่ วงปี่พาทย์ประกอบโขน ก็

วิวัฒนาการตามขึ้นไปด้วย สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม ไว้ว่า¹⁸

“ในการแสดงโขนนั้นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงโขน ต้องใช้วงปี่พาทย์ ซึ่งเป็น ดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นมหรสพไทยหลายประเภท เช่น หนังใหญ่ หุ่น ละคร เป็นต้น ซึ่งขนาดของวงก็แล้วแต่ อาจจะเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่ คำว่า “ปี่พาทย์” (หรือ “พิณพาทย์”) หมายถึง เครื่องประโคมอย่างหนักอันมีเครื่องตีและเครื่อง เป่า คือ ปี่ - ซอ - กลอง เป็นหลัก (ไม่มีเครื่องสาย) ที่เรียกว่าปี่พาทย์เพราะใช้ปี่เป็น ตัวนำวง”

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขนชุด นารายณ์ปราบหนุมาน เป็นเครื่องดนตรีประเภทวงปี่พาทย์เครื่องห้า เช่นเดียวกับเครื่องดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดงโขนชุดอื่น ๆ ซึ่งเครื่องดนตรีที่บรรเลงอยู่ในวงปี่พาทย์เครื่องห้าจะประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี 5 ชนิด คือ ระนาดเอก ซอวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด ปี่ใน และยังมีฉิ่งเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

1. ระนาดเอก เป็นเครื่องตีชนิดหนึ่ง ที่วิวัฒนาการมาจากกรับ ใช้ในการดำเนินทำนองของเพลง ซึ่งแต่เดิมระนาดมีเพียงชนิดเดียวจึงเรียกว่าระนาด ต่อในรัชกาลที่ 3 ได้มีการประดิษฐ์ระนาดอีกแบบหนึ่งขึ้นมาซึ่งมีเสียงที่นุ่มนวลกว่าเรียกว่าระนาดทุ้ม ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการเรียกระนาดแบบเดิมว่า ระนาดเอก เป็นต้นมา

2. ซอวงใหญ่ เป็นเครื่องดนตรีที่ สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทำด้วยโลหะทองเหลือง ใช้ในการบรรเลงทำนองหลักของเพลง แต่เดิมนั้นเรียกว่า ซอวง ต่อในรัชกาลที่ 3 ได้มีการประดิษฐ์ซอวงอีกแบบหนึ่งขึ้นมาซึ่งมีขนาดเล็กกว่าของเดิมจึงเรียกว่าซอวงเล็ก ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการซอวงแบบเดิมว่า ซอวงใหญ่ เป็นต้นมา

3. ตะโพน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ซึ่งหน้าที่ในวงปี่พาทย์นั้นจะทำหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับของเพลงที่บรรเลงในวงปี่พาทย์

4. กลองทัด เป็นกลองสองหน้าขนาดใหญ่ กลองทัดมี 2 ลูก ลูกที่มีเสียงสูง ดัง ตุ่ม เรียกว่า ตัวผู้ และ ลูกที่มีเสียงต่ำตึง ต่อม เรียกว่า ตัวเมีย มีหน้าที่คอยบอกจังหวะในการเต้นของตัวโขน

¹⁸ สุจิตต์ วงษ์เทศ, ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม , หน้า 118.

5. ปี่ใน เป็นปี่ที่มีขนาดใหญ่และมีเสียงต่ำ ในบรรดาเครื่องเป่าที่มีลิ้นตระกูลปี่ใน ลักษณะเป็นปี่ท่อนเดียว ลำปี่ที่ทำหน้าที่เป็นตัวขยายเสียงเรียกว่า "เลา" ใช้เป่าดำเนินทำนองของ เพลง

ภาพที่ 51 วงปี่พาทย์เครื่องห้า¹⁹

ปัจจุบันนี้วงปี่พาทย์เครื่องห้าที่ใช้ประกอบการแสดงโขนนี้ ยังได้มีการนำเอากลองแขกเข้ามาเป็นส่วนประกอบในการบรรเลง แต่ก็ยังคงเรียกววงปี่พาทย์เครื่องห้าเหมือนเดิม ประกอบไปด้วย

1. ปี่ใน
2. ระนาดเอก
3. ซ้องวงใหญ่
4. ตะโพน
5. กลองทัด
6. ฉิ่ง

¹⁹ หนังสือสารานุกรมดนตรีไทย ภาคคีตะ ดุริยางค์, 216.

นอกจากวงปี่พาทย์เครื่องห้าที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงโขนแล้ว ยังมีวงปี่พาทย์อีกชนิดหนึ่งที่นำมาบรรเลงประกอบการแสดงโขน นั่นก็คือ วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ประกอบไปด้วย

1. ปี่ใน
2. ปี่นอก
3. ระนาดเอก
4. ระนาดทุ้ม
5. ซ้องวงใหญ่
6. ซ้องวงเล็ก
7. กลองทัด
8. ตะโพน
9. ฉิ่ง
10. ฉาบเล็ก
11. โหม่ง

ภาพที่ 52 วงปี่พาทย์เครื่องคู่²⁰

²⁰ เล่มเดียวกัน

นอกจากวงปี่พาทย์เครื่องห้าและวงปี่พาทย์เครื่องคู่ แต่เดิมนั้นของอาจที่ใช้วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ในการบรรเลงประกอบการแสดงชุดนี้ด้วย ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ปี่ใน	2. ระนาดเอก
3. ระนาดทุ้ม	4. ระนาดเอกเหล็ก
5. ระนาดทุ้มเหล็ก	6. ซ้องวงใหญ่
7. ซ้องวงเล็ก	8. ตะโพน
9. กลองทัด	10. ฉิ่ง

ภาพที่ 53 วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

* สำนวนภาพจาก ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก นักวิชาการดนตรีและละคร ชำนาญการ
สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

4.5 บทการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก

บทการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก นั้นมีมากมายหลายสำนวน อาทิ บทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช บทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทเบิกโรงพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และบทการแสดงดชชของกรมศิลป์ากร โดยแต่ละสำนวนอาจมีวิธีการดำเนินเรื่องที่ต่างกันไปตามแต่ยุคสมัย แต่ยังคงมีเนื้อเรื่องที่เหมือนกัน

4.5.1 บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

บทละครชุดนารายณ์ปราบนนทก จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องรามเกียรติ์ที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเพราะมีเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ และอาจกล่าวได้ว่าบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์เป็นต้นแบบให้กับให้กับยุคสมัยต่อ ๆ มา โดยเรื่องราว นารายณ์ปราบนนทก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้นจะอยู่ช่วงท้ายเรื่องของภาคสวรรค์ มีความดังนี้

บทละครเรื่องรามเกียรติ์

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

- เริ่มตั้งแต่ นนทกรำฟิ่งถึงการรับใช้พระอิศวร และถูกเวทดาลันเกล้า -

มาจะกล่าวบทไป	ถึงนนทกน้ำใจกล้าหาญ
ตั้งแต่พระสยามภูญาณ	ประทานให้ล้างเท้าเทวา
อยู่บันไดไกรลาสเป็นนิจ	สุราฤทธิ์ดับหัวแล้วดูหน้า
บ้างให้ตักน้ำล้างบาทา	บ้างถอนเส้นเกศาขุ่นไป
จนผมโกรนไล่นเกลี้ยงถึงเพียงหู	ดูเงาในน้ำแล้วร้องไห้
ฮึดฮัดขัดแค้นแน่นใจ	ตาแดงดังแสงไฟฟ้า
เป็นชายคู่คู่มานินชาย	มีตายจะได้มาเห็นหน้า
คิดแล้วกรีบเดินมา	เฝ้าพระอิศราธิบตี ฯ

ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ พูลองค์พระอิศวรเรื่องศรี
 ว่าพระองค์เป็นหลักธาตุตรี ย่อมเมตตาปราณีทั่วพัศตร์
 ผู้ใดทำชอบต่อเบื้องบาท ก็ประสาททั้งพรแลยศศักดิ์
 ตัวข้านี้มีชอบนักร ล้างเท่าสุรารักษ์ถึงโกฏิปี
 พระองค์ผู้ทรงศักดิ์ดาเดช ไม่โปรดเกศแก่ข้าบาทศรี
 กรรมเวรสิ่งใดตั้งนี้ ทูลพลาวงโคก็รำพัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

เมื่อนั้น พระอิศวรบรมรังสรรค์
 เห็นนนทกโคกจาบัลย์ พระทรงธรรมให้คิดเมตตา
 จึงมีเทวราชบรรหาร เอ็งต้องการสิ่งไรจงเร่งว่า
 ตัวกูจะให้ตั้งจินดา อย่าแสนโคกอาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น นนทผู้มีอิชฌาศัย
 น้อมเศียรบังคมแล้วทูลไป จะขอพรเจ้าไตรโลกา
 ให้นี้ข้าเป็นเพชรฤทธิ จะชี้ใครจงม้วยสังขาร
 จะได้รองเบื้องบาทา ไปกว่าจะสิ้นชีวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

เมื่อนั้น พระสยามภูวญาณเรื่องศรี
 ได้ฟังนนทกพาที ภูมิหนึ่งนึกตรึกไป
 ใ้มีชอบมาช้านาน จำจะประทานพรให้
 คิดแล้วก็ประสิทธิ์พรชัย จงได้สำเร็จจมนิรต ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น นนทผู้ใจสาหัส
 รับพรพระศุภิมียศ บังคมลาแล้วบทธจรไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ครั้นถึงบันไดไกรลาส ชัดสมาธินั่งยิ้มริมอ่างใหญ่
 คอยหมู่เทवासูราลัย ด้วยใจกำเริบอหังการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

เมื่อนั้น เทवासูราฤทธิทุกทิตา
 สุบรรณคนธรรพวิทยา ต่างมาเฝ้าองค์พระศุภี ฯ

๙ ๒ คำ ๙ เหาะ

ครั้นถึงซึ่งเชิงไกรลาส คนธรรพ์เทวาราชธานี
ก็ชวนกันอย่างเยื้องจรัส เข้าไปยังที่อัฒจันทร์ ๙

๙ ๒ คำ ๙

นนทกัณฐ์ล้าทำให้ เมื่อจะไปก็จับหัวสั้น
สัพยอกหยอกเล่นเหมือนทุกวัน สรวลสันต์เยาะเย้ยเสเฮฮา ๙

๙ ๒ คำ ๙ เจรจา

บัดนั้น นนทกน้ำใจแกลั้วกล้า
กริ้วโกรธร้องประกาศवादมา อนิจจาชมเฮงเล่นทุกวัน
จนหัวไม่มีผมติด สุดคิดที่เราจะอดกลั้น
วันนี้จะได้เห็นกัน ขบฟันแล้วขี้นิ้วไป ๙

๙ ๔ คำ ๙

ต้องสุบรรณเทวานาคี ดั่งพิษอสูรไม่ทนได้
ล้มฟาดกลาดเกลื่อนลงทันใด บรรลัยไม่ทันพริบตา ๙

๙ ๒ คำ ๙ โอด

เมื่อนั้น หัสณัยน์เจ้าตริยตริงศา
เห็นนนทกนั้นทำฤทธา ซี้หมู่เทวานั้นบรรลัย
ตกใจตะลึงรำพึงคิด ใครประสิทธิ์ให้มันมาสังหาร
คิดแล้วเข้าเฝ้าพระทรงญาณ ยังพิมานทิพัรัตน์รูจี ๙

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

ครั้นถึงจึงประณตบทงส์ ทูลองค์พระอิศวรเรื่องศรี
ว่านนทกมันทำฤทธิ ซี้หมู่เทวานั้นบรรลัย
อันซึ่งนิ้วเพชรของมัน พระทรงธรรม์ประสิทธิ์หรือไฉน
จึงทำอาจองทะนงใจ ไม่เกรงได้เบื่องบาท ๙

๙ ๔ คำ ๙

(ร้าย) เมื่อนั้น พระอิศวรบรมนาถา
ได้ฟังองค์อมรินทรา จึงมีบัญชาตอบไป
ไฉนทำขอบมาช้านาน เราจึงประทานพรให้
มันกลับทรยศกบฏใจ ทำการหยาบใหญ่ถึงเพียงนี้ ๙

๙ ๔ คำ ๙

ตรัสแล้วจึงมีบัญชา ดูราพระนารายณ์เรื่องศรี
 ตัวเจ้าผู้มีฤทธิ์ เป็นที่พึงแก่หมู่เทวัญ
 จงช่วยระงับดับเข็ญ ให้เห็นทั่วพิภพสรรพสวรรค์
 เชิญไปสังหารอ้ายอาชรรพ์ ให้มันสิ้นชีพชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(รำย) เมื่อนั้น องค์นารายณ์นาถา
 รับสั่งถวายบังคมลา ออกมาแปลงกายด้วยฤทธิ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

เป็นโคมนางเทพอัปสร อ่อนแอ่นอรชรเฉลิมศรี
 กรายกรอย่างเยื้องจรลี ไปสู่ที่นทกจะเดินมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด เพลง

บัดนั้น นทกผู้ใจแกล้วกล้า
 สิ้นเวลาเฝ้าเจ้าโลกา สำราญกายาแล้วเดินไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

(ชมโคม) เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณะ พิศพัศตร์มองเพียงแซ่ไข
 งามโอษฐ์งามแก้มงามจูไร งามนัยน์เนตรงามกร
 งามถันงามกรรณงามขนง งามองค์ยิ่งเทพอัปสร
 งามจริตกิริยางามองน งามเอวงามอ่อนทั้งกายา
 ถึงโคมองค์อัศจรรย์มี พระสุรัสวดีเส่นหา
 สิ้นทั้งไตรภพจบโลกา จะเอามาเปรียบไม่เทียบทัน
 ดูไหนก็เพลินจำเรญรัก ในองค์เยาวลักษณ์สาวสวรรค์
 ยิ่งพิศยิ่งคิดผูกพัน ก็เดินกระชั้นเข้าไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เข้ามาน

(ซาตรี) โคมเออยโคมเฉลา เสาวภาคย์แ่งน้อยพิสมัย
 เจ้ามาแต่สวรรค์ชั้นใด นามกรชื่อไรนะเทวี
 ประสงค์สิ่งอันใดจะใครรู้ ทำไมมาอยู่ที่นี่
 ข้าเห็นเป็นน่านปราณี มารศรีจึงแจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ร้าย) เมื่อนั้น
ได้ฟังยิ่งทำมารยา
ทำไมมาลวงไถ่ถาม
ท่านนี้ไม่มีความเกรงใจ
พนักงานพื่อนรำระบำบัน
มีทุกขซึ่งเที่ยวลงมา

นางนารายณ์เยาวลักษณะเสนาหา
ข้าเลื่องนัยนาแล้วตอบไป
ลวนลามบุกรุกเข้ามาใกล้
เราเป็นข้าใช้เจ้าโลกา
ชื่อสุวรรณอัปสรเสนาหา
หวังว่าจะให้คลายร้อน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ร้าย) สุดเอยสุดสวาท
ทั้งวาทจกิตกามองอน
อันซึ่งธูระของเจ้า
ถ้าวาสนาเราเคยบำรุงรัก
ตัวพี่มิได้ลวนลาม
สาวสวรรค์ขวัญฟ้าอย่าใจ

โคมประหลาดล้ำเทพอัปสร
ควรเป็นนางพื่อนวิไลลักษณะ
หนักเบาจงแจ้งให้ประจักษ์
ก็จะเป็นภักดีผลสืบไป
จะถือความสิ่งนี้ไม่ได้
พี่ไว้คู่จะฟังแต่ไม่ตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

เมื่อนั้น
ค้อนแล้วจึงตอบว่าที่
อันซึ่งฝากไมตรีข้า
เราเป็นนางรำระบำใน
ในการนักเลงเพลงพื่อน
รำได้ก็มารำตามกัน

นางเทพนิมิตโคมศรี
ว่านี่ไพเราะจะเป็นพันไป
ข้อนั้นอย่าว่าหาไม่รู้ไม่
จะมีมิตรที่ใจผูกพัน
จึงจะผ่อนด้วยความเกษมสันต์
นั่นแหละจะสมตั้งจินดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

บัดนั้น
ไม่รู้ว่านารายณ์แปลงมา
ยิ้มแล้วจึงกล่าววาทสุนทร
เจ้าจักปรารมภ์ไปไยมี
เชิญเจ้ารำเถิดนะนางฟ้า
ตัวพี่จะรำตามไป

นนทกผู้ใจแกล้วกล้า
ก็โสมนัสสาพันทวี
ดูก่อนนางฟ้าเฉลิมศรี
พี่เป็นคนเก่าพอเข้าใจ
ให้สิ้นทาท่านางจำได้
มิให้ผิดเพลงนางเทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

เมื่อนั้น พระนารายณ์ทรงสวัสดิ์รัศมี
เห็นนันทกหลงกลก็ยินดี ทำที่เอื้องกรายให้ยวนยิน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

(พระทอง)เทพนมปฐมพรหมสีหน้า สอดสร้อยมาลาเจ็ดฉิน
ทั้งกว้างเดินหงส์บิน กินรินเลียบถ้ำอำไพ
อีกช้านางนอนภมรเกล้า ทั้งแขกเต้าผาลาเพียงไหล่
เมขลาโยนแก้วแววไว มยุเรศฟ้อนในอัมพร
ลมพัดยอดตองพรหมนิมิต ทั้งพิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระสีกรขว้างจักรฤทธิรงค์
ฝ้ายนันทก็รำตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงท่านาคาม้วนหางวง ชีตรงถูกเพลาทันใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ด้วยเดชนิ้วเพชรสิทธิ์ศักดิ์ ขาหักล้มลงไม่ทนได้
นางกลายเป็นองค์นารายณ์ไป เขยิบไว้จะสังหารราญรอน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น นนทกแก้วหาญชาญสมร
เห็นพระองค์ทรงสังข์คทาธร เป็นสีกรก็รู้ประจักษ์ใจ
ว่าพระหริวงศ์ทรงฤทธิ์ ลวงล้างชีวิตก็เป็นได้
จึงมีวาจาถามไป โทษซ้ำเป็นไฉนให้วาม่า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

เมื่อนั้น พระนารายณ์บรมนาถา
ได้ฟังจึงมีบัญชา โทษามิ่งใหญ่หลวงนัก
ด้วยทำโอหังบังเหตุ ไม่เกรงเดชพระอิศวรทรงจักร
เอ็งฆ่าเทवासुरารักษ์ โทษหนักถึงที่บรรลัย
ตัวกูก็คิดเมตตา แต่จะไว้ชีวิวมิ่งไม่ได้
ตรัสแล้วแกว่งตรีเกรียงไกร แสงกระจายพรายไปดั่งไฟกาฬ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

บัดนั้น	นันทกผู้ใจแกล้วหาญ
ได้ฟังจึงตอบพจมาน	ซึ่งพระองค์จะผลาญชีวี
เหตุใดมิทำซึ่งหน้า	มารยาเป็นหญิงไม่บัดสี
หรือว่ากลัวนิ้วเพชรนี้	จะชี้พระองค์ให้บรรลัย
ตัวข้ามีมือแต่สองมือ	หรือจะสู้ทั้งสี่กรได้
แม้สี่มือเหมือนพระองค์ทรงชัย	ที่ไหนจะทำได้ดังนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

เมื่อนั้น	พระนารายณ์ทรงสวัสดิ์ศรีศรี
ได้ฟังจึงตอบวาที	ฎนี้แปลงเป็นสตรีมา
เพราะมึงจะถึงแก่ความตาย	ใช้ว่ากลัวฤทธา
ศักดานิ้วเพชรนั้นเมื่อไร	ฉิบหายด้วยหลงเสน่ห์หา
ชาตินี้มึงมีแต่สองหัตถ์	จงไปอุบัติเอาชาติใหม่
ให้สิบเศียรสิบพักตร์เกรียงไกร	เหาะเหินเดินได้ในอัมพร
มีมือยี่สิบซ้ายขวา	ถือคทาอาวุธธนูศร
ภูจะเป็นมนุษย์แต่สองกร	ตามไปปรากฏอนชีวี
ให้สิ้นวงศ์มิ่งอันศักดา	ประจักษ์แก่เทวาทุกราศี
ว่าแล้วกวัดแกว่งพระแสงตรี	ภูมีตัดเศียรกระเด็นไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด โอด

ครั้นล้ามนนทกมรณา	พระจักราผู้มีอิศณาสัย
เหาะระเห็จเตร็จฟ้าด้วยว่องไว	ไปยังเกษียรวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

องค์ประกอบและการดำเนินเรื่องของบทละครเรื่องนารายณ์ปราบนนทก พระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีดังนี้

- ตัวละครที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง มีทั้งหมด 4 ตัว โดยเรียงลำดับตามเนื้อ
เรื่องดังนี้

1. นนทก เป็นอสูรเทพบุตร มีน้ำที่คอยล้างทำให้แก่เทวดานางฟ้าที่มาเข้าเฝ้า
พระอิศวร เมื่อถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้งจึงไปทูลฟ้องพระอิศวรเพื่อขอนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย
และได้ใช้นิ้วเพชรชี้ใส่เทวดานางฟ้าล้มตาย สุดท้ายถูกพระนารายณ์สังหาร

2. พระอิศวร เป็นเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ในสรวงสวรรค์ เป็นผู้ประทานนิ้วเพชรให้แก่นนทก และเป็นผู้สั่งให้พระนารายณ์ไปปราบนนทก

3. พระนารายณ์ เป็นเทพเจ้าบนสรวงสวรรค์ ได้รับบัญชาจากพระอิศวรให้ไปปราบนนทก

4. นางเทพอัปสร เป็นนางระบำที่พระนารายณ์แปลงกายมา เพื่อปราบนนทก ด้วยการหลอกให้นนทกรำตามและใช้นิ้วเพชรชี้ใส่เขาตนเอง

- เนื้อเรื่องในบทพระราชนิพนธ์นี้ กล่าวถึงนนทกทำหน้าที่ล้างเท้าให้แก่เทพดาตามบัญชาของพระอิศวร และก็ถูกเทพยดาถล่มแกล้งด้วยการเขกศีรษะบ้าง ถอนเส้นผมบ้าง จนศีรษะโล้น จึงได้ขึ้นไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อทูลขอนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย พระอิศวรก็ทรงประทานให้ เพราะเห็นว่าทำความดีความชอบมานาน จากนั้นนนทกก็กลับไปทำหน้าที่ตามเดิมและก็ถูกถล่มแกล้งอีก คราวนี้จึงใช้นิ้วเพชรที่ได้ประทานมาชี้ใส่เทพดาล้มตายเป็นจำนวนมาก เมื่อพระนารายณ์ทราบเรื่องก็ขึ้นเฝ้าพระอิศวร พระอิศวรก็บัญชาให้พระนารายณ์ไปปราบ พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นนางเทพอัปสรไปล่อลวงให้นนทกหลงรักและรำตามจนใช้นิ้วเพชรชี้ตนเอง เมื่อนนทกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนนทกที่มีเพียงนิ้วเพชร พระนารายณ์ได้ยั้งดั่งนั้นจึงสาปให้นนทกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนนทกและกลับเกษียรสมุทร

เรื่องนารายณ์ปราบนนทกในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถือได้ว่าเป็นการรวบรวมบทละครเรื่องรามเกียรติ์ที่สมบูรณ์ที่สุด อีกทั้งยังเป็นต้นแบบให้กับบทละครเรื่องนารายณ์ปราบนนทกในสำนวนต่าง ๆ อีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.5.2 บทละครตอนพระนารายณ์ปราบหนทุก พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นบทละครที่ทรงแต่ขึ้นใหม่ แต่ยังคงนำเอาเค้าโครงเรื่องนารายณ์ปราบหนทุกจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาเป็นต้นแบบ แต่บทละครและวิธีการดำเนินเรื่องนั้นได้ทรงเปลี่ยนใหม่เป็นบทร้อยกรองให้แตกต่างไปจากเดิม ยกเว้นเสียแต่บทนางนารายณ์ที่ยังคงใช้บทเดิม แต่ก็มีกาแก้ไขเล็กน้อย เพื่อเอาไว้วให้พวกละครในเล่นกัน โดยมีความว่า

บทละคร

ตอนพระนารายณ์ปราบหนทุก

พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อนั้น พระนารายณ์เทวราชอาจหาญ คำนับพระเทพโองการ พจมานพระศุภผู้พิยา ให้ไปสังหารผลาญหนทุก ซึ่งราญรุกเทพไทด้วยใจกล้า เพราะได้พรนิวเพชรสำเร็จมา แต่พระองค์ทรงสัญญาว่ายักษ์ดี บังคมพระสยามภูวนาถกราบลงแทบบาทบาศรี แล้วเสด็จออกมาพลันทันที จรลีลาตรงแนวทาง เนินไศลไกรลาสบรรพต ทรงกำหนดคำปริตริต่างต่าง เพื่อจะเป็นอุบายทำลายล้าง หนทุกให้สร้างเสื่อมเสียฤทธิ์ ทำไฉนหนอไฉ่ยักษ์ตนนี้ จะเสียที่มีนิวไม่ศักดิ์สิทธิ์ จำจะแปลงแสวงเป็นนางนฤมิต ไปล่อจิตมันให้หลงพะวงไป แล้วซี้ขามันเข้าเองในเพลงรำ จนล้มคว่ำมันให้กูขึ้นเหยียบได้ ดำริแล้วยุรยาตรลีลาไป หาที่ซึ่งได้พบที่ประสบบัณฑ์ ฯ ๑๒ ฯ เพลงรำ

๐ ได้ที่ควรจึงจำแลงแปลงกาย เยื้องย้ายด้วยฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ เพื่อเป็นนางโฉมยงนงลักษณ์ นางทั้งไตรจักรหาไม่มี ฯ ๒ ฯ ตระ
แปลงให้เห็นเป็นเทพอัปสร งามอนอ่อนนงศ์ดำรงศรี กรายกรสัจจรไปในที่ ยิ่งทางที่
หนทุกจะเดินมา ฯ ๒ ฯ เพลงซ้ำ

บัดนั้น หนทุกฤทธิไกรใจกล้า ถึงขณะสบายใจได้เวลา ก็ลอยหน้าตาเหินเดินไป ฯ ๒
คำ ฯ เชิด

ชมโฉม

๐ เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ ผิวพัศตร์เพียงไขไซ งามโอบอุ้มงามแก้มงามจู่ไร งาม
นัยน์เนตรงามกร งามถันงามกรรณงามขนง งามองค์ยิ่งเทพอัปสร งามจริตกิริยางามอน งาม
เอวงามอ่อนประหลาดตา ถึงโฉมยงองค์อัครลักษณ์ี พระสุรัสวดีเสนาหา สิ้นไตรภพจบสวรรค์ชั้น
ฟ้า ไม่มีที่จะมาเปรียบเทียบทัน ดูไหนก็เพลินจำเรญลักษณ์ ในองค์นางลักษณ์สาวสวรรค์ ยิ่งพิศ
ยิ่งคิดผูกพัน ก็เดินเด็ดเฉียดกระชั้นชิดเข้าไป ฯ ๔ ฯ เข้ามาน

ชาตรี

๐ โฉมเฉลา พี่เห็นเจ้าเข้าคิดพิศมัย เจ้ามาแต่สวรรค์ชั้นใด สมญาว่ากระไรนั้นเทวี
ประสงคสิ่งอันใดจะใคร่รู้ ทำไม่ได้มาอยู่ที่นี่ ไฉนผู้เดียวเที่ยวอยู่ดังนี้ มารศรีจงแถลงแจ้งกิจจา
ฯ ๔ ฯ คำ ฯ

ร่าย

๐ เมื่อนั้น นางนฤมิตมีฤทธิ์แก่กล้า ใ่วจริตคิดการมารยา ข้าเลื่องนัยนาแล้ว
ตอบไป เหตุไฉนจึงได้มาใต้ถาม ลอนลามบุกรุกเข้ามาใกล้ ทำนนี้ไม่มีความเกรงใจ เราเป็นข้าใช้
ในเจ้าโลกา พนักงานพื่อนรำระบำบัน ชื่อสุวรรณอัปสรเสนาหา ไม่สู้สบายกายจึงมา หวังจะให้
คลายกายเร่าร้อน ฯ ๕ ญ คำ ฯ

โลม

๐ สุดสวาท โฉมประหลาดล้ำเทพอัปสร ทั้งวาจาจริตก็งามอน ควรเป็นนางพื่อน
วิไลลักษณ์ ความจริงอย่างไรในใจเจ้า หนักเบาจงแถลงแจ้งประจักษ์ ถ้าวาสนาควรคู่บารุงรัก ก็
จะเป็นภักดีผลสืบต่อไป อันตัวพี่มิได้ลอนลาม จะถือความสิ่งนี้ไม่ได้ สาวสวรรค์ขวัญฟ้ายาใจ พี่
ไร้คู่อยู่จึงได้ปรานี ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๐ เมื่อนั้น นางเทพนิมิตโฉมศรี ค้อนแล้วตอบพันทันที ว่านี้ไพเราะเสนาใจ อัน
ซึ่งจะฝากไมตรีข้า ชื่อนั้นอย่างหาว่ารู้ไม่ เราเป็นนางรำระบำใน จะมีมิตรที่ทุกข์ผูกพัน ในการ
เป็นนักเลงเพลงพื่อน จึงจะพื่อนด้วยความเกษมสันต์ รำได้ก็มารำตามกัน ดั่งนั้นจะสมถวิลจินดา
ฯ ๖ คำ ฯ

๐ บัดนั้น นนทฤทธิไกรใจกล้า หลงไหลในกลมารยา ก็ปรีดาเกษมสันต์พันทวี
ยิ้มแล้วจึง

กล่าวสุนทร ดูรอนางฟ้าเฉลิมศรี เจ้าจักปรารมภ์ไปโยมี พี่เป็นคนเก่าพอเข้าใจ เชิญเจ้ารำเถิดนะ
นางฟ้า ให้สิ้นทำที่นางจำได้ ตัวพี่จะรำตามไป มิให้ผิดเพลงนางเทวี ฯ ๖ คำ ฯ

๐ เมื่อวันนั้น นางนฤมิตมีสวัสด์รัศมี เห็นนันทกหลงกลก็ยินดี ทำที่เยื้องกรายให้ยวน ยิน ๗ ๒ คำ ๗ เจรจา

ชมตลาด

๐ เทพนมปฐมพรหมสี่หน้า สอดสร้อยมาลาเจดฉิน ทั้งกวางเดินหงส์บิน กิริน เียบถ้ำอำไพ อีกช้านางนอนภมรเกล้า ทั้งแขกเต้าผาลาเพียงไหล่ เมขลาโยนแก้วแววไว มยุเรศ ฟ้อนในอัมพร ลมพัดยอดตองพรหมนิมิต อีกทั้งพิสมัยเรียงหมอน ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระศรี กรขวางจักรฤทธิรงค์ ฝ่ายนนทูกก็รำตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง ถึงทำนาคาม้วนหางวง ชี้ ตรงถูกเพลาทันใด ๗ ๘ คำ ๗ เพลงซ้ำ

ร้าย

๐ ด้วยนิ้วเพชรเรื่องฤทธิสิทธิศักดิ์ ชายักษ์หักลงไม่ตรงได้ ชุนยักษ์ล้มชะมาคว่าไป ตกใจร้องระงมไม่สมประดี ๗ ๒ คำ ๗ โอด

๐ เมื่อวันนั้น นางนารายณ์นฤมิตวิจิตรศรี ครั้นยักษ์ล้มลงเห็นเป็นที่ คื่นที่คื่น นารายณ์ก็หายไป ๗ ๒ คำ ๗ รัว

๐ ธรณีตรีจักรท้าวรุช สีหัตถ์ยุดยึดมั่นไม่หวั่นไหว เสด็จยืนเหยียบยักษ์นั้นทันใด ตั้งพระทัยจะสังหารราญรอน ๗ ๒ คำ ๗

๐ บัดนั้น นนทูกทุศรีมือตีนอ่อน เห็นพระองค์ทรงสังข์คทาธร เป็นสี่กรก็รู้ประจักษ์ ใจ ว่านารายณ์จำแรงแผลงฤทธิ์ ลวงจะล้างชีวิตให้ตักษัย ร้อนตัวกลัวจึงถามความไป โทษซ้ำ เป็นไฉนจงตรัสมา ๗ ๔ คำ ๗

๐ เมื่อวันนั้น พระศรีกรเรื่องฤทธิทุกทิตา จึงตรัสตอบว่าตัวมึงชั่วช้า โทษมึงถึงควรฆ่า เสียยิ่งนัก เพราะมึงทะเล้งจิตคิดเกินเหตุ ไม่เกรงเดชพระเป็นใหญ่ในไตรจักร ชี้นิ้วเพชรฆ่าหมู่ สุรารักษ์ เพราะโทษหนักมึงจึงจะวายปราณ ๗ ๔ คำ ๗

๐ บัดนั้น นนทูกฟังพระบัญชาจึงว่าขาน ว่าถ้าโทษนี้มีประมาณ ควรการที่จะ ผลาญเสียบัดนี้ ไยพระองค์ไม่ทำตรงซึ่งหน้า มามารยาเป็นหญิงไม่บัดสี ชะรอยจะหวาดหวั่น พรันนิ้วนี้ จะชี้สู์พระองค์นั้นให้บรรลัย ตัวข้านี้มีแต่สองมือ ดังฤจะสู์ได้ ถ้าสี่มือดังพระองค์ผู้ ทรงชัย ที่ไหนจะทำได้ดังนี้ ๗ ๖ คำ ๗

๑) เมื่อครั้ง พระนารายณ์ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เรืองศรี จึงตรัสตอบให้ฟังไปดังนี้ ว่าซึ่งกูเป็นสตรีทำที่มา เพราะว่ามึงจะถึงแก่ความตาย ฉิบหายด้วยหลงเล่ห์เสนาหา ตามวิสัยไฉ่ระยาตำข้าจนนี้ัวเพชรฆ่าตัวมึงบรล้วย ชาตินี้มึงมีแต่สอง มึงจงไปรับรองเอาชาติใหม่ กูขออวยอำนาจพร มึงไป ลิบเศียรได้แล้วให้มีีลิบกร ถือเทพสาตราคทาวุธ เป็นเครื่องยุทธมีกำลังทั้งศึลปีศร กูจะเป็นเช่นมมนุษย์สองกร ไปสังหารราญรอนมึงอีกที ให้ลึ้นวงศ์พงศ์ยักษัศักดา ประจักษ์แก่เทวาทุกราสี ทำโลกให้เกษมเปรมปวีดี เพราะไม่มียักษาอาธรรม์ ตรัสแล้วทรงแสดงแผลงฤทธิ์ ทำทิสน้อยใหญ่ให้ไหวหวั่น ทรงสาปปราบอสูรนนทุกนั้น ให้พลันอันตรานสูญไป ฯ ๑๒ คำ ฯ

คูกพาทย (ยักษวิงเข้าโรงเสียบ)

๑) ครั้นเสร็จการกำราบปราบนนทุก ให้เป็นสุขทั่วเทพน้อยใหญ่ พระนารายณ์เรืองศรีมีชัย เหาะไปสู่ที่เฝ้าเจ้าโลกา ฯ ๒ คำ ฯ เหาะ

ดวงพระธาตุ

๑) เรื่องนารายณ์กำราบปราบนนทุก ในต้นไทรดาญคโบราณว่า เป็นเรื่องดึกดำบรรพ์สืบกันมา ครั้งกรุงศรีอยุธยาเอามาใช้ เบิกโรงงานเล่นเต็นรำ ที่เริ่มมีพิธีทำเป็นการใหญ่สำหรับโรงนางพื่อนละครใน แสดงให้เห็นครูผู้สอนรำ มีที่ทำต่างต่าอย่างนารายณ์ เยื้องกรายโดยนิยมนคมขำ มีชื่อเรียกทำไว้ให้ศิษย์จำ จะได้ทำให้ต้องแกลดองการ บัดนี้เราได้รำทำบท ให้ปรากฏโดยแสดงแผลงสาร เบิกโรงละครก่อนเล่นงาน พวกเราท่านจงเป็นสุขทุกคนเถย ฯ ๘ คำ ฯ พระยาเดิน (แล้วลาโรง)²¹

บทละครตอนพระนารายณ์ปราบนนทุก พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะมีเนื้อเรื่องเหมือนกันบทละครชุดนารายณ์ปราบนนทุก จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำในบทการแสดงเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกันเพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้มีการลดตัวละครลงอีกด้วย โดยอธิบายได้ดังนี้

- ตัวละครจากเดิมในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีตัวละครที่สำคัญ 4 ตัว คือ นนทุก, พระอิศวร, พระนารายณ์, นางเทพอัปสร ในบทละครตอนพระนารายณ์ปราบนนทุก พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังมีคงเดิมและยังคงดำเนินเรื่องเช่นเดิม

²¹ กรมศิลปากร, บทละครชุดเบ็ดเตล็ดในเรื่องรามเกียรติ์, หน้า 30-34.

- เนื้อเรื่องในการแสดง โดยเริ่มต้นเรื่องที่พระนารายณ์ทราบเรื่องเข้าเฝ้าพระอิศวรและได้รับราชโองการให้ไปปราบนนททุกที่มีจิตใจกำเริบเพราะมีนิ้วเพชร พระนารายณ์จึงได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสร ไปล่อลวงนนททุกให้หลงใหลด้วยการรำตามจนนนททุกใช้นิ้วเพชรชี้ตนเองเมื่อนนททุกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนนททุกที่มีเพียงนิ้วเพชร พระนารายณ์ได้ยืนดั่งนั้นจึงสาปให้นนททุกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพัทตร์สิบกรมีฤทธิ์สสารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนนททุกและกลับไปเฝ้าพระอิศวร

จากที่กล่าวมา บทพระราชนิพนธ์ทั้งสองสำนวนนี้มีใจความเนื้อเรื่องที่เหมือนกัน แต่ได้ยึดบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นหลัก จะต่างกันในวิธีการดำเนินเรื่องและถ้อยคำบางคำในบทละคร โดยสามารถเปรียบเทียบได้ดังนี้

บทพระราชนิพนธ์ นารายณ์ปราบนนททุก	ลักษณะบท	เนื้อเรื่อง
พระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช	บทละคร เรื่องรามเกียรติ์	กล่าวถึงนนททุกได้พระจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชรไว้ป้องกันกายแต่นนททุกใช้นิ้วเพชรสังหารเทพดาล้มตายเป็นอันมาก จนพระนารายณ์ต้องแปลงกายเป็นนางเทพอัปสรไปปราบ
พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	บทละครตอน พระนารายณ์ ปราบนนททุก	เริ่มโดยพระนารายณ์ขึ้นเฝ้าพระอิศวรเพื่อรับบัญชาให้ไปปราบนนททุกที่มีจิตใจกำเริบ ซึ่งพระนารายณ์ได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสรไปปราบนนททุก

ตารางที่ 3

ตารางเปรียบเทียบบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4

นอกจากเนื้อเรื่องในรัชกาลที่ 4 ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากรัชกาลที่ 1 แล้วนั้น ในส่วนของถ้อยคำในบทละครยังได้มีการแปลงไปจากเดิมอีกด้วย ยกเว้นเสียแต่ บทกวีนาฏกรรมที่ยังคงใช้บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย ซึ่งได้เปรียบเทียบให้เห็นดังนี้

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ในรัชกาลที่ 1	บทละครในรัชกาลที่ 4
<p>เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ พิศพักตร์ผ่องเพียงไขไซ งามโอษฐ์งามแก้มงามจู่ไร งามนัยน์เนตรงามกร งามถันงามกรรณงามขนง งามองค์ยิ่งเทพอัปสร งามจริตกิริยางามอน งามเอวงามอ่อน<u>ทั้งกายา</u> <u>ถึงโฉมองค์จักรลักษณ์</u> พระสุรัสวดีเส่นหา สิ้นทั้งไตรภพจบโลกา <u>จะเอามาเปรียบไม่เทียบทัน</u> ดูไหนก็เพลินจำเรณูรัก ในองค์เยาวลักษณ์สาวสวรรค์ ยิ่งพิศยิ่งคิดผูกพัน <u>ก็เดินกระชั้นเข้าไป</u></p>	<p>เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ <u>ผิวกุศัลย์เพียงไขไซ</u> งามโอษฐ์งามแก้มงามจู่ไร งามนัยน์เนตรงามกร งามถันงามกรรณงามขนง งามองค์ยิ่งเทพอัปสร งามจริตกิริยางามอน งามเอวงามอ่อน<u>ประหลาดตา</u> <u>ถึงโฉมยงองค์จักรลักษณ์</u> พระสุรัสวดีเส่นหา สิ้นไตรภพจบสวรรค์ชั้นฟ้า <u>ไม่มีที่จะมาเปรียบเทียบทัน</u> ดูไหนก็เพลินจำเรณูลักษณ์ ในองค์นงลักษณ์สาวสวรรค์ ยิ่งพิศยิ่งคิดผูกพัน <u>ก็เดินเด็ดเฉียดกระชั้นชิดเข้าไป</u></p>
<p>เทพนมปฐมพรหมสีหน้า สอดสร้อยมาลาเชิดฉิน ทั้งกวางเดินหงส์บิน กินรินเลียบถ้ำอำไพ อีกช้านางนอนภมรเกล้า ทั้งแขกเต้าผาลาเพียงไหล่ เมขลาโยนแก้วแววไว</p>	<p>เทพนมปฐมพรหมสีหน้า สอดสร้อยมาลาเชิดฉิน ทั้งกวางเดินหงส์บิน กินรินเลียบถ้ำอำไพ อีกช้านางนอนภมรเกล้า ทั้งแขกเต้าผาลาเพียงไหล่ เมขลาโยนแก้วแววไว มยุเรศพ้อนในอัมพร</p>

มยุเรศพ็อนในอัมพร ลมพัดยอดตองพรหมนิมิต ทั่งพิสมัยเรียงหมอน ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระศรีกรรขว้างจักรฤทธิรงค์	ลมพัดยอดตองพรหมนิมิต อึกทั่งพิสมัยเรียงหมอน ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระศรีกรรขว้างจักรฤทธิรงค์
ฝ้ายนนทกักร้าตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง ถึงท่านาคาม้วนหางวง ซี่ตรงถูกเพลาทันใด ฯ	ฝ้ายนนทกักร้าตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง ถึงท่านาคาม้วนหางวง ซี่ตรงถูกเพลาทันใด

ตารางที่ 4

ตารางเปรียบเทียบคำกลอนในบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4

จากตารางเปรียบเทียบทั้งสองตารางจะเห็นว่าบทพระราชนิพนธ์ทั้งสองบท มีความแตกต่างกันในด้านการดำเนินเรื่องและคำกลอนแต่ยังคงมีโครงเรื่องที่เหมือนกัน โดยยึดของรัชกาลที่ 1 เป็นแบบแผน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.5.3 บทละครเรื่องสุดาวตาร พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทละครเรื่องสุดาวตาร พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ปัจจุบันมิได้ปรากฏบทแสดงแล้ว ผู้วิจัยได้สืบหาค้นคว้าจากสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นศูนย์รวมของบทโขน บทละคร ก็ไม่ปรากฏบทละครชุดนี้สันนิษฐานว่าน่าจะสูญหายไปแล้ว พบแต่เพียงการกล่าวถึงการแสดง ชุด สุดาวตาร ในหนังสืองานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม โดยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ว่ามีการแสดงเมื่อวันอาทิตย์ที่ 10 เมษายน ร.ศ. 129 (พ.ศ.2453) ณ สนามไชย หน้าวังสราญรมญ์ โดยมีนายกุหลาบ โกสุม รับผิดชอบเป็นต้นจนทุก ซึ่งต่อมาได้เป็นพระราชวรินทร์ โดยได้จัดแสดงในงานบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวารอัฐิเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม (สมเด็จพระปิยมหาราช ตรีพัชรินทรมาตา), และได้เพิ่มตัวละครขึ้นมาจากเดิมอีก 4 ตัว เพื่อคอยรับใช้พระอิศวร คือ จิตุบท, จิตุบาท, จิตุราช, จิตุเสน แต่เนื้อเรื่องและวิธีการดำเนินเรื่องนั้นเหมือนกับบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 4

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.5.4 บทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนนทก สันนิฐานว่าเป็นพระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

บทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนนทก สันนิฐานว่าเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ แต่นำมาจากหนังสือรำไทยและเบิกโรงมหรสพของพินดา สิทธิวรรณ เหตุที่เข้าใจว่าเป็นบทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้น เพราะสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงปรับปรุงมาจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 แต่ได้ทรงมีการแทรกบทเจรจาเพิ่มเอาไว้ เมื่อ พ.ศ. 2469 และก่อนหน้าบทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนนทก จำนวนนี้ ก็มีได้ว่ามีบทจำนวนอื่นออกมาแต่อย่างใด

บทเบิกโรง

ชุดนารายณ์ปราบนนทก

(ฉากบนสวรรค์ เริงเขาไกรลาส มีที่สำหรับนนทกนั่ง)

(ปีพาทย์ทำเพลงโคมเวียน เทวดานางฟ้าออก รัวแล้วบึ้งหน้า)

ร้องเพลงพระทอง

เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงเทวดาทูกราตี
กับเทพธิดานารี สุขเกษมเปรมปรีดิ์เป็นสุดคิด

ร้องเพลงเบ้าหลุด

เทพบุตรจับระบำท่าท่า นางฟ้ารำฟ้อนอ่อนจริต
รำเรียงเคียงเข้าไปให้ชิด ทอดสนิทติดพันกัลยา

(ปีพาทย์ทำเพลงช้า เพลงเร็ว ลา เข้าโรง)

(นนทกออกนั่งเตียงทำยา)

ร้องเพลงสมิงทองมอญ

มาจะกล่าวบทไป ถึงนนทกฤทธิไกรใจหาญ
แต่ได้พรพระสยามภูพาน ไปรดประทานนิ้วเพชรดังจินดา
พยายามตามหมายจะสังหาร ผลาญหมู่เทพไทให้สังขาร
แก้แค้นแทนที่เคยปีศา จนเกศาล้านเลียนเตียนไป

ร้องเพลงร้ายเทียวเดียว

ถึงเวลาหาน้ำใส่ขัน ขมิขมันรับมาหาข้าไม่
คอยเหล่าเทवासูราลัย จะขึ้นไปเฝ้าองค์พระศุติ

(ปีพาทย์ทำเพลงพระยาเดิน)

ร้องเพลงร้ายเที่ยวเดียว

เมื่อนั้น เทเวศร์นางฟ้าทวาราศี
 ได้เวลาพากันจรรลี มาถึงที่เชิงชั้นบรรพต
 บ้างยื่นเท้าเข้าไปจะให้ล้าง บ้างก็จับหัวคลอนถอนเกศา
 เช่นเคยรังแกแต่ไรมา สรวนเสเฮฮาไปตามกัน
 บัดนั้น นนททุกพิโรธโกรธตัวสิ้น
 หลีกพ้นออกไปในฉับพลัน หันหน้าว่าแก่สุรารักษ์
 ช่างลบหลู่ดูหมิ่นไม่ควรที่ วันนี้จะได้เห็นประจักษ์
 เอนิ้วเพชรชี้ไปด้วยใจยักษ์ ถูกเหล่าสุรารักษ์มรณา
 (เปี๊พายทำเพลงเชิดฉิ่ง คุกพาทย์ โอด เชิดกลอง นนททุกเข้าโรง)
 (เปี๊พายทำเพลงกลม พรณารายณ์ออก)

(เปี๊พายทำเพลงเชิด)

ร้องเพลงเหาะ

เมื่อนั้น องค์นารายณ์นาถา
 มาถึงยังซึ่งบรรพตาก็ทรงแปลงกายาทันที
 (เปี๊พายทำเพลงตระนิมิต รัว)

(พระนารายณ์แปลงกายเป็นนางนารายณ์)

ร้องเพลงสีนวล

เป็นโฉมเทพอัปสร อ่อนแอ่นอรชรเฉลิมศรี
 กรายกรอย่างเยื้องจรรลี ไปสู่ที่นนททุกจะเดินมา

(เปี๊พายทำเพลงฉิ่ง)

(นางนารายณ์รำเข้า)

(เปี๊พายทำเพลงเทพทอง)

(นนททุกออกนั่งเตี๋ยง)

ร้องเพลงเทพทอง

บัดนั้น นนททุกผู้ใจแกล้วกล้า
 ครั้งสิ้นเวลาเฝ้าเจ้าโลกา สำราญกายาแล้วเที่ยวไป

(เปี๊พายทำเพลงเชิด)

(นางนารายณ์รำออก)

ร้องเพลงชมโฉม

เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ ความรักจับจิตรพิสมัย
เดินเมียงเคียงข้างอรทัย แล้วปราศรัยลดเลี้ยวเกี่ยวพาน

ร้องเพลงไอ้โลมสิงโต

โฉมเฉลา พี่เห็นเจ้าแสนรักสมัครสมาน
จะขอสู้อยู่ด้วยยุพาพาน ยาวมาลย์จะเห็นเป็นอย่างไร
ตัวพี่มีฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ ถึงเทวาอารักษ์ไม่สู้ได้
แม้ว่าน้องต้องประสงคฺ์สิ่งใด จะหาให้ได้สิ้นทั้งโลกกา

ร้องเพลงร้ายเที่ยวเดียว

เมื่อนั้น นางนรายณีย้มละไมอยู่ในหน้า
ตอบว่าข้าไซ้ไรแต่ไรมา ชอบขับรำตามประสานารี
ซึ่งจะมาเป็นคู่ผู้สม ไม่นิยมฤทธิไกรไชยศรี
แม้ว่าได้อย่างเราเข้าท่วงที่ จึงควรเป็นสามีของเรา
บัดนั้น นนทุกดีใจไม่รู้เท่า
จึงว่าการพื่อนรำก็ทำเนา พี่คนเก่าเข้าใจแต่ไรมา
ขอเชิญเจ้าพื่อนรำจะทำตาม ให้ดังามชอบใจได้ทุกท่า
เมื่อเราเป็นสามีภริยา ไว้รำอวดเทวาเป็นอาจิน (ทวน)

(นางชวนลงนั่งตั้งท่ารำในท้ายเพลง)

ร้องเพลงชมตลาด

เทพนมปฐมพรหมสีหน้า สอดสร้อยมาลาเจิดฉิน
ทั้งกวางเดินหงส์บิน กินรินเลียบถ้ำอำไพ
อีกช้านางนอนภมรเกล้า แยกเต้าผาลาเพียงไหล่
เมขลาโยนแก้วแววไว มยุเรศพื่อนในอัมพร
ยอดตองต้องลมพรหมนิมิต อีกพิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระสีกรขว้างจักรฤทธิรงค์

ร้องเพลงร้ายเที่ยวเดียว

ฝายนนทก็รำตาม ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงท่าขนาดปวนม้วนหางวง ก็ชี้ตรงถูกเพลาทันใด
ด้วยนิ้วเพชรเรืองฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ ขาหักล้มลงไม่ตรงได้
นนทุกล้มคว่ำขมำไป ตกใจร้องระงมไม่สมประดี

(เป่าพาทย์ทำเพลงรว)

(นางนารายณ์กลายเป็นพระนารายณ์)

ร้องเพลงร้ายเที่ยวเดียว

นางหายกลายเป็นพระนารายณ์ เปรศพรายจำรัสรัศมี
เหยียบบนทุกไว้ในทันที เจือตรีจะสังหารผลาญชีวิต

เจรจา

- นนทุก** นนทุกอสุรา เหลือบนัยนาเห็นเป็นองค์พระนารายณ์ ก็รู้ว่าตนต้องกลอุบาย
หมายลงฆ่า จึงมีวาจาถามไปพลัน ว่าไยพระองค์มาทำกับหม่อมฉันถึงเพียงนี้
- พระนารายณ์** เจ้ากาลสินทุก เจ้าสิมาก่อกรรม ทำกสิยศบนฟากฟ้า เทียวขึ้นนัวเพชรสังหาร
ผลาญชีวาเทพบุตรและอัปสร
- นนทุก** พุทโธ องค์นารายณ์สี่กรเรื่องฤทธิ์ด้วยตรี จักร สังข์ คธา เหตุไฉนไม่มาต่อสู้กัน
ซึ่ง ๆ หน้าให้รู้ฤทธิ์ ถึงแม้เราจะสิ้นชีวิตก็ไม่เสียดาย เป็นห่วงแต่เขาจะลือกันว่า
องค์พระนารายณ์เกลือกถ้วนนทุก ไม่สู้หน้าต้องแปลงเพศเป็นกัญญามาลวง
ปราบ
- พระนารายณ์** เหม่ เจ้านนทุก ช่างหยามหยาบปากเก่งกล้า ที่เราแปลงเป็นอิสตรีศรีโสภามา
ลวงเช่นนี้เล่า ก็เพราะประสงค์จิตคิดจะยืมนัวเพชรของเจ้าสังหารตัวตัวเอง ไซ้
จะนึกพรันหวั่นเกรงก็หาไม่ เอาเถอะเมื่อเจ้าตายไปเราขอให้ออกำเนิดลงไปเกิด
เป็นอสุรีที่มีฤทธิ์ ให้เก่งกล้ามีอาญาสิทธิ์ครองลงกาอาณาจักร ให้มีถึงสิบพัคตร์
ยี่สิบกร จะดำดินเดินเดินเห็นอัมพรสารพัดเจ้าทำได้สิ้น เราจะอวดารลงไปเป็น
มนุษย์เดินดินมีเพียงสองกร จะตามสังหารผลาญให้ม้วยมรณด้วยมือเรา
- นนทุก** ดิละพระนารายณ์ เราก็ขอผูกจิตคิดมาดหมายจงเวรไปชาติหน้า เราจะทำให้
ท่านต้องพิโรธ่าโศกาด้วยเดือดร้อน เพราะพลัดพรากจากนครและสตรีที่ตนรัก
ขอให้คำอธิษฐานของเราจงประจักษ์เป็นความจริงทุกสิ่งอัน

ร้องเพลงร้ายเที่ยวเดียว

เมื่อนั้น องค์พระนารายณ์รั้งสวรรค
เจือตรีสังหารผลาญชีวัน นนทุกกุมภันท์มรณา
(เป็พาทย์ทำเพลงร้ว โอด เขต)

(พระนารายณ์รำเข้าโรง)²²

²² พนิดา สิทธิวรรณ, รำไทยและเบิกโรงมรสพ, หน้า 126 - 131

บทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบหนทุก ล้านวนนี้ ได้มีการปรับปรุงไปจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4 ไปเป็นอย่างมากในด้านวิธีการดำเนินการแสดง โดยมีการแบ่งฉากในแต่ละฉากอย่างชัดเจน แต่โครงเรื่องนั้นยังคงเป็นเหมือนเช่นที่ผ่านมา แต่ที่สำคัญและแตกต่างจากทั้งสองสำนวนคือได้มีบทเจรจาแทนบทกลอนในช่วงท้าย ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

- ตัวละคร จากเดิมบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 4 มีตัวละครที่สำคัญ 4 ตัว คือ นนทุก, พระอิศวร, พระนารายณ์, นางเทพอัปสร แต่ในบทเบิกโรงสำนวนนี้ได้มีการเพิ่มเทวดานางฟ้าเข้ามาเพื่อให้ดูตัวละครในการดำเนินเรื่องมีมากขึ้น ซึ่งตัวละครแต่ละตัวยังมีบทบาทเช่นเดิม

- เนื้อเรื่องในการแสดง เริ่มต้นเรื่องได้มีการให้เทวดานางฟ้าออกมาจับระบำ และกลั่นแกลิ่งนนทุกในขณะที่ล้างเท้า นนทุกจึงใช้นิ้วเพชรที่ได้พรจากพระอิศวรชี้ใส่เทวดานางฟ้าล้มตายจนพระนารายณ์ได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสร ไปล่อลวงนนทุกให้หลงใหลด้วยการรำตามและให้นนทุกใช้นิ้วเพชรชี้ตนเอง เมื่อนนทุกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนนทุกที่มีเพียงนิ้วเพชร พระนารายณ์ได้ยินดังนั้นจึงสาปให้นนทุกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนนทุกและกลับไปเฝ้าพระอิศวร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.5.5 บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบหนทุก สำนวนกรมศิลปากร

สำหรับบทการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบหนทุก สำนวนกรมศิลปากร นั้น เป็นบทการแสดงที่นำเอาโครงเรื่องมาจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่วิธีและลักษณะการดำเนินเรื่องในการแสดง รวมถึงบทที่ใช้ในการแสดงนั้น เป็นการนำเอารูปแบบมาจากพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพโดยได้มีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อยและใช้แสดงมาจนถึง ปัจจุบัน

บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบหนทุก สำนวนของกรมศิลปากร

.....

- ปี่พาทย์ทำเพลงโคมเวียน, รัว -
- เทวดานางฟ้าออกจับระบำ -
- ร้องเพลงพระทอง -

เมื่อนั้น	ฝ่ายฝูงเทวดาทูกราตี
ทั้งเทพธิดานารี	สุขเกษมเปรมปรีเป็นพันคิด(รับ)
	- ร้องเพลงเบ้าหลุด -
เทพบุตรจับระบำทำท่า	นางฟ้ารำฟ้อนอ่อนจริต
รำเรียงเคียงเข้าไปใกล้ชิด	ทอดสนิทติดพันกัลยา
	- ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว -
	- เทวดานางฟ้ารำวน นนทุกออกนั่ง -
	- ร้องเพลงกระบอกทอง -
ครั้นถึงจึงเห็นหนทุก	ต่างตนนึกสนุกทั่วหน้า
เข้ากลุ่มรุ่มล่อมมอสุรา	ให้ล้างบาทาทันใด
บ้างเชกเกศาไม่ปราณี	บ้างทิ้งถอนเกศีผลัดไธ
ชุกกระซากล้มคว่ำขำไป	เป็นที่สำราญใจเทวา
	- ปี่พาทย์ทำเพลงฉิ่ง -
	- เทวดานางฟาล้างแกนนทุกแล้วเข้าโรง -

- ปี่พาทย์ทำเพลงกลม, เชิด -

- พระนารายณ์ออกำตามกระบวนแล้วขึ้นป้องหน้าบนเตียง -

- ร้องเพลงเหาะ -

เมื่อนั้น

องค์พระนารายณ์เป็นใหญ่

มาถึงเชิงบรรพตด้วยทันใด

ทรงร้ายเวทย์แปลงไปด้วยฤทธิ

- ปี่พาทย์ทำเพลงตระนิมิตร -

- ท้ายรั้วพระนารายณ์เข้าโรง นางนารายณ์ออก -

- ร้องเพลงสีนวล -

เป็นโฉมนางเทพอัปสร

อ่อนแอ่นอรชรเฉลิมศรี

กรายกรอย่างเยื้องจรลี

ไปสู่ที่นบนทุกจะครรรไล

- ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว -

- นางนารายณ์รำ นนทุกออกพบนางนารายณ์ -

- ปี่พาทย์ทำเพลงลา -

- ร้องเพลงชมโฉม -

เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณะ

ความรักจับจิตพิศสมัย

เดินเมียงเคียงข้างอรทัย

ปราศรัยลดเลี้ยวเกี่ยวพาน

- ร้องไฮ้โลมเพลงฉิ่ง -

โฉมเออย โฉมเฉลา

พี่เห็นเจ้าแสนรักสมครสมาน

จะขอสู้อยู่ด้วยยุพาพาน

เยาว์มาลย์จงได้ปราถณี

- ร้องเพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า -

ซึ่งจะมาเป็นคู่คู่สม

ไม่นิยมฤทธิไกรไชยศรี

แม้รำได้อย่างเราเข้าท่วงที่

จึงควรเป็นสามีภริยา

- ร้องรำย -

ขอเชิญเจ้ารำนำจะทำตาม

ให้ดังงาตั้งใจได้ทุกท่า

ถ้าแม่นพี่รำงามตามสัญญา

เจ้าอย่าคีนวจาให้ราคิน

- ร้องเพลงชมตลาด -

เทพนมปฐุมพรหมสีหน้า	สอดสร้อยมาลาเจ็ดฉิน
ทั้งกว้างเดินหงส์บิน	กินรินเลียบถ้ำอำไพ
อีกช้านางนอนภมรเกล้า	แขกเต้าผาลาเพียงไหล่
เมขลาโยนแก้วแววไว	มยุเรศฟ้อนในอัมพร
ยอดตองต้องลมพรหมนิมิต	อีกพิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร	พระสีกรขว้างจักรฤทธิรงค์

- ร้องรำย -

ฝ่ายอ่านนทกักร้าตาม	ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงท่านาคปวนม้วนหางลง	ก็ซึ้งเพลาล้นทันใด
ด้วยอำนาจนิ้วเพชรสิทศศักดิ์	ซาหัดล้มลงไม่คงได้
นนทุกล้มคว่ำขมำไป	ตกใจร้องระงมไม่สมประดี

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว -

- นางนารายณ์เข้าโรง พระนารายณ์ออกเหยียบบนนทุก -

- เຈຈາ -

นนทุก นนทุกอสุรา เหลือบนัยนาเห็นเป็นองค์พระนารายณ์ ก็รู้ว่าตนต้องกล
อุบายหมายลวงฆ่า จึงมีว่าจากถามไปปล้น ว่าไยพระองค์มาทำกับหม่อมฉันถึง
เพียงนี้

พระนารายณ์ เจ้ากาลีนนทุก เจ้าสิมาก่อกรรม ทำกสิยศบนปากฟ้า เทียวชี้นิ้วเพชร
สังหารผลาญชีวาทั้งเทพบุตรและอัปสร

นนทุก พุทโธ่ พระนารายณ์ พระองค์นะทรงสีกร เรื่องฤทธิ์ด้วยตรี จักร สังข์
คทา เป็นไฉนไม่มาต่อสู้อันซึ่ง ๆ หน้าให้รู้ฤทธิ์ ถึงตัวเราจะสิ้นชีวิตก็ไม่เสียดาย
เป็นห่วงแต่เขาจะล้าลือว่านารายณ์กล้านนทุก ไม่สู้หน้าต้องแปลงเพศเป็น
กัญญามาลวงปราบ

พระนารายณ์ เหม่ เจ้านนทุก ช่างหยามหยาบปากเก่งกล้า ที่เราแปลงเป็นสตรีศรี
โสภามาลวงเช่นนี้เล่า ก็มุ่งหมายจะให้เจ้าชี้นิ้วเพชรฆ่าตัวเอง ที่จะนึกพรันหวน
เกรงนั้นหาไม่ เขาเออะเมื่อเจ้าตายไปเราขอให้ก่อเกิดถือกำเนิดเป็นอสุรีผู้มีฤทธิ์
ให้เก่งกล้ามีอาญาสิทธิ์ครองลงกาอาณาจักร ให้เจ้ามีถึงสิบพันคร ยี่สิบกร จะ
ดำดินดันดินเห็นอัมพรสารพัดทำได้สิ้น เราจะได้เกิดเป็นมนุษย์เดินดินเพียงสอง
กร จะตามสังหารเจ้าให้ม้วยมรณด้วยมือเรา

นนทก

เออ ดีละเทพเจ้าองค์นารายณ์ เราก็ขออาฆาตหมายผูกจิตคิดจองเวรไป
ชาติหน้า เราจะทำให้ท่านต้องต้องได้รับทุกข์ทรมานแสนเดือดร้อน เทียวระเห
เร่ร่อนเพราะพลัดพรากจากสตรีที่ตนรัก ขอให้คำอธิษฐานสองเราจงประจักษ์จริง
ด้วยกัน

- ร้องเพลงบรเทศ -

เมื่อนั้น องค์พระนารายณ์รังสรรค์
ทรงตรีสังหารผลาญชีวัน นนทกกุมภภัณฑ์มรณา

- ปี่พาทย์ทำเพลงรัว โอด เชิด -

- พระนารายณ์ฆ่านนทกแล้วเสด็จกลับ -

บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบนนทก สำนักกรมศิลปากรนี้ ได้นำเอาบทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนนทก ที่เข้าใจว่าเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มาปรับเปลี่ยนเพื่อให้ได้อารมณ์ในการแสดงมากขึ้น และมีการดำเนินเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกัน โดยอธิบายได้ดังนี้

- ตัวละคร ยังคงเหมือน 3 สำนักที่ผ่านมา โดยมีตัวละครที่สำคัญ คือ นนทก, พระอิศวร, พระนารายณ์, นางเทพอัปสร และเทวดานางฟ้า ซึ่งตัวละครทุกตัวนั้นมีความสำคัญในการดำเนินเรื่องทั้งสิ้น เช่น เทวดานางฟ้าเป็นตัวกลั่นแกล้งนนทกให้เกิดความโกรธแค้น, นนทกขอนิ้วเพชรเพื่อแก้แค้น, พระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้นนทกเพราะสงสาร, พระนารายณ์เสด็จปราบนนทก เป็นต้น

- เนื้อเรื่องในการแสดง เริ่มต้นเรื่องด้วยเทวดานางฟ้าออกมาจับระบำ และกลั่นแกล้งนนทกในขณะที่ล้างเท้าด้วยการเขกศีรษะบ้าง ถอนเส้นผมบ้าง นนทกโกรธจึงขึ้นไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อขอนิ้วเพชร นนทกกลับมาอยู่ที่เดิมและถูกเทวดานางฟ้าแกล้งอีกจึงใช้นิ้วเพชรที่ได้พรจากพระอิศวรชี้ใส่เทวดานางฟ้าล้มตาย พระนารายณ์ทราบเรื่องได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสร ไปล่อลวงนนทกให้หลงใหลด้วยการรำตามและให้นนทกใช้นิ้วเพชรชี้ตนเอง เมื่อนนทกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าโยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนนทกที่มีเพียงนิ้วเพชร พระนารายณ์ได้ยินดั่งนั้นจึงสาปให้นนทกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนนทก

จากที่กล่าวมาบทการแสดงทั้ง 4 ส่วนวนั้น มีลักษณะของบทละครและวิธีการดำเนินเรื่องที่แตกต่างกัน โดยอาจปรับให้เหมาะสมแก่การแสดงในโอกาสนั้น ๆ แต่ที่ยังคงเหมือนกันทั้ง 4 ส่วนวน คือโครงเรื่องที่ใช้ในการแสดงโดยมีต้นแบบมาจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งแต่ละส่วนวนมีความต่างกันดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ตารางเปรียบเทียบบทประพันธ์แต่ละสำนวน

136

บทพระราชนิพนธ์ และบทการแสดง	ประเภทบทละคร	โครงเรื่อง	ตัวละครที่ปรากฏ				
			นนทก	พระอิศวร	พระนารายณ์	นางเทพอัปสร	เทวดา นางฟ้า
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช	บทละครเรื่องรามเกียรติ์	นนทกได้พระจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชรแต่นั้นทุกใช้นิ้วเพชรสังหารเทพดา พระนารายณ์แปลงกายเป็นนางเทพอัปสรไปปราบ	นนทกคอยล้างเท้า ถูกแก๊ง ไปขอนิ้วเพชร	ประทานนิ้วเพชรให้นนทก	พระนารายณ์ไปสังหารนนทก	ไปลวงนนทกให้รำตาม	-
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	บทละครตอนพระนารายณ์ปราบนนทก	พระอิศวรให้พระนารายณ์ให้ไปปราบนนทก พระนารายณ์แปลงเป็นนางเทพอัปสรไปปราบนนทก	นนทกขี้ขี้เพชรใส่เทพยาดา	บัญชาให้พระนารายณ์ไปปราบนนทก	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 1	ไปลวงนนทกให้รำตาม	-
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	บทละครเรื่องสุดาวตาร	พระอิศวรให้พระนารายณ์ให้ไปปราบนนทก พระนารายณ์แปลงเป็นนางเทพอัปสรไปปราบนนทก	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 4	บัญชาให้พระนารายณ์ไปปราบนนทก	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 1	ไปลวงนนทกให้รำตาม	คอยรับใช้พระอิศวร
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ	บทเบิกโรงชุด นารายณ์ปราบนนทก	เทวดานางฟ้าแก๊งนนทก นนทกจึงใช้นิ้วเพชรชี้ใส่เทวดานางฟ้าล้มตาย พระนารายณ์แปลงเป็นนางเทพอัปสรไปปราบนนทก	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 4	-	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 1	ไปลวงนนทกให้รำตาม	แก๊งนนทก
กรมศิลปากร	บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบนนทก	เทวดานางฟ้าแก๊งนนทก นนทกจึงใช้นิ้วเพชรชี้ใส่เทวดานางฟ้าล้มตาย พระนารายณ์แปลงเป็นนางเทพอัปสรไปปราบนนทก	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 1	เหมือนรัชกาลที่ 1	เช่นเดียวกับรัชกาลที่ 1	ไปลวงนนทกให้รำตาม	แก๊งนนทก

4.6 สถานที่แสดงและฉากประกอบการแสดง

เนื่องจากการแสดงชุด นารายณ์ปราบหนทูกนั้น เป็นการแสดงที่มีผู้แสดงเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ สถานที่แสดงและฉากที่ใช้ประกอบการแสดงนั้นต้องเหมาะสมกับการแสดง จึงจะทำให้ การแสดงดูสวยงามและน่าชม

4.6.1 สถานที่แสดง

การแสดงโขนชุดนารายณ์ปราบหนทูกนี้ มีปรากฏตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เดิมจะเล่นแต่ในเขตพระราชฐานชั้นในหรือพระราชอุทยาน ซึ่งจะมีแต่พระเจ้าแผ่นดินที่จะได้ทอดพระเนตร

ครั้งเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงโปรดให้เสรีภาพต่อการแสดงละครและทรงยกเลิกกฎข้อระเบียบบังคับต่าง ๆ ที่เคยมีมา จึงทำให้ ชุมนาง เจ้านายฝ่ายต่าง ๆ รวมถึงผู้มียศบรรดาศักดิ์ได้ฝึกหัดและจัดตั้งคณะละครโขนมากขึ้น จึงทำให้สถานที่ในการแสดงนั้นมีมากขึ้นตามด้วยแต่ก็ยังคงไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เพราะสถานที่แสดงจะอยู่ภายในบ้านของชุมนางและเจ้านายฝ่ายในเท่านั้น ส่วนภายนอกจะมีบ้างก็เป็นเพียงแค่โรงละครที่สร้างขึ้นไว้ใช้แสดงเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพื่อที่จะแสดงในพระราชพิธีที่สำคัญเท่า เช่น งานพระราชพิธีโสกันต์ งานสมโภชพระที่นั่ง งานสมโภชช้างเผือก และพิธีสมโภชพระบรมศพ เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

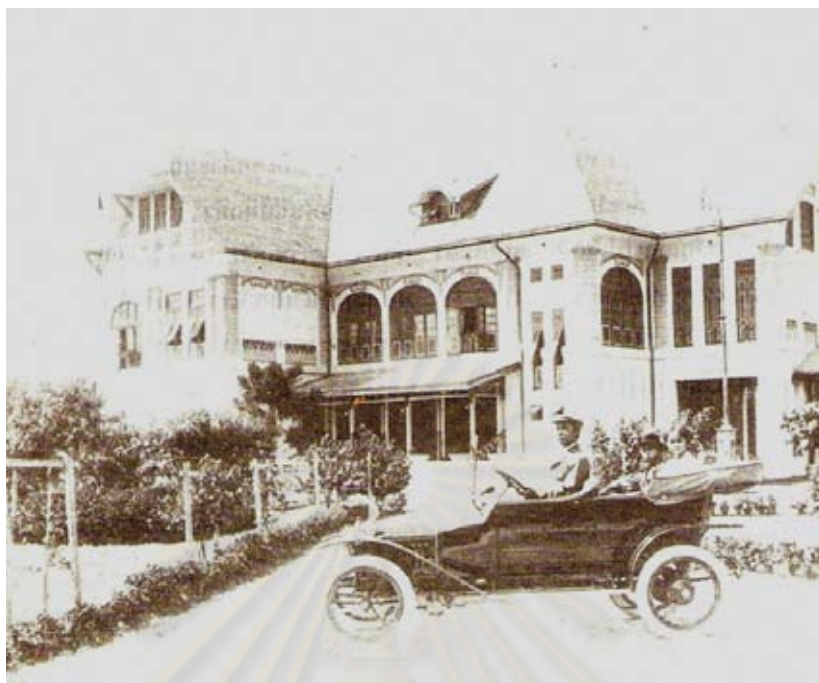

ภาพที่ 54 พระราชวังสราญรมย์ (ในอดีต)²³

พระราชวังสราญรมย์ เป็นสถานที่หนึ่งที่เคยจัดการแสดง ชุด นารายณ์
ปราบนนทก เมื่อคราวสมัยรัชกาลที่ 6 โดยได้จัดแสดงในงานบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตวารอัฐิเจ้า
คุณจอมมารดาเปี่ยม (สมเด็จพระปิยมารดี ศรีพัชรินทรมาตา), เมื่อวันอาทิตย์ที่ 10 เมษายน
ร.ศ. 129 (พ.ศ.2453)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²³ <http://th.wikipedia.org/wiki/พระราชวังสราญรมย์>

ภาพที่ 55 วังวรดิศ (ในอดีต)²⁴

วังวรดิศ เคยจัดการแสดง ชุด นารายณ์ปราบหนทุก เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงแสดงต้อนรับผู้สำเร็จราชการอินโดจีน

ปัจจุบันนี้การแสดงโขนเป็นที่แพร่หลายทั่วไป เนื่องจากมีโรงเรียนสอนการแสดงโขนขึ้น คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และนอกจากวิทยาลัยนาฏศิลป์แล้วภาคเอกชนบางแห่งยังได้เปิดสอนพิเศษตามสถานที่ต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้สถานที่ในการเรียนการสอนโขนนั้นมีแพร่หลาย ด้วยเหตุนี้การแสดงโขนจึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เพียงในโรงละครเท่านั้น ยังสามารถแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ได้แล้วแต่จะมีการจัดการแสดงขึ้น โดยจะมีการสร้างเวทีชั่วคราวขึ้นเพื่อจัดการแสดงหรือแสดงกับพื้นธรรมดาก็มี ส่วนโอกาสที่แสดงนั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้ที่ว่าจ้างว่าจะให้แสดงในโอกาสอะไร เช่น งานประจำปี งานวัด งานศพ ประเพณีหรือเทศกาลที่สำคัญ ๆ ก็จะมีการแสดงโขนให้เห็นอยู่เป็นประจำ

²⁴ <http://th.wikipedia.org/wiki/วังวรดิศ>

ภาพที่ 56 โรงโชนหน้าจอ
ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

ภาพที่ 57 นนทุกขอนี้วเพชร**

** สำเนาภาพจาก นายดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์
อ่างทอง.

4.6.2 ฉากประกอบการแสดง

แต่เดิมนั้นการแสดงโขนชุดนารายณ์ปราบนนทก คงไม่มีฉากประกอบการแสดงด้วยเหตุเพราะเล่นในพระราชฐานเพื่อให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตร ต่อเมื่อทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มีการแสดงทั่วไป จึงทำให้การสร้างฉากประกอบการแสดงเริ่มมีขึ้นพร้อมกับการสร้างโรงละครเพื่อจัดการแสดงของขุนนาง เจ้านายฝ่ายต่าง ๆ ในยุคสมัยต่อ ๆ มา ตามที่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันการแสดงโขนจะมีฉากประกอบการแสดงเฉพาะแสดงในโรงละคร แต่ถ้าแสดงตามสถานที่ทั่วไปก็จะใช้เพียงการแสดงสมมติเอาเท่านั้น โดยจะใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงสมมติเป็นที่ต่าง ๆ เพื่อให้คนดูเข้าใจแทนการจัดฉากประกอบการแสดง เพราะฉากประกอบการแสดงนั้นจะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังเป็นการเสียเวลาในการแสดงและไม่สะดวกในการขนย้าย ด้วยบางครั้งอาจจะต้องเดินทางไปแสดงยังที่ไกล ๆ ฉากจึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการแสดง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ในปัจจุบันการแสดงโขนและการแสดงประเภทอื่น ๆ ไม่จำเป็นต้องใช้ฉากประกอบการแสดงถ้าไม่ได้แสดงในโรงละครที่มีอุปกรณ์พร้อม

ภาพที่ 58 นารายณ์ปราบนนทก²⁵

²⁵ หนังสือ The Khon and Lakon, 1963.

สรุป

ประวัติความเป็นมาของการแสดงชุดนารายณ์ปราบนนทกนั้น เป็นเรื่องเก่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 พระองค์ได้ทรงรวบรวมบทละครเรื่องรามเกียรติ์และพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็นบทละครเรื่องรามเกียรติ์ที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกตอนตั้งแต่ต้นจนจบ และเรื่องนารายณ์ปราบนนทกก็ได้ถูกรวบรวมอยู่ด้วยในพระราชนิพนธ์ฉบับนี้ เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระองค์ได้ทรงนำบทละครเรื่องรามเกียรติ์ชุดนารายณ์ปราบนนทกความในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 มาทรงปรับปรุงเป็นบทการแสดงขึ้นใหม่แต่ก็ยังคงบทนางนารายณ์ไว้เช่นเดิมซึ่งได้มีการปรับถ้อยคำเพียงเล็กน้อยและให้พวกละครหลวงแสดง ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำเอาบทการแสดงชุดนารายณ์ปราบนนทกความในรัชกาลที่ 4 มาปรับปรุงและแทรกบทพากย์เจรจาเข้าไปใหม่และจัดแสดงเป็นละครเบิกโรงขึ้น จากนั้นกรมศิลปากรก็นำมาเป็นแบบอย่างการแสดงโขนในปัจจุบัน

ผู้แสดงเป็นนทกนั้นจะต้องมีรูปร่างที่เหมาะสมคือรูปร่างไม่ใหญ่จนเกินไป และต้องมีคุณสมบัติ คือ ต้องเป็นผู้ที่มีการฝึกหัดทำรำด้วยกษัตริย์ชั้นพื้นฐาน การรำบทต่าง ๆ ของตัวยักษ์ มีกระบวนการทำรำที่สวยงาม สามารถร้องเพลงไทยที่ใช้ประกอบการแสดงได้ มีความจำดี มีความแข็งแรง และมีความเข้าใจในลักษณะของตัวละครได้ดี อีกทั้งในการออกแสดงจะต้องมีความมุ่งมั่นต่อการแสดงเป็นอย่างมาก

การแต่งกายของตัวนทกนั้น จะเป็นการแต่งกายแบบตัวยักษ์ทั่วไปที่เรียกว่า “ยื่นเครื่อง” ตามลักษณะของนทกที่เป็นอสูรเทพบุตรคือ กายสีเขียว ศีรษะนทกนั้นแต่เดิมเป็นการสวมแบบปิดหน้า ต่อมาได้ใช้แบบเปิดหน้าด้วยการสวมกระบังหน้าแทนมีของวิเศษคู่กายคือนิวเพชร และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงก็จะมี เตียง อ่างน้ำล้างเท้าพร้อมขัน

เพลงที่ใช้ประกอบในการแสดงโขนชุดนารายณ์ปราบนนทกนี้ จะมี 2 ประเภท คือ เพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ เพลงร้องนั้นก็จะเป็นการบรรยายอารมณ์และกิริยาต่าง ๆ ซึ่งเพลงร้องที่เกี่ยวกับตัวนทกนั้นก็จะมี เพลงร้าย, เพลงตะนาวแปลง, เพลงแขกกลพบุรี, เพลงชมโฉม, เพลงไฮ้โลมเพลงฉิ่ง, เพลงชมตลาด ส่วนเพลงหน้าพาทย์ก็จะใช้ประกอบในการแสดง

อิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ โดยเพลงหน้าพาทย์ที่เกี่ยวข้องกับตัวนนทุกก็จะมี เพลงเร็ว, เพลงเสมอมาร, เพลงทยอย, เพลงกราวใน, เพลงคูกพาทย์, เพลงลา, เพลงรัว, เพลงโอด

สำหรับเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงโขนชุดนารายณ์ปราบนนทุก ก็จะเป็น วงปี่พาทย์เครื่องห้าหรือเครื่องคู่

บทที่ใช้ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก มีปรากฏหลักฐานแน่ชัด ทั้งหมด 4 ส่วนวน คือ เรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระพุทธรยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, บทละครตอนพระนารายณ์ปราบนนทุกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนนทุก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบนนทุก ส่วนวนกรมศิลปากร แต่ละส่วนวนมีวิธีการดำเนินเรื่องที่แตกต่างกันไป แต่ยังคงมีโครงเรื่องที่เหมือนกัน

แต่เดิมนั้นจะเล่นแต่ในเขตพระราชฐานเท่านั้น และจะแสดงแต่ในพระราชพิธีที่สำคัญ ต่อมาเมื่อสามารถให้แสดงโขนและละครได้อย่างอิสระจึงทำให้สถานที่ในการแสดงมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น โรงละครต่าง ๆ เวทีชั่วคราว ที่สามารถทำให้ผู้ชมชมกันได้อย่างสะดวกมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนฉากที่ใช้ประกอบการแสดงนั้น แต่ก่อนคงยังไม่มีเพราะแสดงในพระราชฐานซึ่งไม่เหมาะแก่การจัดฉาก ต่อมาเมื่อได้มีการแสดงในโรงละครฉากจึงได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อประกอบการแสดงให้ดูสมจริง แต่ปัจจุบันการแสดงโขนละครเป็นที่แพร่หลายและแสดงได้ทุกที่ ฉากในการแสดงจึงไม่จำเป็น ซึ่งได้มีการใช้อุปกรณ์ประกอบฉากสมมติเป็นสถานที่ต่าง ๆ แทน

องค์ประกอบในการแสดงที่กล่าวมานี้ ถือได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก ซึ่งจะทำให้การแสดงสมบูรณ์ถูกต้องตามรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย โดยจะส่งเสริมให้กระบวนท่ารำตัวนนทุกมีความสวยงามยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีการกล่าวในบทต่อไป

บทที่ 5

วิเคราะห์กระบวนการทำรำของนทกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทก

การวิเคราะห์กระบวนการทำรำของตัวนทกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทก นี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กระบวนการทำรำของตัวนทกในเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ที่เกี่ยวกับตัวนทก ตามลำดับขั้นตอนการแสดง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งไว้ตามลำดับดังนี้

5.1 ช่วงนทกล้างเท้าเทวดานางฟ้า

- 5.1.1 กระบวนทำรำเพลงเร็ว
- 5.1.2 กระบวนทำรำเพลงกระบอกทอง
- 5.1.3 กระบวนทำรำเพลงเร็ว
- 5.1.4 กระบวนทำรำเพลงทำยรัวปลุกต้นไม้
- 5.1.5 กระบวนทำรำเพลงร่าย
- 5.1.6 กระบวนทำรำเพลงตะนาวแปลง

5.2 ช่วงนทกขอนิ้วเพชร

- 5.2.1 กระบวนทำรำเพลงเสมอมาร
- 5.2.2 กระบวนทำรำเพลงแขกลพบุรี
- 5.2.3 กระบวนทำรำเพลงรัว
- 5.2.4 กระบวนทำรำเพลงกราวใน

5.3 ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า

- 5.3.1 กระบวนทำรำเพลงเร็ว
- 5.3.2 กระบวนทำรำเพลงคูกพาทย์

5.4 ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป

- 5.4.1 กระบวนทำรำเพลงชมโฉม
- 5.4.2 กระบวนทำรำเพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง
- 5.4.3 กระบวนทำรำเพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า
- 5.4.4 กระบวนทำรำ เพลงร่าย
- 5.4.5 กระบวนทำรำเพลงชมตลาด
- 5.4.6 กระบวนทำรำเพลงร่าย

5.4.7 กระบวนท่ารำบทพากย์ - เฉรจา

5.4.8 กระบวนท่ารำเพลงบรเทศ

5.4.9 กระบวนท่ารำเพลงร้ว

ในการรวบรวมกระบวนท่ารำของตัวนททุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก ผู้วิจัยได้ศึกษาและฝึกหัดกระบวนท่ารำของตัวนททุก จากผู้มีประสบการณ์ในการแสดงและประสบการณ์ในการถ่ายทอด ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำโดยตรงจากครูทองเริ่ม จนมีฝีมือในการรำบนทุกที่วงการนาฏศิลป์ไทยให้ความเคารพนับถือ จำนวน 4 ท่าน คือ

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ
- อาจารย์เจต ศรีอ้ออ่วม

จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนททุกนั้น ผู้วิจัยพบว่าตัวนททุกนอกจากจะไม่สวมศีรษะเหมือนกับยักษ์ตัวอื่นในการแสดงโขนแล้ว ตัวนททุกยังมีกระบวนท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกับตัวโขนยักษ์ตัวอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นกระบวนท่ารำที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวนททุก จึงได้แยกออกมาให้เห็นและอธิบายถึงความสำคัญ โดยมีด้วยกันอยู่ 3 กระบวนท่า คือ

1. กระบวนท่ามองเงาในอ่างน้ำ
2. กระบวนท่าเดินจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว
3. กระบวนท่ารำเพลงคูกพาทย์ชู้นิ้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. กระบวนท่ามองเงาในอ่างน้ำ

ภาพที่ 59 นนทูกมองเงาในอ่างน้ำ¹

ในกระบวนท่านนทูกมองเงาในอ่างน้ำนี้เป็นกระบวนท่าที่นนทูกมองเห็นเงาของตัวเอง ไม่มีผมหลังจากที่ถูกเวทदानางฟ้ากลั่นแกล้งด้วยการเขกศีรษะและถอนเส้นผม ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้นนทูกเกิดความโกรธและขึ้นไปขอนิ้วเพชรจากพระอิศวร

ภาพที่ 60 นนทูกก้มมองเงาในอ่างน้ำ²

¹ วิชาทัศนงานฉลอง 50 ปี ไทยแลนด์ และ นิ้วเพชร 2551.

² วิชาทัศนงานฉลอง 50 ปี ไทยแลนด์ และ นิ้วเพชร 2551.

ลักษณะของกระบวนท่ารำนั้น ตัวนททุกจะต้องแสดงความตกใจเมื่อเห็นเงาของศิระษะตนเองในอ่างน้ำ ด้วยการเอามือทั้งสองข้างจับที่ขอบอ่างน้ำแล้วก้มลงมองจากนั้นก็สะดุ้งตัวขึ้น หายหลังลงนั่ง และก็ลุกขึ้นไปจับที่ขอบอ่างแล้วกระโดดไปมาทางซ้ายและทางขวาสลับกัน จากนั้นก็ก้มมองในอ่างน้ำด้วยการเอียงศิระษะทางซ้ายและเอียงศิระษะทางขวาสลับกันไปมา ซึ่งในระหว่างที่ก้มมองนั้นก็ใช้หางตามองลงไปใต้น้ำเพื่อให้เห็นเงาตนเอง โดยอารมณ์ในช่วงนี้จะต้องสื่อให้เห็นถึงความตกใจ ท่าที่แสดงออกมานั้นต้องเป็นท่าที่ดูลุกลี้ลุกลนขยับตัวอยู่ตลอดเวลาพร้อมกับใบหน้าที่ต้องแสดงถึงความตกใจ เช่น ทำตาโตบ้าง หรีตาบ้าง และขมวดคิ้วเข้าหากัน ซึ่งจะทำให้ได้อารมณ์ที่สมจริง

2. กระบวนท่าเต้นจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว

ภาพที่ 61 นททุกเต้น ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว³

กระบวนท่าเต้นจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว ถือเป็นกระบวนท่าที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวนททุกอีกท่าหนึ่ง เพราะในตัวยักษ์ตัวอื่น ๆ จะไม่มีการเต้นจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ในลักษณะนี้ ถึงแม้จะมีการเต้นจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ เหมือนกันก็ตาม ซึ่งนททุกจะเต้นจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนิ้ว เมื่อคราวที่ได้รับพรให้มีนิ้วเพชรจากพระอิศวรเพื่อแสดงความดีใจและโชว์นิ้วเพชร

ลักษณะของกระบวนท่ารำนั้น นททุกจะเต้นจังหวะ ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ด้วยการยกเท้าขึ้นเต้นในท่าทางที่กระชับเข้ากับจังหวะพร้อมกับสะบัดมือที่ชูนิ้วไปทางด้านซ้ายและขวา อีกทั้งยังต้อง

³ วิทยุศันงานฉลอง 50 ปี ไทยแลนด์ และ นิ้วเพชร 2551.

สะบัดหน้าให้ตรงข้ามกับมือและเท้า โดยทำเดินทำสลับกันไปมา 5-6 จังหวะ ซึ่งการที่จะทำท่านี้ให้สวยงาม ต้องสื่อกออกมาด้วยการเดินที่ต้องใช้ปลายเท้าลงแล้วก็กระตุกเข้าเพื่อยกเท้าขึ้นด้วยความเร็ว โดยจะต้องทำให้เห็นถึงพลังแห่งความดีใจเพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงความดีใจของตัวนทกได้ อย่างชัดเจน

ภาพที่ 62 นนทกเต้น ป๊ะ เท่ง ป๊ะ ชูนี้ว⁴

3. กระบวนท่ารำเพลงคูกพาทย์ชี่นี้ว

ภาพที่ 63 นนทกรำเพลงคูกพาทย์ชี่นี้ว⁵

⁴ วิทยุทัศน์งานฉลอง 50 ปี ไทยแลนด์ และ นีวเพชร 2551.

⁵ วิทยุทัศน์งานฉลอง 50 ปี ไทยแลนด์ และ นีวเพชร 2551.

กระบวนท่ารำเพลงคูกุพาทย์ชี่นิ้ว เป็นกระบวนท่ารำเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้แสดงอิทธิฤทธิ์ด้วยการชี่นิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้าที่มากลั่นแกล้งตน ซึ่งกระบวนท่ารำนี้ถือได้ว่าเป็นท่ารำที่เป็นแบบเฉพาะตัวของนนทุกอีกท่าหนึ่ง ถึงแม้ตัวยักษ์ตัวอื่นจะมีท่ารำเพลงคูกุพาทย์เหมือนกัน แต่จะเป็นท่ารำในกระบวนท่าที่เป็นแบบแผนของเพลงคูกุพาทย์ทั่วไป

ซึ่งจะแตกต่างกับตัวนนทุกที่มีท่ารำที่เป็นทั้งแบบแผนและท่ารำพิเศษที่เพิ่มขึ้นในช่วงกลางเพลง เพราะท่ารำพิเศษที่เพิ่มขึ้นมานี้จะสื่อให้เห็นถึงพลังแห่งความโกรธแค้นและโมโห โดยท่ารำพิเศษนี้จะแสดงให้เห็นถึงความดุเดือดด้วยการถ่ายทอดพลังไปที่การกระทุบเท้าให้เกิดเสียงดัง และการกระชากตัวไปด้านหลังด้วยความเร็วพร้อมกับส่งพลังไปยังนิ้วที่ชี่ไปที่เทวดานางฟ้า

ภาพที่ 64 นนทุกรำเพลงคูกุพาทย์ชี่นิ้ว⁶

จะเห็นได้ว่ากระบวนท่ารำทั้ง 3 ท่า เป็นลักษณะท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์ของนนทุกที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่หลากหลายของนนทุก เช่น ตกใจ ตีใจ และโกรธอาฆาตแค้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวยักษ์ในการแสดงโขนตัวอื่น ๆ ไม่มี ถึงแม้จะเป็นการรำในเพลงเดียวกันก็ตาม เพราะนนทุกจะเป็นยักษ์เพียงตัวเดียวที่เปิดหน้าในการแสดงโขน ซึ่งกระบวนท่ารำทั้ง 3 ท่าที่กล่าวมา ครูทองเริ่มสามารถถ่ายทอดท่ารำในแต่ละท่าออกมาได้อย่างสมบทบาทและเข้าถึงอารมณ์ อีกทั้งยังเป็นท่ารำสวยงามไม่สามารถหาผู้ใดเทียบได้

⁶ วิทยุศันงานฉลอง 50 ปี ไทยแลนด์ และ นิ้วเพชร 2551.

นอกจากท่าที่เป็นลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวนูนทุกดั่งที่กล่าวมาแล้ว นนทุกยังมีการแสดงอารมณ์ออกทางใบหน้าที่แตกต่างกันกับโขนยักรัษตัวอื่น ๆ อีก เพราะนนทุกนั้นจะมีการแต่งหน้าจึงไม่สวมศีรษะเช่นโขนยักรัษทั่วไป ดังนั้นการถ่ายทอดอารมณ์จึงจะเห็นได้เด่นชัด ด้วยเหตุนี้อาจารย์ผู้มีความสามารถในการแสดงโขนทั้ง 4 ท่าน ที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการท่ารำของตัวนูนทุก ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการใช้อารมณ์และการสื่อผ่านทางใบหน้า โดยในบทบาทการแสดงของนนทุกนี้อารมณ์ที่ปรากฏออกมานั้นมีทั้งหมด 6 อารมณ์ คือ

1. อารมณ์กลัว
2. อารมณ์ตกใจ
3. อารมณ์เศร้าเสียใจ
4. อารมณ์ดีใจ
5. อารมณ์โกรธ
6. อารมณ์รัก

ซึ่งผู้มีความสามารถในการแสดงโขนทั้ง 4 ท่าน ได้ให้ความเห็นและการปฏิบัติในอารมณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. อารมณ์กลัว

อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย⁷ ให้ความเห็นว่า การแสดงอารมณ์ของนนทุกนั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนนทุกเป็นยักรัษตัวเดียวในการแสดงโขนที่เปิดหน้า ดังนั้นอารมณ์ที่ถูกถ่ายทอดออกมานั้นต้องสื่อออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัดในแต่ละอารมณ์ เช่น อารมณ์กลัว ผู้แสดงต้องทำความเข้าใจกับบทของการแสดงให้ดีและเมื่อเข้าใจได้ดีแล้ว อารมณ์ก็จะถูกสื่อออกมาได้อย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะของใบหน้านั้นก็เป็นการมองด้วยความหวาดกลัว ขมวดหัว คิ้วเล็กน้อย ปล่อยใบหน้าตามสบายไม่ต้องเกร็ง

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁸ ให้ความเห็นว่า นอกจากจะแสดงอารมณ์ออกทางท่ารำแล้ว นนทุกต้องแสดงอารมณ์ผ่านทางใบหน้า ในอารมณ์กลัวนั้น หน้าต้องมองไปที่ เทวดานางฟ้าในลักษณะที่กลัวคือ ต้องหรีตามองและก้มหลบตาหรือก้มหน้าหนี

⁷ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁸ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

ภาพที่ 65 อารมณีกัณฐ์

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ⁹ ให้ความเห็นว่า การถ่ายทอดอารมณีกัณฐ์นั้น ผู้แสดงต้องรู้สึกกัณฐ์เสียการและใบหน้าก็จะแสดงความกัณฐ์ออกมาเอง ซึ่งบางครั้งอาจจะขมวดคิ้ว หรีตามอง หลบหน้าไม่การมอง แล้วแต่โอกาสที่ใช้

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹⁰ ให้ความเห็นว่า อารมณีกัณฐ์นั้น ผู้แสดงจะต้องศึกษาอารมณีกัณฐ์ให้ดีกว่าตัวนทุกกัณฐ์อะไรและกัณฐ์เพราะอะไร แล้วถึงสามารถจะสื่ออารมณีกัณฐ์ออกมาทางใบหน้าได้ดี ลักษณะที่แสดงออกทางใบหน้านั้นก็อาจจะเป็นการมองแบบหรีตาหรือการขมวดคิ้ว

⁹ สัมภาษณ์ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁰ สัมภาษณ์ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษาศิลปะการ, 29 มกราคม 2553.

2. อารมณ์ตกใจ

ภาพที่ 68 อารมณ์ตกใจ

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย¹¹ ให้ความเห็นว่า อารมณ์ตกใจนั้น เป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนนทกรเห็นศีรษะตนเองล้านไม่มีผมเมื่อครั้งที่มองเงาตนเองในอ่างน้ำ การที่จะแสดงใบหน้าให้เห็นว่าตกใจนั้น ผู้แสดงต้องทำตาให้โต เกร็งหน้าเล็กน้อย ซึ่งบางครั้งอาจต้องใช้ท่าทางช่วยด้วย

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹² ให้ความเห็นว่า การที่จะทำให้เห็นว่ตกใจนั้น นอกจากท่าทางที่แสดงออกมาแล้วนั้น ผู้แสดงต้องทำหน้าตาให้ตกใจตามไปด้วย เช่น การทำตาโตและการยกคิ้วขึ้นสูง

¹¹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹² สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ¹³ ให้ความเห็นว่า ไบหน้าที่สื่อให้เห็นถึงความตลกนั้น ผู้แสดงต้องแสดงไบหน้าที่ตลกด้วยการเปลือกตาขึ้นให้โตพร้อมกับยกคิ้วขึ้นสูง นอกจากนี้การแสดงท่าทางก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการแสดงอารมณ์

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹⁴ ให้ความเห็นว่า การตลกของตัวนททุกนี้ นอกจากจะต้องสะดุ้งตัวซึ่งเป็นการแสดงท่าทางแล้วนั้น ไบหน้าก็มีส่วนสำคัญเพื่อสื่อให้คนดูรับรู้ถึงอารมณ์ความตลก ซึ่งการที่จะทำหน้าให้เกิดอารมณ์ตลกนั้น ผู้แสดงต้องทำตาให้โตแล้วยกคิ้วขึ้น

3. อารมณ์เศร้าเสียใจ

ภาพที่ 66 อารมณ์เศร้าเสียใจ

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

¹³ สัมภาษณ์ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁴ สัมภาษณ์ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, 29 มกราคม 2553.

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹⁵ ให้ความเห็นว่า การที่จะแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจได้ดีนั้น ผู้แสดงต้องทำความเข้าใจกับบทให้ดีกว่าควรทำอารมณ์เศร้าเสียใจประมาณไหน ซึ่งการแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจผ่านทางใบหน้านั้น ต้องทำตาให้เศร้าด้วยการหรี่ตาลงและเกร็งดวงตาเพื่อให้น้ำตาคลอ พร้อมกับขมวดคิ้วเข้าหากันและเกร็งใบหน้าด้วย

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹⁶ ให้ความเห็นว่า อารมณ์เศร้าเสียใจนั้น การที่จะสื่อผ่านใบหน้าต้องเกรงตาให้น้ำตาคลอพร้อมกับหรี่ตาลงมองตรงไปข้างหน้า และก็ขมวดคิ้วทั้งสองข้าง แล้วก็สูดลมหายใจเข้าแล้วเกร็งใบหน้า

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ¹⁷ ให้ความเห็นว่า การแสดงอารมณ์เศร้าเสียใจนั้น ผู้แสดงต้องสูดลมหายใจเข้าแล้วเกร็งใบหน้าไว้ จากนั้นก็หรี่ตาลงและเกร็งตาพร้อมกับขมวดคิ้ว ซึ่งจะทำให้ดูใบหน้านั้นดูเศร้าเสียใจ

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹⁸ ให้ความเห็นว่า การที่จะแสดงอารมณ์ออกมาทางใบหน้าให้เห็นว่าเศร้าเสียใจ ผู้ที่สื่ออารมณ์ต้องศึกษาบทว่าอารมณ์ที่แสดงออกมานั้นเศร้าเสียใจเพียงไหน ถ้าเป็นบทที่ต้องสื่อออกมาถึงอารมณ์ที่เศร้าเสียใจอย่างมากเพราะถูกกลั่นแกล้งอยู่ตลอด โดยการสื่ออารมณ์ทางใบหน้านั้นบทต้องแสดงให้เห็นชัดด้วยการเกร็งดวงตาพร้อมกับหรี่ตาลง จากนั้นก็ขมวดคิ้วเข้าหากัน เท่านั้นที่จะสื่ออารมณ์ออกมาได้อย่างสมบทบาท

¹⁵ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹⁶ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁷ สัมภาษณ์ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁸ สัมภาษณ์ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษาศิลปการ, 29 มกราคม 2553.

4. อารมณ์ดีใจ

อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹⁹ ให้ความเห็นว่า การดีใจของนททุกนี้เกิดขึ้นเมื่อตอนได้นิ้วเพชรจากพระอิศวร ซึ่งอารมณ์ที่สื่อออกมานั้นต้องแสดงให้เห็นว่าดีใจมากเพราะได้ในสิ่งที่ต้องการ ดังนั้นหน้าตาต้องเป็นตัวบ่งบอก เช่น ปากต้องยิ้ม ตาต้องยิ้มเป็นประกาย ถ้าสื่อออกมาได้ตามนี้ก็จะได้ถึงอารมณ์

ภาพที่ 67 อารมณ์ดีใจ

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ²⁰ ให้ความเห็นว่า เมื่อนททุกได้นิ้วเพชรต้องแสดงอารมณ์ออกมาให้ดูว่ามีความดีใจ นอกจากท่าทางที่แสดงออกไปหน้าก็ต้องยิ้มแย้มให้ถึงที่สุด จึงจะทำให้ท่ารำและอารมณ์ทางใบหน้าผสมผสานกันได้ดี

¹⁹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

²⁰ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ²¹ ให้ความเห็นว่า การแสดงความดีใจด้วยการเต้นและสละบัดหน้ากับมือไปมานั้น เป็นการแสดงความดีใจที่เข้ากับอารมณ์และจังหวะของเพลง แต่ก็ต้องอย่าลืมอารมณ์ที่สื่อออกทางใบหน้าด้วย ซึ่งต้องทำตาให้ยิ้มเป็นประกาย ปากก็ต้องแบะยิ้มอย่างมีความสุขด้วย

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม²² ให้ความเห็นว่า การแสดงอารมณ์ดีใจให้เห็นทางใบหน้านั้น ต้องทำตาให้ยิ้ม ปากก็ตียิ้มให้มากที่สุด จึงจะทำให้เห็นถึงอารมณ์ที่ดีใจ

5. อารมณ์โกรธ

ภาพที่ 69 อารมณ์โกรธ

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

²¹ สัมภาษณ์ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

²² สัมภาษณ์ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์บัณฑิตวิทยาลัย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย²³ ให้ความเห็นว่า นนทุกจะแสดงอารมณ์ที่โกรธมากในช่วงที่จะขึ้นนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า ซึ่งนอกจากท่าทางที่แสดงออกให้เห็นว่าโกรธแล้วนั้น ไบหนักก็ต้องทำตาโต ขมวดคิ้วเข้าหากัน เกร็งหน้า สิ่งเหล่านี้จะทำให้ไบหนักดูน่ากลัวขึ้น

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ²⁴ ให้ความเห็นว่า อารมณ์โกรธที่นนทุกจะต้องแสดงออกมานั้น นอกจากจะกระพือเท้าให้เสียงดังแล้วนั้น หน้าตาก็ต้องทำให้โกรธด้วย เช่น การทำตาโต ขมวดคิ้ว เกร็งหน้า กัดฟัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความโกรธที่สื่อออกทางไบหนัก

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ²⁵ ให้ความเห็นว่า การที่จะแสดงอารมณ์โกรธออกทางไบหนักนั้น ผู้แสดงต้องสูดลมหายใจเข้าแล้วเกร็งหน้า กัดฟัน ทำตาโตแลเกร็งตาข้างไว้พร้อมกับขมวดคิ้ว

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม²⁶ ให้ความเห็นว่า ต้องทำท่าทางให้แข็งแรงและดูน่ากลัว เช่น การกระพือเท้า การขึ้นนิ้ว ส่วนการแสดงอารมณ์ทางไบหนัก ต้องทำตาโต ขมวดคิ้วหายใจเข้าแรง ๆ แล้วเกร็งหน้าเอาไว้ ก็จะทำให้เห็นอารมณ์โกรธ

²³ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

²⁴ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

²⁵ สัมภาษณ์ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

²⁶ สัมภาษณ์ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษาศิลปการ, 29 มกราคม 2553.

6. อารมณร์ัก

ภาพที่ 70 อารมณร์ัก

ที่มา : นายทิวา พุทธสุวรรณ ถ่ายภาพ

อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย²⁷ ให้ความเห็นว่า อารมณร์ักนั้นจะเกิดช่วงที่ นนททุกพบนางนารายณ์ แล้วเข้าเกี่ยวพาราสี ซึ่งใบหน้าต้องสื่อให้เห็นถึงอารมณร์ัก เช่น ยิ้มในตา ทำตาให้เป็นประกาย และกี้ยิ้มมุมปาก ทำใบหน้าให้สบายไม่ต้องเกร็ง

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ²⁸ ให้ความเห็นว่า การที่จะแสดงอารมณร์ักออกทางใบหน้าให้เห็นเด่นชัดนั้น เวลายิ้มตาต้องหรือลงเล็กน้อยเพื่อให้ตาหวาน ปากก็ต้องยิ้มพอประมาณไม่ต้องมากหรืออาจจะยิ้มมุมปากก็ได้

²⁷ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

²⁸ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ²⁹ ให้ความเห็นว่า เป็นอารมณ์ที่เกิดในเมื่อคราวที่นทกพบนางนารายณ์และต้องการอยากได้นางเป็นภรรยา นอกจากท่ารำที่สื่อให้เห็นถึงความรักแล้วนั้น อารมณ์ทางใบหน้าที่เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญในการแสดงอารมณ์ ซึ่งอารมณ์รักนี้ต้องสื่อออกมาโดยการยิ้มในหน้า ตาต้องหวาน ปากต้องยิ้มมุมปาก

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม³⁰ ให้ความเห็นว่า การแสดงอารมณ์รักออกทางใบหน้านั้น ผู้แสดงต้องคิดว่าตนเองกำลังมีความรัก ซึ่งตาที่มองนางนั้นต้องมองด้วยความรัก และยิ้มให้ตัวนางตลอดเวลาที่รำคู่กัน

จะเห็นได้ว่าอารมณ์ทั้ง 6 อารมณ์ที่ปรากฏในตัวนทกนี้ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการแสดงโขนแต่ละท่านก็มีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งบางท่านอาจจะปฏิบัติเหมือนกันหรือต่างกันบางแต่เมื่อถ่ายถอดออกมาแล้วนั้น ก็จะได้อารมณ์ที่ตรงตามบทบาทและอารมณ์ของตัวนทกในขณะนั้น

นาฏยศัพท์ที่ใช้ในกระบวนท่ารำของนทกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทก

นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับลักษณะท่ารำที่ใช้ในการแสดงโขน โดยจะอธิบายลักษณะในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ได้แก่ ศีรษะ ใบหน้า ลำตัว แขนและมือ ขาและเท้า ซึ่งนาฏยศัพท์ที่จะอธิบายต่อไปนี้เป็นนาฏยศัพท์ที่ใช้ในกระบวนท่ารำของตัวนทกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนทก โดยมีดังต่อไปนี้

1. นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับศีรษะ ใบหน้าและลำคอ

1.1 กล่อมหน้า คือ การหันหน้าจากอีกด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่งอย่างช้า โดยการเอียงศีรษะ

1.2 หน้าตรง คือ หันหน้าออกเวที

1.3 หันหน้าหรือ “เหลียว” คือ ถ้าหันหน้าทางซ้ายจะเอียงหูขวา เรียกว่า “เหลียวซ้าย” ถ้าหันหน้าทางขวาจะเอียงหูซ้าย เรียกว่า “เหลียวขวา”

²⁹ สัมภาษณ์ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

³⁰ สัมภาษณ์ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษาศิลป์, 29 มกราคม 2553.

- 1.4 ลอยหน้า คือ การขีดหน้าไปทางซ้ายและขวา ในลักษณะเปิดปลายคาง
- 1.5 เปิดปลายคาง คือ การงยหน้าขึ้น
- 1.6 ลักคอบ คือ การกดไหลข้างใดข้างหนึ่ง แต่ศีรษะเอียงตรงกันข้ามกับไหลที่กด

2. นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับลำตัว

- 2.1 ดันเอว คือ ดันส่วนเอวด้านหลังให้ลำตัวตั้งตรง
- 2.2 ตั้งตัว คือ การตั้งตัวตรงในลักษณะที่ผึ่งผาย ดันเอว ดันหลัง
- 2.3 กล่อมไหล่ คือ กดไหลข้างซ้ายหรือข้างขวา แล้วเอียงมาอีกข้างหนึ่ง

สลับก้น

3. นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวกับแขนและมือ

- 3.1 วงยักษ์ คือ งอนิ้วกลางและนิ้วหัวแม่มือเข้าหากัน ให้นิ้วหัวแม่มือจรดข้อแรกของนิ้วกลาง นิ้วชี้เหยียดตั้ง นิ้วนางและนิ้วก้อย งอในลักษณะงอนิ้วลง
- 3.2 วงบน คือ ยกแขนไปข้างลำตัว งอศอกโค้ง นิ้วเรียงชิดติดกันตั้งปลายนิ้วอยู่สูงระดับศีรษะ
- 3.3 วงกลาง คือ ยกแขนไปข้างลำตัว งอศอกโค้ง นิ้วเรียงชิดติดกันตั้งปลายนิ้วสูงระดับไหล่
- 3.4 วงหน้า คือ ยกแขนขึ้นด้านหน้า งอศอกโค้งอยู่ข้างหน้า นิ้วเรียงชิดติดกันตั้งปลายนิ้วสูงระดับปลายคาง
- 3.5 วงล่อแก้ว คือ ลักษณะคล้ายวงยักษ์ แต่นิ้วชี้ นิ้วนางและนิ้วก้อยกรีดนิ้วออกตั้ง
- 3.6 แหวงมือ คือ ใช้มือในลักษณะตั้งข้อมือ แล้วพลิกข้อมือตะแคงให้ปลายมือเฉียงลงเบื้องล่างเล็กน้อย เคลื่อนมือไปด้านข้างแล้วตั้งปลายมือขึ้น
- 3.7 จีบหงาย คือ การหงายฝ่ามือขึ้นให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดที่ข้อแรกของนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางและนิ้วก้อย กรีดนิ้วออก
- 3.8 จีบคว่ำ คือ การคว่ำฝ่ามือลงให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดที่ข้อแรกของนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางและนิ้วก้อย กรีดนิ้วออก
- 3.9 จีบส่งหลัง คือ การส่งแขนไปข้างหลังตั้งแขน พลิกข้อมือหงายจีบขึ้น
- 3.10 จีบปรก คือ หันจีบเข้าหาแง่ศีรษะ ลำแขนอยู่ข้าง ๆ ระดับเดียวกับวงบน

4. นาฏยศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับขาและเท้า

4.1 ตั้งเหลี่ยม คือ การวางขาทั้งสองข้างลงกับพื้นโดยให้ปลายเท้าทั้งสองข้างหรือข้างใดข้างหนึ่ง ไปด้วยไปด้านข้างลำตัวในลักษณะที่ย่อเข่าลง

4.2 เหลี่ยมยักซ์ คือ ย่อเข่าทั้งสองข้างลง แยกปลายเท้าชี้ออกไปด้านข้างลำตัวแล้วย่อเข่าลงให้ได้ระดับฉากกับพื้น

4.3 นำหนักทางขวา คือ การย่อเหลี่ยมโดยลำตัวเอียงไปอยู่ทางขวา เข่าขวารับน้ำหนักมากกว่าเข่าซ้าย

4.4 นำหนักทางซ้าย คือ การย่อเหลี่ยมโดยลำตัวเอียงไปอยู่ทางซ้าย เข่าซ้ายรับน้ำหนักมากกว่าเข่าขวา

4.5 ทำขึ้น คือ ตั้งเหลี่ยมขาข้างใดข้างหนึ่ง และขาอีกข้างหนึ่งแยกออกไปด้านข้างลำตัวตั้งเข่า

4.6 ยืด – ยุบ คือ ยืดขาข้างใดข้างหนึ่งหรือทั้งสองข้าง แล้วยกตัวขึ้นแล้วทิ้งน้ำหนักลงย่อเหลี่ยม

4.7 ยึดกระทบ คือ ยกขาข้างใดข้างหนึ่งหนีบนองและเบะเข่าออก ยึดเข่าอีกข้างขึ้นตั้ง แล้วเหยียดสันเท้าขึ้นเพียงเล็กน้อยพร้อมกับย่อเข่าลงอย่างรวดเร็ว

4.8 เก็บ คือ ใช้จมูกเท้าวางกับพื้น ยกสันเท้าขึ้นทั้ง 2 ข้าง แล้วย่อเท้าซ้ายขวาขึ้นลงสลับกัน

4.9 ประเท้า คือ ยกเท้าขึ้น โดยสันเท้าวางกับพื้นย่อเข่าลงพร้อมทั้งแตะจมูกเท้าลงกับพื้นแล้วยกขึ้น

4.10 กระดกหลัง คือ ให้เข่าทั้งสองข้างแยกห่างจากกัน แล้วยกสันเท้าไปด้านหลัง หักปลายเท้าลง ย่อเข่าที่ยืน

นาฏยศัพท์ที่อธิบายมาข้างต้นนี้ เป็นนาฏยศัพท์ที่ใช้ในกระบวนการรำตัวนทุกในการแสดงโขน ตอน นารายณ์ปราบหนทุก ที่ปรากฏอยู่ในการวิเคราะห์กระบวนการรำที่ได้กล่าวในช่วงต่อไป

ในการวิเคราะห์กระบวนการทำรำในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาบทการแสดงโขน ชุด นารายณ์
ปราบนนทก สำนวนกรมศิลป์ปากรมาใช้ในการวิเคราะห์ทำรำ ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามจากผู้มีความรู้
ทั้ง 4 ท่าน ที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษากระบวนการทำรำ โดยทั้ง 4 ท่าน ได้รับถ่ายทอดท่ากระบวนการทำรำ
โดยใช้บทการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก สำนวนกรมศิลป์ปากรเหมือนกันทั้ง 4 ท่าน

บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบนนทก

.....

- ปี่พาทย์ทำเพลงโคมเวียน, รัว -

- เทวดานางฟ้าออกจักระบำ -

- ร้องเพลงพระทอง -

เมื่อนั้น

ฝ้ายฝูงเทวดาทูกราตี

ทั้งเทพธิดานารี

สุขเกษมเปรมปรีเป็นพันคิด...รับ

- ร้องเพลงเบ้าหลุด -

เทพบุตรจักระบำท่าท่า

นางฟ้ารำพ้อนอ่อนจริต

รำเรียงเคียงเข้าไปใกล้ชิด

ทอดสนิทติดพันกัลยา

- ปี่พาทย์ทำเพลงเร็ว -

- เทวดานางฟ้ารำวน นนทกออกนั่ง -

- ร้องเพลงกระบอกทอง -

ครั้นถึงจึงเห็นนนทก

ต่างตนนีกสนุกท้วนหน้า

เข้ากลุ่มล้อมล้อมมอสุรา

ให้ล้างบาบาทันใด

บ้างเขกเกศาไม่ปราณี

บ้างทิ้งถอนเกศีผลักไธ

ดูกระซากล้มคว่ำขมำไป

เป็นที่สำราญใจเทวา

- ปี่พาทย์ทำเพลงฉิ่ง -

- เทวดานางฟ้ารังแกนนทกแล้วเข้าโรง -

- ปี่พาทย์ทำเพลงทำยรวปลูกต้นไม้ -

- ร้องเพลงชมตลาด -

เทพนมปฐุมพรหมสีหน้า	สอดสร้อยมาลาเจดดิน
ทั้งกว้างเดินหงส์บิน	กินรินเลียบถ้ำอำไพ
อีกช้านางนอนภมรเกล้า	แขกเต้าผาลาเพียงไหล่
เมขลาโยนแก้วแววไว	มยุเรศฟ้อนในอัมพร
ยอดตองต้องลมพรหมนิมิต	อีกทั้งพิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร	พระสีกรขว้างจักรฤทธิรงค์

- ร้องรำย -

ฝ่ายว่านทกก็รำตาม	ด้วยความพิสมัยไหลหลง
ถึงท่านาคป่วนม้วนหางลง	ก็ซึ้งเพลาล้นทันใด
ด้วยอำนาจนิ้วเพชรสิทธิ์ศักดิ์	ซาหัดล้มลงไม่คงได้
นนทุกล้มคว่ำขมำไป	ตกใจร้องระงมไม่สมประดี

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว -

- นางนารายณ์เข้าโรง พระนารายณ์ออกเหยียบนนทุก -

- เຈຣຈາ -

นนทุก นนทุกอสุรา เหลือบนัยนาเห็นเป็นองค์พระนารายณ์ ก็รู้ว่าตนต้องกล
 ุบายหมายลวงฆ่า จึงมีว่าจากามไปปล้น ว่าไยพระองค์มาทำกับหม่อมฉันถึง
 เพียงนี้

พระนารายณ์ เจ้ากาลีนนนทุก เจ้าสิมาก่อกรรม ทำกสิยศบนปากฟ้า เทียวชี้นิ้วเพชร
 สั่งหารผลาญชีวาทั้งเทพบุตรและอัปสร

นนทุก พุทโธ่ พระนารายณ์ พระองค์นะทรงสีกร เรื่องฤทธิ์ด้วยตรี จักร สังข์
 คทา เป็นไฉนไม่มาต่อสู้อันซึ่ง ๆ หน้าให้รู้ฤทธิ์ ถึงตัวเราจะสิ้นชีวิตก็ไม่เสียดาย
 เป็นห่วงแต่เขาจะล้าลือว่านารายณ์กล้านนนทุก ไม่สู้หน้าต้องแปลงเพศเป็น
 กัญญามาลวงปราบ

พระนารายณ์ เหม่ เจ้านนนทุก ช่างหยามหยาบปากเก่งกล้า ที่เราแปลงเป็นสตรีศรี
 โสภามาลวงเช่นนี้เล่า ก็มุ่งหมายจะให้เจ้าชี้นิ้วเพชรฆ่าตัวเอง ที่จะนึกพรันหวน
 เกรงนั้นหาไม่ เอาเออะเมื่อเจ้าตายไปเราขอให้ไปก่อเกิดถือกำเนิดเป็นอสุรีผู้มี
 ฤทธิ์ ให้เก่งกล้ามีอาญาสิทธิ์ครองลงกาอาณาจักร ให้เจ้ามีถึงสิบพักตร์ ยี่สิบกร

จะดำดินด้นเดินเห็นอัมพรสารพัดทำได้สิ้น เราจะได้เกิดเป็นมนุษย์เดินดินเพียง
สองกร จะตามสังหารเจ้าให้ม้วยมรณด้วยมือเรา

นนทก

เออ ดีละเทพเจ้าองค์นารายณ์ เราก็ขออาฆาตหมายผูกจิตคิดจองเวรไป
ชาติหน้า เราจะทำให้ท่านต้องได้รับทุกข์ทรมานแสนเดือดร้อน เที้ยวระเหวระร้อน
เพราะพลัดพรากจากสตรีที่ตนรัก ขอให้คำอธิษฐานสองเราจงประจักษ์จริง
ด้วยกัน

- ร้องเพลงบรเทศ -

เมื่อนั้น

องค์พระนารายณ์รังสรรค์

ทรงตรัสสังหารผลาญชีวัน

นนทกกุมภันต์มรณา

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว โอด เซ็ด -

- พระนารายณ์ฆ่านนทกแล้วเสด็จกลับ -

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1 ช่วงนันทุกล่างเท้าเทวดานางฟ้า

กระบวนทำรำนันทุกล่างเท้าเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนทำรำตามเนื้อเรื่อง ต่อจากที่เทวดานางฟ้าออกมารำรำ ประกอบไปด้วยกระบวนทำรำเพลงหน้าพาทย์และเพลงร้อง ทั้งหมด 5 เพลงดังนี้

1. เพลงเร็ว
3. เพลงกระบอกทอง
3. เพลงเร็ว
4. ปี่พาทย์ทำเพลงทำยรวปลูกต้นไม้
5. เพลงรำย
6. เพลงตะนาวแปลง

5.1.1 กระบวนทำรำเพลงเร็ว เป็นกระบวนทำรำตีบทเมื่อนันทุกพบกับเทวดานางฟ้าที่จะมาเข้าเฝ้าพระอิศวรและตนจะต้องล้างเท้าให้

การดำเนินเรื่อง เป็นการรำตีบทเพื่อบรรยายถึงการมาของเทวดานางฟ้า โดยนันทุกจะนั่งอยู่บนเตียงแล้วเทวดานางฟ้ารำออกมา

กระบวนทำนันทุกพบเทวดานางฟ้า

ภาพที่	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 71</p>	<p>ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p>นั่งอยู่บนเตียง โดย ห้อยเท้าขวาลงกับพื้น หน้ามองตรง</p>

ภาพที่	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="424 846 769 891">ภาพที่ 72 (เทวดานางฟ้า)</p>	<p data-bbox="954 577 1050 676">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1120 362 1375 810">นนทก – นั่งอยู่บน เตียง ยกกันขึ้นนั่งทับ สิ้นเท้าซ้าย มือขวา ยกมือตั้งขึ้นทางขวา มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา เทวดานางฟ้า – ทำท่ายื่น</p>
 <p data-bbox="481 1402 705 1447">ภาพที่ 73 (มา)</p>	<p data-bbox="954 1133 1050 1232">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1120 918 1375 1424">นนทก – นั่งอยู่บน เตียง ยกกันขึ้นนั่งทับ สิ้นเท้าซ้าย มือขวาดัง วงยักษ์ มือซ้ายยกขึ้น ตั้งวงบนแล้วลากลง มาด้านหน้า หน้ามอง ทางขวา เทวดานางฟ้า – ทำท่ามอง</p>
 <p data-bbox="481 1957 705 2002">ภาพที่ 74 (ถึง)</p>	<p data-bbox="954 1688 1050 1787">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1120 1473 1375 1980">นนทก – นั่งอยู่บน เตียง ยกกันขึ้นนั่งทับ สิ้นเท้าซ้าย ยกมือทั้ง สองข้างมประสานกัน ข้างหน้าระดับอก โดยมือขวาทับมือซ้าย หน้ามองทางขวา เทวดานางฟ้า – ทำท่ายิ้ม</p>

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในทุกในช่วงนี้ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะโครงสร้างท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน เหมือนกันทุกกระบวนการ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า กระบวนการท่ารำในช่วงนี้ผู้แสดง ต้องมีอาการตกใจเล็กน้อย³¹
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า เมื่อเห็นเทวดานางฟ้ามาต้อง มองด้วยท่าทางที่กลัว³²
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า การมองเทวดานางฟ้า นั้น ต้องแอบมองเพราะกลัวว่าเทวดานางฟ้าจะเข้ามาทำร้าย³³
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า ผู้แสดงต้องแสดงท่าทางที่กลัว ออกมา เช่น แอบมองหรือหลบหน้า³⁴

5.1.1.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในช่วงนี้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการ แสดงท่าทางให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทตัวนวนทุก
- นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนวนทุกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของ ตัวนวนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

³¹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบัน บัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

³² สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

³³ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

³⁴ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ป็นชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

กระบวนการท่ารำ

กระบวนการท่ารำในช่วงนี้ เป็นกระบวนการท่ารำที่ไม่มีบทร้องและบทพากย์ประกอบ เป็นการตีบทเพื่อบรรยายถึงสถานการณ์ในขณะนั้น คือ การกล่าวถึงเทวดานางฟ้าที่จะมาเข้าเฝ้าพระอิศวร โดยท่ารำในช่วงนี้มีเทคนิคในการปฏิบัติให้ท่ารำสวยงามได้ดังนี้

- ท่าเทวดานางฟ้า (ภาพที่ 72) ผู้แสดงยกตัวขึ้น ตั้งเข่าซ้ายบนเตียง โน้มตัวไปด้านหน้าเล็กน้อยพร้อมกับยกมือขวาขึ้นตั้งด้านหน้าในลักษณะเฉียงมือ แล้วยื่นมือไปด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองไปที่เทวดานางฟ้า

- ท่ามา (ภาพที่ 73) ผู้แสดงคืนตัวกลับมาด้านหลังตั้งตัวตรง ลดมือขวาลงตั้งวงยักษ์ จากนั้นยกมือขวาขึ้นตั้งวงบนแล้วลดมือลงมาด้านหน้าในแนวเฉียงจนถึงกลางลำตัวจึงกระตุกมือลงตั้งวงยักษ์ ไบหน้าค่อย ๆ หันจากทางขวาโดยกุดคางลงแล้วช้อนหน้าขึ้นมองสูงทางซ้าย เอียงหูขวา

- ท่าถึง (ภาพที่ 74) ผู้แสดงต้องโน้มตัวไปทางด้านซ้ายเล็กน้อย ยกมือทั้งสองข้างขึ้นจับคว่าด้านหน้าแล้วคลายจับแบมือออกด้านข้างจนแขนตั้ง จากนั้นพลิกมือขึ้นตั้งข้อมือแล้วลากเข้าหากันในลักษณะงอแขน ให้มือประสานกันด้านหน้าระดับลิ้นปี่โดยให้มือขวาอยู่บนมือซ้าย ไบหน้ากุดปลายคางลงแล้วมองทางด้านขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย

อารมณ์

อารมณ์ในการแสดงช่วงนี้นั้น ตัวนบนทุกต้องแสดงอารมณ์ที่ไม่สบายใจออกมา เพราะรู้ว่าจะต้องถูกกลั่นแกล้งอีก โดยมีเทคนิคในการปฏิบัติดังนี้

- อารมณ์ในช่วงนี้เป็นอารมณ์ที่วิตกกังวลเพราะรู้ว่าจะถูกกลั่นแกล้ง โดยผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์วิตกกังวลนี้ผ่านทางไบหน้าระหว่างการรำ ด้วยการขมวดคิ้วทั้งสองข้างเข้าหากันพร้อมกับหรีตาลงเล็กน้อย

5.1.1.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

กระบวนการท่ารำในช่วงนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกระบวนการท่ารำ ผู้วิจัยพบว่ามีการท่ารำเพียงไม่กี่กระบวนการท่ารำ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 6 ท่ารำตีบทตามความหมาย (เพลงเร็ว)

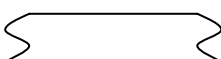
ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	72	ไว้มือ
2	73	ท่ามา
3	74	ท่าพร้อม

ตารางที่ 7 กิริยาท่าทาง (เพลงเร็ว)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	71	นั่งห้อยขา

2) พื้นทีและทิศทางการรำ

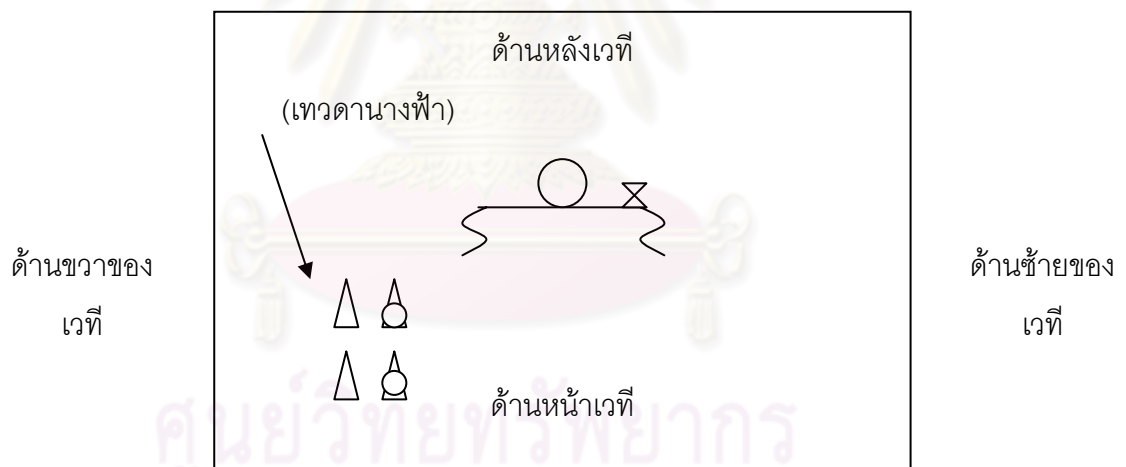
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

	หมายถึง	ตัวนนทุก
	หมายถึง	เทวดา
	หมายถึง	นางฟ้า
	หมายถึง	ชั้นน้ำค้างเท้า
	หมายถึง	เตียง

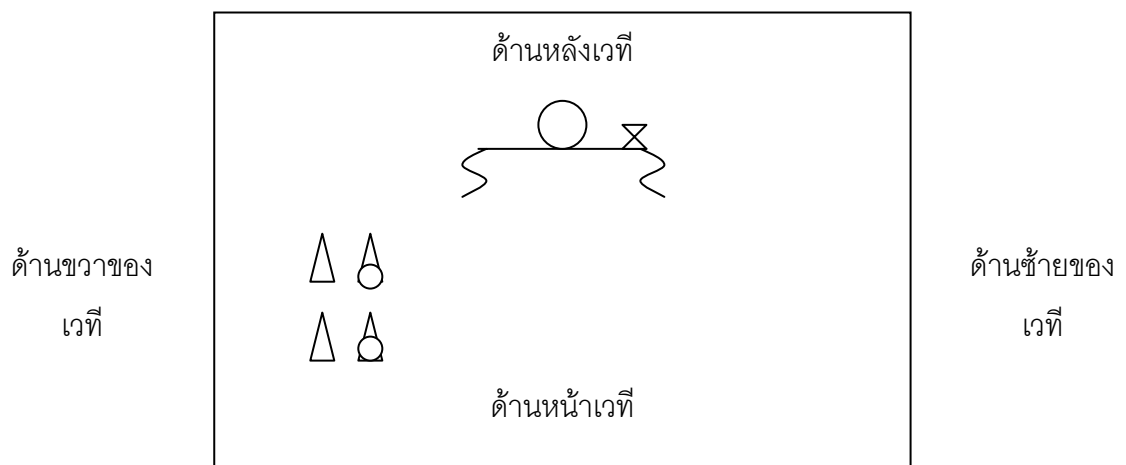
แผนผังที่ 2 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 71)

แผนผังที่ 3 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 72)

แผนผังที่ 4 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 73, 74)

5.1.2 กระบวนท่ารำเพลงกระบอกทอง เพลงสำหรับตัวเทวดานางฟ้า ที่อธิบายเมื่อมาพบกับนนทุกและเข้ากลั่นแกล้ง แต่ตัวนนทุกก็มีบทที่จะต้องรับกับบทร้องเพลงนี้อยู่ด้วย

กระบวนท่าของนนทุกนั้นเป็นการทำท่าทางรับบทร้องของเทวดานางฟ้า ไม่มีกระบวนท่ารำแต่ท่าทางที่แสดงออกมา ก็ต้องทำให้ดูน่าสงสารเพราะถูกกลั่นแกล้ง

การดำเนินเรื่อง หลังจากทีเทวดานางฟ้าออกมาก็เข้ารุ่มล้อมนนทุกที่นั่งอยู่บนเตียง ด้วยการจับตัวนนทุกลากทางซ้ายและทางขวาจากนั้นก็เหวี่ยงให้ล้มลง แล้วก็เข้ารุ่มเชกศิระและถอนเส้นผม บทร้องของเพลงกระบอกทองมีดังนี้

- ร้องเพลงกระบอกทอง -

ครั้นถึงจึงเห็นนนทุก	ต่างตนนึกสนุกทั่วหน้า
เข้ากลุ่มรุ่มล้อมสุธา	ให้ล้างบาบาทันใด
บ้างเชกเกศาไม่ปราณี	บ้างทิ้งถอนเกศีผลัดไธ
ดูกระซอกลุ่มคว่ำมาไป	เป็นที่สำราญใจเทวา

กระบวนท่ารำร้องเพลงกระบอกทอง

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 75</p>	ครั้นถึง	<p>นนทุก – นั่งอยู่บนเตียง โดยห้อยเท้า ขวาลง กับพื้นหน้า มองไปทางซ้าย</p> <p>เทวดานางฟ้า – รำร้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="528 846 663 891">ภาพที่ 76</p>	<p data-bbox="922 600 1085 645">จึงเห็นนนทก</p>	<p data-bbox="1120 353 1382 568">นนทก – นั่งอยู่บน เตียง โดยห้อยเท้า ขวาลงกับพื้นหน้ามอง ไปทางซ้าย</p> <p data-bbox="1120 651 1318 741">เทวดานางฟ้า – ทำท่ามอง</p>
 <p data-bbox="528 1404 663 1449">ภาพที่ 77</p>	<p data-bbox="914 1126 1090 1216">ต่างตบมือสนุก ท้วหน้า</p>	<p data-bbox="1120 911 1382 1126">นนทก – นั่งอยู่บน เตียง โดยห้อยเท้า ขวาลงกับพื้นหน้ามอง ไปทางซ้าย</p> <p data-bbox="1120 1209 1318 1299">เทวดานางฟ้า – ทำท่ายิ้ม</p>
 <p data-bbox="528 1924 663 1968">ภาพที่ 78</p>	<p data-bbox="914 1677 1090 1767">เข้ากลุ่มรุ่มล้อม อสุรา</p>	<p data-bbox="1120 1469 1382 1738">นนทก – นั่งอยู่บน เตียง ยกกันขึ้น แขน ทั้งสองข้างกางออก หน้ามองทางซ้ายและ ขวา</p> <p data-bbox="1120 1821 1366 1975">เทวดานางฟ้า – เข้า รุ่มจับนนทกแล้วผลัด ล้มลง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="515 846 646 891">ภาพที่ 79</p>	<p data-bbox="906 600 1061 701">ให้ล้างบาทาทันใด</p>	<p data-bbox="1098 414 1396 633">นนทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ด้านล่าง หน้ามองต่ำทางขวา</p> <p data-bbox="1098 705 1396 806">เทวดา – ยกเท้าขึ้นให้ชนทุกล่าง</p>
 <p data-bbox="515 1344 646 1388">ภาพที่ 80</p>	<p data-bbox="906 1097 1061 1198">บ้างเขกเกศาไม่ปราณี</p>	<p data-bbox="1098 907 1396 1126">นนทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือขวาจับที่ศีรษะ มือซ้ายตั้งวงยักษ์ด้านล่าง ก้มศีรษะลง</p> <p data-bbox="1098 1198 1396 1243">เทวดา – เขกศีรษะนนทก</p>
 <p data-bbox="515 1841 646 1886">ภาพที่ 81</p>	<p data-bbox="933 1590 1029 1691">บ้างฟังถอนเกศี</p>	<p data-bbox="1098 1400 1396 1568">นนทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างจับที่ศีรษะ ก้มศีรษะลง</p> <p data-bbox="1098 1646 1396 1691">นางฟ้า – ถอนเส้นผม</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 846 643 891">ภาพที่ 82</p>	<p data-bbox="938 600 1023 645">ผลัดไธ</p>	<p data-bbox="1098 353 1394 517">นนทุก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างวางที่พื้นด้านหน้า ก้มศีรษะลง</p> <p data-bbox="1098 591 1382 689">นางฟ้า – ผลักนนทุกล้มไปด้านหน้า</p>
 <p data-bbox="512 1404 643 1449">ภาพที่ 83</p>	<p data-bbox="916 1167 1046 1211">จุดกระชาก</p>	<p data-bbox="1098 911 1394 1122">นนทุก – ลูกขึ้นย่อเหลี่ยมมือทั้งสองข้างกางออก หน้ามองไปทางซ้ายและข้าง</p> <p data-bbox="1098 1202 1374 1361">เทวดานางฟ้า – เข้ารุมจับนนทุกแล้ว ดึงไปทางซ้ายและขวา</p>
 <p data-bbox="512 1901 643 1946">ภาพที่ 84</p>	<p data-bbox="900 1682 1062 1727">ล้มคว่ำขมำไป</p>	<p data-bbox="1098 1469 1394 1682">นนทุก – นั่งพับเพียบทางขวาอยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างวางที่พื้นด้านหน้า ก้มศีรษะลง</p> <p data-bbox="1098 1762 1374 1861">เทวดา – ผลักนนทุกล้มไปด้านหน้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 846 643 891">ภาพที่ 85</p>	<p data-bbox="890 573 1072 674">เป็นที่สำราญใจ เทวา</p>	<p data-bbox="1098 353 1390 629">นนทก – นั่งพับเพียบ ทางขวาอยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างวางที่พื้น ด้านหน้า หน้ามองไปทางขวา</p> <p data-bbox="1098 712 1369 808">เทวดานางฟ้า – ทำท่า ยิ้ม</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนนทกในการรำรับบทกับเพลงกระบอกของ อาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่าลักษณะโครงสร้างท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน มีความเหมือนกันในทุกกระบวนการ เพราะเป็นกระบวนการที่ต่อแสดงรับกับบทเพลงร้องของเทวดานางฟ้า ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ให้ความเห็นว่า ถึงแม้จะเป็นบทของตัวอื่นก็ต้องแสดงท่าทางรับบทด้วยเพื่อให้มีอารมณ์ร่วมกับการแสดง³⁵
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า การแสดงรับของตัวอื่นนั้นจะทำให้รู้ถึงอารมณ์ของช่วงต่อไปที่ต้องแสดง³⁶
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ ให้ความเห็นว่า การรับบทของตัวอื่นนั้น จะทำให้ตัวนทกดูน่าสงสารมากขึ้น³⁷

³⁵ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

³⁶ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

³⁷ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษวิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า การรับบทของตัวอื่นก็เพื่อดำเนินเรื่องและอารมณ์ให้ต่อเนื่อง³⁸

5.1.2.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและกระฝีกปฏิบัติทำรำในเพลงกระบอกทองนี้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการแสดงท่าทางให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเพลงกระบอกทองที่มีบทเกี่ยวกับตัวนอนทุก
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงกระบอกทองได้
- ต้องสามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนอนทุกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนอนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติทำรำดังนี้

กระบวนท่ารำ

กระบวนท่านอนทุกในเพลงกระบอกทองนี้ ไม่มีกระบวนท่ารำเนื่องจากเป็นการแสดงกิริยาท่าทางประกอบบทเพลง แต่กิริยาท่าทางที่แสดงออกมานั้น ต้องแสดงให้เห็นถึงความเจ็บปวดจากการโดนกลั่นแกล้ง

- บทร้อง “เข้ากลุ่มมูมอสุรา” (ภาพที่ 78) ผู้แสดงจะต้องสะดุ้งตัวขึ้นเมื่อเทวดานางฟ้าเข้ามาจับตัวก็ขึ้นตัวเล็กน้อย จากนั้นก็ลุกขึ้นตั้งเข่าซ้ายขึ้นแล้วยกกันขึ้นนั่งทับสัน มือทั้งสองข้างกางออกพอประมาณเมื่อถูกเทวดานางฟ้าจับ โดยจะต้องกันศอกออกด้านข้าง หน้ามองทางซ้ายและขวาด้วยความเร็วเพราะตกใจ

- บทร้อง “ให้ล้างบาบาทันใด” (ภาพที่ 79) ผู้แสดงนั่งคุกเข่า ทำท่ามองที่เท้าเทวดา โดยโน้มตัวได้ด้านหน้านิดหน่อย มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ ก้มหน้ามองที่เท้าของเทวดา

- บทร้อง “บ้างเขกเขศาไม่ปราณี” (ภาพที่ 80) ผู้แสดงเอนตัวไปทางด้านซ้ายตามแรงดึงของเทวดา มือขวาจับที่ศีรษะตรงมือที่เทวดากำลังเขกศีรษะ ก้มหน้าลงหลบไม่ให้เทวดาเขกศีรษะ

³⁸ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลปินชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

- บทร้อง “บ้างทิ้งถอนเกศ” (ภาพที่ 81) ผู้แสดงต้องเอนตัวไปทางขวาตามแรงดึงของนางฟ้า และก้มตัวและศีรษะไปด้านหน้าเกือบ 45 องศา เพื่อหนีการถอมเส้นผมของนางฟ้า มือทั้งสองข้างจับที่ศีรษะด้านข้างเหนือโอบุบริเวณที่นางฟ้าดึง หุบศอกทั้งสองข้างลง

- บทร้อง “ผลัดไธ” (ภาพที่ 82) ผู้แสดงโน้มตัวไปด้านหน้า 45 องศา อกตัวเล็กน้อย มือทั้งสองข้างวางไปด้านหน้าห่างกันประมาณหนึ่งช่วงตัวตั้งฉากกับพื้น ศีรษะขนานกับลำตัวไม่ต้องก้ม

- บทร้อง “อุดกระชาก” (ภาพที่ 83) ผู้แสดงตั้งตัวตรง กางแขนออกพอสมควรให้เทวดานางฟ้าจับแขนได้ แล้วตั้งขาซ้ายขึ้นพร้อมกับยกตัวขึ้นวางเท้าเก็บไปทางซ้ายหันมองไปซ้ายที่เทวดานางฟ้าแล้วยกเท้าซ้ายวางลงเหลื่อม จากนั้นยกเท้าขวาวางลงเก็บไปทางขวาหันหน้ามองทางขวาที่เทวดานางฟ้า จากนั้นก็โย้ตัวทางซ้าย ทางขวา และจึงล้มลงนั่งเพราะถูกเหยียง

- บทร้อง “ล้มคว่ำขมาไป” (ภาพที่ 84) ผู้แสดงล้มตัวลงไปนั่งทางด้านซ้ายของเวที นั่งพับเพียบทางซ้ายด้านหลัง ขาทั้งสองข้างเหยียดยาวไปพอสมควร มือทั้งสองข้างวางไปด้านหน้าเฉียงทางซ้ายตั้งฉากกับพื้น ก้มศีรษะเล็กน้อย

อารมณ์

อารมณ์ในเพลงกระบอกทอง ตัวนอนทุกต้องแสดงอารมณ์ที่ตกใจเมื่อถูกเทวดานางฟ้าเข้ามารุมล้อมและอุดกระชากไปทางซ้ายที่ขวาที่ และก็เปลี่ยนเป็นอารมณ์แสดงถึงความเจ็บปวดที่ถูกถอนเส้นผม โดยสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- บทร้อง “เข้ากลุ่มรุมล้อมสุธา” (ภาพที่ 78) เป็นช่วงอารมณ์ที่ตกใจ เพราะเทวดานางฟ้าเข้ามารุมจับ ผู้แสดงจะต้องแสดงออกโดยการสะดุ้งตัวขึ้นเมื่อถูกเข้ารุมจับ และหันหน้ามองซ้ายมองขวาที่แขนตนเองและที่เทวดานางฟ้า ขมวดคิ้วทั้งสองข้างเข้าหากัน

- บทร้อง “บ้างทิ้งถอนเกศ” (ภาพที่ 81) ในเนื้อร้องท่อนนี้ผู้แสดงต้องแสดงอารมณ์ที่รู้สึกเจ็บศีรษะ การที่จะแสดงออกให้เห็นอารมณ์เจ็บนั้น ผู้แสดงจะต้องสะดุ้งตัวเพื่อให้เห็นว่ารู้สึกเจ็บศีรษะเมื่อถูกถอนเส้นผมและก้มหน้าลงหลับตา

5.2.2.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

กระบวนการท่ารำในขณะนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกระบวนการท่ารำ ผู้วิจัยพบว่า ไม่มีกระบวนการท่ามีเพียงการแสดงกิริยาท่าทางในการรับกับบทร้องของเพลงและรับกับท่าทางของ เทวดานางฟ้า ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 8 กิริยาท่าทาง (เพลงกระบอทอง)

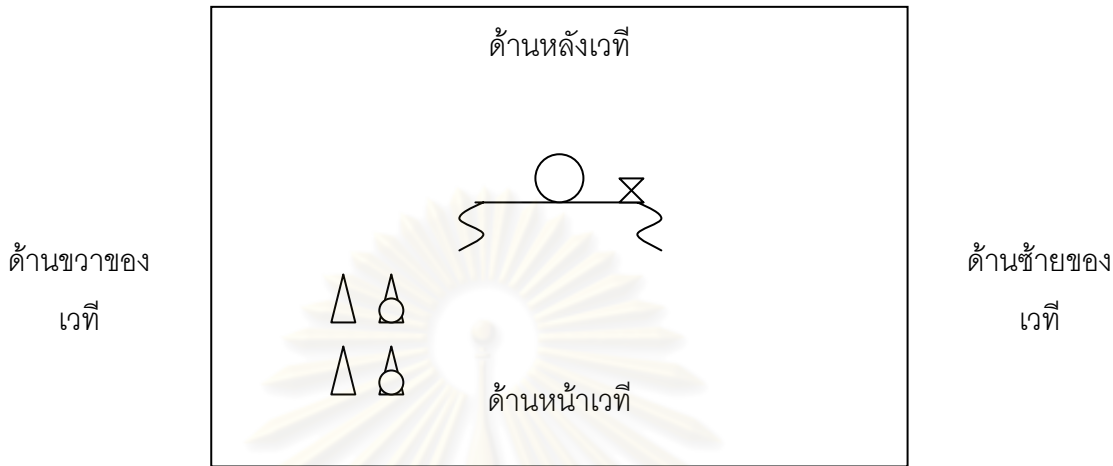
ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	78	กางแขน, ตั้งเข่าซ้าย, มองทางซ้ายและขวา
2	79	นั่งคุกเข่า
3	80	มือขวาจับศีรษะ
4	81	มือทั้งสองข้างจับที่ศีรษะ
5	82	นั่งคุกเข่า
6	83	ย่อเหลี่ยม, กางแขน
7	84,85	นั่งพับเพียบ, เท้าแขน, ก้มหน้า

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

	หมายถึง	ตัวนนทุก
	หมายถึง	เทวดา
	หมายถึง	นางฟ้า
	หมายถึง	ชั้นน้ำล้างเท้า
	หมายถึง	เตียง

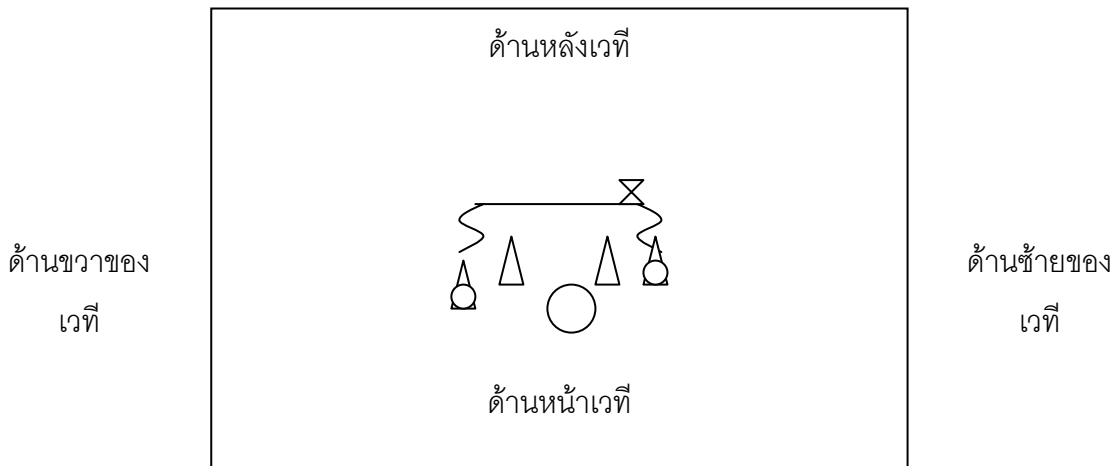
แผนผังที่ 5 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงกระบอกลอง)
(ภาพที่ 75, 76, 77)

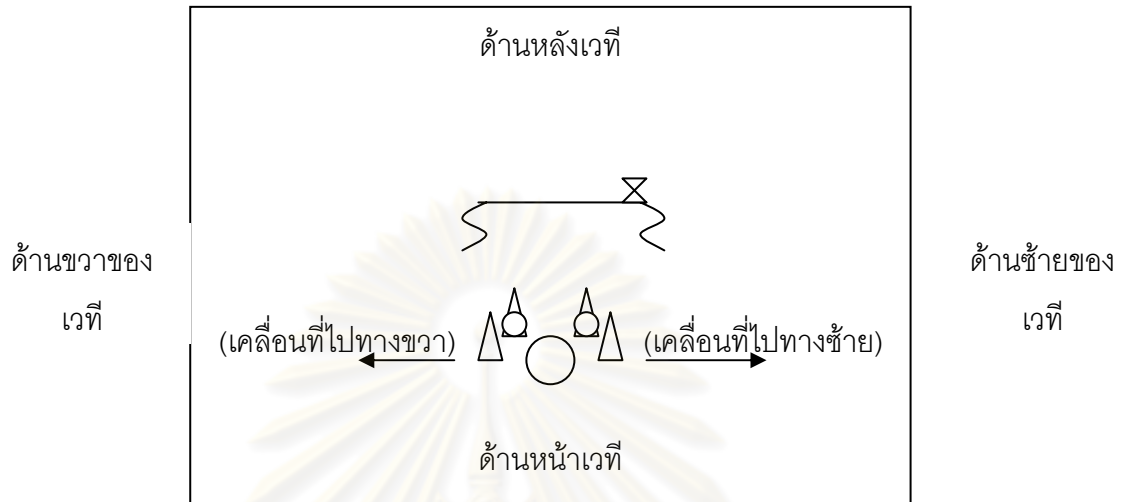
แผนผังที่ 6 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงกระบอกลอง)
(ภาพที่ 78)

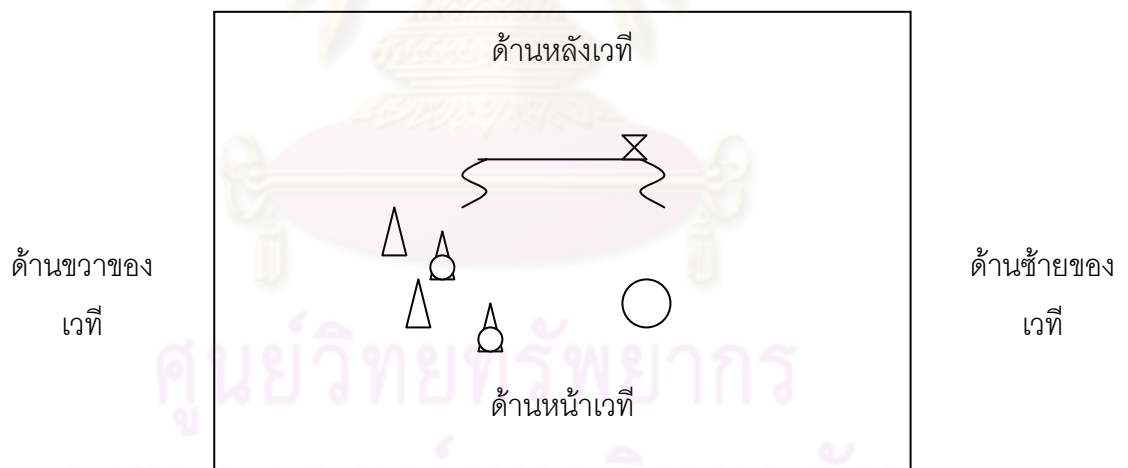
แผนผังที่ 7 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงกระบอกลอง)
(ภาพที่ 79,80,81,82)

แผนผังที่ 8 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงกระบอกทอง)
(ภาพที่ 83)

แผนผังที่ 9 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงกระบอกทอง)
(ภาพที่ 84,85)

5.1.3 กระทบท่ารำเพลงเร็ว กระทบท่าล้างเท้าของตัวนทกในช่วงนี้ เป็นการทำหน้าที่ยกของนทกและกัณฐกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้งด้วยวิธีต่าง ๆ เช่นเขกศีรษะบ้าง ถอนเส้นผมบ้าง จนทำให้นทกเกิดความเจ็บปวด

ซึ่งกระทบท่าในการล้างเท้านี้ นทกจะต้องแสดงท่าทางในการล้างเท้าให้แก่เทวดานางฟ้า และยังต้องแสดงท่าทางความเจ็บปวดเมื่อถูกเทวดานางฟ้าแกล้งในท่าทางต่าง ๆ

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่เทวดานางฟ้าเหวี่ยงนทกให้ล้มลงแล้วนั้นก็พลัดกันเข้าไปให้นทกล้างเท้า โดยเทวดาจะเข้าไปให้นทกล้างเท้าก่อนพอนนทก้มลงล้างเท้า เทวดาก็จะจับศีรษะแล้วเขกศีรษะนทกแล้วก็ออกไป จากนั้นนางฟ้าก็เข้าไปให้นทกล้างเท้าแต่พอนนทก้มลงล้างเท้าให้ นางฟ้าก็เขกศีรษะของนทกอีกแล้วก็ออกไป ต่อมาเทวดาแล้วนางฟ้าเข้าไปให้นทกล้างเท้าอีก พอนนทกเงยหน้ามอง เทวดานางฟ้าก็จิกผมแล้วถอนเส้นผมแล้วก็ออกไป

กระทบท่าล้างเท้าเทวดานางฟ้า

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="454 1727 703 1771">ภาพที่ 86 (ท่ามอง)</p>	<p data-bbox="938 1458 1023 1547">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1234 1390 1447">นทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ด้านล่าง หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1532 1390 1621">เทวดานางฟ้า – ชวนกันให้นทกล้างเท้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="432 801 719 853">ภาพที่ 87 (ท่าล้างเท้า)</p>	<p data-bbox="935 562 1026 658">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 353 1401 629">นนทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือขวาถือขันทำท่าเทน้ำล้างเท้าเทวดา มือซ้ายทำท่าอุที่เท้าเทวดา หน้ามองที่เท้าเทวดา</p> <p data-bbox="1098 712 1337 808">เทวดา – ยกเท้าซ้ายให้นนทกล้าง</p>
 <p data-bbox="384 1317 767 1368">ภาพที่ 88 (ท่าจับศิวระมือซ้าย)</p>	<p data-bbox="935 1077 1026 1173">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 891 1401 1048">นนทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือขวาถือขันมือซ้ายจับที่ศิวระ ก้มศิวระลง</p> <p data-bbox="1098 1131 1385 1227">เทวดา – เขกที่ศิวระนนทกแล้วออกไป</p>
 <p data-bbox="432 1834 719 1886">ภาพที่ 89 (ท่าล้างเท้า)</p>	<p data-bbox="935 1592 1026 1688">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1384 1401 1720">นนทก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือขวาถือขันทำท่าเทน้ำล้างเท้านางฟ้า มือซ้ายทำท่าอุที่เท้านางฟ้า เงยหน้าขึ้นมองหน้านางฟ้า</p> <p data-bbox="1098 1803 1385 1899">นางฟ้า – ยกเท้าซ้ายให้นนทกล้าง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="391 846 767 891">ภาพที่ 90 (ท่าจับศีรษะมือขวา)</p>	<p data-bbox="938 577 1023 611">ทำนอง</p> <p data-bbox="938 636 1023 669">เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 353 1390 568">นนทุก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือซ้ายถือขัน มือขวาจับที่ศีรษะ ก้มศีรษะลง</p> <p data-bbox="1098 645 1385 748">นางฟ้า – เขกที่ศีรษะนนทุกแล้วออกไป</p>
 <p data-bbox="454 1402 703 1447">ภาพที่ 91 (ท่ามอง)</p>	<p data-bbox="938 1135 1023 1169">ทำนอง</p> <p data-bbox="938 1193 1023 1227">เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 911 1390 1126">นนทุก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือขวาถือขันมือซ้ายวางที่หน้าขา หน้ามองสูงซ้ายและขวา</p> <p data-bbox="1098 1202 1385 1305">เทวดานางฟ้า – ยกเท้าให้นนทุกล้าง</p>
 <p data-bbox="391 1957 767 2002">ภาพที่ 92 (ท่าจับศีรษะมือซ้าย)</p>	<p data-bbox="938 1693 1023 1727">ทำนอง</p> <p data-bbox="938 1751 1023 1785">เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1469 1390 1626">นนทุก – นั่งคุกเข่าอยู่กับพื้น มือซ้ายถือขันมือขวาจับที่ศีรษะ ก้มศีรษะลง</p> <p data-bbox="1098 1702 1385 1805">เทวดานางฟ้า – รุมถอนเส้นผมนนทุกแล้วออกไป</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนทุกในการล้างเท้าให้กับเทวดนางฟ้า จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่าลักษณะท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน มีกระบวนการที่เหมือนกัน เพราะเป็นการแสดงร่วมกับตัวแสดงตัวอื่น ๆ ที่ต้องมีการนัดกันระหว่างผู้แสดง ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า ในช่วงนี้จะเป็นการนัดคิวการแสดงว่าใครจะเข้าก่อนเข้าหลัง หรือเข้าทางไหน เล่นยังไง³⁹

- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า จะเป็นการนัดกันว่าจะเล่นแบบไหนใครเล่นบ้าง เล่นอะไร เช่น เดินหนีคนทุกกลานตาม หรือการเปลี่ยนขาให้ล้าง เป็นต้น⁴⁰

- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า วิธีแสดงไม่มีอะไรมาก แต่จะเป็นการนัดดูเล่นกันเสียมากกว่า⁴¹

- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า เป็นการนัดว่าจะเข้าแกลังนทุกยังงัยบ้าง⁴²

5.1.3.1 เทคนิคในการแสดง

กระบวนการท่ารำ

กระบวนการทำนทุกในการล้างเท้าให้เทวดนางฟ้านี้ ไม่มีกระบวนการท่ารำเนื่องจากเป็นการแสดงกิริยาท่าทาง แต่กิริยาท่าทางที่แสดงออกมานั้นก็ต้องมีความสัมพันธ์กับตัวแสดงร่วม เช่น

³⁹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁴⁰ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁴¹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁴² สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ในชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

- ภาพที่ 86 “ท่ามอง” ในท่านี้เทวดานางฟ้าจะคุกกัน ตัวบนทุกก็จะนั่งคุกเข่า ลำตัวตั้งตรง มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองที่เทวดานางฟ้าในลักษณะลักคอทางซ้าย กดไหล่ซ้ายก้มตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย แล้วดึงตัวกลับมาตั้งตรง จากนั้นก็มองไปที่เทวดานางฟ้าในลักษณะลักคอทางขวา เอนตัวไปด้านหลังเล็กน้อย

- ภาพที่ 87 “ท่าล้างเท้า” เมื่อเทวดาเดินเข้ามายกเท้าให้ล้าง นนทุกต้องสะดุ้งตัวขึ้นแล้วรีบหันไปทางซ้ายเพื่อหยิบขันตักน้ำมาล้างเท้าเทวดา โดยก้มตัวไปด้านหน้าทางขวา 45 องศา มือขวาทำท่าค่อย ๆ เทน้ำลงที่เท้าของเทวดา มือซ้ายลูบที่เท้าของเทวดาในลักษณะถูลงด้านล่าง หน้าก้มมองที่เท้าเทวดา

- ภาพที่ 88 “ท่าจับศีรษะมือซ้าย” ในท่านี้นนทุกจะถูกเทวดาเชกศีรษะ ผู้แสดงจะต้องก้มตัวไปด้านหน้าแล้วเอนตัวไปทางขวา ก้มศีรษะลงเพื่อเวลาที่ถูเชกศีรษะคนดูจะได้เห็น มือซ้ายยกขึ้นแล้วแตะไปที่ศีรษะในลักษณะเปิดปลายนิ้วขึ้น

- ภาพที่ 89 “ท่าล้างเท้า” เมื่อนางฟ้ายกเท้าให้ล้าง นนทุกรีบหันไปทางซ้ายเพื่อตักน้ำมาล้างเท้านางฟ้า โดยก้มตัวไปด้านหน้าทางขวา 45 องศา มือขวาทำท่าค่อย ๆ เทน้ำลงที่เท้าของเทวดา มือซ้ายลูบที่เท้าของเทวดาในลักษณะถูลงด้านล่าง หน้าเงยขึ้นมองมือของนางฟ้าที่ซัดลงมา

- ภาพที่ 90 “ท่าจับศีรษะมือขวา” ท่านี้นนทุกจะถูกนางฟ้าเชกศีรษะ ผู้แสดงจะต้องก้มตัวไปด้านหน้าแล้วเอนตัวไปทางซ้าย ก้มศีรษะลงเฉียงข้างเพื่อทำให้เหมือนว่าจะดึงศีรษะหลบ มือขวายกขึ้นแล้วแตะไปที่ศีรษะในลักษณะกดปลายมือลงเพื่อทำให้เหมือนจะปิดมือนางฟ้าออกไป

- ภาพที่ 91 “ท่ามอง” เมื่อเทวดาและนางฟ้าเข้ามาให้ล้างเท้าพร้อมกันให้ล้างเท้า ผู้แสดงจะตกสะดุ้งตัวขึ้นตกใจแล้วค่อย ๆ หันหน้ามองไปทางขวาที่หน้าของนางฟ้า จากนั้นกดไหล่หันมาทางซ้ายอย่างช้า ๆ เงยหน้าขึ้นมองหน้าเทวดาแล้วสะดุ้งตัวไปทางด้านหลัง

- ภาพที่ 92 “ท่าจับศีรษะมือซ้าย” ท่านี้นนทุกจะถูกเทวดานางฟ้าถอนเส้นผม ผู้แสดงตั้งลำตัวตรง ก้มศีรษะลงไปด้านหน้าเพื่อให้เห็นว่าถูดึงเส้นผมบนศีรษะ มือซ้ายยกขึ้นแล้วแตะไปที่ศีรษะในลักษณะกดปลายมือลงเพื่อแสดงให้เห็นว่าจับศีรษะ

อารมณ์

ในการแสดงอารมณ์ช่วงนี้ จะต้องแสดงความกลัวออกมาเพราะกลัวว่าจะถูกเทวดาทำร้าย และอารมณ์ที่แสดงถึงความเจ็บปวดเพราะต้องถูกกลั่นแกล้ง โดยอารมณ์ทั้ง 2 อารมณ์นี้ จะต้องแสดงออกมาในช่วงดังต่อไปนี้

- อารมณ์กลัว (ภาพที่ 86, 87, 91) ในช่วงนี้ตัวนทกจะมีอารมณ์ที่หวาดกลัว โดยจะต้องแสดงออกมาเมื่อเทวดาหรือนางฟ้าเข้ามาหาเพื่อให้ล้างเท้าเพราะกลัวว่าเมื่อเทวดาหรือนางฟ้าเข้ามาให้ล้างเท้าแล้วก็จะเชกศิระะบ้าง ถอนเส้นผมบ้าง หรือบางครั้งทุบตีบ้าง โดยอาการที่แสดงออกมานั้นมือและตัวนทกจะต้องมีอาการสั่นหรือก้มหน้ามองพื้นไม่กล้าเงยหน้าขึ้นเมื่อจะล้างเท้าให้เทวดานางฟ้า

- อารมณ์เจ็บปวด (ภาพที่ 88, 90, 92) อารมณ์ในช่วงนี้จะเป็นอารมณ์ที่เจ็บปวดศิระะ เพราะถูกเชกศิระะ ถอนเส้นผม หรือเมื่อถูกทุบตี โดยวิธีที่จะแสดงให้เห็นถึงความเจ็บปวดนั้นก็จะมีอาการจับหรือลูบที่ศิระะเมื่อถูกเชกศิระะหรือถอนเส้นผม การแสดงความเจ็บปวดออกทางใบหน้าก็ต้องแสดงใบหน้าที่ยังบอกถึงความเจ็บปวด เช่น ทำคิ้วขมวดเข้าหากัน การก้มหน้าแล้วส่ายหน้าไปมา ซึ่งกิริยาเหล่านี้จะช่วยให้การแสดงท่าทางสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5.1.3.2 วิเคราะห์กระบวนการทำรำ

จากการศึกษากระบวนการล้างเท้าของตัวนทกให้แก่เทวดานางฟ้า ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการทำรำ เป็นการแสดงกิริยาท่าทางประกอบเพลงโดยที่นทกจะต้องแสดงกิริยาท่าทางร่วมกับเทวดานางฟ้าเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กัน กิริยาท่าทางในช่วงนี้จะเป็นกระบวนการที่นทกถูกกลั่นแกล้ง นทกจะต้องแสดงกิริยาท่าทางที่สื่อถึงความเจ็บปวดจากการถูกกลั่นแกล้งออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางท่าทาง เช่น การเอามือลูบที่ศิระะเมื่อถูกถอนเส้นผมหรือถูกเชกศิระะ การใช้มือจับตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเมื่อถูกทุบตี หรือการแสดงออกทางสีหน้าเพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงความเจ็บปวด เช่น การขมวดคิ้ว การร้องไห้ เป็นต้น

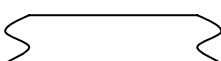
1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 9 กิริยาท่าทาง (เพลงเร็ว)

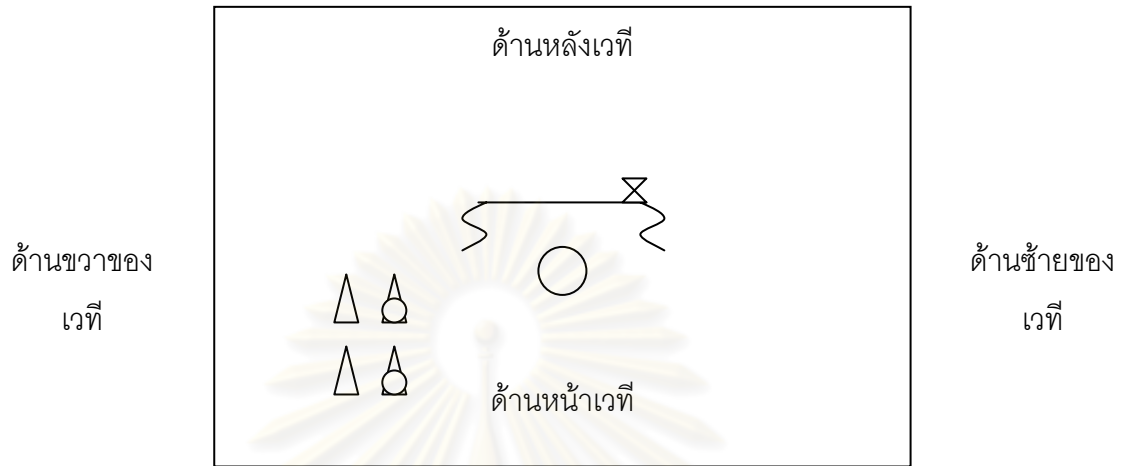
ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	86	นั่งคุกเข่า
2	87	นั่งคุกเข่า, ก้มหน้า, ทางล้างเท้า
3	88	นั่งคุกเข่า, ก้มหน้า, มือซ้ายจับศีรษะ
4	89	นั่งคุกเข่า, เงยหน้ามอง, ทางล้างเท้า
5	90	นั่งคุกเข่า, ก้มหน้า, มือขวาจับศีรษะ
6	91	นั่งคุกเข่า, เงยหน้ามอง
7	92	นั่งคุกเข่า, ก้มหน้า, มือซ้ายจับศีรษะ

2) พื้นทีและทิศทางการรำ

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

	หมายถึง	ตัวนนทุก
	หมายถึง	เทวดา
	หมายถึง	นางฟ้า
	หมายถึง	ชั้นน้ำล้างเท้า
	หมายถึง	เตียง

แผนผังที่ 10 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 86)

แผนผังที่ 11 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 87, 88)

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนผังที่ 12 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 89,90)

แผนผังที่ 13 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 91, 92)

5.1.4 กระบวนท่ารำเพลงท้ายรั้วปลุกต้นไม้ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่จังหวะกระชับ ใช้ประกอบการแสดงในช่วงที่มีความตื่นเต้น และอารมณ์ตลกใจของตัวละครในระยะเวลาสั้น ๆ โดยการแสดง โขน ชูต นารายณ์ปราบหนทุก จะใช้ในช่วงที่ถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้งและกั่มลงมองดูศึระะตนเองในอ่างน้ำ แล้วเกิดความตกใจที่เห็นศึระะล้านไม่มีผม

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่ถูกเทวดานางฟ้าออกไปแล้ว หนทุกก็จะเอาขันน้ำไปวางที่อ่างแล้วกั่มลงดูเงาตนเองในอ่างน้ำ

กระบวนท่ารำเพลงท้ายรั้วปลุกต้นไม้

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="432 1368 746 1413">ภาพที่ 93 (เทวดานางฟ้า)</p>	<p data-bbox="930 1104 1069 1193">เพลงท้ายรั้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1121 880 1374 1272">นั่งพับเพียบ มือขวา วางที่เข้าขวา มือซ้าย ยกขึ้นตั้งนิ้วชี้แต่อยู่ใน ลักษณะนอนมือ จากนั้นก็เดินมือออก ด้านข้าง หน้ามอง ทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="496 1921 683 1966">ภาพที่ 94 (ไป)</p>	<p data-bbox="930 1664 1069 1753">เพลงท้ายรั้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1121 1440 1374 1709">นั่งพับเพียบ มือซ้าย วางที่เข้าซ้าย มือขวา ยกขึ้นจับเข้าหาตัวแล้ว คลายจับออกด้านข้าง หน้ามองทางขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="539 846 657 891">ภาพที่ 95</p>	<p data-bbox="935 577 1070 674">เพลงทำยริ้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1118 353 1378 568">ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวา ถือขันน้ำ มือซ้ายจับที่ หน้าขาซ้าย หน้ามอง ต่ำทางขวา</p>
 <p data-bbox="539 1404 657 1449">ภาพที่ 96</p>	<p data-bbox="935 1135 1070 1232">เพลงทำยริ้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1118 911 1378 1240">ค่อย ๆ เดินเซถอย หลังมานั่งที่เตียงห้อย ขาทั้งสองข้าง มือซ้าย จับที่ชายพก มือขวา วางขันน้ำลงในอ่างน้ำ หน้ามองต่ำ</p>
 <p data-bbox="539 1955 657 2000">ภาพที่ 97</p>	<p data-bbox="935 1693 1070 1789">เพลงทำยริ้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1118 1469 1378 1621">มือซ้ายจับที่ไหล่ซ้าย มือขวาวางบนเข่าขวา หน้ามองต่ำ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="539 846 663 891">ภาพที่ 98</p>	<p data-bbox="938 577 1075 674">เพลงทำยรวัว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1129 353 1382 568">มือขวาจับลูกที่ศีรษะ มือซ้ายวางบนเข่าซ้าย ก้มศีรษะลง หน้ามอง ต่ำ</p>
 <p data-bbox="539 1404 663 1449">ภาพที่ 99</p>	<p data-bbox="938 1135 1075 1232">เพลงทำยรวัว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1129 911 1382 1126">หันทางซ้าย หน้าเฉียง ทางซ้าย มือทั้งสอง ข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ หน้าก้มมองลงในอ่าง</p>
 <p data-bbox="539 1960 663 2004">ภาพที่ 100</p>	<p data-bbox="938 1693 1075 1789">เพลงทำยรวัว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1129 1469 1382 1742">หน้าเฉียงทางซ้าย นั่ง ชันเข่าทั้งสองข้างขึ้น มือทั้งสองข้างเท้าลง กับพื้น หน้ามองที่อ่าง น้ำ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="528 846 667 891">ภาพที่ 101</p>	เพลงทำยรัว ปลุกต้นไม้	หน้าเสี้ยวทางขวา ย่อ เหลียม มือทั้งสอง ข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ หน้าก้มมองลงในอ่าง
 <p data-bbox="528 1346 667 1391">ภาพที่ 102</p>	เพลงทำยรัว ปลุกต้นไม้	หน้าเสี้ยวทางขวา ย่อ เหลียม มือทั้งสอง ข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ หน้าหันทางขวา ตา มองลงในอ่าง
 <p data-bbox="528 1899 667 1944">ภาพที่ 103</p>	เพลงทำยรัว ปลุกต้นไม้	หน้าเสี้ยวทางขวา ย่อ เหลียม มือทั้งสอง ข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ หน้าหันทางซ้าย ตา มองลงในอ่าง

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="491 846 703 891">ภาพที่ 104 (ผม)</p>	<p data-bbox="935 577 1070 674">เพลงทำยริ้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1121 353 1378 568">หน้าเสี้ยวทางขวา ย่อ เหลี่ยม มือทั้งสอง ข้างจับที่ศีรษะ หน้า ก้มลง</p>
 <p data-bbox="459 1400 735 1444">ภาพที่ 105 (หายหมด)</p>	<p data-bbox="935 1135 1070 1232">เพลงทำยริ้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1121 911 1378 1182">หน้าเสี้ยวทางซ้าย ย่อ เหลี่ยม มือทั้งสอง ข้างจับคว่ำแล้วหงาย มือแบ งอศอก หน้า มองทางขวา</p>
 <p data-bbox="528 1957 667 2002">ภาพที่ 106</p>	<p data-bbox="935 1693 1070 1789">เพลงทำยริ้ว ปลุกต้นไม้</p>	<p data-bbox="1121 1469 1378 1861">หน้าเสี้ยวทางซ้าย ย่อ เหลี่ยม มือขวาตั้งวง ยักษ์ มือซ้ายยกขึ้นชี้ นิ้วไปทางซ้ายพร้อม กับยกเท้าซ้ายขึ้นแล้ว กระเียบลง หน้ามอง ทางซ้าย</p>

จากการศึกษากระบวนการทำรำนทุกในช่วงนี้ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะโครงสร้างทำรำของอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน เหมือนกันทุกกระบวนการ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ให้ความเห็นว่า กระบวนทำรำเพลงทำยรำปลูก ต้นไม้นี้ เป็นกระบวนการที่ทุกคนจะแสดงความตกใจเมื่อเห็นเงาของศีรษะตนเองในอ่างน้ำ ซึ่งเป็นทำรำที่ครูทองเริ่มทำได้สวยงามมาก⁴³

- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า กระบวนทำรำเพลงทำยรำปลูก ต้นไม้นี้ ทุกคนจะต้องแสดงอาการตื่นตกใจที่เห็นศีรษะตนเองล้วนไม่มีผม ครูทองเริ่มแสดงท่าทาง ช่วงนี้ได้สมบทบาทและเข้ากับอารมณ์ของเพลงเป็นอย่างดี⁴⁴

- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า กระบวนทำรำเพลงทำยรำปลูก ต้นไม้นี้ ครูทองเริ่มได้กล่าวเมื่อครั้งต่อทำรำให้ว่า จะต้องแสดงถึงความตกใจออกมาให้เห็นเด่นชัด โดยให้นึกว่าถ้าตนรู้ว่าหัวล้านจะรู้สึกอย่างไร และครูทองเริ่มได้แสดงท่าที่ตกใจเมื่อได้เห็นศีรษะตนเองไม่มีผมให้ดู⁴⁵

- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า กระบวนทำรำเพลงทำยรำปลูก ต้นไม้นี้ เมื่อครั้งที่ต่อทำรำจากครูทองเริ่มนั้น ครูทองเริ่มให้นึกถึงอารมณ์ของตัวละครและเอาอารมณ์นั้นมาไว้ในตัวเองแล้วจะถ่ายทอดทำรำออกมาได้สวยงามและเหมาะสมกับบท⁴⁶

⁴³ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁴⁴ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁴⁵ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁴⁶ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

5.1.4.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในเพลงทำยรวปลูกต้นไม้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับบทและอารมณ์ของตัวนั้นทุก

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ที่รับบทนั้นทุกคนจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนั้นออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนั้นทุกคนในเพลงทำยรวปลูกต้นไม้ออกมาให้สวยงามนั้น จากการศึกษและสังเกตจากครูผู้ถ่ายทอด ผู้วิจัยพบว่าผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนท่ารำออกมาในลักษณะท่าที่บอกให้เป็นถึงความตกใจและความโกรธจากการถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งการจะทำท่ารำให้สวยงามนั้นผู้แสดงจะต้องฝึกเทคนิคดังต่อไปนี้

- (ภาพที่ 99) ในกระบวนท่านี้ผู้แสดงจะต้องนั่งคุกเข่าซ้าย หันหน้าเฉียงทางซ้ายด้านหลังตั้งตรง โนมตัวไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ หน้าก้มมองลงในอ่างแล้วชะโงกหน้าลงไปมองเงาศีรษะใกล้

- (ภาพที่ 100) ผู้แสดงสะดุ้งตัวขึ้นไปทางด้านหลังลงจากเตียง แล้วนั่งลงกับพื้น หันหน้าเฉียงทางซ้าย ตั้งตัวตรงเฉียงไปทางด้านหลังเล็กน้อย มือทั้งสองข้างเท้าไปด้านหลังขาทั้งสองข้างชันเข้าขึ้นพอประมาณ โดยเหยียดเท้าซ้ายไปด้านหน้า แล้ววางเท้าขวาต่ำกว่าเท้าซ้าย หน้ามองที่อ่างน้ำ

- (ภาพที่ 101) ผู้แสดงลุกขึ้นแล้ววิ่งไปที่อ่างน้ำ หันหน้าเฉียงทางขวา แล้วก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียด โดยลักษณะย่อเหยียด ตั้งตัวตรง แล้วเอนไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ ก้มศีรษะลงให้มากที่สุด แล้วเหลือกตาขึ้นมองไปที่อ่างน้ำให้เห็นเงาของศีรษะ

- (ภาพที่ 102) ผู้แสดงย่อเหยียด หันหน้าเฉียงทางขวา ตั้งตัวตรง แล้วเอนไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ ก้มศีรษะลงเอียงหูซ้ายเข้าหาอ่างน้ำ แล้วมองไปทางซ้ายที่อ่างน้ำโดยใช้หางตามองให้เห็นเงาของศีรษะ

- (ภาพที่ 103) ผู้แสดงย่อเหลี่ยม หันหน้าเฉียงทางขวา ตั้งตัวตรง แล้วเอนไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจับที่ขอบอ่างน้ำ ก้มศีรษะลงเฉียงหูขวาเข้าหาอ่างน้ำ แล้วมองไปทางขวาที่อ่างน้ำโดยใช้หางตามองให้เห็นเงาของศีรษะ

- (ภาพที่ 104) ผู้แสดงวิ่งมาหน้าเวที หันหน้าเฉียงทางขวา แล้วก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม โดยลักษณะย่อเหลี่ยม ตั้งตัวตรง แล้วเอนไปด้านหน้าเล็กน้อย มือทั้งสองข้างจับที่ศีรษะ โดยก้มศีรษะลงเล็กน้อย

- (ภาพที่ 105) ผู้แสดงหันหน้าเฉียงทางขวา ย่อเหลี่ยม มือทั้งสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายมือแบ งอศอก พร้อมกับสะบัดปลายมือ หน้ามองทางขวา

- (ภาพที่) ผู้แสดงหันหน้าเฉียงทางขวา ย่อเหลี่ยม มือขวาตั้งวงยักษ์ มือซ้ายยกขึ้นขึ้นนิ้วไปทางซ้าย พร้อมกับสะบัดใบหน้าไปทางซ้ายและยกเท้าซ้ายขึ้นแล้วกระแทบลงกับพื้น

อารมณ์

การแสดงอารมณ์ช่วงนี้ จะต้องแสดงอารมณ์และความรู้สึกที่ตกใจพร้อมกับความโกรธจากการถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์ตกใจ (ภาพที่ 100, 101, 102, 103) ผู้แสดงจะแสดงอารมณ์ตกใจออกมาทางใบหน้าโดยการทำตาโต พร้อมกับก้มหน้าลงมองในอ่างน้ำโดยหันไปมาทั้งทางซ้ายและทางขวาด้วยความเร็ว

- อารมณ์โกรธ (ภาพที่ 106) ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์โกรธออกมาด้วยการกระแทบพื้น ขึ้นนิ้ว พร้อมกับหน้าตาที่ต้องทำตาให้โตเพื่อแสดงให้เห็นว่าโกรธแค้น

5.1.4.2 วิเคราะห์กระบวนการทำรำ

จากการศึกษากระบวนการทำรำเพลงทำขวัญปลุกต้นไม้ของตัวนทกในช่วงนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการทำรำว่า เป็นการแสดงการรำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทางประกอบเพลงที่นทกจะต้องแสดงออก เพื่อสื่อถึงความตกใจและโกรธจากการถูกกลั่นแกล้ง

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแยกกระบวนการทำรำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทาง ได้ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 10 กิริยาท่าทาง (เพลงทำยรวัวปลูกต้นไม้)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	93	ท่ากวาดมือ
2	95	ท่ามือขวาจับขัน
3	97	ท่าจับไหล่
4	98	ท่าจับศีรษะ
5	99, 101, 102, 103	ท่าชะโงกมองเงา
6	100	ท่านั่งชันเข่า
7	104	ท่าจับศีรษะสองมือ
8	105	ท่าแบมือ
9	106	ท่าขึ้นนิ้ว

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบทและการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าในการแสดงช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทประกอบเพลงอยู่ทั้งหมด 9 ท่า

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

ในเพลงร่ายนี้ มีการใช้พื้นที่และทิศทางการรำเพลงลักษณะเดียว เพราะตัวนนทุกไม่มีการเคลื่อนที่ไปในทิศทางอื่น ดังแผนผังต่อไปนี้

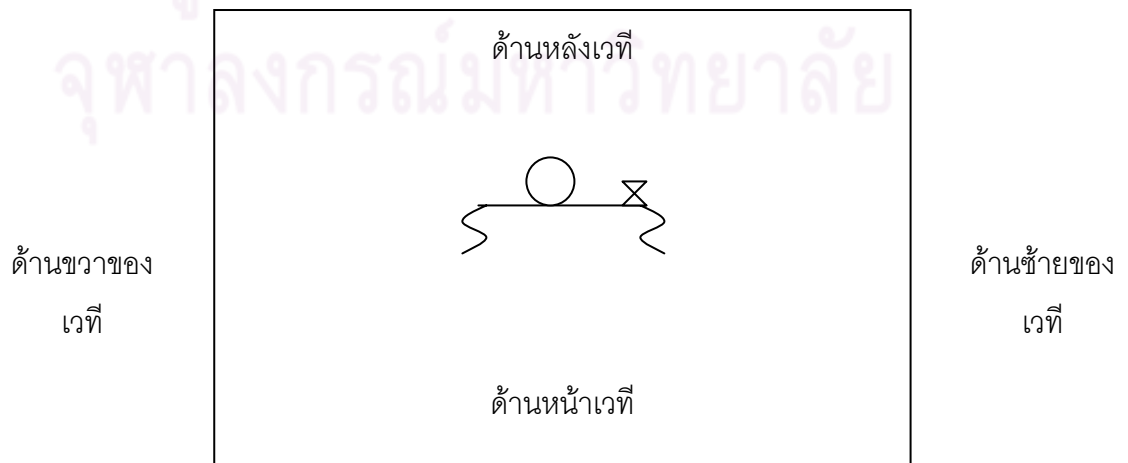
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

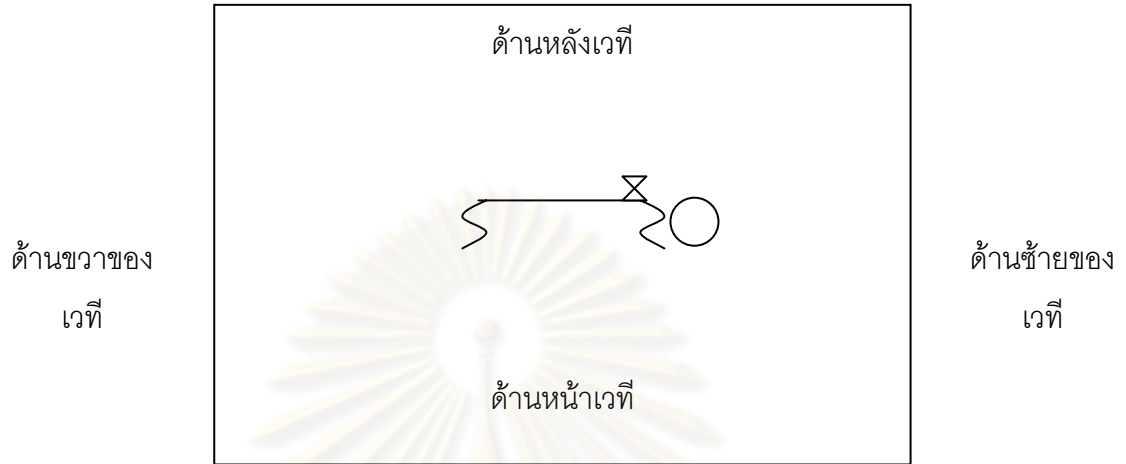
แผนผังที่ 14 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงทำยรวัวปลูกต้นไม้)
(ภาพที่ 93 – 95, 100, 104 – 106)

แผนผังที่ 15 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงทำยรวัวปลูกต้นไม้)
(ภาพที่ 96 – 99)

แผนผังที่ 16 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงทำยรวัวปลุกต้นไม้)
(ภาพที่ 101 – 103)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 790 660 831">ภาพที่ 109</p>	<p data-bbox="948 595 1027 636">บัดนั้น</p>	<p data-bbox="1102 353 1378 568">สะดุ้งตัวขึ้นกดไหล่ขวา ระทบกันลง กล่อมหน้า ไปทางซ้าย เอียงหูขวา เปิดปลายคาง</p>
 <p data-bbox="507 1346 660 1386">ภาพที่ 110</p>	<p data-bbox="927 1160 1048 1200">นนทุกผู้ใจ</p>	<p data-bbox="1102 909 1394 1240">มือซ้ายตั้งวงระดับกลาง แล้วจับเข้าอก มือขวา ตั้งวงยักษ์ หน้ามองตรง แล้วหันไปมองทางซ้าย เอียงหูขวา เปิดปลาย คาง</p>
 <p data-bbox="507 1901 660 1942">ภาพที่ 111</p>	<p data-bbox="927 1715 1048 1756">แกล้วยกล้า</p>	<p data-bbox="1102 1464 1394 1742">มือซ้ายจับที่อกระดับลิ้น ปี่ และโบกมือออกขึ้นตั้ง วงสูง มือขวาตั้งวงยักษ์ เอียงหูขวา เปิดปลาย คาง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 846 660 891">ภาพที่ 112</p>	<p data-bbox="938 636 1035 680">ถูกรังแก</p>	<p data-bbox="1102 412 1385 629">มือขวาฟาดนิ้วลงระดับ ปลายคาง หน้ามองตรง เปิดปลายคาง มือซ้าย ตั้งวงยักษ์</p>
 <p data-bbox="507 1400 660 1444">ภาพที่ 113</p>	<p data-bbox="900 1160 1075 1205">ทุกข์ทนทรมาน</p>	<p data-bbox="1102 909 1390 1189">มือทั้งสองข้างคว่ำไขว้ กันที่หน้าท้อง ให้มือขวา อยู่บน มือซ้ายอยู่ ด้านล่าง ก้มศีรษะลง มองทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="507 1953 660 1998">ภาพที่ 114</p>	<p data-bbox="938 1718 1035 1762">เพียงว่า</p>	<p data-bbox="1102 1464 1374 1632">มือทั้งสองข้างตบที่หน้า ขา ไบหน้ามองเฉียง ทางซ้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 902 659 947">ภาพที่ 115</p>	จะตื่น	มือทั้งสองข้างจับคว่ำ ระดับเอว แล้วหงายมือ คลายออกพร้อมเดาะ ปลายมือจนสุดแขน ไบหน้ามองเฉียงทางขวา
 <p data-bbox="512 1456 659 1500">ภาพที่ 116</p>	ตื่นใจ	มือซ้ายจับเข้าอกแล้ว ไบออกตั้งวงบน มือ ขวาดั้งวงยักษ์ ไบหน้า มองเฉียงทางขวาแล้ว เปลี่ยนมองเฉียงทางซ้าย

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในทุกในเพลงรำยี่ที่แสดงถึงความเจ็บปวดเพราะการถูกกลั่นแกล้ง จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่ามีกระบวนการทำรำที่แตกต่างกันอยู่ 3 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 11 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงร่าย บทร้อง “เพียงว่า”

อาจารย์	บทร้อง “เพียงว่า”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างจับหงายด้านหน้า
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือทั้งสองข้างตบเข่า
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือทั้งสองข้างตบเข่า
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	มือทั้งสองข้างตบเข่า

ในความแตกต่างของ 2 กระบวนการทำรำในบทร้องนี้ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า

- ในรูปแบบของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁴⁷ เป็นการเริ่มต้นกระบวนการทำรำที่เป็นทำรำเดียว แต่มีเนื้อร้องที่ต่างกัน เพื่อแสดงความหมายว่า “การทุกข์ทรมานเจียนตาย”
- ส่วนในรูปแบบอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁴⁸ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁴⁹ อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม⁵⁰ เป็นการแสดงกิริยาท่าทางแทนกระบวนการทำรำเพื่อสื่อความหมายในบทร้องนี้เท่านั้น เมื่อมีบทร้องต่อไปก็จะใช้กระบวนการทำรำทำใหม่

⁴⁷ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์,

1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁴⁸ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁴⁹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁵⁰ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ในชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

ตารางที่ 12 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงรำย บทร้อง “จะดีน”

อาจารย์	บทร้อง “จะดีน”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างจับหางยาด้านหน้าแล้วเดาะปลายมือ
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือทั้งสองข้างจับหางยาด้านหน้าแล้วเดาะปลายมือ
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	มือทั้งสองข้างจับหางยาด้านหน้าแล้วเดาะปลายมือ
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	มือทั้งสองข้างจับหางยาด้านหน้าแล้วเดาะปลายมือ

ในบทร้อง “จะดีน” นี้ กระบวนการทำรำของอาจารย์ทั้ง 4 ท่านนี้ มีกระบวนการทำรำที่เหมือนกัน

โดยกระบวนการทำรำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ เป็นกระบวนการทำรำที่ต่อเนื่องจากกระบวนการทำที่ผ่านมาจากเนื้อร้องก่อนหน้า

ส่วนกระบวนการทำรำของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ,

อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม เป็นกระบวนการทำรำที่เริ่มขึ้นใหม่ในบทร้องนี้ เพื่อสื่อความหมายว่า “การตาย”

ตารางที่ 13 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงรำย บทร้อง “สิ้นใจ”

อาจารย์	บทร้อง “สิ้นใจ”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างจับหางยาด้านหน้าแล้วเดาะปลายมือ
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือซ้ายจับโบกออกจากอก
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	มือซ้ายจับโบกออกจากอก
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	มือซ้ายจับโบกออกจากอก

ในกระบวนการทำรำของบทร้องนี้ อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ยังคงใช้กระบวนการทำรำเช่นเดิมอยู่

ส่วนกระบวนท่ารำอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้เปลี่ยนกระบวนท่ารำใหม่เพื่อสื่อความหมาย “ของการสิ้นใจ”

จากตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนท่ารำทั้ง 3 ท่า จากอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ในบทร้องทั้ง 3 คำดังนี้

อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ได้ใช้กระบวนท่ารำเพียงท่าเดียวเพื่อสื่อความหมายว่า “การเจ็บปวดแทบจะเสียชีวิต”

ส่วนอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ในบทร้องทั้ง 3 คำ เช่นเดียวกับอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ได้ใช้กระบวนท่ารำทั้งสิ้น 3 กระบวนท่า เพื่อสื่อความหมายตามบทร้องแต่ละคำ

การบันทึกท่ารำทั้ง 3 ท่านี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ความเหมือนในลักษณะท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ในการบันทึกกระบวนท่ารำ

5.1.5.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในเพลงร่ายช่วงนี้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับบทของตัวนวนทุก
- ต้องท่องจำเนื้อร้องและสามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ที่รับบทนวนทุกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนวนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนวนทุกในเพลงร่ายออกมาให้สวยงามนั้น จากการศึกษาและสังเกตจากครูผู้ถ่ายทอด ผู้วิจัยพบว่าผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนท่ารำออกมาในลักษณะท่าที่นุ่มนวลและดำเนินท่าทางที่ช้า อย่าแสดงท่าทางที่แข็งและท่าทางที่ดู เพราะจะทำให้ไม่เห็นถึงความเจ็บปวดจากการถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งการจะทำท่ารำให้สวยงามนั้นผู้แสดงจะต้องฝึกเทคนิคดังต่อไปนี้

- “ท่าเตรียม” (ภาพที่ 107) ในกระบวนท่านี้ผู้แสดงจะต้องนั่งคุกเข่า ดันหลังตั้งตรง มือซ้ายวางที่เข่าซ้ายแขนตั้งแบมือเรียงนิ้วชิดติดกัน มือขวาวางที่เข่าขวาในลักษณะงอศอกเล็กน้อยให้เป็นวง ไบหน้ามองทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- บทรื่อง “บัดเอย” (ภาพที่ 108) ผู้แสดงสะดุ้งตัวขึ้นพร้อมกับโยกตัวมาทางซ้ายกอดไหล่ซ้ายแล้วยุบตัวลง มือทั้งสองข้างจับคว่ำระดับหัวเข่าและคลายออกวางที่เข่าเหมือนเดิม แต่มือขวาแขนตั้งแบมือเรียงนิ้วชิดติดกัน มือซ้ายวางที่เข่าขวาในลักษณะงอศอกเล็กน้อยให้เป็นวง ไบหน้าหันมองทางขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย

- บทรื่อง “บัดนั้น” (ภาพที่ 109) ผู้แสดงสะดุ้งตัวขึ้นพร้อมกับโยกตัวมาทางขวากอดไหล่ขวาแล้วยุบตัวลง มือทั้งสองข้างจับคว่ำระดับหัวเข่าและคลายออกวางที่เข่าเหมือนเดิม แต่มือซ้ายแขนตั้งแบมือเรียงนิ้วชิดติดกัน มือขวาวางที่เข่าขวาในลักษณะงอศอกเล็กน้อยให้เป็นวง ไบหน้าหันมองทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- บทรื่อง “นนทุกผู้ใจ” (ภาพที่ 110) ผู้แสดงคืนตัวมาตั้งตรงแล้วกอดไหล่ซ้ายมือขวาตั้งวงกลาง หน้ามองตรง เอียงหูซ้าย จากนั้นโยกตัวมาทางขวาเปลี่ยนเป็นกอดไหล่ขวา มือซ้ายจับเข่าออกกันศอกขึ้นเล็กน้อย ไบหน้าเอียงมองทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- บทรื่อง “แก้วกล้า” (ภาพที่ 111) ผู้แสดงกอดไหล่ซ้าย หน้ามองตรง เอียงหูซ้ายแล้วดึงจับออกโบกมือตั้งวงบน พร้อมกับคืนหน้ามาทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา ตามองที่ปลายนิ้วมือ

- บทรื่อง “ถูกรังแก” (ภาพที่ 112) ผู้แสดงค่อย ๆ ลดมือซ้ายลงวางที่เข่าซ้าย เอนตัวมาทางซ้ายกอดไหล่ซ้าย หันหน้ามองทางขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย พร้อมกับยกมือขวาระดับสายตา ตั้งนิ้วชี้ขึ้นฟาดนิ้วลงมาระดับล้นปีแล้ววัดมือเข้าหาตัว

- บทรื่อง “ทุกทนมรمان” (ภาพที่ 113) ผู้แสดงเอนตัวไปทางขวากอดไหล่ขวา มือทั้งสองข้างยกขึ้นตั้งด้านหน้าแล้วเดินมือเข้าหากันกึ่งกลางลำตัวโดยให้มือขวาไขว้อยู่บนมือซ้าย บริเวณหน้าท้องพร้อมกับหลบหน้า กดปลายคางลง เอียงหูขวา ตามองที่พื้น

- บทรื่อง “เพียงว่า” (ภาพที่ 114) ตั้งมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้า จากนั้นตบลงที่เข่าทั้งสองข้างแล้วยกขึ้นเล็กน้อย หน้ามองทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- บทรื่อง “จะตื่น” (ภาพที่ 115) มือทั้งสองข้างยกขึ้นจับคว่ำด้านหน้าระดับอก จากนั้นคลายจับออกด้านข้างแบมือแล้วยืดไปจนแขนตั้ง พร้อมกับเปลี่ยนเอียงทางซ้ายกอดไหล่ซ้าย กดปลายคางลงมองแล้วซ้อนขึ้นไปทางขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “สิ้นใจ” (ภาพที่ 116) ผู้แสดงกอดไหล่ซ้าย มือซ้ายจับเข้าหาตัวระดับ
 ลิ้นปี มือขวายกขึ้นตั้งวงระดับลิ้นปี แล้วดึงจับมือซ้ายออกโบกมือตั้งวงบน มือขวาลดลงตั้งวง
 ยักษ์ พร้อมกับคืนหน้ามาทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา ตามองที่ปลายนิ้วมือ

อารมณ์

การแสดงอารมณ์ช่วงนี้ จะต้องแสดงอารมณ์และความรู้สึกที่เจ็บปวดจากการถูก
 กลั่นแกล้งออกมา ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์เศร้า บทร้อง “ทุกทนมรมาน” (ภาพที่ 110) ในบทร้องนี้จะ
 แสดงอารมณ์เศร้าได้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้แสดงสามารถถ่ายทอดออกมาทางใบหน้าโดยการขมวดหัว
 คิ้วเข้าหากัน หรือตาลงเล็กน้อย แล้วก้มหน้าลงมาทางซ้ายพร้อมกับส่ายศีรษะเบา ๆ ตามองที่พื้น

- อารมณ์เสียใจ บทร้อง “สิ้นใจ” (ภาพที่ 111) อารมณ์ในช่วงนี้ผู้
 แสดงจะต้องถ่ายทอดอารมณ์เสียใจเพราะตัวเองเกือบจะต้องตาย ด้วยการถ่ายทอดอารมณ์ผ่าน
 ออกมาทางใบหน้าโดยการขมวดคิ้ว ทำหน้าผากย่น แปะปากเล็กน้อย ตามองที่พื้นแล้วค่อย ๆ
 เยกหน้ามองทางซ้าย เปิดปลายคาง ทำตาเศร้า

5.1.5.2 วิเคราะห์กระบวนการทำรำ

จากการศึกษากระบวนการทำรำเพลงร้ายของตัวนูนทุกในช่วงนี้ ผู้วิจัยทำการ
 วิเคราะห์กระบวนการทำรำว่า เป็นการแสดงการรำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทางประกอบเพลงที่นูน
 ทุกจะต้องแสดงออก เพื่อสื่อถึงความเศร้าเสียใจจากการถูกกลั่นแกล้ง

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแยกกระบวนการทำรำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทาง ได้ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 14 แสดงท่ารำตีบท (เพลงร้าย)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	107	นั่งคุกเข่า
2	108	จับคว่ำ

ตารางแสดงท่ารำตีบท (เพลงร่าย) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
3	110	ตั้งวงกลาง, จีบเข้าอก
4	111	จیبโบกมือตั้งวงบน
5	112	นั่งคุกเข่า, ฟาดนิ้วมือขวา
6	113	นั่งคุกเข่า, มือทั้งสองข้างไขว้กันที่หน้าท้อง
7	114	นั่งคุกเข่า, มือทั้งสองข้างตบที่เข้าทั้งสองข้าง
8	115	จیبคว่ำแล้วแบมือหงาย
9	116	จیبโบกมือตั้งวงบน

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบทและการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าการแสดงช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทประกอบเพลงอยู่ทั้งหมด 9 ท่า

2) พื้นที่และทิศทางในการรำ

ในเพลงร่ายนี้ มีการใช้พื้นที่และทิศทางในการรำเพลงลักษณะเดียว เพราะตัวนนทุกไม่มีการเคลื่อนที่ไปในทิศทางอื่น ดังแผนผังต่อไปนี้

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

แผนผังที่ 17 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงร่าย)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1.6 กระบวนท่ารำเพลงตะนาวแปลง เป็นเพลงที่มีจังหวะช้าและมีอารมณ์เพลงที่เศร้า ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนุมาน ได้ใช้บรรยายถึงลักษณะศีรษะของหนุมานที่ถูกเขกศีรษะและถูกถอนเส้นผม จากการถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้งและมีความคับแค้นจึงได้ไปเฝ้าพระอิศวร

การดำเนินเรื่อง จะเป็นการรำในลักษณะของการนั่งบนเตียงแล้วตั้งขาสองข้างกับพื้น โดยท่ารำจะเป็นการบรรยายถึงร่างกายที่ถูกกลั่นแกล้งจนได้รับบาดเจ็บ ซึ่งเนื้อร้องของเพลงตะนาวแปลงมีดังนี้

- เพลงตะนาวแปลง -

ผมโกรนไล่นเกลี้ยงถึงเพียงหู ดูเงาในน้ำแล้วรำให้
หวนคิดขัดแค้นแน่นหทัย ก็ควาไคลขึ้นเฝ้าเจ้าเทวัญ

กระบวนท่ารำเพลงตะนาวแปลง

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 117</p>	<p>ผมโกรน</p>	<p>แขนทั้งสองข้างตั้งศอกขึ้นที่หน้าขา มือทั้งสองข้างลูบศีรษะ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 837 660 887">ภาพที่ 118</p>	<p data-bbox="927 595 1050 645">ไลน์เกลี้ยง</p>	<p data-bbox="1102 353 1385 517">ตั้งตัวขึ้น มือทั้งสองข้าง แบออกด้านหน้า หน้า มองมือซ้ายและขวา</p>
 <p data-bbox="512 1382 660 1431">ภาพที่ 118</p>	<p data-bbox="938 1146 1038 1196">ถึงเพียง</p>	<p data-bbox="1102 904 1385 1122">มือซ้าย จับที่ ศีรษะ ด้านซ้าย ศีรษะเอียง ซ้าย มือขวาวางที่หน้า ขวา</p>
 <p data-bbox="512 1928 660 1977">ภาพที่ 120</p>	<p data-bbox="975 1697 1002 1747">หู</p>	<p data-bbox="1102 1449 1385 1666">มือขวา จับที่ ศีรษะ ด้านขวา ศีรษะเอียง ขวา มือซ้ายวางที่หน้า ขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 857 651 902">ภาพที่ 121</p>	<p data-bbox="927 611 1046 667">ดูเงาในน้ำ</p>	<p data-bbox="1107 353 1398 864">หันทางซ้าย หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ลูกขึ้นยืนหัน ตัวไปทางด้านซ้าย ยก เท้าซ้ายวางบนเตียงแล้ว คุกเข่าหันข้างให้คนดู มือทั้งสองข้างจับที่ขอบ อ่างล้างเท้า หน้ามองใน อ่างน้ำ ศีรษะเอียงซ้าย ขวาสลับไปมา</p>
 <p data-bbox="507 1426 651 1471">ภาพที่ 122</p>	<p data-bbox="935 1182 1038 1238">แล้วรำให้</p>	<p data-bbox="1107 945 1398 1160">หน้าเสี้ยวทางซ้าย มือ ซ้ายทำท่าเช็ดน้ำตา หัน หน้าทางขวา มือขวา วางที่เอว</p>
 <p data-bbox="507 1924 651 1968">ภาพที่ 123</p>	<p data-bbox="943 1709 1031 1742">หวนคิด</p>	<p data-bbox="1107 1489 1398 1830">หันหน้าเสี้ยวทางซ้าย วิ่งมาด้านหน้าเวที ใน หน้าเสี้ยวทางซ้าย แล้ว ยึดตัวขึ้นในท่ายืน หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 779 654 824">ภาพที่ 124</p>	ซัดแค้น	หน้าเสี้ยวทางซ้าย ยุบตัว ลงย่อเหลี่ยม มือซ้ายชูที่ หน้าอกเป็นวงกลม หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย มือขวาตั้งวงยักษ์ กระทับ เท้าขวา แล้วยืดตัวขึ้นใน ท่ายืน
 <p data-bbox="507 1272 654 1317">ภาพที่ 125</p>	แน่นหทัย	หมุนตัวกลับทางด้านขวา หน้าเสี้ยวทางขวา วาง เท้าซ้ายย่อเหลี่ยม มือทั้ง สองข้างตบที่อก หน้าหัน ทางซ้าย เอียงหูขวา
 <p data-bbox="507 1877 654 1921">ภาพที่ 126</p>	ก็คราไคล	หันกลับมาหน้าตรง ถอน เท้าขวาลงหลัง เท้าซ้าย ประ แล้วยกวางลง ด้านหน้า เปิดสันเท้าขวา มือขวาจับหางแขนตั้ง ด้านข้างลำตัวเสมอไหล่ แล้วม้วนจับเป็นตั้งวงบน มือซ้ายตั้งวงบนระดับ ศีรษะ เดีนมือลงจับส่ง หลังแขนตั้ง ศีรษะเอียง ทางซ้ายแล้วเปลี่ยนเป็น เอียงทางขวา

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 127</p>	<p data-bbox="938 591 1023 636">ขึ้นฟ้า</p>	<p data-bbox="1098 353 1385 869">เท้าขวาประแล้วยก มือซ้ายจับหงายแขนตั้ง ด้านข้างลำตัวเสมอไหล่ ม้วนมือเปลี่ยนเป็นตั้งวงบน มือขวาตั้งวงบน ระดับศีรษะ เดินมือลง จับส่งหลังแขนตั้ง ศีรษะเอียงทางขวาแล้วเปลี่ยนกลับมาเอียงทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 128</p>	<p data-bbox="906 1122 1054 1211">ทำนองเพลง ตะนาวแปลง</p>	<p data-bbox="1098 907 1385 1288">ยกเท้าซ้ายวางด้านหน้า ลดมือทั้งสองข้างลงจับพร้อมกัน มือขวาคลาย จับออกเป็นตั้งวงบน ระดับศีรษะ มือซ้ายลาก จับส่งหลัง ศีรษะเอียงขวา</p>
 <p data-bbox="501 1937 647 1982">ภาพที่ 129</p>	<p data-bbox="927 1697 1034 1742">เจ้าเทวีญู</p>	<p data-bbox="1098 1460 1385 1729">ยกเท้าขวาวางลงเหลื่อมมือทั้งสองข้างพนมมือแล้วไหว้เอียงทางด้านขวา ศีรษะเอียงทางขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 898 655 943">ภาพที่ 130</p>	<p data-bbox="914 633 1062 723">ทำนองเพลง ตะนาวแปลง</p>	<p data-bbox="1107 416 1396 864">หมุนตัวทางขวา หัน ด้านหลัง ยกเท้าซ้ายวาง ลงเหลี่ยม ยกเท้าขวา กระที่บลงเหลี่ยม มือ ขวายกขึ้นชี้ตรงเสมอไหล่ มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้า มองไปทางขวา เอียงหู ซ้าย</p>

จากการศึกษากระบวนการท่าตัวนทกในเพลงตะนาวแปลงที่บรรยายถึงลักษณะของ
ศิระชนนทกจากการถูกกลั่นแกล้งของเทวดานางฟ้า จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่ามี
กระบวนการที่แตกต่างกันอยู่ 3 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 15 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำเพลงตะนาวแปลง บทร้อง “ไล่นเกลี้ยง”

อาจารย์	บทร้อง “ไล่นเกลี้ยง”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	แบมือทั้งสองข้างด้านหน้า
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	แบมือทั้งสองข้างด้านหน้า
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	แบมือทั้งสองข้างด้านหน้า
อาจารย์เจต ศิริอำอม	มือทั้งสองข้างอุบที่ศิระ

ในบทร้องนี้ กระบวนการท่ารำจากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน มีความแตกต่างกันอยู่ 2 กระบวน
ท่า ดังตารางด้านบน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

- กระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁵¹ อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁵² อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁵³ มีความเหมือนกัน คือ แม่มือทั้งสองข้าง ด้านหน้า เพื่อแสดงความหมายให้คนดูรู้ว่า “ผมบนศีรษะไม่มีเหลือแล้ว”
- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม⁵⁴ ยังคงเป็นการลูบศีรษะต่อเนื่อง จากกระบวนท่าที่แล้ว เพื่อให้คนดูเห็นว่า “ผมบนศีรษะไม่มีเหลืออยู่แล้ว”

ตารางที่ 16 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำเพลงตะนาวแปลง บทร้อง “ถึงเพียงหู”

อาจารย์	บทร้อง “ถึงเพียงหู”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ยกมือขวาและมือซ้ายขึ้นลูบที่เหนือใบหู
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	ยกมือขวาและมือซ้ายขึ้นลูบที่เหนือใบหู
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	ยกมือขวาและมือซ้ายขึ้นลูบที่เหนือใบหู
อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม	ยกมือขวาขึ้นลูบที่เหนือหูขวาข้างเดียว

ในความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทร้อง “ถึงเพียงหู” นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติจากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่ามีการบวนท่ารำที่แตกต่างกัน 2 กระบวนท่า ดังตารางที่แยกไว้ให้เห็นด้านบน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

กระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย, อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ในเนื้อร้องบทนี้ได้ใช้มือขวาและมือซ้ายยกขึ้นลูบเหนือใบหูทั้งสองข้างเพื่อแสดงให้เห็นว่า “ผมถูกถอนมากแค่ไหน”

⁵¹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁵² สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁵³ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁵⁴ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

- ส่วนกระบวนการท่ารำของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ในบทร้องเดียวกัน ท่านได้ใช้มือขวาอุบเหนือใบหูขวาเพียงข้างเดียว เพื่อแสดงให้เห็นว่า “ถูกถอนเส้นผมจนถึงในหู”

ตารางที่ 17 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำเพลงตะนาวแปลง บทร้อง “ก็คลาไคลขึ้นเฝ้า”

อาจารย์	บทร้อง “ก็คลาไคลขึ้นเฝ้า”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	เดินจังหวะเดียว
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญชะชัย	เดินจังหวะเดียว
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	เดินสองจังหวะ
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	เดินจังหวะเดียว

ในบทร้องนี้ มีกระบวนการท่ารำที่แตกต่างกันอยู่ 2 ท่า จากการศึกษาศิลปะและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน สามารถอธิบายได้ดังนี้

- กระบวนการท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญชะชัย และอาจารย์เจต ศรีอำอ่วม ผู้แสดงจะปฏิบัติท่าเดิน 2 ครั้ง คือ ท่าเดินแบบตัวเอก ซึ่งในครั้งที่ 1 ยกมือขวาจับหางแขนตั้งแล้วกรายมือตั้งวงบน ส่วนมือซ้ายตั้งวงบนแล้วลดมือลงจับส่งหลัง จากนั้นท่าเดินครั้งที่ 2 ยกมือซ้ายจับหางแขนตั้งแล้วกรายมือตั้งวงบน ส่วนมือขวาตั้งวงบนแล้วลดมือลงจับส่งหลัง ซึ่งเป็นการแสดงกระบวนการท่ารำที่ใช้เฉพาะตัวเอก เพราะนนทุกถือว่าเป็นตัวแสดงตัวเอก

- ส่วนกระบวนการท่ารำของอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ ใช้กระบวนการท่ารำ 4 ท่า ในบทร้องนี้ คือ ท่าเดินแบบตัวเอกและท่าเดินแบบธรรมดา เพื่อทำท่ารำให้ครบกับคำร้องของบทร้องนี้

การบันทึกท่ารำทั้ง 3 ท่าน ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ความเหมือนในลักษณะท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ในการบันทึกกระบวนการท่ารำ

5.1.5.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและระดมปฏิบัติทำรำในเพลงรำที่แสดงถึงความเจ็บปวดนี้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเพลงตะนาวแปลงที่แสดงถึงความเจ็บปวดของตัวนทุก

- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงและสามารถร้องเพลงตะนาวแปลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนทุกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนการทำรำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนการทำรำตัวนทุกในเพลงตะนาวแปลงที่บรรยายถึงลักษณะของศีรษะนทุกจากการถูกกลั่นแกล้งและความโกรธแค้นที่ฝังอยู่ในใจ จากการศึกษาและสังเกตจากครูผู้ถ่ายทอดนั้น ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำเพลงตะนาวแปลงที่บรรยายลักษณะและอารมณ์ของนทุก ออกมาได้อย่างสวยงามและเข้ากับอารมณ์นั้น ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนการทำรำออกมาในลักษณะที่ร่างกายไม่มีเรียวแรง และท่ารำที่บ่งบอกถึงอารมณ์ของการเก็บกดหรือโกรธแค้น ดังต่อไปนี้

- บทร้อง “ผมโกรธ” (ภาพที่ 117) ผู้แสดงนั่งบนเตียงให้ขาทั้งสองข้างวางอยู่กับพื้น แล้วตั้งศอกทั้งสองข้างวางที่เข่าจากนั้นโน้มตัวมาด้านหน้าเฉียง 45 องศา ก้มศีรษะลงให้คนดูมองเห็นตรงกลางศีรษะ แล้วค่อย ๆ เดินมือทั้งสองข้างลูบไปที่ศีรษะทางด้านหลัง

- บทร้อง “ไล่นเกลี้ยง” (ภาพที่ 118) ผู้แสดงจะต้องค่อย ๆ ลดมือลงด้านหน้าแล้วแบมือทั้งสองข้างตั้งฉากกับพื้น พร้อมกับตั้งตัวขึ้นและเงยหน้าขึ้น ตามองตรง ขมวดหัวคิ้วเข้าหากัน

- บทร้อง “ถึงเพียง” (ภาพที่ 119) ผู้แสดงยกมือซ้ายขึ้นลูบเหนือหูซ้ายพร้อมกับเอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย ใบหน้าเงยขึ้นมองทางขวา ขมวดคิ้ว หรีตาลงเล็กน้อย เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “หู” (ภาพที่ 120) ผู้แสดงค่อย ๆ เอนตัวกลับไปทางขวา และยกมือขวาขึ้นลูบเหนือหูขวาพร้อมกับกดหน้าลงแล้วชันปลายคางขึ้นทางซ้ายเงยหน้าขึ้นมองทางซ้าย ขมวดคิ้ว หรีตาลงเล็กน้อย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- บทร้อง “ดูเงาในน้ำ” (ภาพที่ 121) ผู้แสดงจะต้องหันตัวทางซ้าย มือทั้งสองข้างจับที่ขอบอ่างแล้วยกตัวขึ้น ก้มหน้าชะโงกด้วยความเร็วมองลงไปใต้อ่างล้างเท้า แล้วเอียงหน้าทางขวาก้มหน้าลงให้ใกล้กับอ่างน้ำใช้หางตามองในอ่าง จากนั้นก็เปลี่ยนเอียงหน้าทางซ้าย ก้มหน้าลงให้ใกล้กับอ่างน้ำใช้หางตามองลงไปใต้อ่างน้ำ

- บทร้อง “แล้วรำให้” (ภาพที่ 122) ยกมือซ้ายขึ้นทำท่าเซ็ดน้ำตาข้างซ้ายและขวา พร้อมกับสะอึกตัวขึ้น หน้าหันทางขวา ก้มหน้าลง หลับตา

- บทร้อง “หวนคิด” (ภาพที่ 123) สะบัดหน้าทางขวาด้วยความเร็ว ทำตาแข็ง พร้อมกับวิ่งซอยเท้าขึ้นไปด้านหน้าแล้วหันหน้าเลี้ยวทางซ้าย จากนั้นแผ่นตัวขึ้นยืน มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์

- บทร้อง “ขัดแค่น” (ภาพที่ 124) ยกมือซ้ายขึ้นเกร็งมือแล้วมาถูวนที่บริเวณหน้าอก พร้อมยกเท้าขวากระแทบลงกับพื้นให้เกิดเสียงดัง จากนั้นลงมือลงตั้งวงยักษ์ด้วยความเร็ว พร้อมกับเกร็งร่างกายให้สั่น หน้าหันมองตรงไปที่คนดู

- บทร้อง “แน่นหทัย” (ภาพที่ 125) ผู้แสดงหมุนตัวทางขวา หันหน้าเลี้ยวทางขวา ยกเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม พร้อมกับยกมือทั้งสองข้างมาตบที่หน้าอก หน้ามองไปยังคนดู

- บทร้อง “ก็คลาไคล” (ภาพที่ 126) หมุนตัวทางซ้าย หันหน้าให้คนดู ถอนเท้าขวาลงหลัง เปิดปลายเท้าขวา กดไหล่ซ้ายพร้อมกับยกมือขวาขึ้นจีบหางแขนตั้ง มือซ้ายตั้งวงบน หน้ามองตรง เอียงหูซ้าย จากนั้นเท้าซ้ายประเท้าแล้วยกขึ้นวางลง พร้อมกับมือขวาม้วนจีบลงตั้งวงบน มือซ้ายเดินมือลงเป็นจีบส่งหลัง ศีรษะค่อย ๆ เปลี่ยนเอียงไปทางขวา

- บทร้อง “ขึ้นเฝ้า” (ภาพที่ 127) ลากเท้าขวาขึ้นมาด้านหน้าเปิดปลายเท้า ยกมือซ้ายขึ้นมาจีบแขนตั้ง พร้อมกับกดไหล่ขวา มือขวาตั้งวงบน หน้ามองตรง เอียงหูขวา จากนั้นประเท้าขวายกขึ้นแล้ววางลง พร้อมกับมือซ้ายม้วนจีบลงตั้งวงบน มือขวาเดิมมือลงเป็นจีบส่งหลัง ศีรษะค่อย ๆ เปลี่ยนเอียงไปทางซ้าย

- ทำนองเพลง (ภาพที่ 128) ลากเท้าซ้ายมาด้านหน้าแล้วประเท้า ยกขึ้นวางลงด้านหน้า ตั้งตัวตรง พร้อมกับยกมือทั้งสองข้างจีบคว่าด้านข้างแล้วลากมือขวาขึ้นตั้งวงบน มือซ้ายจีบส่งหลัง กดไหล่ขวา เอียงศีรษะทางขวา

- บทร้อง “เจ้าเทวัญ” (ภาพที่ 129) ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม มือทั้งสองข้างพนมมือแล้วยกขึ้นทางด้านขวา เอียงตัวทางขวาเล็กน้อย หน้ามองตรง เอียงหูขวา

- ทำนองเพลง (ภาพที่ 130) หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง วิ่งชอยเท้าไปทางซ้ายของเวทีและยกเท้าขวากระที่บลงให้เกิดเสียงดัง พร้อมกับยกมือขึ้นชี้ไปทางด้านในของหน้ามองทางขวา

จากที่กล่าวมาขึ้นต้น กระบวนท่ารำในช่วงนี้ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่มีสองอารมณ์ในบทเพลงด้วยกัน ดังนั้นผู้แสดงจะต้องมีความเข้าใจในบทร้องเป็นอย่างมากจึงจะทำให้เข้าถึงอารมณ์ของตัวแสดงได้อย่างถูกต้อง และจะทำให้ท่ารำที่แสดงออกมานั้นน่าชมยิ่งนัก

อารมณ์

ในการแสดงอารมณ์ในเพลงตะนาวแปลงนั้น ผู้แสดงจะต้องทำความเข้าใจกับเนื้อเพลงให้ดี เพราะเพลงนี้จะมีสองอารมณ์อยู่ในเพลงเดียวกัน คืออารมณ์เศร้าเสียใจและอารมณ์โกรธ ดังเนื้อเพลงต่อไปนี้

- อารมณ์เสียใจ บทร้อง “ผมโกรธมันโล้นเกลี้ยง” (ภาพที่ 117, 118) บทร้องนี้เป็นบทร้องที่แสดงถึงอารมณ์เสียใจ ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอออกมาทางใบหน้า เช่น ย่นคิ้วเข้าหากัน ทำหน้าผากย่น ทำหางตาตก แเบะปากเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางในการรำให้ช้าลง สายหน้าไปมาอย่างช้า ๆ

- อารมณ์โกรธ บทร้อง “ขัดแค้นแน่นหทัย” (ภาพที่ 124, 125) ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์โกรธออกมาด้วยการกระที่บพื้น ตบหน้าอกและเกร็งตัวให้ตัวสั่น พร้อมกับหน้าตาที่ต้องทำตาให้โตเพื่อแสดงให้เห็นว่าโกรธแค้น

5.1.5.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ

เป็นการรำเดี่ยวประกอบบทร้องเพลงตะนาวแปลง จำนวน 2 คำกลอน ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะ การรำตีบทและการแสดงลักษณะกิริยา เพื่อบรรยายถึงการถูกกลั่นแกล้งและบอกถึงอารมณ์ความโกรธแค้น

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแยกกระบวนท่ารำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 18 แสดงท่ารำตีบท (เพลงตะนาวแปลง)

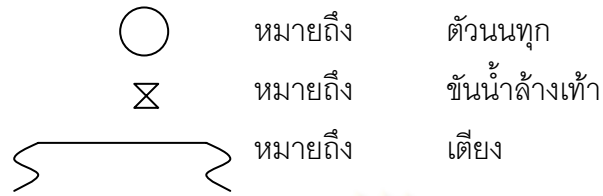
ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	117	จับศีรษะ
2	118	แบมือด้านหน้าสองข้าง
3	119	ลูบหูขวา
4	120	ลูบหูซ้าย
5	121	ก้มมอง, จับขัน, ชะโงกดูเงา
6	122	เช็ดน้ำตา
7	123	ทำยื่น, ท่ามอง
8	124	มือถูอก, กระทบเท้า
9	125	มือสองข้างตบอก
10	126	ท่าเดิน (แบบตัวเอก)
11	127	ท่าเดิน (แบบตัวเอก)
12	128	ท่าเดิน
13	129	ท่าไหว้
14	130	ท่าชี้, กระทบเท้า

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบท จะเห็นได้ว่าการแสดงช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทประกอบเพลงอยู่ทั้งหมด 14 ท่า เพื่อสื่อความหมายต่าง ๆ ของบทร้อง

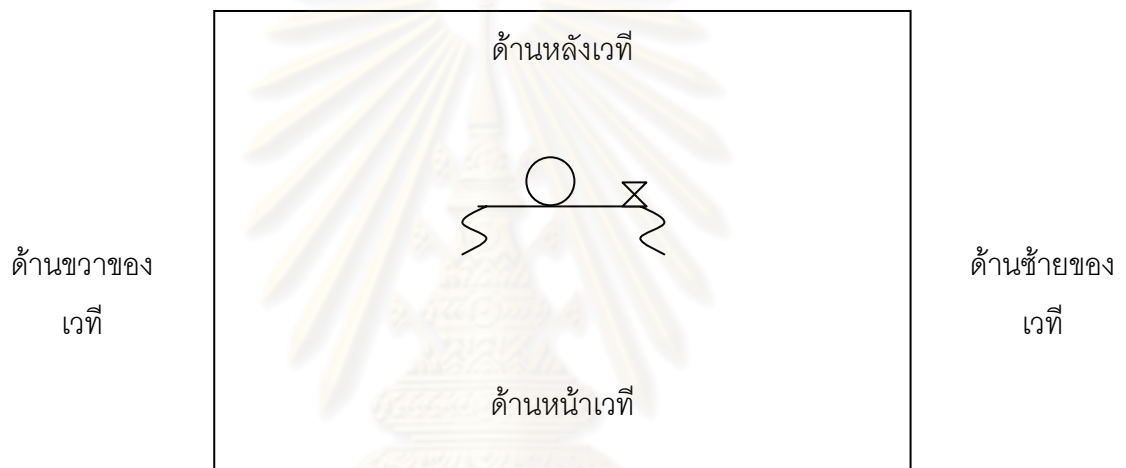
2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางการรำเพลงนี้มีอยู่ 2 ลักษณะ คือการรำบนเตียงและการรำหน้าเตียง โดยจะใช้พื้นที่อยู่ตรงกลางเวที เพื่อให้ผู้แสดงนั้นเป็นจุดเด่นและคนดูสามารถเห็นท่ารำที่สวยงามได้อย่างชัดเจน

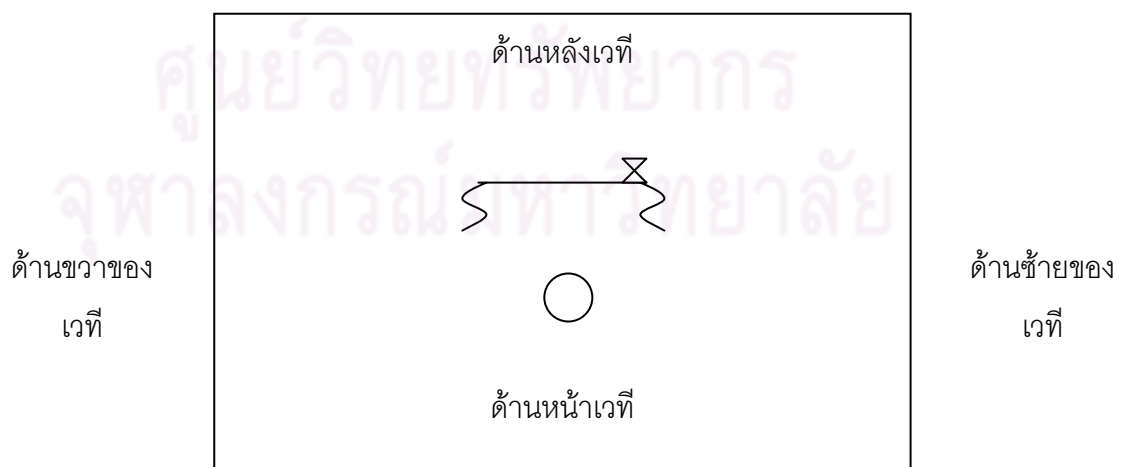
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

แผนผังที่ 18 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงตะนาวแปลง)
(ภาพที่ 117 – 122)

แผนผังที่ 19 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงตะนาวแปลง)
(ภาพที่ 123 – 130)

5.2 ช່วงนททุกขอนิ้วเพชร

ช่งที่นททุกจะไปทูลขอนิ้วเพชรจากพระอิศวร ด้วยเหตุที่ตนเองทำความดีมาตลอดกับถูกเทวดานางฟ้ารังแก นททุกจึงคิดไปขอนิ้วเพชรเพื่อมาแก้แค้นเทวดานางฟ้าที่มาแกล้งตน กระบวนทำรำจะประกอบไปด้วยเพลงหน้าพาทย์และเพลงร้อง ทั้งหมด 4 เพลง คือ

- 1 เพลงเสมอมาร
- 2 เพลงแขกลพบุรี
- 3 เพลงร่ำ
- 4 เพลงกราวโน

5.2.1 กระบวนทำรำเพลงเสมอมาร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาการเดินทางของตัวักษ์ในระยะใกล้ สำหรับการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนททุก ใช้ในตอนที่นททุกเดินทางไปขึ้นเฝ้าพระอิศวร หลังจากถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง

การดำเนินเรื่อง นททุกจะรำอยู่ตรงกลางเวที โดยลักษณะหันหน้าเสี้ยวทางซ้าย หน้าเสี้ยวทางขวา และหันหน้าให้คนดู โดยจะใช้ทั้งหมด 3 ทิศทาง แล้วจากนั้นก็ค่อย ๆ หันหลังให้คนดูแล้วเซเข้าเวที

กระบวนทำรำเพลงหน้าพาทย์เพลงเสมอมาร

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 131</p>	ทำนองเพลงเสมอมาร	หมุนตัวทางขวา หน้าเสี้ยวทางขวา ถอนเท้าซ้ายลงด้านหลัง วางเท้าขวาลงด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้าย มือขวาจับเข้าหาตัวแล้วม้วนลงตั้งวงระดับเอว มือซ้ายตั้งวงระดับเอวแล้วพลิกข้อมือลงทิ้งปลายมือ หน้ามองทางซ้าย เชียงหูขวา

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 837 644 882">ภาพที่ 132</p>	<p data-bbox="903 573 1046 663">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1094 349 1417 741">หมุนตัวทางซ้าย หน้าเดี่ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายลง ด้านหน้า เปิดสันเท้าขวา มือขวาตั้งวงระดับเอว มือ ซ้ายแทงมือขึ้นตั้งวงบน หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p>
 <p data-bbox="496 1391 644 1435">ภาพที่ 133</p>	<p data-bbox="903 1126 1046 1216">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1094 902 1417 1361">หมุนตัวทางขวา หน้าเดี่ยว ทางขวา ก้าวเท้าขวาลง ด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้าย มือขวาจับเข้าหาตัวแล้ว ม้วนลงตั้งวงระบน มือซ้าย ตั้งวงระดับเอวแล้วพลิก ข้อมือลงทิ้งปลายมือ หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p>
 <p data-bbox="496 1957 644 2002">ภาพที่ 134</p>	<p data-bbox="903 1693 1046 1783">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1094 1456 1417 1966">หมุนตัวทางซ้าย หน้าเดี่ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายลง ด้านหน้า เปิดสันเท้าขวา มือซ้ายจับเข้าหาตัวแล้ว ม้วนลงตั้งวงบน มือขวาตั้ง วงระดับปลายคางแล้วพลิก ข้อมือเป็นจับแขนตั้งเสมอ ไหล่ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 864 644 904">ภาพที่ 135</p>	<p data-bbox="895 622 1034 719">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 443 1401 831">หมุนตัวทางขวา หัน ด้านหน้า ก้าวเท้าขวาลง ด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้าย มือซ้ายพลิกมือเป็นสอดสูง มือขวาพลิกเป็นตั้งวงแขน ตั้งเสมอไหล่ด้านข้าง หน้า มองตรง เอียงหูขวา</p>
 <p data-bbox="496 1406 644 1447">ภาพที่ 136</p>	<p data-bbox="895 1137 1034 1234">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 929 1401 1317">หันหน้าให้คนดู กระทั่งเท้า ซ้ายหนึ่งครั้ง มือซ้ายสอด สูง มือขวาตั้งวงแขนตั้ง เสมอไหล่ด้านข้าง หน้า มองตรง เอียงหูซ้าย (ปฏิบัติในจังหวะที่ 1 และ 3)</p>
 <p data-bbox="496 1957 644 1998">ภาพที่ 137</p>	<p data-bbox="895 1688 1034 1785">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 1480 1401 1868">หันด้านหน้า ยกเท้าขวา ว่างด้านหลังเปิดสันเท้า มือซ้ายสอดสูง มือขวาตั้ง วงแขนตั้งเสมอไหล่ด้านข้าง หน้ามองตรง เอียงขวา ซ้าย (ปฏิบัติในจังหวะที่ 2 และ 4)</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 842 644 887">ภาพที่ 138</p>	<p data-bbox="895 622 1038 719">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 416 1401 920">หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยว ทางขวา ก้าวเท้าซ้ายว่าง ยกเท้าขวาวางลงเหลียม มือขวากำมือยกขึ้น ด้านหน้าระดับลิ้นปี่แล้วเงื้อ ออกด้านข้างเสมอไหล่ มือ ซ้ายตั้งวงยักษ์ระดับล่าง หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p>
 <p data-bbox="496 1429 644 1473">ภาพที่ 139</p>	<p data-bbox="895 1153 1038 1249">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 947 1401 1339">หน้าเลี้ยวทางขวา ก้าวเท้า ซ้ายว่าง ยกเท้าขวาวางลง เหลียม มือซ้ายและมือขวา จับคว่ำระดับอกแล้วดึงออก ด้านข้างแขนตั้งเสมอไหล่ หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p>
 <p data-bbox="496 1982 644 2027">ภาพที่ 140</p>	<p data-bbox="895 1706 1038 1803">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 1500 1401 1892">หน้าเลี้ยวทางขวา ยึดเข้า ขึ้นแล้วยุบลงเหลียม มือ ซ้ายและมือขวาปาดลง ด้านข้างเฉียง 45 องศา ตะแคงฝ่ามือทั้งสองข้าง หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 891 639 936">ภาพที่ 141</p>	<p data-bbox="895 622 1034 719">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 405 1401 741">หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียด มือทั้งสองข้างกำมือแล้ว ซ้อนกันด้านหน้าระดับเอว หน้ามองทางขวา</p>
 <p data-bbox="496 1442 639 1487">ภาพที่ 142</p>	<p data-bbox="895 1173 1034 1270">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 956 1401 1234">หมุนตัวทางซ้าย หน้าเลี้ยว ทางขวา ยกเท้าขวาวางลง เหยียดมือทั้งสองข้างกำ มือแล้วซ้อนกันด้านหน้า ระดับเอว หน้ามองทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="496 1989 639 2033">ภาพที่ 143</p>	<p data-bbox="895 1724 1034 1821">ทำนองเพลง เสมอมาร</p>	<p data-bbox="1082 1507 1401 1843">หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยว ทางซ้าย ยกเท้าซ้ายวางลง เหยียดมือซ้ายยกขึ้นทำท่า เช็ดน้ำตาข้างซ้ายและขวา มือขวากำมืออยู่ด้านหน้า ระดับเอว ก้มหน้าลง</p>

จากการศึกษากระบวนการทำตัวนทกในเพลงเสมอมาร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่แสดงกิริยาการเดินทางไปมาในระยะใกล้ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่าเป็นกระบวนการที่มีความเหมือนกันในทุกกระบวนการทำรำ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า กระบวนท่ารำเพลงเสมอมาร เป็นกระบวนการที่นทกจะรำเมื่อคราวจะขึ้นไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อขอนิ้วเพชร เป็นกระบวนการที่มีแบบแผน แต่อารมณ์ในการรำนั้นจะไม่แข็งเหมือนกับรำโดยทั่วไป เพราะจะต้องนึกถึงอารมณ์ความเจ็บช้ำของนทกที่ถูกกลั่นแกล้ง⁵⁵
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า ต้องรำแบบคนหมดแรงเพราะถูกกลั่นแกล้งมา⁵⁶
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า ต้องรำให้เหมือนกับคนที่ได้รับบาดเจ็บ เพราะถูกรังแกมา⁵⁷
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ทำรำที่แสดงออกมานั้นยังคงแบบแผนอยู่ แต่อารมณ์ต้องอิงตัวไขว่ว่ามีอารมณ์อย่างไร⁵⁸

5.2.1.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติทำรำในเพลงเสมอมารซึ่งเป็นเพลงที่แสดงถึงการเดินทางไปมาในระยะใกล้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาทคือ

- ต้องเข้าใจในเหตุการณ์และอารมณ์ของตัวละครนั้น
- ต้องฟังทำนองและจังหวะของเพลงได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

⁵⁵ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁵⁶ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁵⁷ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁵⁸ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ป็นชำนาญงาน สำนักการรังสรรค์ กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ที่รับบทตัวนททุกสามารถจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนททุกในเพลงเสมอมาครั้งนี้ ซึ่งเป็นการรำเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบในการเดินทางระยะไกล ดังนั้นผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำออกมาแบบกระชับ แต่ก็ต้องไม่ลืมว่า ตัวนททุกนั้นได้รับความเจ็บปวดจากการถูกกลั่นแกล้งมาแล้ว ดังทำต่อไปนี้

- ท่าถอนเท้าเง้อ (ภาพที่ 138) โดยปกติผู้แสดงจะยกเท้าซ้ายวาง แล้วยกเท้าขวาวางลงหลังย่อเหลี่ยม มือซ้ายตั้งวงยักษ์ มือขวากำมือยกขึ้นด้านหน้าในลักษณะงอแขน และเง้อมือไปด้านข้าง แล้วกระชากตัวลงด้านหลังน้ำหนักอยู่ที่เข่าขวาสะบัดหน้าทางซ้ายอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อเป็นตัวนททุกที่ถูกกลั่นแกล้งจนบอบช้ำ ท่าทางที่แสดงออกมานั้น ก็จะต้องลดความแข็งของท่ารำลงจากที่ต้องถ่าน้ำหนักไปด้านหลังอย่างรวดเร็วก็เปลี่ยนเป็นค่อย ๆ หันตัว และจากที่สะบัดไบหน้าไปทางซ้ายอย่างรวดเร็วก็เปลี่ยนเป็นค่อย ๆ หันไบหน้าไปทางซ้ายอย่างช้า ๆ

- ท่ายี่ดยุบปาดเข่า (ภาพที่ 140) ในท่าปกตินั้นการปาดเข่าผู้แสดงจะต้องเดินมือลงด้านข้างด้วยความเร็วและสะบัดหน้าไปทางขวาด้วยความเร็วเช่นกัน ซึ่งจะทำให้ท่ารำที่เห็นถึงความแข็งและเหมาะสมกับความเป็นตัวยักษ์ แต่เมื่อท่ารำนี้มาใช้กับตัวนททุกความแข็งแรงของท่ารำก็จะลดลงด้วยอารมณ์ของตัวแสดง ที่จะต้องปฏิบัติท่ารำให้ดูเหมือนคนไม่มีแรงด้วยการเดินมือลงด้านข้างแบบช้า ๆ พร้อมกับค่อย ๆ เดินไบหน้ามาทางขวาพร้อมกับมือทั้งสองข้าง

จากที่กล่าวมาขึ้นต้น กระบวนท่ารำเพลงเสมอมาในช่วงนี้ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่มีลักษณะไม่แข็งแรงเหมือนกับเพลงหน้าพาทย์ทั่วไป ด้วยเหตุที่ว่านททุกได้รับความเจ็บปวดมาแล้ว การแสดงท่ารำจึงแสดงได้ไม่เต็มแรงและไม่สมบูรณ์

อารมณ์

ในการแสดงอารมณ์ในเพลงเสมอมาซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ โดยปกติจะต้องมีอารมณ์ที่เข้มแข็งดูน่าเกรงขาม แต่เมื่อนททุกรำเพลงนี้ก็ต้องรำและสื่ออารมณ์ที่เศร้าจากร่างกายที่บอบช้ำเพราะถูกกลั่นแกล้งจนได้รับบาดเจ็บ โดยท่ารำที่แสดงออกมานั้นต้องดูแล้วไม่แข็งเหมือนการรำเพลงหน้าพาทย์ปกติ

5.2.1.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

จากการศึกษากระบวนการท่ารำเพลงเสมอมารซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบ
 กิริยาในการเดินทางระยะสั้น ๆ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำได้ดังนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 19 แสดงท่ารำ (เพลงเสมอมาร)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำ
1	131	ผาลาดำ
2	132	ตั้งวงบน, ตั้งวงล่าง
3	133	ผาลา
4	134	จับมือยาว, ตั้งวงบน
5	135, 136, 137	สอดสูง
6	138	เงื่อมมือขวา
7	139	จับคว่ำสองมือ, ตั้งมือแขนตั้งสองข้าง
8	140	เดิมนั่งสองข้างลงด้านข้าง

ตารางที่ 20 กิริยาท่าทาง (เพลงเสมอมาร)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำ
1	141, 142,	มือทั้งสองข้างไขว้กันระดับท้อง
2	143	มือซ้ายเข้ดน้ำตา

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำเพลงหน้าพาทย์เพลงเสมอมาร จะเห็นได้ว่าในเพลงนี้ จะมีท่ารำอยู่ทั้งหมด 8 ท่า และกิริยาท่าทาง 2 ท่า ซึ่งเป็นท่ารำที่กำหนดไว้อย่างมีแบบแผน

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

ในการรำเพลงเสมอมารของตัวนอนทุกเพลงนี้ จะมีการใช้พื้นที่ คือ

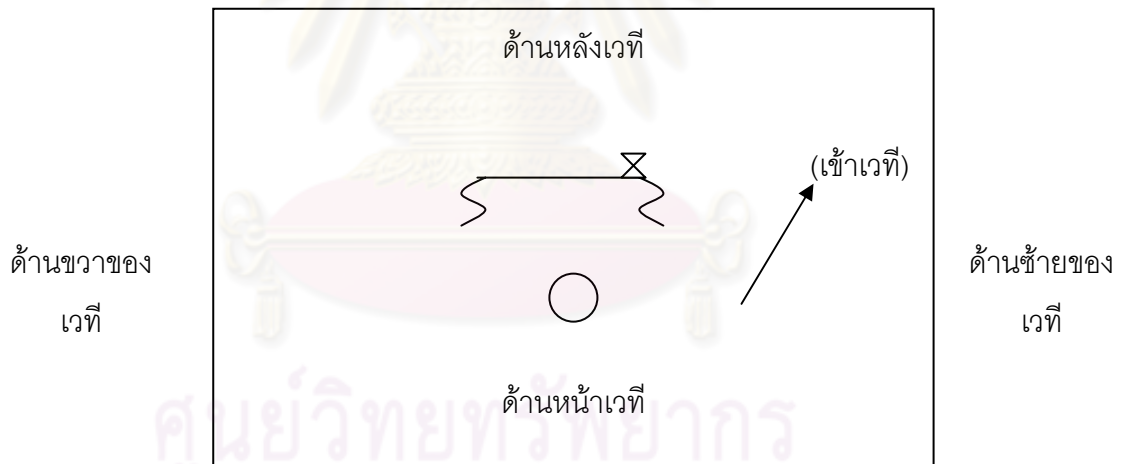
- การรำหน้าเตียง ผู้แสดงจะยืนรำหน้าเตียงใน 3 ทิศทาง คือ หันหน้าให้คนดู
หน้าเตียงทางขวา และหน้าเตียงทางซ้าย

การใช้พื้นที่ในการรำนี้ จะเป็นการรำอยู่ตรงกลางเวที เพื่อให้ผู้แสดงนั้นเป็นจุดเด่นและ
คนดูสามารถเห็นท่ารำที่สวยงามได้อย่างชัดเจน

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

แผนผังที่ 20 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเสมอมา)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2.2 กระบวนทำรำเพลงแขกลพบุรี เป็นเพลงหนึ่งที่ยินนำมาประกอบการแสดง เพราะทำนองและลีลาของเพลงนั้น จะให้อารมณ์โศกเศร้า อาลัย สำหรับการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก เพลงแขกลพบุรีจะใช้ในตอนที่หนทุกขึ้นเฝ้าพระอิศวรและได้บรรยายถึงความทุกข์ที่ถูกถ่มแก้งจากเทวดานางฟ้าให้พระอิศวรฟัง จากนั้นจึงทูลขอนิ้วเพชรเพื่อไว้ป้องกันกาย

การดำเนินเรื่อง พระอิศวรจะนั่งอยู่บนเตียงกลางเวที หนทุกเดินออกมาตีบทด้านหน้า แล้วจึงเข้าไปทูลฟ้องเรื่องราวที่ตอนถูกทำร้ายกับพระอิศวร พร้อมทั้งทูลขอนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย ซึ่งการรำตีบทจะรำตามบทร้องของเพลงแขกลพบุรีดังเนื้อเพลงต่อไปนี้

- ร้องเพลงแขกลพบุรี -

ข้าแต่พระเทพบิดร	ข้านี้ทูลร่อนเป็นมหันต์
คำเข้ารับใช้แก่เทวัน	เขาพากันรังแกไม่ปราณี
เพราะลुकนี้บุญน้อยจึงด้อยฤทธิ	ต้องจนจิตเจ็บอุราน่าบัดสี
ขอพระเทพบิดาโปรดปราณี	แก่ข้าบาทศรีนี้สักครั้ง
ขอแต่ให้ดัชนีนี้เป็นเพชร	สำเร็จฤทธิไกรตั้งใจหวัง
ชี้ใครให้ม้วยมรณัง	จงโปรดให้สมดังตั้งใจมา

กระบวนทำรำเพลงแขกลพบุรี

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 144</p>	<p>ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	พระอิศวรนั่งอยู่

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="459 837 691 887">ภาพที่ 145 (เดิน)</p>	<p data-bbox="911 573 1091 674">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1126 356 1415 510">นนทก - ปฏิบัติท่าเดิน ออกมา ทางขวาของเวที ในหน้าเสี้ยวขวา</p> <p data-bbox="1126 584 1353 633">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="459 1382 691 1431">ภาพที่ 146 (เงา)</p>	<p data-bbox="911 1126 1091 1227">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1126 909 1415 1288">นนทก - หันตัว ทางขวา ก้าวเท้าขวา วาง ยกเท้าซ้ายวางลง เหลื่อมม มือซ้ายจับ เข้าอก มือขวาตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เฉียงหูขวา</p> <p data-bbox="1126 1368 1353 1417">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="459 1948 708 1998">ภาพที่ 147 (จะพ้อง)</p>	<p data-bbox="911 1693 1091 1794">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1126 1453 1415 1899">นนทก - หมุนตัว ทางซ้าย หน้าเสี้ยวทาง ซ้าย ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหลื่อมม มือขวาตั้งนิ้วชี้ลากเข้า หาปาก มือซ้ายตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1126 1977 1353 2027">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="427 860 721 904">ภาพที่ 148 (พระอิศวร)</p>	<p data-bbox="890 591 1066 689">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1098 353 1410 748">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม มือทั้งสองข้างพนมมือ ยกขึ้นระดับศีรษะ ทาง ด้านซ้าย หน้ามองทางขวา เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 824 1327 869">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="402 1429 746 1473">ภาพที่ 149 (เทวดานางฟ้า)</p>	<p data-bbox="890 1169 1066 1267">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1098 945 1410 1339">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ถอนเท้าขวาลง หลังก้าวเท้าซ้ายแตะปลาย เท้าขาตั้ง มือซ้ายวาดนิ้วชี้ ไปด้านข้างทางซ้าย มือ ขวาตั้งวงยักษ์ หน้ามอง ทางซ้าย เียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1415 1327 1460">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="418 1980 730 2024">ภาพที่ 150 (ถอนเส้นผม)</p>	<p data-bbox="890 1720 1066 1818">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1098 1496 1410 1832">นนทก - หมุนตัวทางขวา หน้าเสี้ยวทางขวา ก้าวเท้า ขวาวางลงหลัง ยกเท้า ซ้ายวางลงเหลี่ยม มือทั้ง สอง ข้างจับอยู่บนศีรษะ หน้าก้มลง</p> <p data-bbox="1098 1908 1327 1953">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="435 898 699 943">ภาพที่ 151 (จนหมด)</p>	<p data-bbox="887 629 1066 725">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1098 409 1410 741">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลื่อม มือทั้งสองข้างแบออก ด้านหน้า หน้ามอง ทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 819 1326 864">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="435 1442 699 1487">ภาพที่ 152 (ร้องให้)</p>	<p data-bbox="887 1180 1066 1276">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1098 967 1410 1352">นนทก - หมุนตัวทางซ้าย หน้าเสี้ยวทางซ้าย ถอน เท้าซ้ายลงหลัง เท้าขวา แตะปลายเท้าขาตั้ง มือ ขวาทำท่าเช็ดน้ำตา มือ ซ้ายจับที่เอว ด้านหน้า ทางขวา หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1431 1326 1476">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="491 1989 643 2033">ภาพที่ 153</p>	<p data-bbox="887 1724 1066 1821">ทำนอง เพลงแขกลพบุรี</p>	<p data-bbox="1098 1512 1410 1778">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ถอนเท้าขวาลง นั่งคุกเข่า มือทั้งสองข้าง กำมือไขว้กันด้านหน้า หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1856 1326 1901">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p style="text-align: center;">ภาพที่ 154</p>	<p style="text-align: center;">ข้าแต่พระเทพ บิดร</p>	<p>นนทก - นั่งคุกเข่าหันหน้าออกหาคนดูเฉียง 45 องศา พนมมือทั้งสองข้าง ไหว้จรดหน้าผากแล้วลดมือลงอยู่ที่หน้าอก</p> <p>พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p style="text-align: center;">ภาพที่ 155</p>	<p style="text-align: center;">ข้านี้</p>	<p>นนทก - มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาวางที่ขาขวา หน้ามองทางขวาเฉียงหูซ้าย</p> <p>พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p style="text-align: center;">ภาพที่ 156</p>	<p style="text-align: center;">ทุกร้อน</p>	<p>นนทก - ลงนั่งพับเพียบทางซ้าย มือทั้งสองข้างไขว่กันบริเวณหน้าท้อง ให้มือขวาอยู่บน มือซ้ายอยู่ด้านล่าง ก้มศีรษะลงมองทางขวา</p> <p>พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="491 837 635 882">ภาพที่ 157</p>	เป็นมหันต์	<p data-bbox="1098 353 1417 629">นนทก - มือซ้ายฟาดนิ้ว ลงระดับปลายคาง มือขวา วางที่ขาขวา หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูขวา เปิด ปลายคาง</p> <p data-bbox="1098 703 1331 748">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="491 1395 635 1440">ภาพที่ 158</p>	คำ	<p data-bbox="1098 904 1417 1122">นนทก - มือขวาจับคิ้ว ด้านหน้าระดับศีรษะ มือ ซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามอง ทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1196 1331 1240">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="491 1939 635 1984">ภาพที่ 159</p>	เข้า	<p data-bbox="1098 1456 1417 1673">นนทก - หงายจับออก ด้านหน้าระดับศีรษะ มือ ซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามอง ทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1747 1331 1792">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="488 891 635 936">ภาพที่ 160</p>	รับใช้	<p data-bbox="1082 409 1422 629">นนทก - มือซ้ายโยกมือขึ้น ไปทางด้านซ้าย ช้างดำตัว มือขวาวางที่ขาขวา หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 701 1310 745">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="488 1442 635 1487">ภาพที่ 161</p>	แก่เทวัน	<p data-bbox="1082 960 1422 1180">นนทก - มือขวาวาดนิ้วชี้ไป ด้านข้างทางขวา มือซ้าย วางที่ขาซ้าย เอียงหูขวา เปิดปลายคาง</p> <p data-bbox="1082 1252 1310 1296">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="488 1935 635 1980">ภาพที่ 162</p>	เขาพากัน	<p data-bbox="1082 1512 1422 1785">นนทก - มือซ้ายยกขึ้นตั้ง วงระดับปลายคาง แล้วลาก มือผ่านหน้า มือขวาวางที่ขา ขวา หน้ามองทางซ้าย เอียง หูขวา</p> <p data-bbox="1082 1856 1310 1901">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 163</p>	<p data-bbox="959 600 1023 636">รังแก</p>	<p data-bbox="1110 360 1422 629">นนทुक - มือขวากำมือ แล้วทำท่าเชกศิระชะ มือซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา เปิดปลายคาง</p> <p data-bbox="1110 703 1337 748">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1386 647 1431">ภาพที่ 164</p>	<p data-bbox="938 1149 1043 1184">ไม่ปราณี</p>	<p data-bbox="1110 909 1422 1178">นนทुक - มือทั้งสองข้างวางซ้อนกันที่หน้าขา ให้มือขวาอยู่บน มือซ้ายอยู่ด้านล่าง ก้มศิระชะลงมองทางขวา</p> <p data-bbox="1110 1252 1337 1296">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1930 647 1975">ภาพที่ 165</p>	<p data-bbox="927 1688 1054 1733">เพราะลูกนี้</p>	<p data-bbox="1110 1453 1422 1666">นนทुक - มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาวางที่ขาขวา หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1110 1740 1337 1785">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="485 837 632 882">ภาพที่ 166</p>	<p data-bbox="916 600 1015 645">บุญน้อย</p>	<p data-bbox="1082 353 1428 629">นนทก - มือขวาหงายมือ แล้วเอา นิ้วหัวแม่มือแตะที่ข้อ นิ้วบนของนิ้วก้อย มือซ้าย วางที่ขาซ้าย หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 703 1310 748">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="485 1391 632 1435">ภาพที่ 167</p>	<p data-bbox="916 1153 1015 1198">จิ้งจอก</p>	<p data-bbox="1082 907 1428 1122">นนทก - มือทั้งสองข้างจับ คว่ำระดับเอว แล้วหงาย มือคลายออกจนสุดแขน ใบหน้าเฉียงทางซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1196 1310 1240">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="485 1937 632 1982">ภาพที่ 168</p>	<p data-bbox="938 1700 995 1744">ฤทธิ</p>	<p data-bbox="1082 1460 1428 1675">นนทก - มือขวาจับสอดมือ หงายมือสูง มือซ้ายตั้งมือขึ้น เป็นวงระดับปลายคางใบหน้า เฉียงทางซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1749 1310 1794">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="478 840 630 884">ภาพที่ 169</p>	ต้องจนจิต	<p data-bbox="1077 358 1404 526">นนทก - มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาวางที่ขาขวา หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1077 582 1308 638">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="478 1377 630 1422">ภาพที่ 170</p>	เจ็บอุรา	<p data-bbox="1077 907 1404 1075">นนทก - มือทั้งสองข้าง ตบที่อก หน้าหันทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1077 1131 1308 1187">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="478 1915 630 1960">ภาพที่ 171</p>	นำบัดลี	<p data-bbox="1077 1456 1404 1668">นนทก - ยกมือทั้งสอง ข้างขึ้นระดับใบหน้าแล้วตบ ผ่าน หน้าหันทางซ้ายแล้ว สะบัด ไปทางขวา</p> <p data-bbox="1077 1724 1308 1780">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="488 837 635 882">ภาพที่ 172</p>	<p data-bbox="884 573 1066 667">ขอพระเทพบิดา โปรดปราณี</p>	<p data-bbox="1098 349 1422 517">นนทुक - พนมมือทั้งสองข้าง แล้วยกนิ้วสูงและลดมือลงอยู่ที่หน้าอก</p> <p data-bbox="1098 584 1331 629">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="488 1391 635 1435">ภาพที่ 173</p>	<p data-bbox="943 1155 1010 1189">แก้ม</p>	<p data-bbox="1098 902 1422 1115">นนทुक - มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาวางที่ขาขวา หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1193 1331 1238">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="488 1937 635 1982">ภาพที่ 174</p>	<p data-bbox="938 1702 1015 1736">บทศรี</p>	<p data-bbox="1098 1456 1422 1556">นนทुक - ยกมือขึ้นพนมที่หน้าอก</p> <p data-bbox="1098 1624 1331 1668">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 837 644 882">ภาพที่ 175</p>	<p data-bbox="938 591 1034 636">นี้สักครั้ง</p>	<p data-bbox="1110 353 1422 573">นนทุก - มือขวาตั้งนิ้วชี้ขึ้นระดับศีรษะ มือซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1110 645 1337 689">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="496 1386 644 1431">ภาพที่ 176</p>	<p data-bbox="938 1151 1034 1196">ขอแต่ให้</p>	<p data-bbox="1110 902 1422 1122">นนทุก - ลดมือขวาลงมาด้านหน้าทางซ้าย แล้วคว่ำมือ มือซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามองต่ำทางซ้าย</p> <p data-bbox="1110 1193 1337 1238">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="496 1930 644 1975">ภาพที่ 177</p>	<p data-bbox="962 1691 1023 1736">ดัชนี</p>	<p data-bbox="1110 1451 1422 1671">นนทุก - พลิกมือขวาหงายขึ้นด้านข้างระดับเอว มือซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามองต่ำทางขวา</p> <p data-bbox="1110 1742 1337 1787">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 178</p>	<p data-bbox="916 591 1043 636">นี่เป็นเพชร</p>	<p data-bbox="1098 353 1410 568">นนทุก - ยกมือขวา ตั้งนิ้วชี้ขึ้นระดับศีรษะ มือซ้ายวางที่ขาซ้าย หน้ามองทางขวาเฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 645 1331 689">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 179</p>	<p data-bbox="948 1151 1011 1196">สำเร็จ</p>	<p data-bbox="1098 907 1410 1122">นนทุก - มือทั้งสองข้างตั้งวงด้านหน้าแล้วโกยมือขึ้นจนสุดมือ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1198 1331 1243">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1939 647 1984">ภาพที่ 180</p>	<p data-bbox="932 1704 1027 1749">ฤทธิไกร</p>	<p data-bbox="1098 1460 1410 1675">นนทุก - มือซ้ายพลิกมือหงายมือสูง มือขวาตั้งมือขึ้นเป็นวงระดับปลายคางใบหน้าเฉียงทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1751 1331 1796">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 644 882">ภาพที่ 181</p>	ดั่งใจหวัง	<p data-bbox="1098 360 1401 517">นนทุก มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาวางที่ขาขวา หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 591 1321 636">พระอิสวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1386 644 1431">ภาพที่ 182</p>	ชิ่ง	<p data-bbox="1098 913 1401 1122">นนทุก - นั่งคุกเข่า ซี่มือ ขวาไปด้านหน้าเสมอไหล่ มือซ้ายวางที่ขาซ้าย ใบหน้ามองเฉียงทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1196 1321 1240">พระอิสวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1928 644 1973">ภาพที่ 183</p>	ใคร	<p data-bbox="1098 1456 1401 1720">นนทุก - พลิกมือขวา หงายขึ้นแล้วสะบัดออก ด้านข้าง ไหล่ มือซ้ายวาง ที่ขาซ้าย ใบหน้ามองเฉียง ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1794 1321 1839">พระอิสวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 184</p>	ให้ม้วย	<p data-bbox="1098 360 1401 568">นนทुक - จับมือซ้าย โบกขึ้นตั้งวงสูง มือขวา วางที่ขาขวา ศีรษะเอียงขวา</p> <p data-bbox="1098 645 1326 689">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 185</p>	มรณัง	<p data-bbox="1098 913 1401 1122">นนทुक - มือทั้งสองข้าง จับคว่ำระดับเอว แล้ว หายมือคล้ายออกจนสุด แขน ไบหน้าเฉียงทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1198 1326 1243">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1944 647 1989">ภาพที่ 186</p>	จงโปรดให้ สมดัง	<p data-bbox="1098 1467 1401 1615">นนทुक - พนมมือทั้งสอง ข้าง แล้วไหว้สูง และลด มือลงอยู่ที่หน้าอก</p> <p data-bbox="1098 1691 1326 1736">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 187</p>	ตั้งใจ	<p data-bbox="1098 360 1401 573">นนทุก - มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาวางที่ขาขวา หน้ามองทางซ้ายเฉียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 645 1321 689">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1395 647 1440">ภาพที่ 188</p>	มา	<p data-bbox="1098 913 1401 1182">นนทุก - มือขวายกขึ้นระดับปลายคาง แล้วลากมือผ่านหน้า มือซ้ายยังวงยักษ์ หน้ามองทางขวาเฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1254 1321 1299">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>
 <p data-bbox="501 1937 647 1982">ภาพที่ 189</p>	ทำนองเพลง แขกลพบุรี	<p data-bbox="1098 1467 1401 1736">นนทุก - ลงนั่งพับเพียบซ้าย มือทั้งสองข้างประสานกันที่หน้าขา ด้านซ้าย หน้ามองทางขวา เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1807 1321 1852">พระอิศวร - นั่งอยู่</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนทุกในเพลงแขกลพบุรี ที่แสดงถึงการทูลฟ่องพระอิศวรของนนทก ว่าถูกเวทนางฟ้ากลั่นแกล้งและยังได้ขอนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่ามัทำรำที่แตกต่างกันอยู่ 4 ท่า ดังตารางความแตกต่างดังต่อไปนี้

ตารางที่ 21 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงแขกลพบุรี บทร้อง “รังแก”

อาจารย์	บทร้อง “รังแก”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ยกมือขวาขึ้นทำท่าเขกที่ศีรษะ
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	ยกมือขวาทำท่าเขกลงด้านข้าง
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	ยกมือขวาทำท่าเขกลงด้านข้าง
อาจารย์เจต ศรีอำ่อม	ยกมือขวาทำท่าเขกลงด้านข้าง

- ในบทร้องนี้ กระบวนท่ามีความแตกต่างกันอยู่ 2 ท่า ดังตารางด้านบน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

- กระบวนท่าของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁵⁹ จะแตกต่างจากอาจารย์อีก 3 ท่าน คือ จะยกมือขวาขึ้นทำท่าเขกที่ศีรษะ เพื่อให้พระอิศวรเห็นว่า “โดนเขกศีรษะ”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁶⁰ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁶¹ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อม⁶² ในบทร้องนี้ มีความเหมือนกัน แต่แตกต่างกับอาจารย์ท่านที่ 1 คือ กระบวนท่าของอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน จะยกมือขวาขึ้นทำท่าเขกลงด้านหน้า เพื่อแสดงความหมายให้พระอิศวรเห็นว่า “โดนเขกศีรษะ”

⁵⁹ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁶⁰ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁶¹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁶² สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำ่อม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

แต่ทั้ง 2 กระบวนท่านี้ ก็ยังให้ความหมายเหมือนกัน อีกทั้งยังมีโครงสร้างท่ารำที่คล้าย ๆ กัน ในบทร้องบทนี้

ตารางที่ 22 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำเพลงแขกลพบุรี บทร้อง “จึงด้อยฤทธิ์”

อาจารย์	บทร้อง “จึงด้อยฤทธิ์”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	เดินมือซ้ายลงด้านข้างในลักษณะปาดมือ
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายจนสุดแขน จับมือซ้ายขึ้นสอดสูง มือขวาตั้งวงด้านหน้า
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายจนสุดแขน จับมือซ้ายขึ้นสอดสูง มือขวาตั้งวงด้านหน้า
อาจารย์เจต ศรีอำ่อม	มือสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายจนสุดแขน จับมือซ้ายขึ้นสอดสูง มือขวาตั้งวงด้านหน้า

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทร้อง “จึงด้อยฤทธิ์” นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติจากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีกระบวนท่ารำที่แตกต่างกัน ดังตารางที่แยกไว้ให้เห็นด้านบน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ จะแตกต่างจากอาจารย์อีก 3 ท่าน คือ จะมือซ้ายตั้งมือด้านหน้าแล้วปาดลงด้านข้าง เพื่อให้เห็นว่า “ตนเองนั้นไร้ซึ่งความสามารถและอิทธิฤทธิ์”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อม ในบทร้องนี้ มีความเหมือนกัน แต่แตกต่างกับอาจารย์อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปะสมบัติ คือ กระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำ่อม จะประกอบด้วยกระบวนท่า 2 ท่า คือ มือสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายจนสุดแขน แล้วจับมือซ้ายขึ้นสอดสูง มือขวาตั้งวงด้านหน้า เพื่อแสดงความหมายให้เห็นว่า “ไร้ซึ่งอิทธิฤทธิ์”

แต่ทั้ง 2 กระบวนท่านี้ ก็ยังให้ความหมายตามบทร้องที่เหมือนกัน แต่อาจจะต่างกันที่กระบวนท่ารำเท่านั้น

ตารางที่ 23 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงแขกลพบุรี บทร้อง “ซี้ไคร”

อาจารย์	บทร้อง “ซี้ไคร”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือขวายกขึ้นชี้ไปด้านหน้าแขนตั้ง
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือขวายกขึ้นชี้ไปด้านหน้าแขนตั้ง แล้วสลับมือออกด้านข้าง
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือขวายกขึ้นชี้ไปด้านหน้าแขนตั้ง แล้วสลับมือออกด้านข้าง
อาจารย์เจต ศรีอำ่อม	มือขวายกขึ้นชี้ไปด้านหน้าแขนตั้ง แล้วสลับมือออกด้านข้าง

ความแตกต่างของกระบวนการทำรำในบทร้อง “ซี้ไคร” นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่ามีการบวนท่ารำที่แตกต่างกัน ดังตารางที่แยกไว้ให้เห็นด้านบน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ นั้น มือขวายกขึ้นมาชี้ด้านหน้าแขนตั้ง ตามคำร้องของเพลง

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ และอาจารย์เจต ศรีอำ่อม มีการบวนท่าที่เหมือนกัน คือ กระบวนท่าของอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน จะประกอบด้วยกระบวนท่า 2 ท่า คือ มือขวายกขึ้นมาชี้ด้านหน้าแขนตั้ง แล้วตัวมือออกด้านข้าง เพื่อทำตามคำร้องที่มี 2 คำ ซึ่งแตกต่างกับอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ คือ ใช้กระบวนท่าเพียงท่าเดียว แต่รวมความหมายของคำร้อง

แต่ทั้ง 2 กระบวนท่านี้ ก็ยังให้ความหมายตามบทร้องที่เหมือนกัน แต่ผิดกันที่กระบวนท่ารำที่ใช้มากกว่ากันเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 24 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำเพลงแขกลพบุรี บทร้อง “ให้ม้วยมรณัง”

อาจารย์	บทร้อง “ให้ม้วยมรณัง”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายมือออกแขนตั้ง
อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย	มือทั้งสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายมือออกแขนตั้ง และยกมือซ้ายขึ้นจับเข้าอกแล้วโบกออกตั้งวงบน
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือทั้งสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายมือออกแขนตั้ง และยกมือซ้ายขึ้นจับเข้าอกแล้วโบกออกตั้งวงบน
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	มือทั้งสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายมือออกแขนตั้ง และยกมือซ้ายขึ้นจับเข้าอกแล้วโบกออกตั้งวงบน

- ในบทร้อง “ให้ม้วย” นี้ กระบวนท่ามีความแตกต่างกันอยู่ 2 ท่า ดังตารางด้านบน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

- กระบวนท่าของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ นั้น ก็จะเป็นการรำรอบบทร้อง “ให้ม้วยมรณัง” เหมือนเดิม คือ ยกมือทั้งสองข้างขึ้นจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายขึ้นแบ่มือแขนตั้ง เพื่อให้ความหมายว่า “ตาย”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ และอาจารย์เจต ศรีอำอ่วม ในบทร้อง “ให้ม้วยมรณัง” นี้ จะรำตีความหมายตามบทร้อง “ให้ม้วยมรณัง” คือ มือทั้งสองข้างจับคว่ำด้านหน้าแล้วหงายมือออกแขนตั้ง และยกมือซ้ายขึ้นจับเข้าอกแล้วโบกออกตั้งวง จึงทำให้กระบวนท่ารำของอาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย, อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ และอาจารย์เจต ศรีอำอ่วม มี 2 กระบวนท่า เพื่อให้ความหมายว่า “ให้ตาย”

แต่ทั้ง 2 กระบวนท่านี้ ก็ยังให้ความหมายเหมือนกัน อีกทั้งยังมีโครงสร้างท่ารำที่คล้าย ๆ กัน ในบทร้องบทนี้

การบันทึกท่ารำทั้ง 3 ท่านี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ความเหมือนในลักษณะท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ในการบันทึกกระบวนท่ารำ

5.2.2.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและกระฝีกปฏิบัติทำรำในเพลงแขกลพบุรี ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อเพลงแขกลพบุรีที่กล่าวถึงการฟ้องเรื่องราวที่ทับขึ้นกับตัวนทก

- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงแขกลพบุรีได้

- สามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนทกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนทกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนทกในเพลงแขกลพบุรีนี้ จะบอกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับนทก ว่ารับใช้มาเป็นเวลานานแต่ก็ถูกกลั่นแกล้งตลอดเวลา อีกทั้งยังไม่มีฤทธิ์ไว้ป้องกันตัวอีกด้วยจึงทำให้ถูกแกล้ง เช่น ท่าดังต่อไปนี้

- ทำนองเพลง (เดิน) ภาพที่ 145 ในการเดินช่วงนี้จะเป็นการเดินในลักษณะหน้าเสี้ยวทางด้านขวา เพื่อบ่งบอกให้รู้ว่าตัวนทกไม่เคยขึ้นมานบนิมานของพระอิศวร เมื่อขึ้นมาแล้วจึงต้องมองหว่าพระอิศวรประทับอยู่ตรงไหน การที่จะทำท่านี้ให้สวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องก้าวเท้าขวาตกไหล่ซ้ายมือทั้งสองข้างจับคว่า ศีรษะเอียงทางซ้าย แล้วยกเท้าซ้ายวาง เปลี่ยนเอียงมากดไหลขวา มือทั้งสองข้างปล่อยจับให้มือขวาตั้งวงด้านหน้า มือซ้ายจับส่งหลังแขนตั้งศีรษะเปลี่ยนมาเอียงทางขวา

- ทำนองเพลง (เวา) ภาพที่ 146 ยังหันหน้าเสี้ยวทางขวาอยู่ ผู้แสดงจะต้องก้าวขวา ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม ลำตัวตั้งตรง มือซ้ายจับเข้าอก เปิดศอกเล็กน้อย หน้ามองทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- ทำนองเพลง(จะฟ้อง) ภาพที่ 147 ก้าวเท้าซ้าย หมุนตัวทางซ้าย หันหน้าเสี้ยวทางซ้าย ยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม ลำตัวตั้งตรง มือขวาตั้งนิ้วชี้หักข้อมือขึ้นแล้วเดินมือซ้ายเข้าหาริมฝีปาก เปิดศอกเล็กน้อย หน้ามองทางขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย

- ทำนองเพลง(พระอิศวร) ภาพที่ 148 ยกเท้าซ้ายขึ้น พร้อมกับมือทั้งสองข้างยกขึ้นพนมทางซ้ายระดับสายตา หน้าหันมองทางซ้ายที่พระอิศวร แล้ววางเท้าซ้ายลงเหลี่ยม มือที่พนมเดาะมือไปด้านหน้า ใบหน้าหันกลับมามองทางขวา

- ทำนองเพลง(พวกเทวดานางฟ้า) ภาพที่ 149 ก้าวเท้าขวาค่อย ๆ เ่นตัวขึ้น ยืน แต่ะปลายเท้าซ้ายขาตั้ง พร้อมกับยกมือซ้ายขึ้นกดนิ้วชี้ลงแล้ววาดมือออกด้านข้างใน ลักษณะนอนมือ ไบหน้ามองทางขวาแล้วกดปลายคางลงหันหน้าซ้าย ๆ กลับมามองทางซ้าย

- ทำนองเพลง(ถอนเส้นผม) ภาพที่ 150 ก้าวเท้าขวา แล้วหันตัวทางขวา หันหน้าเฉียงทางขวา ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียด พร้อมกับยกมือทั้งสองข้างขึ้นมาจับคว่ำที่กลางศีรษะ กางศอกออกพอประมาณ เพื่อให้เหมือนถอนเส้นผม โดยก้มศีรษะไปด้านหน้าให้คนดูเห็น

- ทำนองเพลง(จนหมด) ภาพที่ 151 ก้าวเท้าขวา หันตัวทางด้านซ้าย หันหน้าให้คนดู พร้อมกับมือทั้งสองข้างจับคว่ำ แล้ววางยกเท้าซ้ายวางลงเหยียด มือทั้งสองหงายจับขึ้น แล้วคลายออกด้านข้างจนสุดแขน หน้ามองทางขวาแล้วกดปลายคางลง จากนั้นชันหน้าขึ้นมองตรง

- ทำนองเพลง(ร้องไห้) ภาพที่ 152 ผู้แสดงหันตัวทางซ้าย หน้าเฉียงทางซ้าย ยกเท้าขวามาแตะ งอตัว มือซ้ายทำท่าเช็ดน้ำตกร ก้มหน้ารับกับมือซ้าย และยืดขาขวาขึ้นตั้ง พร้อมกับเคย ๆ ยืดลำตัวขึ้นตั้งหลังตรง แต่ไบหน้ายังอยู่เช่นเดิม

- ทำนองเพลง(นั่ง) ภาพที่ 153 ถอนเท้าขวาลงด้านหลัง ลดขาซ้ายลงคุกเข่า ตั้งตัวตรง มือทั้งสองข้างไขว้กันระดับเอว หน้าหันมองทางซ้ายที่พระอิศวร

- บทร้อง “ข้าแต่พระเทพบิดร” (ภาพที่ 154) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นพนมมือที่ระดับอกแล้วยกขึ้นไหว พร้อมกับโน้มตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย เหยยไบหน้าขึ้น เมื่อจรดที่หน้าผาก ให้ตั้งตัวกลับตั้งตรง แล้วลดมือลงพร้อมโน้มตัวไปด้านหน้า ก้มหน้าลงมองตรง เมื่อตั้งมือกลับมาอยู่ที่หน้าอก ก็ตั้งตัวกลับมาตั้งตรง

- บทร้อง “ข้านี้” (ภาพที่ 155) พับเท้าซ้ายลงนั่งพับเพียบทางซ้าย ยกมือซ้ายตั้งวงกลาง หน้ามองทางซ้ายที่พระอิศวร ตั้งตัวตรง แล้วค่อย ๆ เดินมือจับเข้าอก เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย พร้อมกับหันหน้าไปทางขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ทุกขีร้อน” (ภาพที่ 156) ตั้งมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้าเหนือเข่าทั้งสองข้าง แล้วลากมาไขว้กันตรงกลางลำตัวระดับเอว ให้มือขวาอยู่บนมือซ้ายแล้ววางปลายมือลงที่หน้าขา พร้อมกับโน้มตัวด้านหน้าและห่อไหล่เล็กน้อย

- บทร้อง “เป็นมหันต์” (ภาพที่ 157) ยกมือขวาขึ้นด้านหน้าระดับปลายคาง แล้วพาดนิ้วลงด้านหน้าระดับลิ้นปี่ พร้อมกับหันหน้าจากทางขวามาทางซ้ายอย่างช้า ๆ ให้หน้ามองทางซ้ายพร้อมกับตัวนิ้ว ลำตัวตั้งตรง

- บทร้อง “คำ” (ภาพที่ 158) ยกมือขวาขึ้นตั้งวงบนแล้วจับคว่ำ พร้อมกับเอนตัวไปทางซ้ายยกดไหล่ซ้าย หน้าหันมองทางขวา
- บทร้อง “เข้า” (ภาพที่ 159) ปล่อยจับออก หายมือขึ้น หน้ามองตามมือที่หายขึ้น
- บทร้อง “รับใช้” (ภาพที่ 160) มือซ้ายตั้งวงเหนือเข้าซ้าย แล้วพลิกมือหงายท้องแขน วาดมือขึ้นด้านบนข้างลำตัว
- บทร้อง “แก่เทวัน” (ภาพที่ 161) ยกมือขวาขึ้นกดนิ้วชี้ลงแล้ววาดมือออกด้านข้างในลักษณะนอนมือจนสุดมือแล้วสับมือตั้งวงบน ใบหน้ามองทางขวา
- บทร้อง “เขาพากัน” (ภาพที่ 162) ยกมือซ้ายขึ้นตั้งวงบนแล้ววาดมือลงมาด้านหน้าในแนวเฉียงจนถึงกลางลำตัวจึงกระตุกมือเข้าหาตัว พร้อมกับหันใบหน้ามาทางซ้ายแล้วค่อย ๆ กดปลายคางเปลี่ยนมามองหน้าตรง
- บทร้อง “รังแก” (ภาพที่ 163) เอนตัวไปทางซ้าย วางมือซ้ายลงที่เข้าซ้าย ยกมือขวาขึ้นด้านหน้าระดับหางคิ้วแล้วทำท่าเขกกลางด้านหน้า โดยทำมือองนิ้วทุกนิ้ว แต่ไม่กำมือ หน้ามองที่มือขวา
- บทร้อง “ไม่ปราณี” (ภาพที่ 164) ตั้งมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้าเหนือเข้าทั้งสองข้าง แล้วลากมาไขว้กันตรงกลางลำตัวระดับเอว ให้มือขวาไขว้อยู่บนมือซ้ายแล้ววางปลายมือลงแล้ววางลงบริเวณหน้าท้อง พร้อมกับโน้มตัวด้านหน้าและห่อไหล่เล็กน้อย ใบหน้าก้มลงแล้วส่ายศีรษะช้า ๆ
- บทร้อง “เพราะลูกนี้” (ภาพที่ 165) ยกมือซ้ายตั้งวงกลาง หน้ามองทางซ้ายที่พระอิศวร ตั้งตัวตรง แล้วค่อย ๆ เดินมือจับเข้าออก เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
- บทร้อง “บุญน้อย” (ภาพที่ 166) ยกมือขวาขึ้นด้านหน้าแล้วหายมือขึ้นเอานิ้วหัวแม่มือแตะที่ข้อแรกของนิ้วก้อย โย้ตัวไปทางด้านขวาเล็กน้อย
- บทร้อง “จึงด้อย” (ภาพที่ 167) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นมาจับคว่ำด้านหน้า แล้วค่อย ๆ คลายจับออกหายมือเดินมือจนแขนตึง โย้ตัวกลับมาทางด้านซ้าย
- บทร้อง “ฤทธิ” (ภาพที่ 168) พลิกมือซ้ายตั้งวงหน้า พร้อมกับพลิกมือขวาขึ้นสอดสูง แล้วโย้ตัวกลับมาทางขวา
- บทร้อง “ต้องจนจิต” (ภาพที่ 169) ยกมือซ้ายตั้งวงกลาง หน้ามองทางซ้ายที่พระอิศวร ตั้งตัวตรง แล้วค่อย ๆ เดินมือจับเข้าออก เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย

- บทร้อง “เจ็บอุรา” (ภาพที่ 170) ยกมือทั้งสองข้างมาตบที่หน้าอก 3 ครั้ง โดยตบจังหวะเร็ว 2 ครั้ง แล้วหยุดยกปลายมือขึ้น แล้วตบลงอีก 1 ครั้ง พร้อมกับเอียงตัวทางซ้าย หน้ามองไปยังคนดู
- บทร้อง “น้ำบาดสี” (ภาพที่ 171) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้าระดับสายตา หน้ามองทางซ้าย แล้วตบมือผ่านพร้อมกับสะบัดหน้าไปทางขวาด้วยความเร็ว
- บทร้อง “ขอพระเทพบิดาโปรดปราณี” (ภาพที่ 172) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นพนมมือที่ระดับอกแล้วยกขึ้นไหว้ พร้อมกับโน้มตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย เยกไปหน้าขึ้น เมื่อจรดที่หน้าผากให้ดิ่งตัวกลับตั้งตรง แล้วลดมือลงพร้อมโน้มตัวไปด้านหน้า ก้มหน้าลงมองตรง เมื่อดิ่งมือกลับมากอยู่ที่หน้าอก ก็ดิ่งตัวกลับมาตั้งตรง
- บทร้อง “แก้อำ” (ภาพที่ 173) ยกมือซ้ายตั้งวงกลาง หน้ามองทางซ้ายที่พระอิศวร ตั้งตัวตรง แล้วค่อย ๆ เดินมือจับเข้าอก เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
- บทร้อง “บทศรี” (ภาพที่ 174) ยกมือขึ้นพนมที่หน้าอก เอนตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย
- บทร้อง “นี่สักครั้ง” (ภาพที่ 175) ยกมือขวาขึ้นด้านหน้าตั้งนิ้วชี้ พร้อมกับสะอึกตัวขึ้น เอนตัวทางซ้าย แล้วหันหน้าไปทางขวามองที่นิ้วชี้ จึงยุบตัวลง
- บทร้อง “ขอแต่ให้” (ภาพที่ 176) ลดมือขวาลงด้านซ้ายคว่ำมือ สะอึกตัวขึ้น แล้วเอียงตัวไปทางขวาพร้อมกับยุบตัวลง เอียงหูขวา ตาซ้ายเล็งมองที่นิ้วชี้ขวา
- บทร้อง “ดัดขี้” (ภาพที่ 177) ยกมือขวาหงายมือทางด้านขวา สะอึกตัวขึ้น แล้วเอียงตัวทางซ้ายพร้อมกับยุบตัวลง เอียงหูซ้าย ตามองที่นิ้วมือขวา
- บทร้อง “นี่เป็นเพชร” (ภาพที่ 178) สะอึกตัวนั่งคุกเข่า ชูมือขวาขึ้นระดับสายตา เอียงหูซ้าย ตามองที่นิ้วมือขวา
- บทร้อง “สำเร็จ” (ภาพที่ 179) มือทั้งสองข้างตั้งวงด้านหน้าเหนือเข่า พลิกหงายมือแล้วโกยขึ้นด้านหน้า พร้อมกับหันหน้าไปทางซ้ายมองที่พระอิศวร
- บทร้อง “ฤทธิไกร” (ภาพที่ 180) พลิกมือขวาตั้งวงหน้า พร้อมกับพลิกมือซ้ายจับขึ้นสอดสูง แล้วโย้ตัวกลับมาทางซ้าย หน้ามองทางขวา
- บทร้อง “ตั้งใจหวัง” (ภาพที่ 181) ยกมือซ้ายตั้งวงกลาง หน้ามองทางซ้ายที่พระอิศวร ตั้งตัวตรง แล้วค่อย ๆ เดินมือจับเข้าอก เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย
- บทร้อง “ชี้” (ภาพที่ 182) กระชากตัวไปทางขวามองที่นิ้วชี้ พร้อมกับยกมือขวาขึ้นชี้ไปด้านข้าง หน้ามองไปตามมือที่ชี้

- บทร้อง “ใคร” (ภาพที่ 183) สะบัดมือชี้ออกด้านข้างแล้วตั้งวง พร้อมกับสะบัดหน้ากลับทางซ้าย

- บทร้อง “ให้ม้วย” (ภาพที่ 184) มือซ้ายจับเข้าอก กดไหล่ซ้าย เอียงหูซ้าย ดึงจีบโบกขึ้นตั้งวงบน เปลี่ยนตัวเอียงกดไหล่ขวา หน้ามองที่ปลายนิ้วมือซ้าย

- บทร้อง “มรณัง” (ภาพที่ 185) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นมาจับด้านหน้าแล้วค่อย ๆ คลายจีบออกเดินมือจนแขนตึง หน้ามองที่พระอิศวร

- บทร้อง “จงโปรดให้สมดัง” (ภาพที่ 86) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นพนมมือที่ระดับอกแล้วยกขึ้นไหว พร้อมกับโน้มตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย เหยิบหน้าขึ้น เมื่อจรดที่หน้าผากให้ตั้งตัวกลับตั้งตรง แล้วลดมือลงพร้อมโน้มตัวไปด้านหน้า ก้มหน้าลงมองตรง เมื่อตั้งมือกลับมาอยู่ที่หน้าอก ก็ตั้งตัวกลับมาตั้งตรง

- บทร้อง “ตั้งใจ” (ภาพที่ 187) ยกมือซ้ายตั้งวงกลางแล้วค่อย ๆ เดินมือจับเข้าอก เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย หน้ามองทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา

- บทร้อง “มา” (ภาพที่ 188) ยกมือขวาขึ้นตั้งวงบนแล้วลดมือลงมาด้านหน้า ในแนวเฉียงจนถึงกลางลำตัวจึงกระตุกมือเข้าหาตัว หน้ามองทางขวา

- ทำนองเพลง (ภาพที่ 189) พับเท้าซ้ายลงนั่งพับเพียบทางซ้าย พร้อมกับเอนตัวไปทางซ้าย แขนซ้ายวางที่เข้าซ้ายตั้งศอก มือขวาวางซ้อนบนมือซ้าย ในลักษณะกำมือทั้งสองข้าง เอียงทางซ้าย ก้มหน้าลง

จากที่กล่าวมาขึ้นต้น กระบวนทำรำในเพลงแขกลพบุรี ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่มีทั้ง อารมณ์เศร้าและโกรธสลับกันไป

อารมณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า เพลงแขกลพบุรีนี้เป็นเพลงที่มีสองอารมณ์ควบคู่กันไป ผู้แสดงจะต้องมีความสามารถในการแสดงอารมณ์เป็นอย่างมาก เพราะจะต้องรำบทที่มีอารมณ์เศร้าก่อน จากนั้นก็จะรำบทที่มีอารมณ์อาฆาตแค้น เช่น

- อารมณ์เสียใจ บทร้อง “ค่าเข้ารับใช้แก่เทวีญ เขาพากันรังแกไม่ปราณี” (ภาพที่ 158 - 164) บทร้องนี้เป็นบทร้องที่แสดงถึงอารมณ์เสียใจ ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า เช่น ย่นคิ้วเข้าหากัน ทำหน้าผากย่น ทำหางตาตก แเบะปากเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้นผู้แสดงจะต้องทำท่าทางในการรำให้ช้าลง สายหน้าไปมาอย่างช้า ๆ

- อารมณโกรธ บทร้อง “ชี้ใครให้ม้วยมรณัง” (ภาพที่ 180, 184, 185 และ 186)

ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์โกรธออกมาด้วยการกระซอกตัวด้วยความเร็ว สะบัดมือด้วยความเร็ว ทำท่าทางให้ดูเข้มแข็ง พร้อมกับหน้าตาที่ต้องทำตาให้โตและขมวดคิ้วเพื่อแสดงให้เห็นว่าโกรธแค้น

5.2.2.2 วิเคราะห์กระบวนการทำรำ

จากการศึกษากระบวนการทำรำเพลงแขกลพบุรีที่เป็นการทูลฟ้องต่อพระอิศวรว่าถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการทำรำได้ดังนี้

เป็นการรำตีบทและแสดงกิริยาท่าทางประกอบบทร้องเพลงแขกลพบุรี ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะการรำตีบทและกิริยาท่าทาง เพื่อบรรยายถึงความน้อยใจที่รับใช้ทุกเวลาแต่ก็ถูกรังแกทุกวัน

การรำตีบทและแสดงลักษณะกิริยาในเพลงแขกลพบุรี ซึ่งเป็นเพลงที่กล่าวถึงตัวนนทุกที่ถูกกลั่นแกล้ง มีกระบวนการทำรำตีบทและแสดงกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 25 แสดงท่ารำตีบท (เพลงแขกลพบุรี)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	145	ตั้งวงบน, จีบส่งหลัง
2	146	จีบเข้าอก
3	147	ลากนิ้วเข้าหาปาก
4	148	ท่าไหว้
5	149	ท่ากวาดนิ้ว
6	150	ท่าจิกนม
7	151	จีบคว่ำ
8	152	ท่าเข็ดหน้าตา

แสดงท่ารำตีบท (เพลงแขกลพบุรี) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
9	153	ท่าไขว้แขน
10	154	ท่าพนมมือ
11	155	จับเข้าอก
12	156	ท่าไขว้แขน
13	157	ท่าพาดนิ้ว
14	158	จับคว่ำ
15	159	จับหงาย
16	160	โกยมือ
17	161	ท่าสะบัดมือ
18	162	ตั้งวงบน
19	163	ท่าเขกศีรษะ
20	164	ท่าไขว้แขน
21	165	จับเข้าอก
22	166	ท่าจับนิ้วก้อย
23	167	ท่าแบมือ
24	168	ตั้งวงหน้า, มือสอดสูง
25	169	จับเข้าอก
26	170	ตบอก
27	171	ตบมือ
28	172	ไหว้
29	173	จับเข้าอก
30	174	พนมมือ
31	175	ชูนิ้วชี้
32	176	คว่ำนิ้วชี้
33	177	หงายนิ้วชี้
34	178	ชูนิ้วชี้

แสดงท่ารำตีบท (เพลงแขกลพบุรี) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
35	179	โกยมือ
36	180	ตั้งวงหน้า, มือสอดสูง
37	181	จับเข้าอก
38	182	ชี้นิ้ว
39	183	สะบัดมือ
40	184	จับเข้าอก
41	185	แบมือ
42	186	จับเข้าอก
43	187	ตั้งวงหน้า

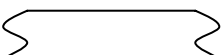
จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบท จะเห็นได้ว่าในเพลงแขกลพบุรีนี้ จะมีท่ารำประกอบเพลงอยู่ทั้งหมด 43 ท่า โดยกระบวนการท่ารำจะเป็นการป้องกันการถูกกลั่นแกล้งของนันทุก

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

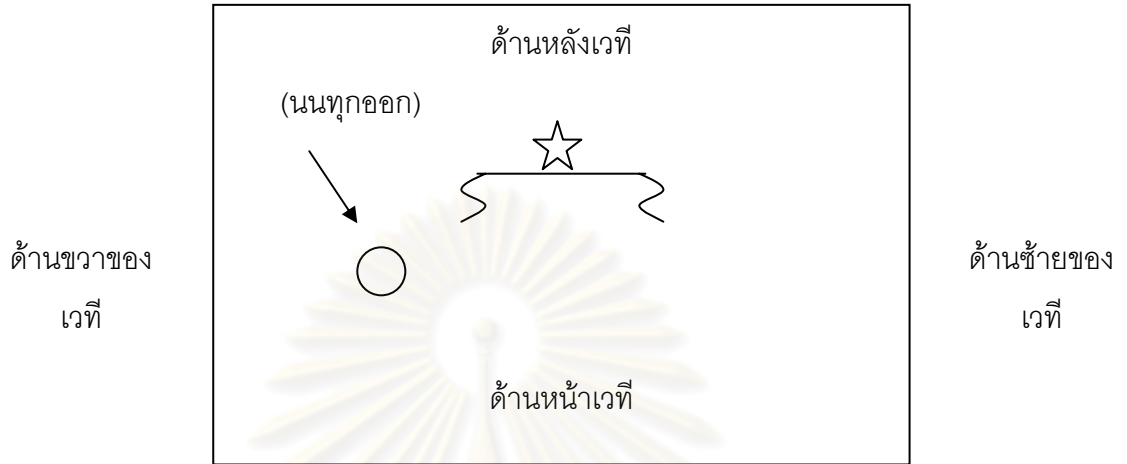
การใช้พื้นที่และทิศทางการแสดงช่วงนี้ ตัวนันทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ตัวนันทุกไม่ได้มีการเคลื่อนที่ไปยังส่วนอื่นของพื้นที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

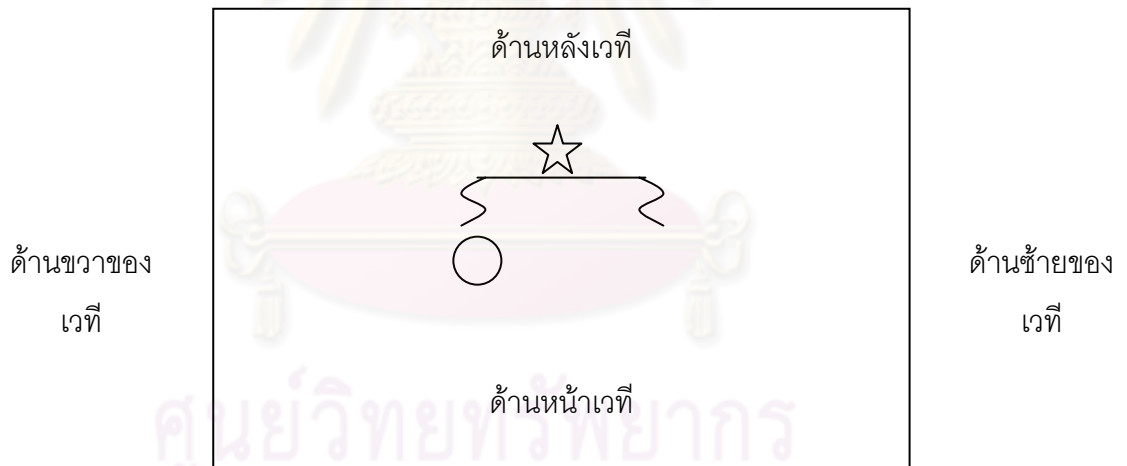
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

	หมายถึง	ตัวนันทุก
	หมายถึง	พระอิสริว
	หมายถึง	เตียง

แผนผังที่ 21 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงแขกลพบุรี)

แผนผังที่ 22 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงแขกลพบุรี)

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2.3 **กระบวนท่ารำเพลงรัว** เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่จังหวะกระชับ ใช้ประกอบการแสดงในช่วงที่มีความตื่นเต้น และอารมณ์ตลกใจของตัวละครในระยะเวลาสั้น ๆ โดยการแสดงโขน ชุดนารายณ์ปราบหนทุก ใช้ตอนที่พระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้แก่หนทุก

การดำเนินเรื่อง หลังจากทีหนทุกทูลฟ้องเรื่องทั้งหมดแล้ว พระอิศวรจึงได้ประทานนิ้วเพชรให้หนทุกในเพลงตระบองกัน และในเพลงรัวพระอิศวรก็จะชี้ตรีลงมาที่นิ้วของหนทุก หนทุกก็ก้มลงมองตามตรีของพระอิศวรมาที่นิ้วตนเอง เมื่อเห็นนิ้วเป็นเพชรก็ตกใจยกขึ้นมาดูแล้วรีบถวายบังคมออกไป

กระบวนท่ารำเพลงหน้าพาทย์เพลงรัว

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 190</p>	ทำนอง เพลงรัว	<p>หนทุก - นั่งพับเพียบไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางที่เข่าซ้าย หน้ามองที่ตรีพระอิศวร</p> <p>พระอิศวร - ชี้ตรีมาที่มือหนทุก</p>
 <p>ภาพที่ 191</p>	ทำนอง เพลงรัว	<p>หนทุก - นั่งพับเพียบไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างวางที่เข่าซ้าย หน้ามองที่มือตัวเอง</p> <p>พระอิศวร - ชี้ตรีมาที่มือหนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 860 660 904">ภาพที่ 192</p>	<p data-bbox="948 595 1034 685">ทำนอง เพลงรัว</p>	<p data-bbox="1110 353 1401 685">นนทุก - นั่งพับเพียบ ไปทางซ้าย มือขวา ยกขึ้นด้านหน้า ลักษณะ คว่ำมือระดับเอว มือ ซ้ายวางที่เข้าซ้าย หน้า มองต่ำที่มือขวา</p> <p data-bbox="1110 766 1401 869">พระอิสวร - นั่งบน เตียง หน้ามognนนทุก</p>
 <p data-bbox="512 1431 660 1476">ภาพที่ 193</p>	<p data-bbox="948 1167 1034 1256">ทำนอง เพลงรัว</p>	<p data-bbox="1110 952 1401 1283">นนทุก - นั่งพับเพียบ ไปทางซ้าย มือขวาพลิก หงายมือด้านข้าง ทางขวา มือซ้ายวางที่ เข้าซ้าย หน้ามogn ทางขวาที่มือขวา</p> <p data-bbox="1110 1364 1401 1467">พระอิสวร - นั่งบน เตียง</p>
 <p data-bbox="512 1980 660 2024">ภาพที่ 194</p>	<p data-bbox="948 1718 1034 1807">ทำนอง เพลงรัว</p>	<p data-bbox="1110 1503 1401 1834">นนทุก - นั่งพับเพียบ ไปทางซ้าย มือขวายก ขึ้นด้านหน้า ลักษณะ คว่ำมือระดับอก มือซ้าย วางที่เข้าซ้าย หน้ามogn ต่ำที่มือขวา</p> <p data-bbox="1110 1915 1401 2018">พระอิสวร - นั่งบน เตียง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 891 655 936">ภาพที่ 195</p>	<p data-bbox="938 622 1027 719">ทำนอง เพลงรัว</p>	<p data-bbox="1098 409 1394 801">นนทก - ลูกขึ้นนั่ง คุกเข่า มือขวาพลิกมือตั้ง นิ้วชี้ขึ้นด้านข้างทางขวา ระดับวงบน มือซ้ายวางที่ เข่าซ้าย หน้ามองที่มีมือ ขวาสลับซ้ายและขวา โดยใช้หางตามอง</p> <p data-bbox="1098 880 1394 925">พระอิศวร - นั่งบนเตียง</p>
 <p data-bbox="507 1442 655 1487">ภาพที่ 196</p>	<p data-bbox="938 1173 1027 1270">ทำนอง เพลงรัว</p>	<p data-bbox="1098 960 1394 1296">นนทก - นั่งคุกเข่า มือ ขวาชี้ขึ้นด้านข้างขวา ระดับวงบน มือซ้ายตั้งวง หน้าแล้วลากมือจับเข้าหา ปาก ในลักษณะทำยิ้ม หน้ามองที่มีมือขวา</p> <p data-bbox="1098 1375 1394 1471">พระอิศวร - นั่งบน เตียง</p>
 <p data-bbox="507 1937 655 1982">ภาพที่ 197</p>	<p data-bbox="938 1697 1027 1794">ทำนอง เพลงรัว</p>	<p data-bbox="1098 1512 1394 1736">นนทก - นั่งคุกเข่า พนมมือระดับอกแล้วไหว้ ขึ้นลง 3 ครั้ง หน้ามอง ทางซ้ายที่พระอิศวร</p> <p data-bbox="1098 1803 1394 1899">พระอิศวร - นั่งบน เตียง</p>

จากการศึกษากระบวนการท่าตัวนทกในเพลงรำ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบความ ตื่นเต้น และอารมณ์ตกใจของตัวละครในระยะเวลาสั้น ๆ ในการศึกษากระบวนการท่ารำอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่าเป็นกระบวนการท่าที่มีความเหมือนกันในทุกกระบวนการท่ารำ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ให้ความเห็นว่า ในช่วงนี้นนทกต้องแสดงกิริยา ท่าทางรวม คือ แสดงอาการตกใจเมื่อเห็นนิ้วเป็นเพชร⁶³
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า นนทกต้องมีทั้งอารมณ์ตกใจ เมื่อเห็นนิ้วเป็นเพชร จากนั้นก็มีความดีใจที่ได้นิ้วเพชรตามต้องการ⁶⁴
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า เป็นการรับบทของพระ อิศวร แต่นนทกก็ต้องแสดงความตกใจด้วยการพลิกมือไปมาเมื่อเห็นนิ้วเป็นเพชร⁶⁵
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า แต่แสดงอารมณ์ที่ตกใจเมื่อนิ้ว ตนเองกลายเป็นเพชร และจากนั้นก็ดีใจ⁶⁶

5.2.3.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในเพลงรำซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่แสดงถึง ความตื่นเต้น และอารมณ์ตกใจของตัวละครในระยะเวลาสั้น ๆ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้ สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องเข้าใจในเหตุการณ์และอารมณ์ของตัวละครในขณะนั้น

⁶³ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบัน บัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁶⁴ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁶⁵ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁶⁶ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการรังสรรค์ กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ที่รับบทตัวนทุกสามารถจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนทุกในเพลงรวนี้ ซึ่งเป็นการรำเพลงหน้าพาทย์ที่แสดงความตื่นเต้น และอารมณ์ตกใจในระยะเวลาสั้น ๆ ดังนั้นผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำออกมาแบบกระชับรวดเร็วและแข็งแรง เช่น ท่าดังต่อไปนี้

- ภาพที่ 192 ผู้แสดงค่อย ๆ ยกนิ้วขึ้นด้านหน้า หน้าก้มมองมือ กดปลายคางลง พร้อมกับสะดุ้งตัวไปด้านหลังทางขวา

- ภาพที่ 193 ผู้แสดงสะดุ้งตัวไปด้านหลังทางซ้าย พร้อมกับพลิกมือหงายด้านข้างขวางอศอก หน้าหันทางขวา ก้มมองมือ กดปลายคางลง

- ภาพที่ 194 สะดุ้งตัวไปด้านหลังทางขวา พร้อมกับพลิกมือคว่ำด้านหน้าเอียงไปทางซ้ายระดับอก สะบัดหน้าหันทางซ้าย ก้มมองมือ กดปลายคางลง

- ภาพที่ 195 สะดุ้งตัวไปด้านหลังทางซ้าย นั่งคุกเข่า พร้อมกับพลิกมือชูนิ้วขึ้นระดับศีรษะ หน้าหันทางขวา เงยหน้ามองมือ แล้วสะงอกไปด้านหน้าใช้หางตาวามองนิ้ว แล้วโย้ตัวไปด้านหลัง ใช้หางตาซ้ายมองนิ้ว

- ภาพที่ 196 ยกมือซ้ายขึ้นตั้งวงด้านหน้า แล้วลากมือจีบเข้าหาปาก (ท่ายิ้ม) พร้อมกับโน้มตัวไปด้านหน้าเพื่อรับมือซ้ายที่ลากมือจีบ

- ภาพที่ 197 ยกมือทั้งสองข้างขึ้นพนมมือที่หน้าอก แล้วไหว้ขึ้นลง 3 ครั้งด้วยความเร็ว พร้อมกับก้มหน้ารับมือไหว้

กระบวนท่าตกใจในเพลงรวนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่มีความแข็งแรงและรวดเร็วจึงจะทำให้ท่ารำออกมาสวยงาม

อารมณ์

การแสดงอารมณ์ในเพลงรวซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ในช่วงนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์ที่ตกใจและดีใจออกมาพร้อมกันทั้งหน้าตาและท่ารำ เช่น

- อารมณ์ตกใจและดีใจ จะต้องทำตาโต คิ้วขมวด หรือหันหน้าไปมาทางซ้ายและทางขวาด้วยความเร็ว ใบหน้าต้องยิ้มแย้มแจ่มใส

5.2.3.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

การศึกษาระบวนท่ารำและลักษณะกิริยาเพลงรำซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาอาการตกใจ ความตื่นเต้น ในระยะเวลาสั้น ๆ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำได้ดังนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 26 แสดงกิริยาท่าทาง (เพลงรำ)

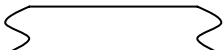
ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	192	คว่ำมือ, ก้มหน้า
2	193	หงายมือ
3	194	คว่ำมือ
4	195	ชูนิ้ว
5	197	ไหว้

จากการวิเคราะห์กิริยาท่าทาง จะเห็นได้ว่าในเพลงรำในช่วงนี้ จะมีการแสดงกิริยาท่าทางประกอบเพลงอยู่ 5 ท่า ซึ่งเป็นการแสดงท่าทางที่ตกใจและดีใจออกมา

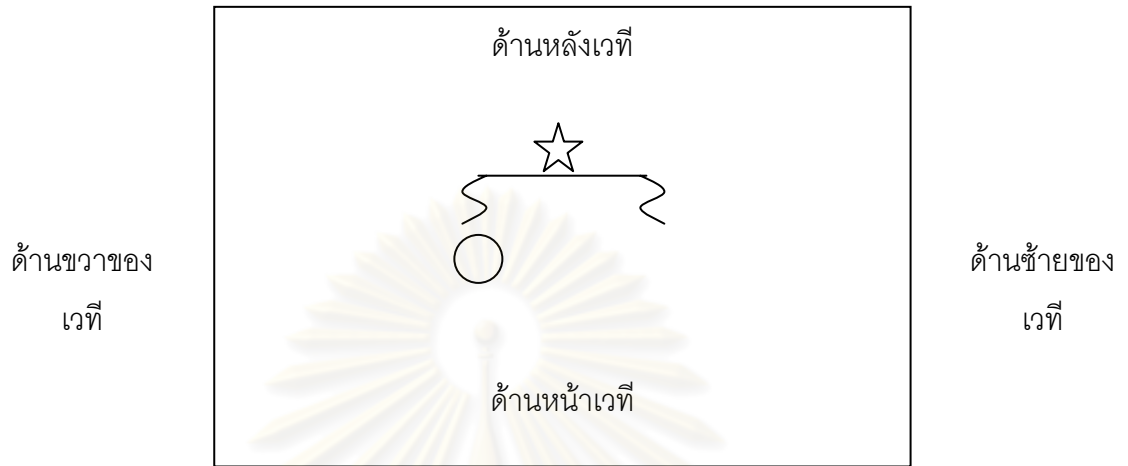
2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ตัวนนทุกไม่ได้มีการเคลื่อนที่ไปยังส่วนอื่นของพื้นที่

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

	หมายถึง	ตัวนนทุก
	หมายถึง	พระอิสวรร
	หมายถึง	เตียง

แผนผังที่ 23 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงรำ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2.4 กระทบทำรำเพลงกราวใน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีท่วงทำนองกระชับ จัดอยู่ในประเภทกราว ใช้ประกอบกิริยาต่าง ๆ ของฝ่ายยักษ์ เช่น แสดงความองอาจสง่างาม อึกเขิมและดีใจ โดยในการแสดงโขน ชูด นารายณ์ปราบนนทก เพลงกราวในได้ใช้แสดงความดีใจของนนทก เมื่อพระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่พระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้นนทกแล้วนั้น นนทกก็ถวายบังคมแล้วออกมาด้านหน้าเวทีเพื่อแสดงความดีใจในเพลงกราวใน ด้วยการเดินสายหน้าไปมา พร้อมกับชูนิ้วสะบัดไปมาให้เข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปีะ เท่ง ปีะ” จากนั้นก็เขาวะที

กระทบทำรำเพลงหน้าพาทย์เพลงกราวใน

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 1429 647 1469">ภาพที่ 198</p>	<p data-bbox="914 1182 1054 1279">ทำนองเพลง กราวใน</p>	<p data-bbox="1102 987 1412 1149">หน้าเดี่ยวทางขวา ตั้งเข้า ขวาขึ้น มือทั้งสองข้างวาง ที่ขา หน้ามองต่ำ</p>
 <p data-bbox="501 1980 647 2020">ภาพที่ 199</p>	<p data-bbox="914 1711 1054 1807">ทำนองเพลง กราวใน</p>	<p data-bbox="1102 1487 1412 1700">หน้าเดี่ยวทางขวา ยกขา ซ้ายขึ้นตั้งเหลี่ยม มือทั้ง สองข้างวางที่ขา หน้ามอง ต่ำ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 846 647 891">ภาพที่ 200</p>	<p data-bbox="906 577 1054 674">ทำนองเพลง กราวโน</p>	<p data-bbox="1098 353 1422 629">หันตัวทางขวา หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาแตะเท้าขาตั้ง มือขวาชู นิ้วเพชรขึ้น มือซ้ายตั้งวง ยักษ์</p>
 <p data-bbox="501 1402 647 1447">ภาพที่ 201</p>	<p data-bbox="906 1135 1054 1232">ทำนองเพลง กราวโน</p>	<p data-bbox="1098 911 1422 1240">หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวาวางลง เหลื่อม มือขวาชูนิ้วชี้ขึ้น ระดับศีรษะทางขวา หน้า มองทางซ้าย มือซ้ายตั้งวง ยักษ์</p>
 <p data-bbox="501 1957 647 2002">ภาพที่ 202</p>	<p data-bbox="906 1693 1054 1789">ทำนองเพลง กราวโน</p>	<p data-bbox="1098 1469 1422 1798">หันด้านหน้า ยกเท้าขวา ซ้ายวางชิดส้นสลับกันแล้ว ยกเท้าซ้ายหนีบมอง มือ ขวาชูนิ้วชี้ขึ้นระดับศีรษะ ทางขวา หน้ามองทางซ้าย มือซ้ายตั้งวงยักษ์</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 846 639 891">ภาพที่ 203</p>	ทำนองเพลง กราวโน	หันด้านหน้า วางเท้าซ้าย ลง ยกเท้าขวาหนีบน้อง มือขวาชูนิ้วชี้สะบัดไปทาง ทางซ้าย หน้ามอง ทางขวา มือซ้ายตั้งวง ยักษ์
 <p data-bbox="507 1406 639 1451">ภาพที่ 204</p>	ทำนองเพลง กราวโน	หันด้านหน้า วางเท้าขวา ลง ยกเท้าซ้ายหนีบน้อง แล้วเดินตามจังหวะ มือ ขวาชูนิ้วชี้ขึ้นระดับศีรษะ ส่ายสลับซ้ายขวา หน้า มองสลับกับมือ มือซ้าย ตั้งวงยักษ์
 <p data-bbox="507 1962 639 2007">ภาพที่ 205</p>	ทำนองเพลง กราวโน	เดินตามจังหวะ มือขวาชู นิ้วชี้ขึ้นระดับศีรษะ มือ ซ้ายตั้งวงระดับปลายคาง แล้วลากมือจับเข้าหาปาก ในลักษณะทำยิ้ม หน้า มองทางขวาที่มือขวา

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 846 647 887">ภาพที่ 206</p>	<p data-bbox="906 577 1050 674">ทำนองเพลง กราวโน</p>	<p data-bbox="1098 353 1399 808">หน้าเสี้ยวทางขวา ก้าว เท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย วางลงเหลี่ยม ยืดเข้าขึ้น แล้วยุบลงแล้ววิ่งชอยเท้า เข้า มือขวาจีบระดับแง่ ศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับ ปลายคาง หน้ามอง ทางซ้าย เฝียงหูขวา</p>

จากการศึกษากระบวนการท่าตัวนนทุกในเพลงกราวโน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบ
กิริยาดีใจ ในการศึกษากระบวนการท่ารำอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่าเป็นกระบวนการท่าที่มีความ
เหมือนกันในทุกกระบวนการท่ารำ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า ในช่วงนี้จะเป็นการแสดงความ
ดีใจเมื่อได้นิ้วเพชร ด้วยการเต้นอย่างมีความสุขพร้อมกับสะบัดนิ้วไปมา⁶⁷
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า นนทุกต้องเต้นเข้ากับจังหวะ
ของตะโพนอย่างมีความสุขเพราะได้นิ้วเพชรตามที่ต้องการ⁶⁸
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ ให้ความเห็นว่า จะต้องแสดงความดีใจ
ออกมาด้วยการเต้น การแสดงหน้า และสะบัดมือไปมา⁶⁹

⁶⁷ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁶⁸ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์,
1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁶⁹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์
อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า การแสดงอารมณ์ดีใจในช่วงนี้ก็จะเป็นการเดินกับจังหวะกลองด้วยจังหวะที่สนุกสนาน⁷⁰

5.2.4.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติทำรำในเพลงกราวในซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบกิริยาต่าง ๆ ของฝ่ายยักษ์ เช่น ฮึกเหิม และดีใจ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการทำรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องเข้าใจในเหตุการณ์และอารมณ์ของตัวละครในขณะนั้น

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ที่รับบทตัวนททุกสามารถจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการทำรำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการทำรำกระบวนท่ารำตัวนททุกในเพลงกราวใน ซึ่งเป็นการรำเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบกิริยาต่าง ๆ ของฝ่ายยักษ์ เช่น ฮึกเหิม และดีใจ ดังนั้นผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำออกมาแบบกระชับรวดเร็วและแข็งแรงประกอบเข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปะ เท่ง ปะ” ซึ่งปฏิบัติดังต่อไปนี้

- ภาพที่ 200 ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางแตะปลายเท้าขาตั้ง ตั้งตัวตรง มือขวาชูนิ้วเพชรขึ้นระดับศีรษะ หน้ามองทางซ้ายและขวาแบบลักคอกแล้วใช้หางตามอง

- ภาพที่ 201 ยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม ตั้งตัวตรง พร้อมกับสะบัดหน้าไปทางซ้ายด้วยความเร็ว

- ภาพที่ 202 ยกเท้าขวาวางลงชิดสันเท้าซ้ายแล้วขยับเท้าซ้ายเท้าขวา ยกเท้าซ้ายหนีบน้อง ด้วยความเร็วและกระชับ โดยต้องทำให้เข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปะ เท่ง ปะ” ซึ่งเมื่อสิ้นจังหวะ “ปะ” ต้องยกเท้าซ้ายขึ้นหนีบน้อง

- ภาพที่ 203 วางเท้าซ้ายลง ต้องทำให้เข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปะ เท่ง ปะ” ซึ่งเมื่อสิ้นจังหวะ “ปะ” กระตุกเท้าขวาขึ้นหนีบน้อง สะบัดหน้าไปทางซ้ายพร้อมกับเหวี่ยงมือไปทางด้านซ้าย

⁷⁰ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลปินชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

- ภาพที่ 204 วางเท้าขวาลง แล้วทำให้เข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปะ เท่ง ปะ” ซึ่งเมื่อสิ้นจังหวะ “ปะ” กระตักเท้าซ้ายขึ้นหนีบนอง สบัดหน้าไปทางขวาพร้อมกับเหวี่ยงมือไปทางด้านขวา แล้ววางเท้าซ้ายลงเด่นยกขาสลับไปมาในลักษณะกระตักเข้า มือขวาก็สบัดไปมาสลับซ้ายขวาเช่นเดียวกับใบหน้า

- ภาพที่ 205 เท้ายังเด่นอยู่ มือขวาหยุดสบัดไปมา ยกชูขึ้น หน้ามองที่นิ้วมือ มือซ้ายตั้งวงแล้วจับเข้าหามือปาก (ทำยิ้ม)

- ภาพที่ 206 หันตัวทางขวา หน้าเลี้ยวทางขวา ถอนเท้าขวาวางลงหลัง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านหน้า มือขวาก็จับปรก หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา แล้ววิ่งซอยเท้าเข้าทางซ้ายของโรง

กระบวนการทำเพลงกราวในนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่มีความแข็งแรงและรวดเร็วจึงจะทำให้ท่ารำออกมาสวยงาม

อารมณ์

การแสดงอารมณ์ในเพลงกราวในซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ในชว่งนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์ดีใจมีความสุขออกมาทั้งหน้าตาและท่ารำ เช่น

- อารมณ์ดีใจ (ภาพที่ 205) จะต้องทำหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส หรือสบัดมือไปทางซ้ายสลับกับทางขวาด้วยความเร็ว ซึ่งจะต้องแสดงอารมณ์ดีใจและมีความสุขที่ได้นิ้วเพชร

5.2.4.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

การศึกษากระบวนการท่ารำเพลงกราวในซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่แสดงถึงเกียรติดีใจ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำได้ดังนี้

1) ลักษณะท่าท่าและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 27 แสดงกิริยาท่าทาง (เพลงกราวโน)

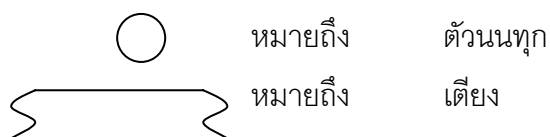
ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	198	ตั้งเข่า, เท้ามือ
2	199	ย่อเหลี่ยม, เท้ามือ
3	200	ยืน, ชูนิ้ว
4	201	ย่อเหลี่ยม
5	202	เต็น
6	203	เต็น, สะบัดมือ, สะบัดหน้า
7	204	เต็น, สะบัดมือ, สะบัดหน้า
8	205	ตั้งวงบน
9	206	ตั้งวงหน้า, จีบปรก

จากการวิเคราะห์ทั้งกิริยาท่าทาง จะเห็นได้ว่าในเพลงกราวโนช่วงนี้ จะมีท่าท่าประกอบเพลงอยู่ทั้งหมด 9 ท่า เพื่อแสดงความดีใจ

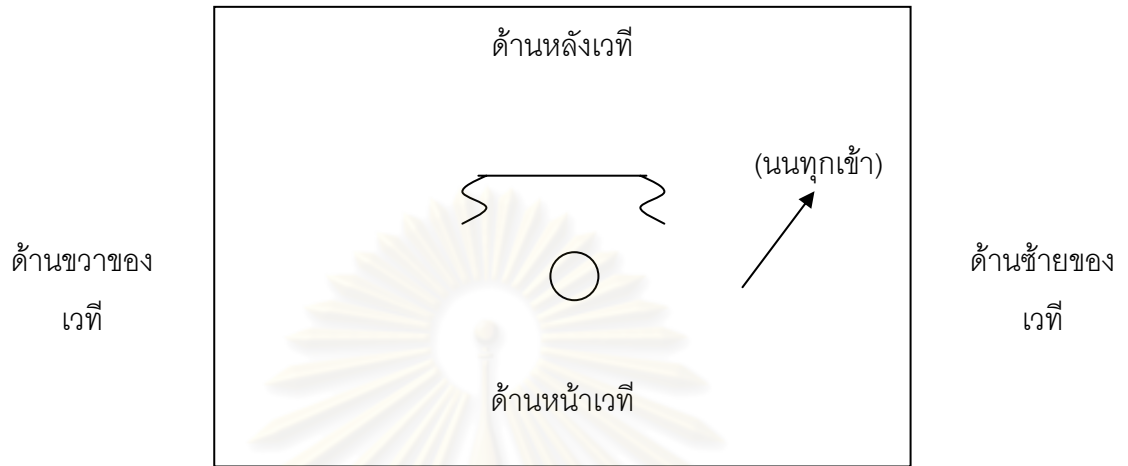
2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ตัวนนทุกไม่ได้มีการเคลื่อนที่ไปยังส่วนอื่นของพื้นที่

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

แผนผังที่ 24 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงกราวโน)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า

กระบวนท่าในช่วงนี้จะเป็นการแก้แค้นของนนทุกหลังจากที่ได้นิ้วเพชรมา เพื่อที่จะมาสังหารเทวดานางฟ้าที่มาแก้แค้น ซึ่งประกอบไปด้วยเพลงหน้าพาทย์ ทั้งหมด 2 เพลงดังนี้

1. เพลงเร็ว
2. เพลงคูกพาทย์

5.3.1 กระบวนท่ารำเพลงเร็ว ในช่วงนี้ นนทุกจะไม่ยอมล้างเท้าให้แก่เทวดานางฟ้าเหมือนแต่ก่อน ด้วยเหตุที่มีนิ้วเพชรจึงทำให้มีจิตใจกำเริบละเลยหน้าที่ของตน

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่นนทุกได้นิ้วเพชรจากพระอิศวรแล้วนั้น ก็จะกลับมาอยู่ที่ที่ตนเคยทำหน้าที่ล้างเท้าเพื่อรอเทวดานางฟ้า เมื่อนนทุกมาถึงก็นั่งเตียงจากนั้นเทวดานางฟ้าก็รำออกมาและเข้าไปให้นนทุกล้างเท้า แต่นนทุกไม่ยอมล้างเท้า เทวดานางฟ้าจึงพากันเข้ารุมและลากนนทุกไปทางซ้ายและขวา จากนั้นก็ผลักให้ล้มลงทางด้านหน้าฝั่งซ้ายของเวที

กระบวนท่าถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p style="text-align: center;">ภาพที่ 207</p>	<p style="text-align: center;">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p>วิ่งชอยเท้าออกมา ก้าวเท้าซ้ายแตะเท้าขวาตั้ง (ในลักษณะทำยืน) มือขวาชูขึ้นทางด้านขวา ระดับสายตา มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองที่มือขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 208</p>	<p data-bbox="938 573 1023 667">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 353 1406 517">มือขวาตั้งวงระดับปลาย คางแล้วเดินมือจับเข้าหา ปาก (ในลักษณะทำยิ้ม)</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 209</p>	<p data-bbox="938 1126 1023 1220">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 907 1406 1355">หมุนตัวทางขวา หน้า เสี้ยวทางขวา ยกเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวากระที่บ วางลงเหลี่ยม มือขวาชี้ เข้าด้านหลังแขนตั้งเสมอ ไหล่ มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1957 647 2002">ภาพที่ 210</p>	<p data-bbox="938 1693 1023 1787">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1460 1406 1966">หมุนตัวทางซ้าย หัน ด้านหลัง ยกเท้าขวาวาง ก้าวเท้าซ้ายวางด้านหน้า แล้วเปิดสันเท้าขวา มือ ทั้งสองข้างลงจับพร้อมกัน มือขวาปล่อยจับออกเป็น ตั้งวงบนระดับศีรษะ มือ ซ้ายลากจับส่งหลัง ศีรษะ เอียงขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 646 882">ภาพที่ 211</p>	<p data-bbox="932 573 1027 667">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 353 1406 685">หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา วาง ประเท้ายกขึ้นวางบน เตียง มือขวาจับคิ้ว ด้านหน้า มือซ้ายตั้งวง ระดับศีรษะ ศีรษะเอียง ทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1388 646 1433">ภาพที่ 212</p>	<p data-bbox="932 1126 1027 1220">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 907 1406 1350">หมุนตัวทางขวา หน้า เลี้ยวทางด้านซ้าย ขาซ้าย คุกเข่าลง นั่งทับสัน มือ ขวาคลายจับเปลี่ยนเป็น ตั้งวงบน ระดับศีรษะ มือ ซ้ายเดินมือลงด้านหลัง เปลี่ยนเป็นจับส่งหลัง หน้ามองทางขวา</p>
 <p data-bbox="501 1939 646 1984">ภาพที่ 213</p>	<p data-bbox="932 1680 1027 1774">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1460 1406 1671">นั่งอยู่บนเตียง โดยห้อย เท้าขวาลงกับพื้น ลดมือ ลงวางที่เข่าทั้งสองข้าง หน้ามองไปทางซ้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 846 644 887">ภาพที่ 214</p>	<p data-bbox="932 607 1027 696">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 416 1394 573">นนทุก – นั่งอยู่บนเตียง โดยห้อยเท้าขวาลงกับพื้น หันมองไปทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 651 1394 741">เทวดานางฟ้า – ทำท่าชัก แป้ง</p>
 <p data-bbox="496 1391 644 1431">ภาพที่ 215</p>	<p data-bbox="932 1122 1027 1211">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 909 1394 1066">นนทุก – นั่งอยู่บนเตียง โดยห้อยเท้าขวาลงกับพื้น หันมองไปทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1144 1394 1234">เทวดานางฟ้า – ทำท่ารำ รำย</p>
 <p data-bbox="496 1939 644 1980">ภาพที่ 216</p>	<p data-bbox="932 1675 1027 1765">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1462 1394 1619">นนทุก – นั่งอยู่บนเตียง โดยห้อยเท้าขวาลงกับพื้น หันมองไปทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1697 1394 1787">นางฟ้า – เข้าไปตีที่ไหล่ ซ้ายนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 837 644 882">ภาพที่ 217</p>	<p data-bbox="935 573 1031 663">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 353 1374 450">นนทก – นั่งอยู่บนเตียง หันหน้ามองนางฟ้า</p> <p data-bbox="1098 524 1398 629">นางฟ้า – ยกเท้าขึ้นและชี้ ให้นนนทกล้างเท้า</p>
 <p data-bbox="496 1391 644 1435">ภาพที่ 218</p>	<p data-bbox="935 1122 1031 1211">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 902 1390 1115">นนทก – ตั้งเข่าขึ้นนั่งทับ ส้น มือทั้งสองข้างตั้งวง ยักษ์ แล้วมองไปที่เท้า นางฟ้า</p> <p data-bbox="1098 1189 1398 1294">นางฟ้า – ยกเท้าขึ้นและชี้ ให้นนนทกล้างเท้า</p>
 <p data-bbox="496 1933 644 1977">ภาพที่ 219</p>	<p data-bbox="935 1671 1031 1760">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1451 1390 1615">นนทก – ตั้งเข่าขึ้นนั่งทับ ส้น มือทั้งสองข้างตั้งวง ยักษ์ มองหน้านางฟ้า</p> <p data-bbox="1098 1688 1422 1794">นางฟ้า – ยกเท้าขึ้นและชี้ ให้นนนทกล้างเท้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="485 842 632 887">ภาพที่ 220</p>	<p data-bbox="916 600 1015 696">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1078 412 1422 689">นนทุก – ยกขาขวาขึ้น นั่งขัดสมาธิสองชั้น โดยขา ขวาซ้อนอยู่ด้านบน มือทั้ง สองข้างวางบนขาขวา สะบัด หน้ามองไปทางขวา</p> <p data-bbox="1078 768 1326 808">นางฟ้า – ทำท่าโกรธ</p>
 <p data-bbox="485 1391 632 1435">ภาพที่ 221</p>	<p data-bbox="916 1122 1015 1218">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1078 904 1422 1066">นนทุก – นั่งขัดสมาธิสองชั้น มือทั้งสองข้างวางบนขาขวา สะบัดหน้ากลับมามองนางฟ้า</p> <p data-bbox="1078 1140 1358 1180">นางฟ้า – ตีที่ไหล่นนทุก</p>
 <p data-bbox="485 1939 632 1984">ภาพที่ 222</p>	<p data-bbox="916 1671 1015 1767">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1078 1453 1422 1671">นนทุก – นั่งขัดสมาธิสองชั้น มือขวาวางบนขาขวา มือซ้าย ทำท่าปิดโดยใช้หลังมือ หน้า มองนางฟ้า</p> <p data-bbox="1078 1749 1422 1845">นางฟ้า – ยกเท้าขึ้น ชี้ให้ล้าง เท้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="491 840 635 884">ภาพที่ 223</p>	<p data-bbox="930 571 1026 667">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 353 1422 510">นนทุก – นั่งขัดสมาธิสองชั้น มือทั้งสองข้างวางบนขาขวา สะบัดหน้ากลับไปทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 589 1437 685">นางฟ้า – ทำท่าเรียกเทวดา นางฟ้า</p>
 <p data-bbox="491 1393 635 1438">ภาพที่ 224</p>	<p data-bbox="930 1124 1026 1220">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 907 1422 1120">นนทุก – นั่งขัดสมาธิสองชั้น แขนทั้งสองข้างกางออก หน้ามองทางซ้ายและขวา สลับกัน</p> <p data-bbox="1098 1198 1437 1299">เทวดานางฟ้า – เข้าจับแขน ทั้งสองข้างของนนทุก</p>
 <p data-bbox="491 1939 635 1984">ภาพที่ 225</p>	<p data-bbox="930 1677 1026 1774">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1098 1496 1422 1709">นนทุก – นั่งอยู่บนเตียง ยก ก้นขึ้น แขนทั้งสองข้างกาง ออก หน้ามองทางซ้ายและ ขวา</p> <p data-bbox="1098 1787 1406 1888">เทวดานางฟ้า – เข้ารุมจับ นนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="478 907 630 952">ภาพที่ 226</p>	<p data-bbox="901 638 1005 728">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1061 414 1428 571">นนทุก – ลูกขึ้นย่อเหลี่ยม มีมือทั้งสองข้างกางออก หน้ามองไปทางซ้ายและขวา</p> <p data-bbox="1061 649 1428 806">เทวดานางฟ้า – เข้ารุมจับนนทุกแล้ว ดิ่งไปทางซ้ายและขวาแล้วเหวี่ยงนนทุกให้ล้มลง</p>
 <p data-bbox="478 1456 630 1500">ภาพที่ 227</p>	<p data-bbox="901 1187 1005 1276">ทำนอง เพลงเร็ว</p>	<p data-bbox="1061 974 1428 1176">นนทุก – นั่งพับเพียบทางขวา อยู่กับพื้น มือทั้งสองข้างวางที่พื้นด้านหน้า หน้ามองไปทางขวา</p> <p data-bbox="1061 1265 1428 1355">เทวดานางฟ้า – ทำท่ายิ้มบ้าง ยื่นมองบ้าง</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนนทุกในช่วงนี้ ซึ่งเป็นช่วงที่นนทุกมีใจกำเริบเพราะมีนิ้วเพชร จึงไม่ยอมทำหน้าที่ดังเดิม จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่าลักษณะท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน มีกระบวนการท่าที่เหมือนกัน เพราะเป็นการแสดงร่วมกับตัวแสดงตัวอื่น ๆ ที่ต้องมีกัณธกันระหว่างผู้แสดง ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า ในช่วงนี้นนททุกจะทำเป็นไม่สนใจทเวดานางฟ้า เพราะถือว่าตนมีฤทธิ์⁷¹
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า นนททุกจะทำตัวเย่อหยิ่งมีสนใจในหน้าที่ของตนเหมือนเช่นเคย⁷²
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ ให้ความเห็นว่า นนททุกจะต้องทำท่าทางที่ยั่วโมโหทเวดานางฟ้า และทำตัวเย่อหยิ่ง⁷³
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า นนททุกจะไม่ทำหน้าที่ตามที่เคยมาเพราะคิดว่าตนมีนิวเพชรเลยไม่กลัวใคร⁷⁴

5.3.1.1 เทคนิคในการแสดง

กระบวนท่ารำ

กระบวนท่ารำตัวนนททุกในช่วงนี้ ไม่มีกระบวนท่ารำเนื่องจากเป็นการแสดงท่าทางประกอบบทเพลงที่เป็นการแสดงท่าทางหยิ่งยโสโอหัง ซึ่งท่าทางที่แสดงออกมานั้นก็ต้องเป็นท่าทางที่กวนประสาท เพื่อยั่วให้เกิดความโมโห เช่น

- ท่ามอง ผู้แสดงจะต้องมองหน้านางฟ้าด้วย เพราะมีความทะนงในตนเอง เช่น เมื่อนางฟ้าเดินมาให้ล้างเท้า นนททุกก็ต้องก้มลงมองที่เท้าของนางฟ้าและก็เงยหน้าขึ้นมองหน้าของนางฟ้าแล้วสะบัดหน้าหนี ซึ่งจะต้องทำแบบช้าแล้ววางมาดเพื่อยั่วกวนประสาทนางฟ้า
- ท่าบัดไหล่ การที่จะทำท่านี้ให้สวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางไม่รู้ไม่ชี้ว่ามีนางฟ้าอยู่ ต่อเมื่อนางฟ้ามาตีที่ไหล่แล้วจึงหันกลับไปมอง ซึ่งการมองนั้นก็ต้องมองที่

71

⁷² สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷³ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷⁴ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการรังสรรค์ กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

หน้าของนางฟ้าก่อนด้วยการใช้หางตามอง จากนั้นจึงกับมามองที่ใหญ่แล้วก็ใช้หลังมือปิดออก แล้วก็ทำเป็นไม่สนใจตามเดิม

อารมณ์

ในการแสดงอารมณ์ช่วงนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงความโอหังและเย่อหยิ่ง ทะนงตน ออกมาเพื่อให้ตัวนบนทุกดูน่าหมั่นไส้ ซึ่งจะยกตัวอย่างอารมณ์ที่กล่าวมา ได้ดังนี้

- อารมณ์เย่อหยิ่ง (ภาพที่ 217 - 220) ช่วงนี้เป็นช่วงที่นบนทุกมีจิตใจ กำเริบ เมื่อนางฟ้าเข้ามาให้นบนทุกล้างเท้าแต่นบนทุกไม่สนใจโดยทำกิริยา คือ มองหน้านางฟ้าโดย ยื่นหน้าไปหานางฟ้า ทำคิ้วขมวด หรือตาลงเล็กน้อย แล้วก็มลงมองเท้า จากนั้นเงยหน้าขึ้นมองหน้านางฟ้าแล้วก็สะบัดหน้าหนีทำเป็นไม่สนใจ พร้อมตวัดเท้าขึ้นนั่งขัดสมาธิ 2 ชั้น

- อารมณ์กวนประสาท (ภาพที่ 221 - 223) เกิดขึ้นตอนที่นางฟ้าตีที่ หัวไหล่บนบนทุก นบนทุกก็หันกลับมามองนางฟ้า โดย ทำคิ้วขมวด หรือตาลงเล็กน้อย แล้วโย้ตัวมา ทางด้านหลังเล็กน้อยพร้อมกับใช้หลังมือทำเป็นว่าปิดฝุ่นที่หัวไหล่แล้วก็สะบัดหน้าหนี

5.3.1.2 วิเคราะห์กระบวนการทำท่า

จากการศึกษากระบวนการของนบนทุกในช่วงนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการทำท่าได้ดังนี้ เป็นการแสดงท่าทางที่สร้างความไม่พอใจให้แก่หมูเทวดานางฟ้า โดยท่าทางที่แสดง ออกมานั้นเป็นท่าทางที่ชวนให้เกิดความโมโหแก่ผู้พบเห็น

1) ลักษณะท่าท่าและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 28 แสดงท่าท่าตีบท (เพลงเร็ว)

ท่าที่	ภาพที่	ท่าท่าตีบท
1	209	ตั้งวงหน้า, จีบเข้าหาปาก
2	211	ตั้งวงหน้า, จีบส่งหลัง
3	212	ตั้งวงหน้า, จีบคว่ำ
4	213	ตั้งวงหน้า, จีบคว่ำ

ตารางที่ 29 การแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงเร็ว)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	207	ยืน, ชูนิ้ว
2	208	กระตืบเท้า, ชีมือ
3	213	นั่งยกขา
4	214	นั่งยกขา
5	215	นั่งยกขา
6	216	นั่งยกขา
7	217	นั่งยกขา, สะบัดหน้ามอง
8	218	ตั้งเข่า, ก้มมอง
9	219	ตั้งเข่า, เงยหน้ามอง
10	220	นั่งสมาธิ 2 ชั้น, สะบัดหน้าหนี
11	221	หันมอง
12	222	บิดไหล่
13	223	สะบัดหน้าหนี
14	224	หันมอง, กางแขน
15	225	ตั้งเข่า, หันมอง, กางแขน
16	226	ตั้งเหลี่ยม, หันมอง, กางแขน
17	227	ล้มนั่งพับเพียบทางขวา

จากการวิเคราะห์กระบวนท่ารำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทาง จะเห็นได้ว่าในเพลงเร็ว ช่วงนี้ จะมีท่ารำประกอบเพลงอยู่ทั้งหมด 4 ท่า และการแสดงกิริยาท่าทางประกอบเพลงแทนการรำอยู่ 17 ท่า

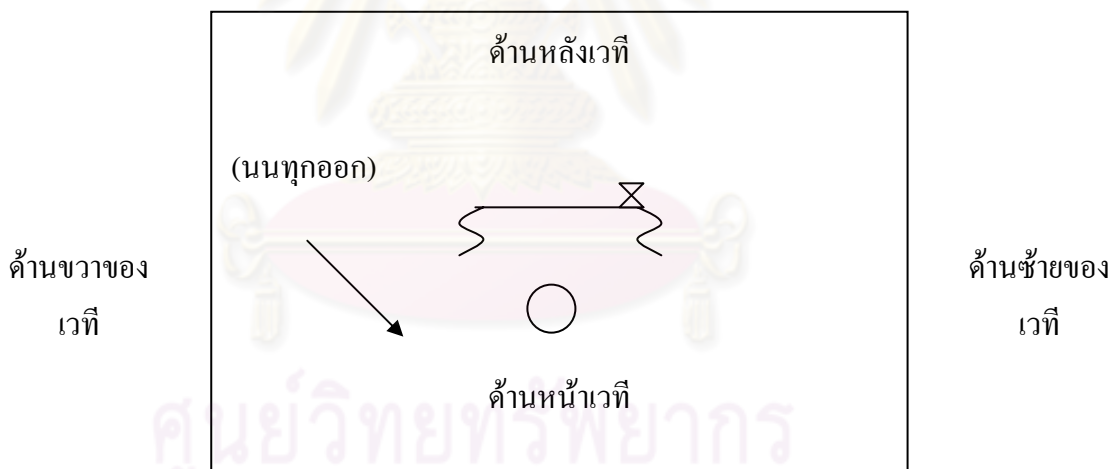
เหตุที่มีกิริยาท่าทางมากกว่าท่ารำนั้น เพราะในเพลงนี้เป็นการแสดงท่าทางโต้ตอบกัน เลยทำให้กิริยาท่าทางมีมากกว่าท่ารำ

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

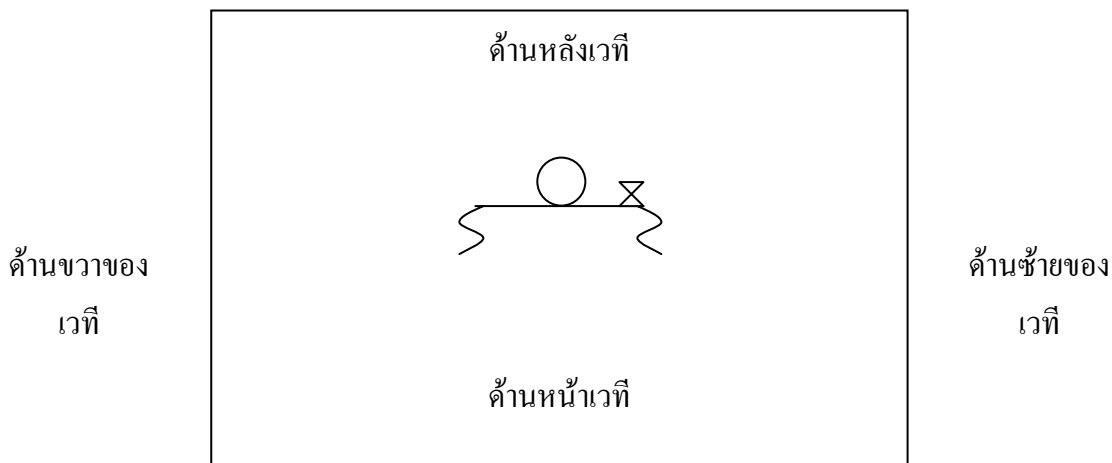
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

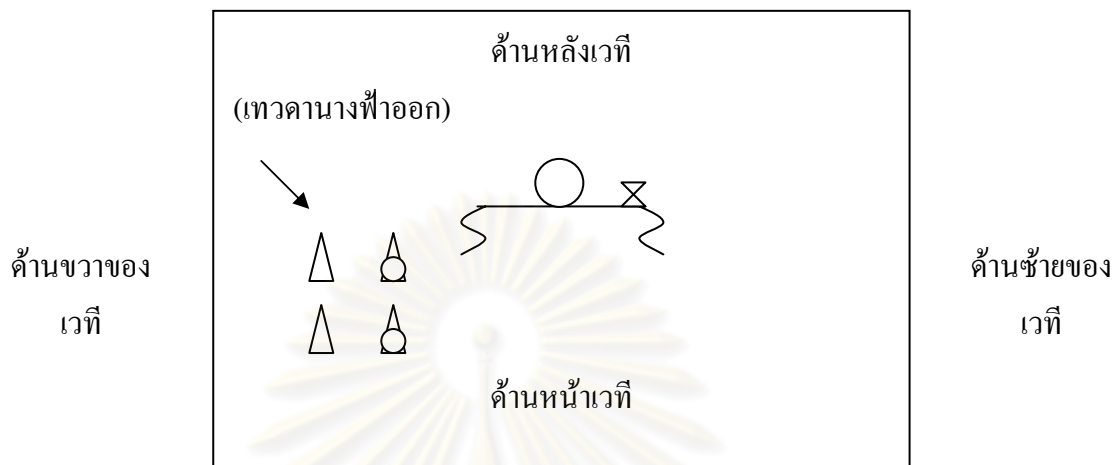
แผนผังที่ 25 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 207 - 211)

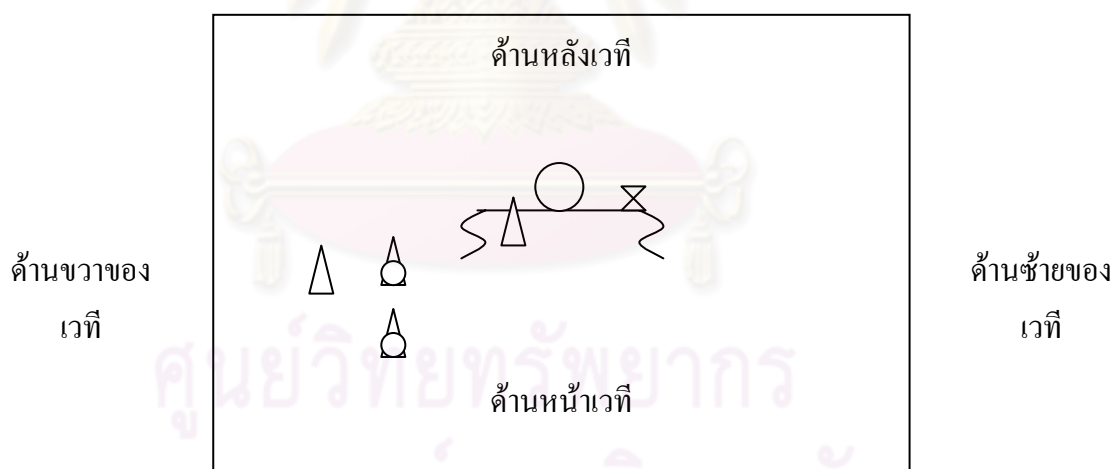
แผนผังที่ 26 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 212, 213)

แผนผังที่ 27 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 214, 215)

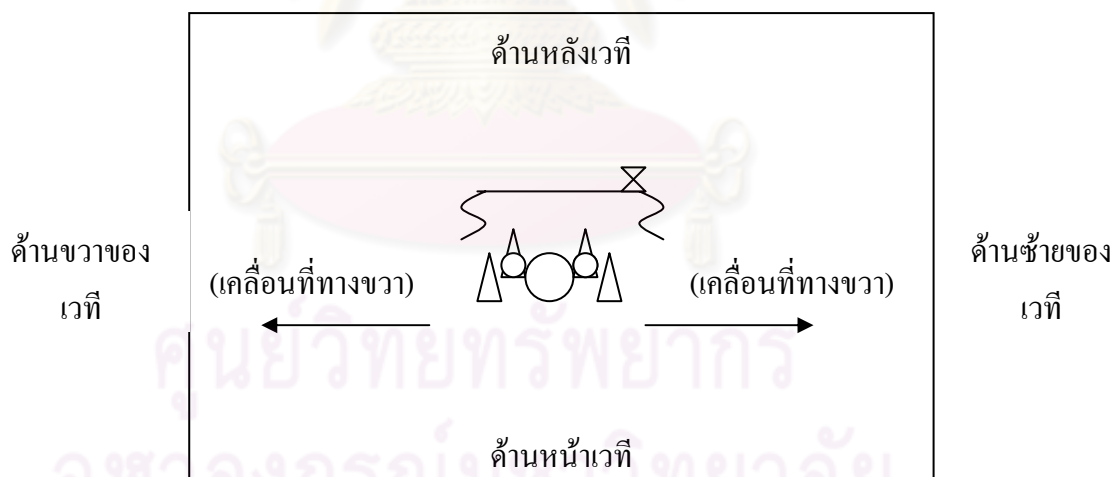
แผนผังที่ 28 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 216 - 223)

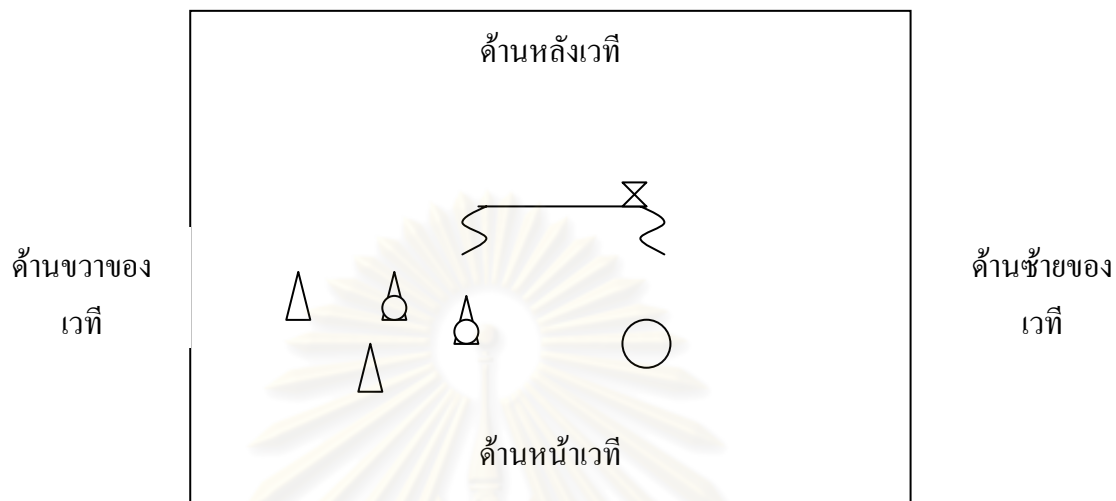
แผนผังที่ 29 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 224, 225)

แผนผังที่ 30 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 226)

แผนผังที่ 31 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงเร็ว)
(ภาพที่ 227)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3.2 กระบวนท่ารำเพลงคุกพาทย์ เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง มีจังหวะที่ช้าและเร็ว สลับกันไปตามทำนองเพลง ใช้ประกอบกิริยาอาการแสดงฤทธิ์ เกี่ยวกรวด และการเกิดโทษ ทำให้น่าเกรงขาม ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทก เพลงคุกพาทย์ใช้เมื่อครั้งนนทกขึ้นไหว้เพชรไฉ่ถูกเทวดาและนางฟ้าที่มากลั่นแกล้งตน

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่นนทกถูกเหวี่ยงล้มลงแล้วนั้น นนทกก็โกรธและแสดงความโกรธในเพลงคุกพาทย์ ด้วยการขึ้นไหว้เพชรไฉ่เทวดาที่ตาและขา จากนั้นก็ขึ้นไหว้เพชรไฉ่นางฟ้าที่แขนและขา เมื่อหันกลับมาเจอเทวดานางฟ้าอีกหนึ่งคู่ก็เข้าไปไล่เทวดาออกไป และเข้าจับนางฟ้าแต่นางฟ้าหนีไปได้ นนทกจึงหายเข้าเวที

กระบวนท่ารำเพลงหน้าพาทย์เพลงคุกพาทย์

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 1473 654 1512">ภาพที่ 228</p>	<p data-bbox="906 1205 1050 1303">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 996 1380 1265">นนทก - หันทางขวา หน้าเสี้ยวทางขวา ปรบมือ หน้ามอง ทางซ้าย เปิดปลายคาง เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1344 1396 1384">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>
 <p data-bbox="507 1960 654 1998">ภาพที่ 229</p>	<p data-bbox="906 1724 1050 1823">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1541 1380 1870">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ลูกขึ้นยืนยกเท้า ซ้ายวางเก็บ มือซ้ายและ ขวายกขึ้นตั้งวงด้านหน้า หน้ามองทางซ้าย เปิด ปลายคาง เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1948 1396 1989">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 913 660 965">ภาพที่ 230</p>	<p data-bbox="919 651 1066 748">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1110 353 1401 869">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ยกเท้าซ้ายวาง ลงเหลี่ยม ยกเท้าขวา วางทอดไปด้านข้าง มือ ซ้ายและขวาปาดมือลง ด้านข้างลำตัวตะแคงฝ่า มือทั้งสองข้าง หน้ามอง ทางซ้าย เปิดปลายคาง เฉียงหูขวา</p> <p data-bbox="1110 943 1362 1039">เทวดานางฟ้า - ยืน มอง</p>
 <p data-bbox="512 1630 660 1682">ภาพที่ 231</p>	<p data-bbox="919 1361 1066 1458">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1110 1064 1401 1579">นนทก - หมุนตัว ทางขวา หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวาหนีบ น่อง มือขวาจับคว่ำ ด้านหน้าทางซ้าย มือ ซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามอง ทางขวา เปิดปลายคาง เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1110 1653 1362 1749">เทวดานางฟ้า - ยืน มอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 801 647 842">ภาพที่ 232</p>	<p data-bbox="906 562 1054 663">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1406 869">น น ท ก - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ยึดเข้าขวาขึ้น แล้วกระทบสัน วางเท้า ขวาลงเหยียดม มือขวา คลายจับขึ้นแล้วปาดมือ ลงด้านข้าง มือซ้ายตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา เปิดปลายคาง เอียงหูซ้าย เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>
 <p data-bbox="501 1312 647 1352">ภาพที่ 233</p>	<p data-bbox="906 1077 1054 1178">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 889 1406 1270">น น ท ก - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ขึ้นทางขวาโดย ยกเท้าขวาวางลงเหยียดม ยกเท้าซ้ายวางทอดไป ด้านข้าง หน้ามอง ทางขวา เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>
 <p data-bbox="501 1854 647 1895">ภาพที่ 234</p>	<p data-bbox="906 1615 1054 1715">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1377 1406 1944">น น ท ก - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ชยับเท้าซ้าย วางชิดสันเท้าขวา ยกเท้า ขวาหนีบน้อง เบี่ยงตัวไป ด้านหลังเล็กน้อย หน้า มองทางขวา เปิดปลาย คาง เอียงหูซ้าย (ทำนี้ใช้ จังหวะที่ 1 และ จังหวะที่ 3) เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 887 647 931">ภาพที่ 235</p>	<p data-bbox="906 622 1050 719">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1401 864">นนทुक - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย วางเท้าขวาชิด สันเท้าซ้าย ยกเท้าซ้าย หนีบน้อง เบี่ยงตัวกลับมา ด้านหน้าเล็กน้อย หน้า มองทางซ้ายเปิดปลาย คาง เอียงหูขวา (ทำนี้ใช้ จังหวะที่ 2 และ จังหวะ ที่ 4)</p> <p data-bbox="1098 943 1401 981">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>
 <p data-bbox="501 1429 647 1473">ภาพที่ 236</p>	<p data-bbox="906 1189 1050 1285">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1003 1401 1339">นนทुक - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย วางเท้าซ้าย ยก เท้าขวาหนีบน้อง นิ้วชี้ ขวาตั้งอยู่ ด้านหน้าระดับ ปลายคาง มือซ้ายตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1417 1401 1456">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>
 <p data-bbox="501 1977 647 2022">ภาพที่ 237</p>	<p data-bbox="906 1711 1050 1807">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1496 1401 1832">นนทुक - หมุนทางขวา หันด้านหน้า วางเท้าขวา ลงเก็บ นิ้วชี้ขวาตั้งอยู่ ด้านหน้าระดับปลายคาง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1910 1401 1948">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 875">ภาพที่ 238</p>	<p data-bbox="906 568 1050 667">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1414 685">นนทุก - หันด้านหน้า วางเท้าซ้าย ยกเท้าขวา กระที่บลงเหลี่ยม มือขวาชี้ ไปทางด้านขวาที่ตาของ เทวดา มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 763 1350 801">เทวดา - มือปิดที่ตา</p>
 <p data-bbox="501 1352 647 1391">ภาพที่ 239</p>	<p data-bbox="906 1115 1050 1214">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 900 1414 1232">นนทุก - หันด้านหน้า ยกเท้าขวากระที่บลง เหลี่ยม มือขวาชี้ไป ทางด้านขวาที่ตาของ เทวดา มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1310 1350 1348">เทวดา - มือจับที่ขา</p>
 <p data-bbox="501 1865 647 1904">ภาพที่ 240</p>	<p data-bbox="906 1626 1050 1724">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1433 1414 1706">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้าย วางเท้าขวาแตะปลาย ตี่งขา มือทั้งสองข้างตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1785 1398 1823">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 646 875">ภาพที่ 241</p>	<p data-bbox="906 568 1051 667">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1409 741">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง วางเท้าซ้าย ยกเท้าขวาหนีบนั่งแล้ว วางลงเก็บ มือขวาตั้งมือ อยู่ ด้านหน้าระดับปลาย คาง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 824 1398 862">เทวดานางฟ้า - ยืนมอง</p>
 <p data-bbox="501 1386 646 1424">ภาพที่ 242</p>	<p data-bbox="906 1120 1051 1218">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 902 1409 1234">นนทุก - หันด้านหน้า วางเท้าซ้าย ยกเท้าขวา กระที่บลงเหยียดมือขวา ชี้ไปทางด้านขวาที่แขน ของนางฟ้า มือซ้ายตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1317 1409 1415">นางฟ้า - มือขวาจับที่ แขนซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1933 646 1971">ภาพที่ 243</p>	<p data-bbox="906 1668 1051 1767">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1451 1409 1783">นนทุก - หันด้านหน้า ยกเท้าขวากระที่บลง เหยียดมือขวาชี้ไป ทางด้านขวาที่ขาของ นางฟ้า มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1865 1350 1904">นางฟ้า - มือจับที่ขา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 831 647 875">ภาพที่ 244</p>	<p data-bbox="906 568 1051 667">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1406 680">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้า ขวาวาง เท้าซ้ายแตะ ปลายเท้าขาตั้ง มือทั้ง สองข้างตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 757 1406 860">เทวดานางฟ้า - นั่ง ทำท่าแอบ</p>
 <p data-bbox="501 1382 647 1426">ภาพที่ 245</p>	<p data-bbox="906 1120 1051 1218">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 904 1406 1232">นนทุก - หมุนตัว ทางขวา หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง เท้าซ้าย แตะปลายเท้าขาตั้ง มือ ทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1308 1406 1411">เทวดานางฟ้า - ทำท่า กลัว</p>
 <p data-bbox="501 1951 647 1995">ภาพที่ 246</p>	<p data-bbox="906 1688 1051 1787">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1453 1406 1839">นนทุก - หมุนตัว ทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้ายวาง เท้าขวา แตะปลายเท้าขาตั้ง มือ ซ้ายชี้ไปทางซ้ายแขนตั้ง เสมอไหล่ มือขวาตั้งวง ยักษ์หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1915 1406 2018">เทวดานางฟ้า - ทำท่า กลัว</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 247</p>	<p data-bbox="906 568 1051 669">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 356 1409 748">นนทุก - หมุนตัว ทางซ้าย หันด้านหน้า วิ่ง ซอยเท้าก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียด มือขวาเงื้อมือสูง (ทำท่า จะตี) มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 815 1291 860">เทวดา - วิ่งหนี</p>
 <p data-bbox="501 1386 647 1431">ภาพที่ 248</p>	<p data-bbox="906 1120 1051 1220">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 904 1409 1184">นนทุก - หันตัวทางขวา หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวาวางลง เหยียด ทั้งสองข้างตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1252 1331 1296">นางฟ้า - ทำท่าหนี</p>
 <p data-bbox="501 1955 647 2000">ภาพที่ 249</p>	<p data-bbox="906 1688 1051 1789">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1453 1409 1845">นนทุก - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง ก้าว เท้าขวาเตะปลายเท้าขา ตั้ง มือขวาตั้งวงยักษ์ มือ ซ้ายตั้งวงระดับปลายคาง แล้วลากมือจับเข้าหาปาก (ทำยิ้ม) หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1912 1347 1957">นางฟ้า - ทำท่ากลัว</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 891 647 936">ภาพที่ 250</p>	<p data-bbox="906 629 1054 725">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 421 1406 748">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หน้าเสี้ยวทางขวา ก้าว เท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย วางลงเหยียดมือทั้งสอง ข้างกางออกแขนตั้งเสมอ ไหล่ ศีรษะเอียงทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 824 1342 869">นางฟ้า - ทำท่ากลัว</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 251</p>	<p data-bbox="906 1167 1054 1263">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 965 1406 1292">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียด มือทั้งสองข้างกางออก แขนตั้งเสมอไหล่ ศีรษะ เอียงทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1368 1342 1413">นางฟ้า - ทำท่ากลัว</p>
 <p data-bbox="501 1973 647 2018">ภาพที่ 252</p>	<p data-bbox="906 1704 1054 1800">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1491 1406 1818">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา กระโดด ทางซ้าย มือขวาทำท่า คว่ำมือตัวนาง มือซ้ายตั้ง วงยักษ์ ศีรษะเอียง ทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1895 1342 1939">นางฟ้า - ทำท่าหลบ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 253</p>	<p data-bbox="906 600 1050 698">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1401 631">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา กระโดดทางขวา มือซ้ายทำท่าคว้ามือตัว นาง มือขวาตั้งวงยักษ์ ศีรษะเอียงทางขวา</p> <p data-bbox="1098 712 1353 757">นางฟ้า - ทำท่าหลบ</p>
 <p data-bbox="501 1442 647 1487">ภาพที่ 254</p>	<p data-bbox="906 1182 1050 1281">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 967 1401 1294">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายวางลงเฉียงม มือซ้ายปาดมือเฉียงลง ด้านซ้าย มือขวาตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1375 1353 1420">นางฟ้า - ทำท่าหลบ</p>
 <p data-bbox="501 1935 647 1980">ภาพที่ 255</p>	<p data-bbox="906 1697 1050 1796">ทำนองเพลง คุณพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 1518 1401 1729">นนทุก - หันตัวทางขวา หันด้านหลัง มือขวาทำท่า คว้ามือด้านซ้าย มือซ้ายตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1809 1337 1854">นางฟ้า - ทำท่าหนี</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 878">ภาพที่ 256</p>	<p data-bbox="906 568 1050 667">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 353 1401 680">หมุนตัวทางขวา หัน ด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย วาง เท้าขวาแตะปลาย เท้าขาตั้ง มือทั้งสองข้าง ตั้งวงยักซ์ หน้ามอง ทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1384 647 1424">ภาพที่ 257</p>	<p data-bbox="906 1124 1050 1223">ทำนองเพลง คุกพาทย์</p>	<p data-bbox="1098 900 1401 1352">หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา วาง ยกเท้าซ้ายวางลง เหลื่อม ยืดเข้าขึ้นแล้วยุบ ลงแล้ววิ่งซอยเท้าเข้าโรง มือขวาจีบระดับแ่งศีรษะ มือซ้ายตั้งวงระดับปลาย คาง หน้ามองทางซ้าย เฉียงขวา</p>

จากการศึกษากระบวนการท่าตัวนนทุกในเพลงคุกพาทย์ เป็นเพลงหน้าพาทย์เป็นที่ใช้ ประกอบการแสดงกิริยาแฝดงฤทธิ เกี่ยวกรวด และการเกิดโทษะ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัย พบว่าเป็นกระบวนการท่าที่มีความเหมือนกันในทุกกระบวนการท่ารำ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า กระบวนท่ารำเพลงคูกพาทย์ จะแสดงถึงอารมณ์โกรธของนนทก และชื่อนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า⁷⁵
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า ซึ่งเพลงคูกพาทย์นี้จะใช้ในการแสดงอิทธิฤทธิ์ เป็นการแสดงความโกรธของนนทกด้วยการชื่อนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า⁷⁶
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีท่ารำเป็นแบบแผนในช่วงต้นเพลง ส่วนกลางเพลงนั้นจะเป็นท่าพิเศษคือการชื่อนิ้วเพชร ถือได้ว่าเป็นท่าเฉพาะตัวนนทก⁷⁷
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม การแสดงท่าทางต้องทำให้ดูน่ากลัว เช่นการกระแทบพื้นให้เสียงดัง การชื่อนิ้วให้ดูน่ากลัว⁷⁸

5.3.2.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในเพลงคูกพาทย์ ซึ่งเป็นเพลงที่แสดงถึงความโกรธและการแผลงอิทธิฤทธิ์นั้น ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและดูน่ากลัวหรือน่าเกลียดขามนั้น คือ

- ต้องเข้าใจในเหตุการณ์และอารมณ์ของตัวละคร
- ต้องฟังทำนองและจังหวะของเพลงได้อย่างถูกต้องแม่นยำ
- ท่ารำต้องมีความกระชับกับจังหวะของเพลง
- ผู้แสดงต้องมีร่างกายและพลังกำลังที่แข็งแรง

⁷⁵ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁷⁶ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷⁷ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷⁸ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ในชำนานาฏงาน สำนักการวังคีศ กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ที่รับบทตัวนททุกสามารถจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนททุกในเพลงคูกุพาทย์นี้ ซึ่งเป็นกรำรำเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงฤทธิ์และอารมณ์โกรธ ดังนั้นผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำออกมาแบบกระชับและดูน่าเกรงขาม เพราะนททุกนั้นเกิดความโมโหเพราะถูกกลั่นแกล้ง ดังทำต่อไปนี้

- ท่าชี่นิ้วเพชรใส่เทวดา (ภาพที่ 236 - 239) ในทำนั้่นทุกจะต้องชี่นิ้วเพชรใส่นางฟ้าและเทวดาด้วยความโกรธ วิธีปฏิบัติ คือ นททุกต้องยกเท้าขวาเก็บแล้วหมุนมาจากทางหน้าซ้ายเพื่อหันด้านหน้า แล้วก็ชี่นิ้วไปที่ตาของเทวดาให้แขนที่ชี่เสมอกับหัวไหล่พร้อมกับกระต๊อบเท้าขวาหนึ่งครั้ง จากนั้นก็ชี่นิ้วไปที่ขาของเทวดาอีกให้แขนเป็นแนวเฉียงลงด้านหน้า 45 องศา พร้อมกับกระต๊อบเท้าขวาอีก 2 ครั้ง แล้วก็เดาะนิ้วโดยหมุนตัวทางซ้ายมองเทวดานางฟ้าที่เหลือซึ่งจะหันหลังให้คนดู

- ท่าชี่นิ้วเพชรใส่นางฟ้า (ภาพที่ 241 - 243) จากนั้นจึงยกเท้าขวาวางเก็บแล้วหมุนทางขวาหันด้านหน้าอีกครั้ง พร้อมกับชี่นิ้วเพชรไปที่แขนของนางฟ้าให้แขนที่ชี่เสมอกับหัวไหล่และกระต๊อบเท้าขวาหนึ่งครั้งพร้อมกัน จากนั้นจึงลดมือลงมาชี่นิ้วเพชรใส่ขาของนางฟ้าอีกรอบให้แขนเป็นแนวเฉียงลงด้านหน้า 45 องศาพร้อมกับกระต๊อบเท้าขวาอีก 2 ครั้ง

- ท่าคว่ำตัวนาง (ภาพที่ 252, 253) ผู้แสดงจะต้องหันหน้าซ้ายทางขวากระโดดไปทางซ้าย วางเท้าซ้ายลงเฉียงม หน้าอกอยู่ที่เข้าซ้าย มือขวาคว่ำลงด้านหน้าที่มีมือของตัวนางเฉียง 45 องศา โนม้ตัวไปด้านหน้า หน้าก้มมองที่มือ จากนั้นกระโดดไปทางขวา วางเท้าขวาลงเฉียงม หน้าอกอยู่ที่เข้าซ้าย มือซ้ายคว่ำลงด้านหน้าที่มีมือของตัวนางเฉียง 45 องศา โนม้ตัวไปด้านหน้า หน้าก้มมองที่มือ

จากที่กล่าวมาขึ้นต้น กระบวนท่ารำเพลงคูกุพาทย์ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่มีลักษณะดุเดือดและน่ากลัว เพราะเป็นเพลงที่ระบายความโกรธของนททุกและต้องการที่จะแก้แค้น ซึ่งท่ารำที่ถ่ายทอดออกมานั้นจะต้องดูน่าเกรงขามและสง่างาม

อารมณ์

อารมณ์ในการแสดงในเพลงคูกุพาทย์ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ ผู้แสดงจะต้องใส่อารมณ์โกรธแค้นเข้าไปในท่าด้วย และจะต้องสื่อออกมาท่ารำดูน่ากลัวและน่าเกรงขาม เช่น การ

กระต๊อบทำให้เกิดเสียงพร้อมกับการขึ้นนิ้วเพชร การทำตาโตเพื่อให้เกิดความหน้ากลัวเวลาพบเห็น และนี่คือวิธีการปฏิบัติในเพลงคูกพาทย์

- อารมณ์โกรธ (ภาพที่ 237, 239, 242, 243) นนทุกในช่วงนี้จะมีอารมณ์โกรธ เพราะถูกกลั่นแกล้ง จึงขึ้นนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้า ซึ่งสามารถสื่ออารมณ์ในช่วงนี้ออกมาได้โดยทางหน้าตาจะต้องทำโต คิ้วขมวด จ้องมองที่เทวดานางฟ้า และในการแสดงท่าทางนั้น จะต้องเกร็งร่างกายให้ดูเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความน่ากลัวพร้อมกับกระต๊อบทำให้เสียงดังเวลาขึ้นนิ้ว

- อารมณ์ดีใจ (ภาพที่ 247, 252, 253) หลังจากที่ขึ้นนิ้วใส่เทวดานางฟ้าล้มตาย แล้วนั้นก็ดีใจ ซึ่งอารมณ์ในช่วงนี้จะเป็นอารมณ์ที่นินทุกดีใจและมีความสุขโดยจะเห็นได้จากท่าทางที่เข้าไปดีเทวดาและเข้าไปจับนางฟ้า ด้วยท่าทางที่สนุกสนานและยิ้มแย้ม

5.3.2.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ

จากการศึกษากระบวนท่ารำเพลงคูกพาทย์ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิจกรรมแฉงฤทธิ์และอาการโกรธ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนท่ารำเพลงคูกพาทย์เป็นเพลงหน้าพาทย์ ว่ามีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทางประกอบเพลง ซึ่งมีกระบวนท่าดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 30 แสดงท่ารำ (เพลงคูกพาทย์)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำ
1	228	ตบมือ
2	229	ตั้งวงด้านหน้าสองมือ
3	230	ปาดมือลงด้านข้าง
4	231	จับความด้านหน้า
5	232	ตั้งวงบนด้านหน้า
6	233	ปาดมือลงด้านหน้า
7	234	ตีไหล่ทางขวา
8	235	ตีไหล่ทางซ้าย

ตารางแสดงท่ารำ (เพลงคูกุพาทย์) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
9	236	ตั้งมือด้านหน้า
10	237	ตั้งมือด้านหน้า
11	238	ชี้มือขวาสูง
12	239	ชี้มือขวาดำ
13	240	ท่ามอง
14	241	ตั้งมือด้านหน้า
15	245	ท่ามอง
16	246	ท่าชี้
17	247	ท่าตี
18	248	มอง
19	249	ยิ้ม
20	250	กั้นทางซ้าย
21	251	กั้นทางขวา
22	252	คว่ำมือขวา
23	253	คว่ำมือซ้าย
24	254	คว่ำมือซ้าย
25	255	คว่ำมือขวา
26	256	มอง
27	257	จีบปรก, ตั้งวงหน้า

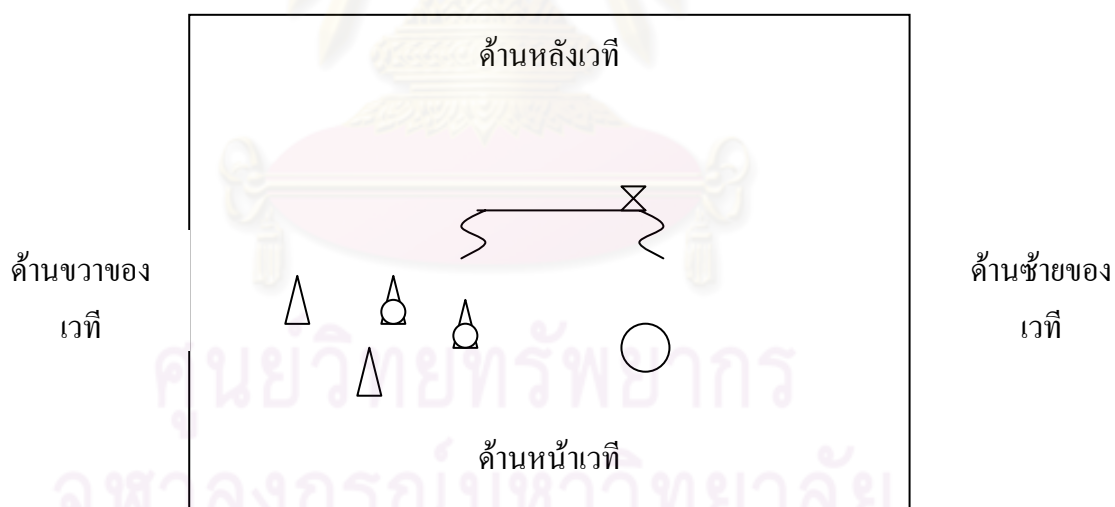
จากตารางจะเห็นว่า เพลงหน้าพาทย์เพลงคูกุพาทย์เป็นกระบวนท่ารำที่ต้องใช้พลังกำลังในการรำเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิดความสวยงามและดูน่ากลัวน่าเกรงขามที่เกิดจากความโมโหของตัวนททุก

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

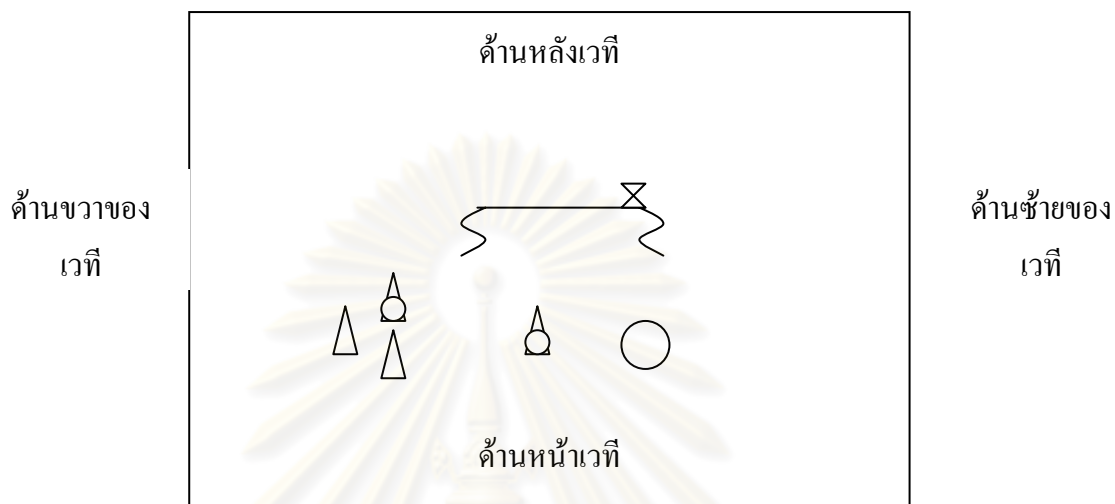
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

○	หมายถึง	ตัวนนทุก
⊙	หมายถึง	เทวดา
△	หมายถึง	นางฟ้า
⊗	หมายถึง	ชั้นน้ำล้างเท้า
⋈	หมายถึง	เตียง

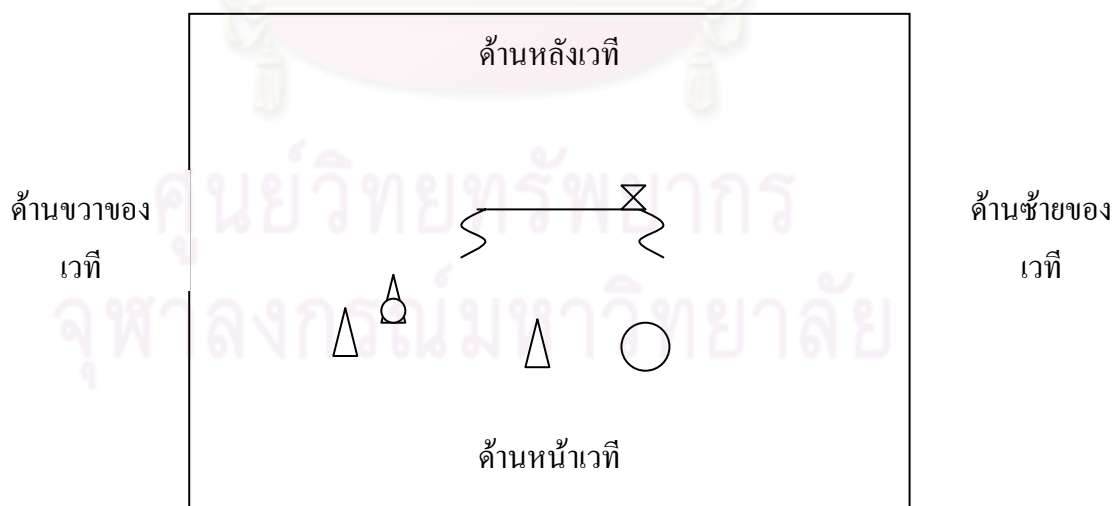
แผนผังที่ 32 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกุพาทย์)
(ภาพที่ 228 - 237)

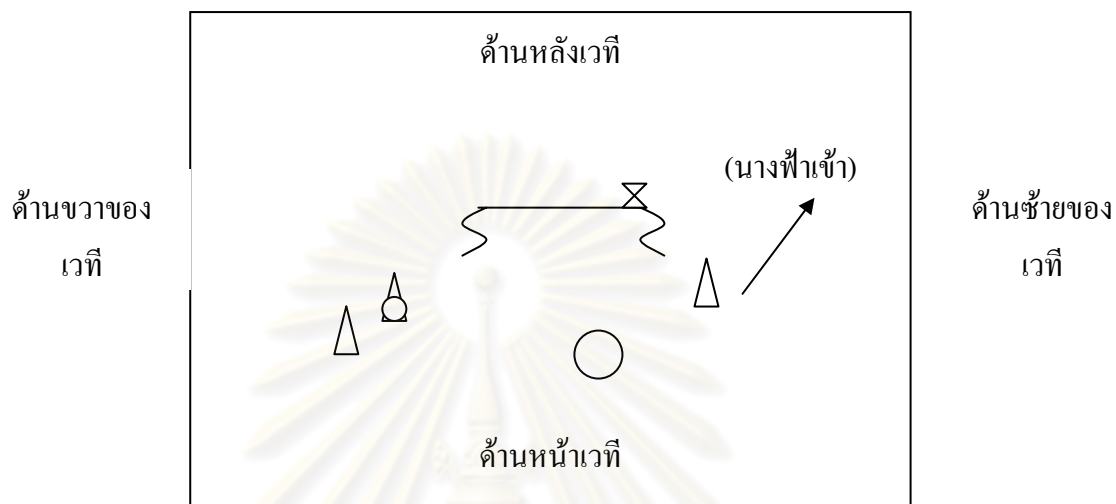
แผนผังที่ 33 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 238, 239)

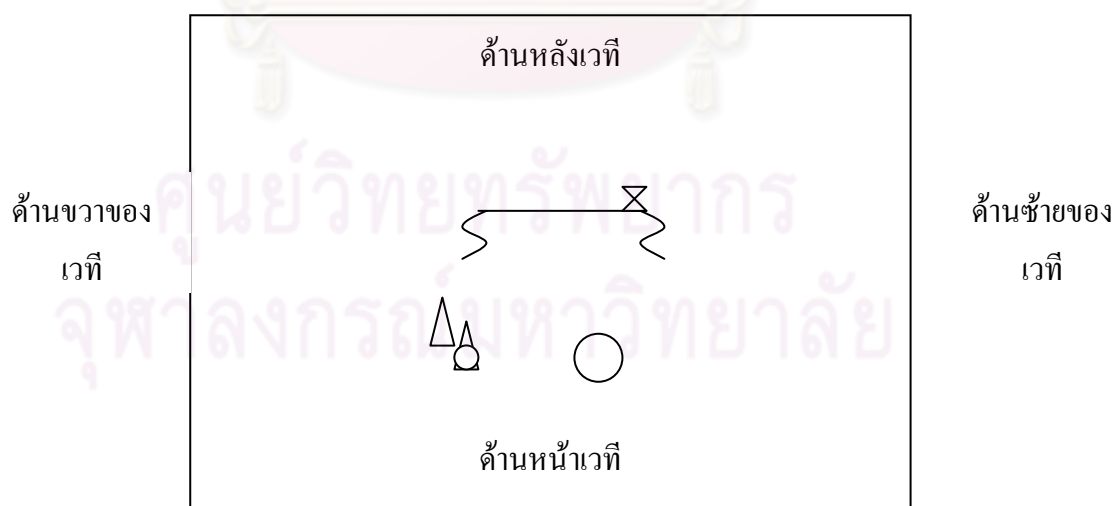
แผนผังที่ 34 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 240 - 243)

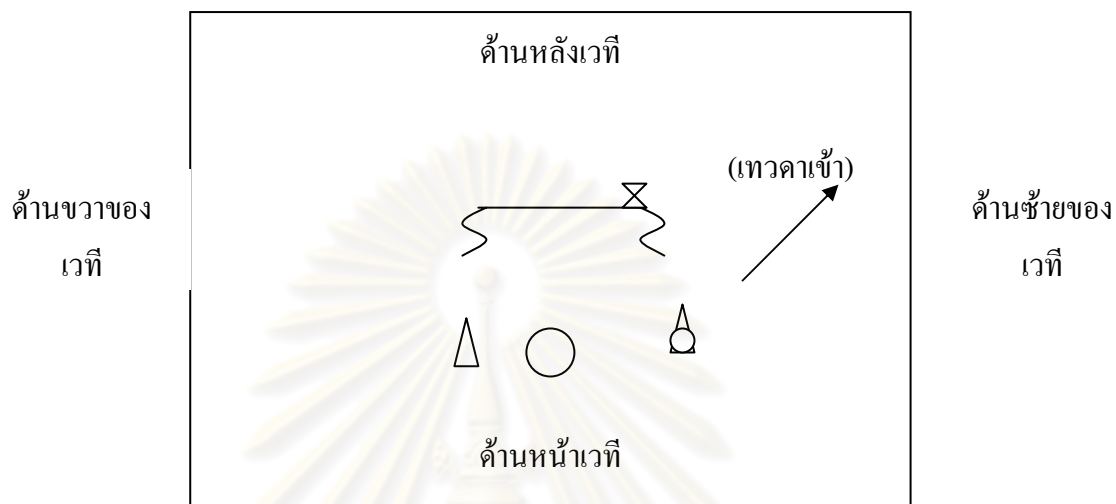
แผนผังที่ 35 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 244)

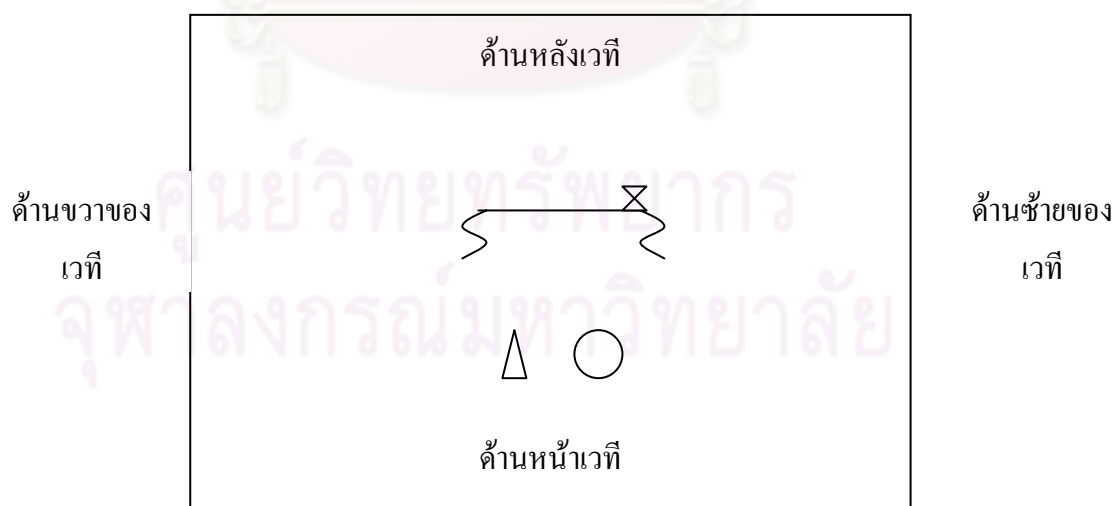
แผนผังที่ 36 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 245, 246)

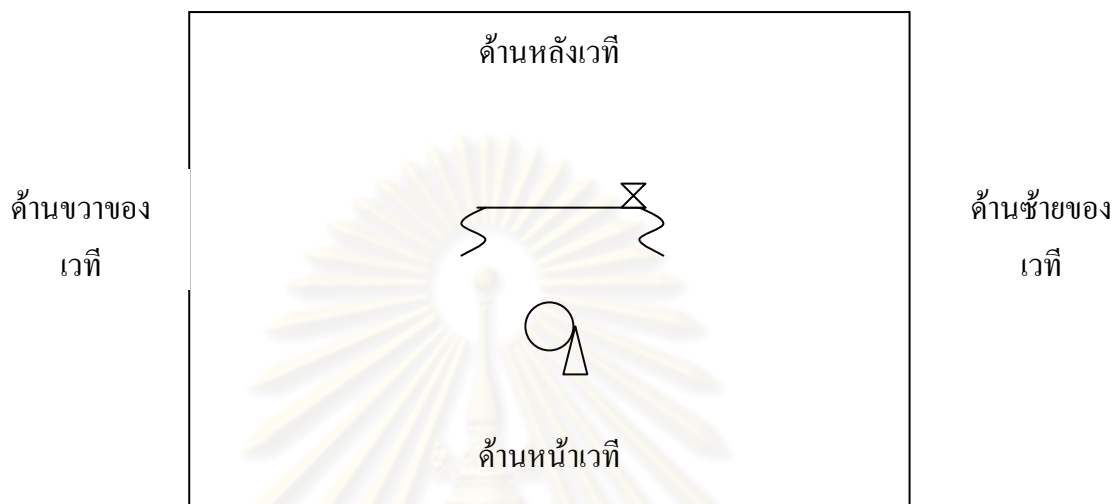
แผนผังที่ 37 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 247)

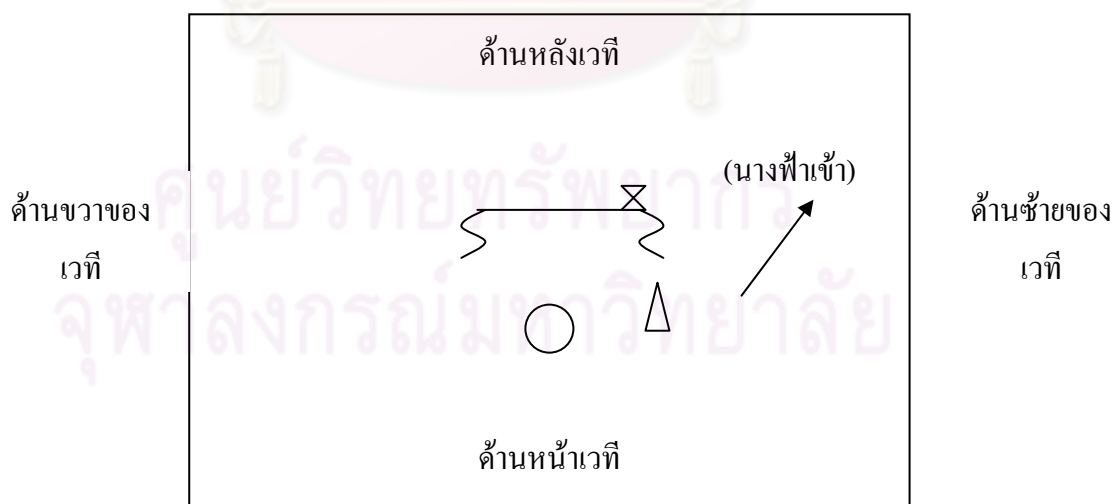
แผนผังที่ 38 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 248 - 253)

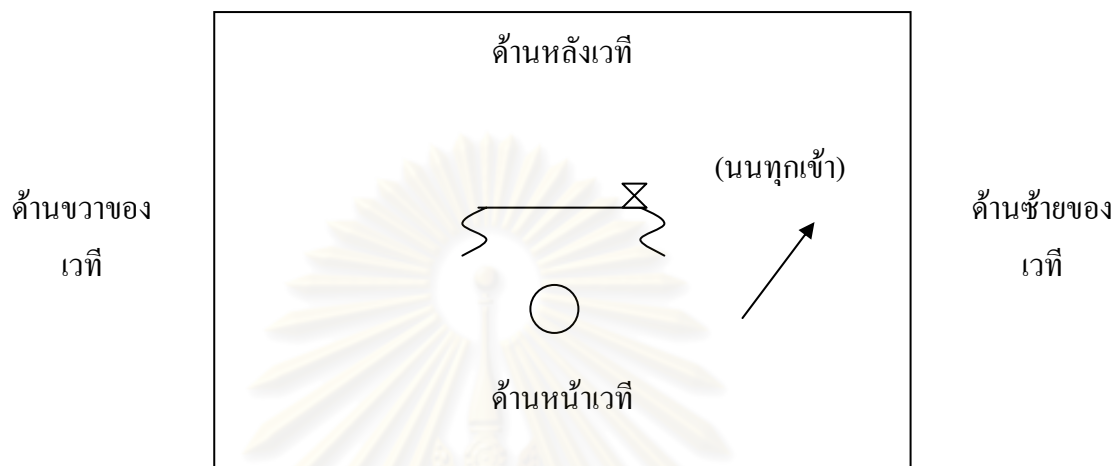
แผนผังที่ 39 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 254)

แผนผังที่ 40 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 255)

แผนผังที่ 41 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงคูกพาทย์)
(ภาพที่ 256, 257)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.4 ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป

ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป เป็นช่วงหลังจากที่นนทุกซึ่งนิ้วเพชรใส่เทวดานางฟ้าล้มตายแล้วนั้น เมื่อพระนารายณ์รู้เรื่องจึงได้แปลงกายเป็นนางนารายณ์เพื่อไปปราบนนทุก และเมื่อนนนทุกพบเข้าก็เกิดความหลงรักและเข้าเกี่ยวพาราสี นางนารายณ์จึงหลอกให้นนนทุกทำตามเพื่อหวังจะให้นนทุกซึ่งนิ้วเพชรใส่ตนเอง ในขณะที่รำถึงท่าภาคป่วนม้วนหางวง นนนทุกก็ซึ่งนิ้วเพชรลงที่ขาตนเองจนขาหักและล้มลง เมื่อนางนารายณ์เห็นดังนั้นจึงกลับร่างเป็นพระนารายณ์เหยียบนนทุกไว้ เมื่อนนนทุกรู้ว่าต้องกลพระนารายณ์จึงต่อว่า พระนารายณ์จึงสาปให้ไปเกิด ในชาติหน้า และพระองค์จะตามไปสังหารให้สูญสิ้น ในกระบวนการทำรำเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาปจะประกอบไปด้วยเพลงหน้าพาทย์และเพลงร้อง ทั้งหมด 9 เพลงดังนี้

- 1 เพลงชมโฉม
- 2 เพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง
- 3 เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า.
- 4 เพลงรำย
- 5 เพลงชมตลาด
- 6 เพลงรำย
- 7 บทพากย์ – เจรจา
- 8 เพลงบรเทศ
- 9 เพลงรำว

5.4.1 กระบวนท่ารำเพลงชมโฉม จะมีท่วงทำนองที่ช้า ใช้บรรยายความงามของตัวละคร ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก ได้นำเพลงนี้มาบรรยายถึงความงามของนางนารายณ์เมื่อคราวที่นนทุกได้พบ ว่ามีความสวยงามยิ่งนัก

การดำเนินเรื่อง นางนารายณ์รำอยู่ในเพลงเร็วจนท้ายเพลงลา นนนทุกจึงออกมาพบนางนารายณ์และเกิดความหลงรักจึงเข้าเกี่ยวตามบทร้องเพลงชมโฉม ซึ่งมีเนื้อร้องดังนี้

- เพลงชมโฉม -

เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ ความรักจับจิตพิสมัย
 เดินเมียงเคียงข้างอรทัย ปราศรัยลดเลี้ยวเกี่ยวพาน

กระบวนท่ารำเพลงชมโฉม

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="517 1173 667 1218">ภาพที่ 258</p>	<p data-bbox="922 909 1066 999">ทำนองเพลง ชมโฉม</p>	<p data-bbox="1114 696 1385 846">นนทुक - ปฏิบัติท่า เดิน 9 ครั้ง ตาม จังหวะเพลง</p> <p data-bbox="1114 931 1385 1081">นางนารายณ์ - รำ เพลงลาตามกระบวน ท่า</p>
 <p data-bbox="517 1727 667 1771">ภาพที่ 259</p>	<p data-bbox="922 1458 1066 1547">ทำนองเพลง ชมโฉม</p>	<p data-bbox="1114 1245 1385 1346">นนทुक - ปฏิบัติท่าขึ้น ทางขวา หน้ามอตรง</p> <p data-bbox="1114 1431 1385 1581">นางนารายณ์ - รำ เพลงลาตามกระบวน ท่า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="518 840 667 884">ภาพที่ 260</p>	<p data-bbox="938 600 1066 645">เหลือบเห็น</p>	<p data-bbox="1121 360 1393 689">นนทुक - ยกเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวาวางลง เหลียม น้ำหนักอยู่ที่ เข้าขวา มือทั้งสองข้าง ตั้งวงยักษ์ หน้ามอง ทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1121 768 1393 869">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน</p>
 <p data-bbox="518 1413 667 1458">ภาพที่ 261</p>	<p data-bbox="978 1171 1034 1216">สตรี</p>	<p data-bbox="1121 913 1393 1305">นนทुक - ยกเท้าขวา วาง ยกเท้าซ้ายวางลง เหลียม น้ำหนักอยู่ที่ เข้าซ้าย มือทั้งสองข้าง ตั้งวงยักษ์ หน้ามอง ทางขวา เอียงหูขวา เล็กน้อย</p> <p data-bbox="1121 1384 1393 1485">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน</p>
 <p data-bbox="518 1977 667 2022">ภาพที่ 262</p>	<p data-bbox="930 1720 1074 1821">ทำนองเพลง “เอือน”</p>	<p data-bbox="1121 1503 1393 1843">นนทุก - หันหน้า เลี้ยวขวา ถอนเท้าซ้าย วางลงด้านหลัง ยก เท้าขวาวางลงเหลียม มือทั้งสองข้างตั้งวง ยักษ์ หน้ามองตรง</p> <p data-bbox="1121 1910 1393 2011">นางนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 779 660 824">ภาพที่ 263</p>	<p data-bbox="916 539 1059 636">ทำนองเพลง “เอือน”</p>	<p data-bbox="1102 353 1406 629">นนทुक - หน้าเสี้ยวขวา ยกเท้าขวาวางชิดสันเท้า ซ้าย ยกเท้าซ้ายวางลง เหลี่ยม มือทั้งสองข้างตั้ง วงยักษ์ หน้ามองตรง</p> <p data-bbox="1102 712 1406 808">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="512 1346 660 1391">ภาพที่ 264</p>	<p data-bbox="963 1115 1011 1160">วิไล</p>	<p data-bbox="1102 853 1406 1240">นนทुक - หันตัวทาง ด้านขวา หันด้านหลัง ยกเท้าขวาวาง ยกเท้า ซ้ายหนีบมอง มือซ้ายจับ ระดับปลายคาง มือขวา ตั้งวงระดับปลายคาง หน้ามองตรง เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1102 1323 1406 1420">นางนารายณ์ - ทำท่า อวย</p>
 <p data-bbox="512 1937 660 1982">ภาพที่ 265</p>	<p data-bbox="948 1704 1027 1749">ลักษณะ</p>	<p data-bbox="1102 1444 1406 1832">นนทुक - หันด้านหลัง ยึดเข้าขวากระทบสัน วางเท้าซ้ายลงเหลี่ยม มือซ้ายม้วนออกเป็นตั้งวง มือขวาพลิกมือหงายมือ สูง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1102 1915 1406 2011">นางนารายณ์ - ทำท่า อวย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 898 655 943">ภาพที่ 266</p>	<p data-bbox="948 667 1018 696">ความ</p>	<p data-bbox="1098 421 1398 808">นนทुक - หันตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวาวางลง เหลื่อม มือทั้งสองข้างตั้ง ขอ มือ ซ้อนกัน ระดับ หน้าอก หน้ามองทางขวา เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 831 1369 920">นางนารายณ์ - ทำท่า อาย</p>
 <p data-bbox="507 1451 655 1496">ภาพที่ 267</p>	<p data-bbox="963 1216 1002 1245">รัก</p>	<p data-bbox="1098 974 1398 1245">นนทुक - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลังแตะ เท้าขวา มือทั้งสองข้าง ไขว้ทับกันที่หน้าอก หน้า มองทางขวา แลียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1323 1369 1413">นางนารายณ์ - ทำท่า อาย</p>
 <p data-bbox="507 1973 655 2018">ภาพที่ 268</p>	<p data-bbox="948 1760 1018 1792">จับจิต</p>	<p data-bbox="1098 1529 1398 1917">นนทुक - หมุนตัว ทางขวา หันด้านหลัง ถอนเท้าขวาลงหลังแตะ เท้าซ้าย มือทั้งสองข้าง ประกบกันอยู่ที่อกแล้วถู วนสลับกัน หน้ามอง ทางซ้าย แลียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1939 1369 2029">นางนารายณ์ - ทำท่า อาย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 860 647 904">ภาพที่ 269</p>	พิสมัย	<p data-bbox="1098 353 1406 748">นนทुक - หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลังแตะเท้าขวา มือทั้งสองข้างประกบกันอยู่ที่อกแล้วถวนสลับกัน หน้ามองทางขวา เชียงหวา</p> <p data-bbox="1098 824 1369 927">นางนารายณ์ - ทำท่าอาย</p>
 <p data-bbox="501 1429 647 1473">ภาพที่ 270</p>	เดินเมียง	<p data-bbox="1098 945 1358 1106">นนทुक - หมุนตัวทางด้านขวา หันด้านหลัง ปฏิบัติท่าเดิน</p> <p data-bbox="1098 1182 1369 1285">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน</p>
 <p data-bbox="501 1980 647 2024">ภาพที่ 271</p>	เคียงข้าง	<p data-bbox="1098 1496 1385 1653">นนทुक - หันตัวทางซ้าย หน้าเสี้ยวขวา ปฏิบัติท่าเดิน</p> <p data-bbox="1098 1729 1401 1832">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 860 647 904">ภาพที่ 272</p>	<p data-bbox="906 622 1051 712">ทำนองเพลง “เอื้อน”</p>	<p data-bbox="1098 412 1406 808">นนทुक - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาว่างลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข่าขวา มือ ทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองตรง เอียง ทางซ้ายเล็กน้อย</p> <p data-bbox="1098 824 1406 920">นางนารายณ์ - ทำท่า เดิน</p>
 <p data-bbox="501 1429 647 1473">ภาพที่ 273</p>	<p data-bbox="906 1160 1051 1249">ทำนองเพลง “เอื้อน”</p>	<p data-bbox="1098 943 1406 1339">นนทुक - หน้าเสี้ยว ทางซ้าย ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายว่างลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข่าซ้าย มือ ทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองตรง เอียง ทางขวาเล็กน้อย</p> <p data-bbox="1098 1355 1406 1451">นางนารายณ์ - ทำท่า เดิน</p>
 <p data-bbox="501 1982 647 2027">ภาพที่ 274</p>	<p data-bbox="959 1742 1002 1776">อร-</p>	<p data-bbox="1098 1496 1406 1892">นนทुक - หันตัวทางขวา หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายหนีบนอง มือ ซ้ายตั้งนิ้วชี้ระดับปลาย คาง มือขวาตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1908 1406 2004">นางนารายณ์ - ทำท่า มอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 275</p>	ทัย	<p data-bbox="1098 353 1406 689">นนทुक - หันด้านหน้า ยืดเข้าขวากระทบ วางเท้าซ้ายลงเหลี่ยม มือซ้ายชี้นิ้วไปด้านหน้า มือขวาตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 770 1406 869">นางนารายณ์ - ทำท่ามอง</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 276</p>	ปรา-	<p data-bbox="1098 907 1406 1243">นนทुक - หันตัวทางซ้าย หน้าเฉียงขวา ยกเท้าซ้ายวางชิดสันเท้าขวา ยกเท้าขวาหนีบนอง มือซ้ายจับระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1323 1406 1422">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน</p>
 <p data-bbox="501 1939 647 1984">ภาพที่ 277</p>	ศรัย	<p data-bbox="1098 1460 1406 1729">นนทुक - หน้าเฉียงขวา ทำขวาวางลงเหลี่ยม มือขวาม้วนจับออกตั้งวง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1809 1406 1908">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="502 943 647 987">ภาพที่ 278</p>	<p data-bbox="959 712 999 741">ลด</p>	<p data-bbox="1098 405 1406 862">นนทุก - วีน อ้อม ด้านหลังตัวนาง หัน ด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่ขาขวา มือ ขวาถูที่หน้าขาซ้ายตัวนาง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 943 1406 1032">นางนารายณ์ - ทำท่า ปิดมือ</p>
 <p data-bbox="502 1563 647 1608">ภาพที่ 279</p>	<p data-bbox="951 1317 1007 1361">เอียง</p>	<p data-bbox="1098 1059 1406 1451">นนทุก - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้า ซ้ายวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่ขาขวา มือ ขวาสะบัดออก มือซ้ายตั้ง วงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1529 1406 1619">นางนารายณ์ - ทำท่า ปิดมือ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 943 647 987">ภาพที่ 280</p>	<p data-bbox="948 703 1007 748">เกี่ยว</p>	<p data-bbox="1094 353 1406 920">นนทุก - หมุนตัวไปทางซ้าย (อยู่ด้านหลังตัวนาง) ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียดมือน้ำหนักอยู่ที่ขาซ้าย มือซ้ายจับที่ปลายคางตัวนางแล้วสะบัดออก มือขวาโอบที่เอวตัวนางด้านขวา หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1094 1003 1406 1099">นางนารายณ์ - ทำท่าปัดมือ</p>
 <p data-bbox="501 1608 647 1653">ภาพที่ 281</p>	<p data-bbox="948 1451 1007 1496">พาน</p>	<p data-bbox="1094 1124 1406 1637">นนทุก - หมุนตัวไปทางซ้าย (อยู่ด้านหลังตัวนาง) ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียดมือน้ำหนักอยู่ที่ขาขวา มือขวาจับที่ปลายคางตัวนางแล้วสะบัดออก มือซ้ายโอบที่เอวตัวนางด้านซ้าย หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1094 1720 1406 1816">นางนารายณ์ - ทำท่าปัดมือ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 282</p>	ทำนองเพลง	<p data-bbox="1098 353 1406 748">นนทุก - หมุนตัวไปขวา ถอนเท้าซ้ายวางลงหลัง ขาขวาแตะเท้าขาตั้ง มือซ้ายตั้งวงแล้วลากมือจับเข้าหาปาก (ทำยิ้ม) มือขวาตั้งวงยักษ์ หน้ามองตรง เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 824 1406 922">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

จากการศึกษากระบวนการนันทนทุก ในเพลงชมโฉมที่แสดงถึงการชมความงามของนางนารายณ์ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่ามัทราที่แต่ต่างกันอยู่ 3 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 31 ความแตกต่างของกระบวนการมัทราเพลงชมโฉม บทร้อง “เหลือเห็น”

อาจารย์	เหลือเห็น
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	จะหันตัวทางหน้าเสี้ยวทางขวา
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	จะหันหน้าให้คนดู
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	จะหันหน้าให้คนดู
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	จะหันหน้าให้คนดู

ความแตกต่างของกระบวนการมัทราในบทร้องนี้ จากการศึกษและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนการทำคือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁷⁹ นั้น หันด้านหน้า ยกเท้าซ้ายวางลงกับที่ แล้วยกเท้าขวาวางลงเฉียงม มือซ้ายยกขึ้นจับด้านข้างระดับศีรษะและม้วนมือออกตั้งวงบน พร้อมกับหันหน้ามามองทางซ้ายและสะบัดโบหน้าไปทางขวา มองที่ตัวนาง ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “การทำทำนี้เป็นกรมองที่ใช้ลีลาเพื่อให้เกิดความสวยงามและให้สอดคล้องกับบทร้อง”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁸⁰ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁸¹ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม⁸² นั้น จะหันด้านหน้า ยกเท้าซ้ายวางลงกับที่ แล้วยกเท้าขวาวางลงเฉียงม มือขวากำมือยกขึ้นด้านหน้าเสมอไหล่และพลิกมือลงให้อยู่ระดับวงล่าง พร้อมกับหันหน้ามามองทางซ้ายและสะบัดโบหน้าไปทางขวา มองที่ตัวนาง ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ทั้ง 3 ท่านได้บอกว่า “การทำทำนี้จะทำให้ท่ารำกระชับและเกิดความสวยงามและให้สอดคล้องกับบทร้อง”

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนทำนี้จะแตกต่างกัน แต่ก็ยังคงมีโครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

⁷⁹ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์,

1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁸⁰ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁸¹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁸² สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

ตารางที่ 32 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงชมโฉม บทร้อง “สตรี”

อาจารย์	สตรี
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	หมุนตัวทางขวา หันหน้าเสี้ยวทางขวา
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	เยื้องคอมอง
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	เยื้องคอมอง
อาจารย์เจต ศิริอำอ่วม	เยื้องคอมอง

ความแตกต่างของกระบวนการทำรำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่าคือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ นั้น จะหันตัวทางขวาในหน้าเสี้ยวทางขวา โดยถอนเท้าขวาลงหลัง แล้วยกเท้าซ้ายว่างลงเหลื่อม น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา หน้ามองไปทางซ้ายที่ตัวนาง ซึ่งอาจารย์ท่านได้บอกว่า “จะทำให้เห็นตัวนางได้ชัดเจน”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ และอาจารย์เจตน์ ศิริอำอ่วม นั้น จะหันด้านหน้า ชะโงกหน้าไปด้านหน้ามองตัวนาง แล้วคืนหน้ากลับมาที่เดิมมองที่ตัวนาง โดยอาจารย์ทั้ง 3 ท่านได้บอกว่า “เป็นการแอบมองตัวนาง”

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ ยังคงมีโครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

ตารางที่ 33 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงชมโฉม บทร้อง “เอือน”

อาจารย์	ทำนองเพลง “เอือน”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	เยื้องหน้ามอง
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	หมุนตัวทางขวา หันหน้าเสี้ยวทางขวา
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	หมุนตัวทางขวา หันหน้าเสี้ยวทางขวา
อาจารย์เจต ศิริอำอ่วม	หมุนตัวทางขวา หันหน้าเสี้ยวทางขวา

ความแตกต่างของกระบวนการทำรำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนการคือ

- ส่วนกระบวนการของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ นั้น จะ ชะโงกหน้าไป ด้านหน้ามองตัวนางแล้วคืนหน้ากลับมาที่เดิมมองที่ตัวนาง โดย ท่านได้บอกว่า “เป็นการเล่นกับ จังหวะของเพลง”

- กระบวนการทำรำของอาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏ-ประเสริฐ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำมรม นั้น จะหันตัวทางขวาในหน้าเสี้ยวทางขวา โดยถอนเท้า ขวาลงหลัง แล้วยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม น้าหนักอยู่ที่เข้าขวา หน้ามองไปทางซ้ายที่ตัวนาง ซึ่ง อาจารย์ท่านได้บอกว่า “จะทำให้เห็นตัวนางได้ชัดเจนและเล่นกับจังหวะของเพลง”

ถึงกระบวนการทำรำทั้ง 2 กระบวนการนี้ มีโครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน แต่การเคลื่อนไหวที่จะต่างกัน

5.4.1.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในเพลงชมโฉมที่แสดงถึงการชมความงามนี้ ผู้วิจัย พบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเพลงชมโฉมที่บรรยายถึงการชมความงามของนางนารายณ์

- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงชมโฉมได้

- ต้องสามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนททุกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนการทำรำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนการทำรำตัวนททุกในเพลงชมโฉมที่บรรยายถึงการชมความงามของนางนารายณ์ออกมาให้สวยงามนั้น จากการศึกษาและสังเกตจากครูผู้ถ่ายทอดนั้น ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำเพลงชมโฉมนี้ออกมาได้อย่างสวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนการทำรำออกมาในลักษณะท่าที่นุ่มนวลและดำเนินท่าทางที่ช้า เพราะจังหวะของเพลงนั้นมี จังหวะช้า อย่าแสดงท่าทางที่แข็งและท่าทางที่ดูเพราะจะทำให้ไม่เห็นถึงการมีความรัก ดังท่าต่อไปนี้

- ทำนองเพลง (ภาพที่ 258) ผู้แสดงจะต้องเดินในลักษณะที่ก้าวเท้าไม่ยาวมากนัก เพื่อไม่ให้เดินเลยตัวนาง และในขณะเดินนั้นหน้าควรมองที่ตัวนางด้วย

- บทร้อง “เหลือบเห็น” (ภาพที่ 260) ผู้แสดงจะต้องค่อยหันมามองตัวนางอย่าง

ช้า ๆ เพื่อไม่ให้ตัวนางตกใจ ซึ่งปฏิบัติได้โดย ยกเท้าซ้ายวางลงหลัง แล้วยกเท้าขวาย่อเหลี่ยม ยกมือขวาขึ้นแขนตึงเสมอไหล่กำมือแล้วค่อย ๆ ลงมือลงด้านล่างระดับวงล่าง พร้อมกับหันหน้าไปทางขวา จากนั้นค่อย ๆ กดใบหน้าแล้วหันหน้าไปทางขวา เพื่อมองที่หน้าตัวนางในลักษณะที่ยิ้มแย้ม

- บทร้อง “สตรี” (ภาพที่ 261) ผู้แสดงชะโงกหน้าไปด้านหน้าพร้อมกับเอนตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย แล้วคืนตัวและใบหน้ากลับมาเหมือนเดิม

- ทำนองเพลง “เอื้อน” (ภาพที่ 262) ผู้แสดงจะหันตัวทางขวาในหน้าเสี้ยวทางขวา โดยถอนเท้าซ้ายลงหลัง พร้อมกับกดไหล่ซ้าย แล้วยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย หน้ามองไปทางซ้ายที่ตัวนาง

- ทำนองเพลง “เอื้อน” (ภาพที่ 263) ผู้แสดงยกเท้าขวาวาง พร้อมกับกดไหล่ขวาแล้วยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย หน้ามองไปทางขวาที่ตัวนาง

- บทร้อง “วิไล” (ภาพที่ 264) หันตัวทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวาวาง พร้อมกับกดไหล่ซ้าย มือซ้ายยกขึ้นจีบเข้าหาตัวระดับปลายคาง มือขวาตั้งวงระดับศีรษะ หน้ามองตรง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ลักษณ” (ภาพที่ 265) ยกเท้าซ้ายหนีบรอง จากนั้นยัดเข้าขวาขึ้นสุดและกระทบสันเท้าขวา วางเท้าซ้ายลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย พร้อมกับม้วนจีบออกเป็นตั้งวงหน้า มือขวาพลิกมือขึ้นเป็นสอตสูง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา เยื้องตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย

- บทร้อง “ความ” (ภาพที่ 266) ผู้แสดงหมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา กดเอวขวา มือทั้งสองข้างยกขึ้นตั้งด้านหน้าแล้วไขว่กันให้มือซ้ายอยู่ด้านบน หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “รัก” (ภาพที่ 267) ถอนเท้าซ้ายลงหลัง ยกเท้าขวาเตะปลายเท้าด้านหน้าขาตั้ง ย้อนตัวคืนทางขวา กดเอวขวา มือทั้งสองข้างพลิกมือเข้าหาตัว ในลักษณะคว่ำ

มือ โดยให้มือขวาซ้ายบนมือซ้าย เปิดศอกทั้งสองข้างขึ้นพอประมาณ หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง เอียงหูขวา

- บทร้อง “จับจิต” (ภาพที่ 268) หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ถอนเท้าขวา ลงหลัง ยกเท้าซ้ายแตะปลายเท้าด้านหน้าขาตั้ง คืบตัวไปทางซ้าย กดเอวซ้าย มือทั้งสองข้างยกขึ้น ด้านหน้า ในลักษณะประกบมือ แล้วถูมือวนขึ้นลงสลับกันเป็นวงกลม เปิดศอกทั้งสองข้างขึ้น พอประมาณ หน้ามองทางซ้ายที่ตัวนาง เอียงหูซ้าย และสะดุ้งตัวขึ้นแล้วยุบลงในคำร้องสุดท้าย

- บทร้อง “พิศสมัย” (ภาพที่ 269) หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้าย ลงหลัง ยกเท้าขวาแตะปลายเท้าด้านหน้าขาตั้ง คืบตัวไปทางขวา กดเอวขวา มือทั้งสองข้าง ยกขึ้นด้านหน้า ในลักษณะประกบมือ แล้วถูมือวนขึ้นลงสลับกันเป็นวงกลม เปิดศอกทั้งสอง ข้างขึ้นพอประมาณ หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง เอียงหูขวา และสะดุ้งตัวขึ้นแล้วยุบลงในคำร้อง สุดท้าย

- บทร้อง “เดินเมียง” (ภาพที่ 270) หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา วาง ยกเท้าซ้ายวางไปด้านหน้า เปิดสันเท้าขวา พร้อมกับกดไหล่ซ้ายแล้วเปลี่ยนเอียงมากดไหล่ ขวา มือทั้งสองข้างจับคว่าด้านข้างลำตัว แล้วเดินมือซ้ายไปจับส่งหลังแขนตั้ง มือขวาเดมือขึ้นตั้ง วงบน ศีรษะเอียงทางซ้ายแล้วเปลี่ยนมาเอียงทางขวา หน้ามองที่ตัวนาง

- บทร้อง “เคียงข้าง” (ภาพที่ 271) หมุนตัวทางซ้าย หันหน้าเฉียงทางขวา ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางไปด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้าย พร้อมกับกดไหล่ขวาแล้วเปลี่ยน เอียงมากดไหล่ซ้าย มือทั้งสองข้างจับคว่าด้านข้างลำตัว แล้วเดินมือขวาไปจับส่งหลังแขนตั้ง มือ ซ้ายเดินมือขึ้นตั้งวงบน ศีรษะเอียงทางขวา หน้ามองที่ตัวนาง

- ทำนองเพลง “เอื้อน” (ภาพที่ 272) หันหน้าเฉียงทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา เอนตัวไปทางขวาเล็กน้อย หน้ามองทางซ้ายที่ตัว นาง

- ทำนองเพลง “เอื้อน” (ภาพที่ 273) หันหน้าเฉียงทางซ้าย ยกเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย หน้ามองทางขวาที่ตัว นาง

- บทร้อง “อร-“ (ภาพที่ 274) หมุนตัวทางขวา หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายหนีบ่อง กดเอวซ้าย มือซ้ายยกขึ้นด้านหน้าตั้งนิ้ว เปิดศอก หน้ามองตรง เอียงหู ซ้าย

- บทร้อง “ทัย” (ภาพที่ 275) ยึดเข้าขวาขึ้นสุดแล้วกระทบสันเท้าขวา วางเท้าซ้ายลงเหลี่ยม ใช้น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย ตั้งตัวตรง มือซ้ายชี้ไปทางซ้ายที่ตัวนาง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทร้อง “ปรา-“ (ภาพที่ 276) หมุนตัวทางซ้าย หน้าเลี้ยวทางซ้าย ยกเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายหนีบน้อง มือซ้ายยกขึ้นจับเข้าหาตัวด้านข้างระดับศีรษะ หน้ามองตรง เอียงหูขวา

- บทร้อง “ศรัย” (ภาพที่ 277) วางเท้าซ้ายลงเหลี่ยม ใช้น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย พร้อมกับม้วนจับออกเป็นตั้งวงบน ศีรษะเอียงทางซ้าย หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง

- บทร้อง “ลด” (ภาพที่ 278) เดินตะกั้นไปทางด้านซ้ายมือของตัวนาง หันหน้าให้คนดู ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวาวางลงเหลี่ยม กดเอวซ้าย มือขวาถูที่หน้าขาซ้ายของตัวนาง หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “เลี้ยว” (ภาพที่ 279) ยกเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม ใช้น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา กดเอวขวา เอียงตัวทางขวา มือขวาถูที่หน้าขาซ้ายของตัวนาง หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง เอียงหูขวา

- บทร้อง “เกี้ยว” (ภาพที่ 280) ผู้แสดงตัวนางทุกจะต้องอยู่ทางด้านหลังของตัวนาง จากนั้นก็ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายวางย่อเหลี่ยม มือซ้ายจับที่ปลายคางตัวนางแล้วสะบัดหน้ายิ้มมองทางขวาที่หน้าของตัวนาง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “พาน” (ภาพที่ 281) ผู้แสดงหมุนตัวมาอยู่ด้านหลังทางขวาของตัวนางแล้วก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางย่อเหลี่ยม มือขวาจับที่ปลายคางตัวนางแล้วสะบัด หน้ามองที่หน้าของตัวนาง เอียงหูขวา

- ทำนองเพลง (ภาพที่ 282) หมุนตัวทางขวา แล้วมาอยู่ทางด้านซ้ายของตัวนาง จากนั้นทำท่ายิ้ม

จากที่กล่าวมานี้ กระบวนท่ารำในช่วงนี้ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่ดูอ่อนช้อยสวยงาม เหมือนกับคนที่มีความรัก ท่ารำที่แสดงออกมาต้องไม่แข็งเหมือนกับทางยักษ์ปกติ

อารมณ์

ในการแสดงอารมณ์นั้น ผู้จะต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงการมีความรักต่อตัวนางในทุกกระบวนการท่าที่รำคู่กัน ด้วยการมองตากันขณะรำ การยิ้มในหน้า ซึ่งท่ารำเหล่านี้จะสามารถแสดงอารมณ์ของคนที่กำลังมีความรักออกมาได้สวยงาม ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์รัก บทร้อง “ความรักจับจิตพิศมัย” (ภาพที่ 266 - 269) บทร้องนี้เป็นบทร้องที่แสดงถึงอารมณ์เกิดความรัก ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอออกมาทางใบหน้า คือ การยิ้ม การมองด้วยสายตาที่ต้องทำตาหรือลึ่งเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางในการรำให้ช้าลง และนุ่มนวลไม่แข็งเหมือนท่ายักษ์โดยทั่วไป

5.4.1.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

จากการศึกษากระบวนการท่ารำเพลงชมโฉมที่แสดงถึงการชมความงาม เป็นการรำคู่ประกอบบทร้องเพลงชมโฉม จำนวน 2 คำกลอน ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะการรำ คือ การรำตีบทที่เป็นการรำเพื่อบรรยายความถึงความงามของนางนารายณ์

การรำตีบทเพลงชมโฉมของตัวนางทุกคน มีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทางทั้งหมด ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 34 แสดงท่ารำตีบท (เพลงชมโฉม)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	260	มอง
2	261	เยื้องคอมอง
3	264	จีบ, ตั้งวงบน
4	265	วงหน้า, มือสอดสูง
5	268	ตั้งมือด้านหน้า
6	269	ไขว้มือซ้อนกัน
7	270	วงบน, จีบส่งหลัง

ตาราง แสดงท่ารำตีบท (เพลงชมโฉม) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
8	271	วงบน, จีบส่งหลัง
9	274	ตั้งนิ้วชี้
10	275	ชี้มือซ้าย
11	276	จีบ
12	277	ตั้งวงบน
13	278	ถูมือที่หน้าขา
14	279	ถูมือที่หน้าขา
15	280	จีบเขยคางทางซ้าย
16	281	จีบเขยคางทางขวา

ตารางที่ 35 แสดงกิริยาท่าทาง (เพลงชมโฉม)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	262	ขยับมองทางซ้าย
2	263	ขยับมองทางขวา
3	272	ขยับมองทางขวา
4	273	ขยับมองทางซ้าย
5	282	ทำยิ้ม

จากการวิเคราะห์กระบวนท่ารำตีบทและการแสดงกิริยาท่าทาง จะเห็นได้ว่าในเพลงชมโฉมนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 16 ท่า และการกิริยาท่าทางแทนการรำอยู่ 5 ท่า ซึ่งเพลงชมโฉม เป็นเพลงที่ต้องรำตีบทและแสดงกิริยาท่าทางให้เข้ากับตัวนาง

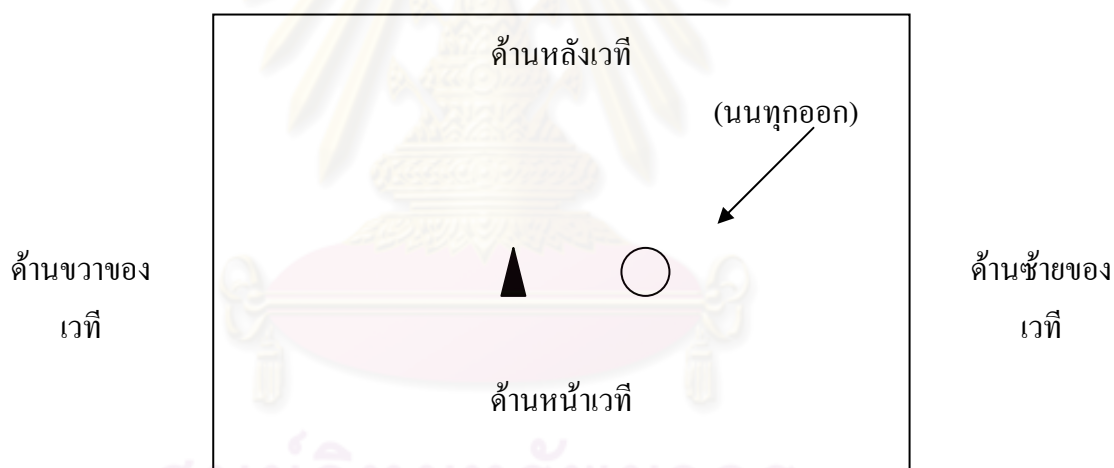
2) พื้นที่และทิศทางในการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว แต่จะสลับไปอยู่ทางด้านซ้ายและด้านขวาของตัวนาง

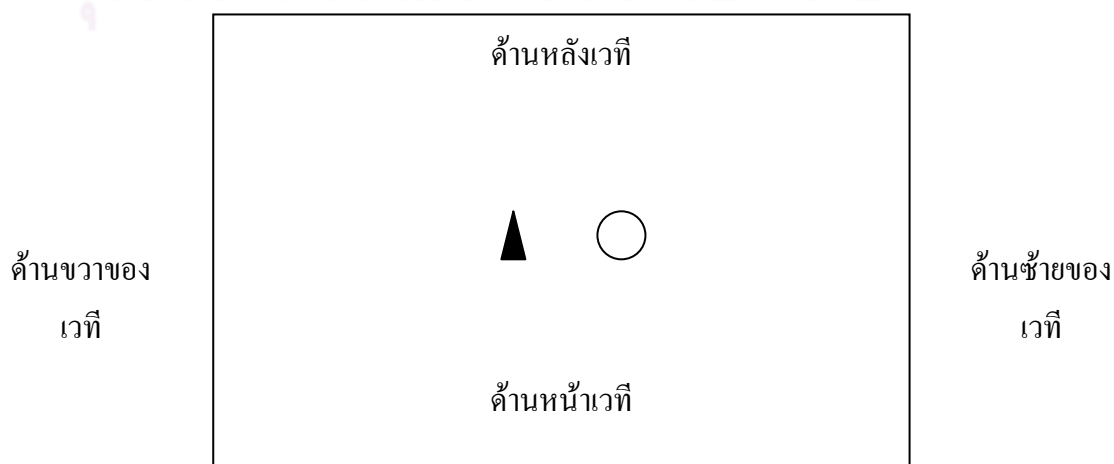
สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

แผนผังที่ 42 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงชมโฉม)
(ภาพที่ 258)

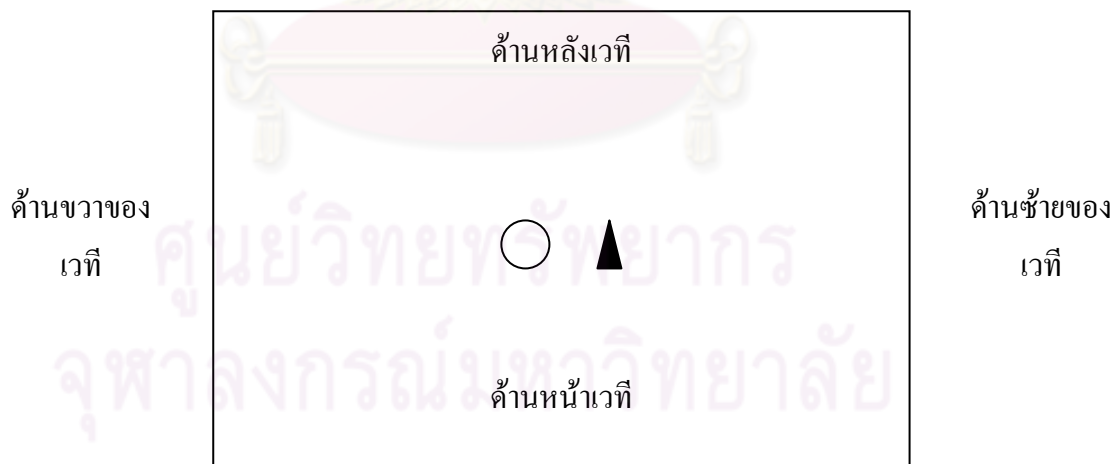
แผนผังที่ 43 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงชมโฉม)
(ภาพที่ 260 - 270, 282)

แผนผังที่ 44 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงชมโฉม)
(ภาพที่ 271)

แผนผังที่ 45 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงชมโฉม)
(ภาพที่ 272 - 277)

แผนผังที่ 46 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงชมโฉม)
(ภาพที่ 278 - 280)

แผนผังที่ 47 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงชมโฉม)
(ภาพที่ 281)

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 284</p>	<p data-bbox="906 568 1050 667">ทำนองเพลง “เอือน”</p>	<p data-bbox="1098 353 1401 452">นนทุก - หน้าเสี้ยวขวา ปฏิบัติท่าเดิน</p> <p data-bbox="1098 533 1401 631">นางนารายณ์ - ทำท่า เดิน</p>
 <p data-bbox="501 1352 647 1397">ภาพที่ 285</p>	<p data-bbox="922 1137 1034 1182">โหมเจรจา</p>	<p data-bbox="1098 907 1401 1303">นนทุก - (อยู่ด้านหลังตัวนาง) ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียดมือน้ำหนักอยู่ที่ขาซ้าย มือซ้ายและขวาจับที่ไหล่ตัวนางแล้วสะบัดออก หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1317 1401 1415">นางนารายณ์ - ทำท่าปัดมือออก</p>
 <p data-bbox="501 1942 647 1986">ภาพที่ 286</p>	<p data-bbox="922 1697 1034 1742">พีเห็นเจ้า</p>	<p data-bbox="1098 1438 1401 1886">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียดมือนวดมือซ้ายขึ้นแล้ววางลงที่เข้าซ้าย มือขวาตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1899 1401 1998">นางนารายณ์ - ทำท่าอาย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 860 647 904">ภาพที่ 287</p>	<p data-bbox="938 622 1018 658">แสนรัก</p>	<p data-bbox="1094 353 1401 748">น น ทุก - หมุนตัว ทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา วางเท้าซ้าย ลงเหยียดม มือทั้งสองข้าง ไขว้ทับกันที่หน้าอก ให้มือ ขวาอยู่บนมือซ้าย หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1094 824 1401 927">นางนารายณ์ - ทำท่า ผลัด</p>
 <p data-bbox="501 1509 647 1554">ภาพที่ 288</p>	<p data-bbox="906 1272 1050 1308">สมัครสมาน</p>	<p data-bbox="1094 945 1401 1464">น น ทุก - หันด้านหน้า วิ่งเข้าทางด้านขวาของตัว นาง ก้าวเท้าซ้ายวาง ยก เท้าขวาวางลงเหยียดม น้ำหนักอยู่ที่ขาซ้าย มือ ซ้ายและมือขวาลากนิ้วชี้ เข้าชิดกันด้านหน้าระดับ เอว หน้ามองทางซ้าย เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1094 1541 1401 1644">นางนารายณ์ - ทำท่า ผลัดที่ไหล่นนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	น น ทุก คำอธิบาย
-----	------------------	------------------

 <p>ภาพที่ 289</p>		<p>ทางขวา เดินตะกั้นไป ด้านหลังตัวนาง มือซ้าย และมือขวาหงายมือ ด้านหน้าระดับอก หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา นางนารายณ์ - ทำท่า เดิน</p>
 <p>ภาพที่ 290</p>	<p>อยู่ด้วย</p>	<p>นนทก - หันด้านหน้า วิ่งเข้าทางด้านซ้ายของตัว นาง ก้าวเท้าขวาวาง ยก เท้าซ้ายวางลงเหยียดม น้ำหนักอยู่ที่ขาซ้าย มือทั้ง สองข้างซ้อนกันด้านหน้า ระดับเอว หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูซ้าย นางนารายณ์ - ทำท่า ผลักที่ไหล่นนทก</p>
 <p>ภาพที่ 291</p>	<p>ยุพาพาน</p>	<p>นนทก - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้า ซ้ายวางลงเหยียดม น้ำหนักอยู่ที่ขาขวา มือ ขวาจับที่ปลายคางตัวนาง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา เอียงหูขวา นางนารายณ์ - ทำท่า ผลักที่มีขวานนนทก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 891 647 936">ภาพที่ 292</p>	<p data-bbox="916 651 1043 689">เยาว์มาลัย</p>	<p data-bbox="1098 360 1406 801">น น ทุก - หมุนตัว ทางซ้าย หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้า ซ้ายวางลงเหลี่ยม วาดมือ ซ้ายขึ้นแล้ววางลงที่เข้า ซ้าย มือขวาตั้งวงยักซ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1098 891 1406 981">นางนารายณ์ - ทำท่า เดิน</p>
 <p data-bbox="501 1509 647 1554">ภาพที่ 293</p>	<p data-bbox="948 1272 1011 1310">จงได้</p>	<p data-bbox="1098 1010 1406 1339">น น ทุก - หมุนตัว ทางซ้าย หน้าเลี้ยว ทางขวา เดินตะกั้น มือ ทั้งสองข้างโกยขึ้นด้านขวา สลับกันซ้ายขวา หน้ามอง ทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1429 1406 1518">นางนารายณ์ - ทำท่า เดิน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
-----	------------------	----------

 <p>ภาพที่ 294</p>	<p>ปรานี</p>	<p>นนทุก - วิ่งเข้าทางด้านขวาของตัวนาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายวางยกเท้าขวาวางลงเหยียดมือน้ำหนักอยู่ที่ขาซ้าย มือทั้งสองข้างวางซ้อนกัน ให้มือขวาอยู่บน มือซ้ายอยู่ด้านล่าง ด้านหน้าระดับเอว หน้ามองทางซ้ายเฉียงหูซ้าย</p> <p>นางนารายณ์ - ทำท่าผลักที่ไหล่นนทุก</p>
---	--------------	---

จากการศึกษากระบวนการทำนนทุกในเพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง เป็นการบรรยายถึงการเกี่ยวพาราศีของนนทุกเมื่อได้พบกับนางนารายณ์และอยากได้เป็นคู่ครอง จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่ามิตำรำที่แตกต่างกันอยู่ 3 ท่า ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 36 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงไอ้โลมเพลงฉิ่ง บทร้อง “แสนรัก”

อาจารย์	แสนรัก
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ย่อเหยียดม อยู่ทางด้านซ้ายมือของตัวนาง มือทั้งสองข้างไขว้กันที่อก
อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย	ย่อเหยียดม อยู่ทางด้านซ้ายมือของตัวนาง มือทั้งสองข้างไขว้กันที่อก
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือทั้งสองข้างไขว้กันที่หน้าอก แล้วเดินเตาะกันไปทางด้านหลังของตัวนาง
อาจารย์เจต ศิริอำอ่วม	ย่อเหยียดม อยู่ทางด้านซ้ายมือของตัวนาง มือทั้งสองข้างไขว้กันที่อก

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่าคือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁸³, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁸⁴ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม⁸⁵ นั้น มือทั้งสองข้างจะไขว้และซ้อนกันที่หน้าอก แล้วย่อเหลี่ยมทางด้านซ้ายมือของตัวนาง ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่าเป็นการแสดงตามบทร้อง”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁸⁶ นั้น มือทั้งสองข้างจะไขว้และซ้อนกันที่หน้าอก พร้อมกับเดินตะก้นไปทางด้านหลังของตัวนาง ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านที่ 3 ได้บอกว่าเป็นการแสดงท่ารำให้สวยงาม”

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนทำนี้จะแตกต่างกันในด้านของการเคลื่อนไหว แต่ก็ยังคงมีโครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

⁸³ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁸⁴ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁸⁵ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานสังคีตกรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

⁸⁶ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

ตารางที่ 37 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำเพลงโถ้โถมเพลงฉิ่ง บทร้อง “จะขอสู้”

อาจารย์	จะขอสู้
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างแบมือยกขึ้นด้านหน้า แล้วเดินเตาะกันไปทางด้านหลังของตัวนาง
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือทั้งสองข้างแบมือยกขึ้นด้านหน้า แล้วเดินเตาะกันไปทางด้านหลังของตัวนาง
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	มือทั้งสองข้างแบมือยกขึ้นด้านหน้า แล้วเดินเตาะกันไปทางด้านหลังของตัวนาง
อาจารย์เจต ศรีอำ่อม	ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านซ้ายมือของตัวนาง มือทั้งสองแบยกขึ้นด้านหน้าโดยให้มือขวาอยู่สูงกว่ามือซ้าย

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่าคือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ประเมษฐ์ บุญยะชัย และอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ นั้น มือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้าแล้วแบมือหงายมือขึ้น โดยมือซ้ายอยู่สูงกว่ามือขวา แล้วเดินเตาะกันไปด้านหลังของตัวนาง ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “เป็นการแสดงท่าขอและแสดงลีลาที่สวยงาม”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจต ศรีอำ่อม นั้น หันด้านหน้า ย่อเหลี่ยมมือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้าแล้วแบมือหงายมือขึ้น โดยมือขวาอยู่สูงกว่ามือซ้าย ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านที่ 3 ได้บอกว่า “เป็นการแสดงท่ารำตามบทร้อง”

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้จะแตกต่างกันในด้านของการเคลื่อนไหว แต่ก็ยังคงมีโครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

ตารางที่ 38 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำเพลงโถ้โลมเพลงฉิ่ง บทร้อง “อยู่ด้วย”

อาจารย์	อยู่ด้วย
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านขวามือของตัวนาง มือทั้งสองข้างประสานกันระดับเอว
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านขวามือของตัวนาง มือทั้งสองข้างประสานกันระดับเอว
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านขวามือของตัวนาง มือทั้งสองข้างประสานกันระดับเอว
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านซ้ายมือของตัวนาง มือทั้งสองข้างประสานกันระดับเอว

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่าคือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ประเมษฐ์ บุญยะชัย และอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ นั้น ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านขวามือของตัวนาง มือทั้งสองข้างประสานกันระดับเอว
- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม นั้น ย่อเหลี่ยม อยู่ทางด้านซ้ายมือของตัวนาง มือทั้งสองข้างประสานกันระดับเอว

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า กระบวนท่ารำมีโครงสร้างเหมือนกัน แต่ปฏิบัติกันคนละข้างเพราะเป็นกระบวนท่าต่อเนื่องจากกระบวนท่าที่แล้ว แต่ยังคงให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

5.4.2.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและกระฝึกปฏิบัติท่ารำในเพลงโถ้โลมเพลงฉิ่งที่แสดงถึงการเกี่ยวพาราสี ผู้วิจัยพบเทคนิคในการทำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อเพลงใช้โลมเพลงฉิ่งที่บรรยายถึงการเกี่ยวพาราสี นางนารายณ์ของตัวนทก

- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงใช้โลมเพลงฉิ่งได้

- ต้องสามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนทกในการรำเพลงใช้โลมเพลงฉิ่งจะ ถ่ายทอดท่ารำแล้วอารมณ์ของตัวนทกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนการรำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนการรำตัวนทกในเพลงใช้โลมเพลงฉิ่งที่บรรยายถึง การเกี่ยวพาราสีออกมาให้สวยงามนั้น จากการศึกษาและสังเกตจากครูผู้ถ่ายทอด ผู้วิจัยพบว่าใน การที่จะรำเพลงใช้โลมเพลงฉิ่งได้อย่างสวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนการรำออกมา ในลักษณะท่าที่นุ่มนวลและสง่างามเหมือนกับการจีบหญิงสาว เพราะจังหวะของเพลงนั้นมี จังหวะช้าและไพเราะ โดยอย่าแสดงท่าทางที่แข็งและดุๆ ดังทำต่อไปนี้

- บทร้อง “โถมเอย” (ภาพที่ 283) หมุนตัวทางขวา หันหน้าเฉียงทางขวา ทำท่าเดิน โดยหน้าจะต้องมองที่ตัวนางตลอด

- ทำนองเพลง “เอื้อน” (ภาพที่ 284) หน้าเฉียงทางขวา ทำท่าเดิน โดยหน้า จะต้องมองที่ตัวนางตลอด

- บทร้อง “โถมเฉลา” (ภาพที่ 285) ผู้แสดงจะต้องวิ่งเข้าไปทางด้านหลังของ ตัวนาง ทิ้งน้ำหนักตัวไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างจีบที่หัวไหล่ของนางซึ่งท่าทำเหมือนว่าจะกอด แต่ตัวนางสะบัดออก ซึ่งหน้าต้องเฉียงทางซ้ายมือให้เห็นหน้าของตัวนาง

- บทร้อง “พื้เห็นเจ้า” (ภาพที่ 286) หมุนตัวออกทางซ้าย หันด้านหลัง ก้าว เท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม พร้อมกับพลิกมือซ้ายหงายท้องแขนแล้วพลิกคว่ำมือลงวาง ที่เข้าซ้าย หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย แล้วกดปลายคางลง เดินหน้าไปมองทางซ้าย เอียงหู ขวา โนมตัวไปทางด้านหน้าเล็กน้อย

- บทร้อง “แสนรัก” (ภาพที่ 287) หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา วาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม เอนตัวทางขวา น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา มือทั้งสองข้างไขว้กันที่ หน้าอก โดยมือขวาทับอยู่บนมือซ้าย เปิดศอกทั้งสองข้างขึ้นเล็กน้อย หน้ามองทางขวา เอียงหู ขวา

- บทร้อง “สมัครสมาน” (ภาพที่ 288) หมุนตัวทางซ้าย วิ่งอ้อมไปทางด้านหลังตัวนาง ไปอยู่ทางขวามือของตัวนาง ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียด เอนตัวทางซ้าย น้ำหนักอยู่ที่เท้าซ้าย กดเอวซ้าย มือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้าในลักษณะคว่ำมือนิ้วชี้ตั้งเก็บนิ้วที่เหลือ แล้วเดินมือเข้าชิดกัน ระดับเอว หน้ามองทางซ้าย เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “จะขอสู้” (ภาพที่ 289) หมุนตัวทางขวา วิ่งอ้อมไปทางด้านหลังตัวนาง ไปอยู่ทางซ้ายมือของตัวนาง หันหลังให้คนดู มือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้าแล้วแบมือหงายมือขึ้น โดยมือซ้ายอยู่สูงกว่ามือขวาเล็กน้อย แล้วเดินเตะกั้นไปทางด้านหลังของตัวนาง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทร้อง “อยู่ด้วย” (ภาพที่ 290) เดินเตะกั้นไปอยู่ทางขวามือของตัวนาง ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียด เอนตัวทางซ้าย น้ำหนักอยู่ที่เท้าซ้าย กดเอวซ้าย มือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้าในลักษณะคว่ำมือแล้วเดินมือเข้าชิดกันประสานกันระดับเอว โดยให้มือซ้ายอยู่บนมือขวา หน้ามองทางซ้าย เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ยุพาพาน” (ภาพที่ 291) หมุนตัวทางขวา วิ่งอ้อมไปทางด้านหลังตัวนาง ไปอยู่ทางซ้ายมือของตัวนาง หันหลังให้คนดู ผู้แสดงก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียด เอนตัวทางขวา น้ำหนักอยู่ที่เท้าขวา ยกมือขวาทำเหมือนจะจับคางของตัวนาง โดยโหมตัวไปหาตัวนาง เอียงหูขวาและมองไปที่หน้าของตัวนาง

- บทร้อง “เยาว์มาลย์” (ภาพที่ 292) หมุนตัวออกทางซ้าย หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียด พร้อมกับพลิกมือซ้ายหงายท้องแขนแล้วพลิกคว่ำมือลงวางที่เท้าซ้าย หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย แล้วกดปลายคางลง เดินหน้าไปมองทางซ้าย เอียงหูขวา โน้มตัวไปทางด้านหน้าเล็กน้อย

- บทร้อง “จงได้” (ภาพที่ 293) มือทั้งสองข้างยกขึ้นตั้งมือด้านหน้า แล้วเดินมือขึ้นลงสลับกันซ้ายขวา ในลักษณะโกยมือ แล้วเดินเตะกั้นไปทางด้านหลังของตัวนาง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทร้อง “ปราณี” (ภาพที่ 294) เดินเตะกั้นไปอยู่ทางขวามือของตัวนาง ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียด เอนตัวทางซ้าย น้ำหนักอยู่ที่เท้าซ้าย กดเอวซ้าย มือทั้งสองข้างประสานกันที่หน้าขา โดยให้มือซ้ายอยู่บนมือขวา หน้ามองทางซ้าย เอียงหูซ้าย

จากที่กล่าวมาข้างต้น กระบวนท่ารำในช่วงนี้ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำที่ดูอ่อนช้อย สวยงามเหมือนกับคนที่กำลังขอความรัก ท่ารำที่แสดงออกมาต้องดูสง่างามและไม่เร็วจนเกินไป

อารมณ์

ในการแสดงอารมณ์เพลงโ้โลมเพลงฉิ่ง ผู้จะต้องแสดงอารมณ์ที่สื่อถึงการมีความรักต่อตัวนางในทุกกระบวนท่าที่รำคู่กันโดยให้คิดเหมือนกับกำลังจีบหญิงสาวอยู่ ด้วยการมองตากันขณะรำ การยิ้มในหน้า ซึ่งกระบวนท่ารำทั้งหมดนี้จะสามารถแสดงอารมณ์ของคนที่กำลังขอความรักออกมาได้อย่างน่าชมและสวยงาม ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์รัก บทร้อง “แสนรักสม์ครสมาน” (ภาพที่ 287 และ 288) บทร้องนี้ เป็นบทร้องที่แสดงถึงความรักของนนทุกที่มีต่อตัวนางนารายณ์ ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายถอดออกมาทางใบหน้า คือ การยิ้ม การมองด้วยสายตาที่ต้องทำตาหรือลึ่งเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางในการรำให้ช้าลง นุ่มนวล ไม่แข็งเหมือนท่ายักษ์โดยทั่วไป และเวลาที่นนทุกรำคู่กับตัวนางก็จะต้องเข้าไปใกล้กับตัวนางให้มากที่สุด

5.4.2.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ

จากการศึกษากระบวนท่ารำเพลงโ้โลมเพลงฉิ่งที่แสดงถึงการเกี่ยวพาราตีของนนทุกที่มีต่อตัวนางนารายณ์ เป็นการรำคู่ประกอบบทร้องเพลงโ้โลมเพลงฉิ่ง จำนวน 2 คำกลอน ผู้วิจัยพบว่ามึลักษณะการรำ เป็นการรำเกี่ยวพาราตีของนนทุกต่อนางนารายณ์

การรำเพลงโ้โลมเพลงฉิ่งของตัวนนทุกนี้ มีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 39 แสดงท่ารำตีบท (เพลงโ้โลมเพลงฉิ่ง)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	283	วงบน, จีบส่งหลัง
2	284	วงบน, จีบส่งหลัง
3	285	จีบสองมือ
4	286	วาดมือลง
5	287	มือสองข้างประสานที่อก
6	288	ยกนิ้วชี้ชิดกัน
7	289	หงายมือทั้งสองข้าง

ตารางแสดงท่ารำตีบท (เพลงไอ้โคมเพลงฉิ่ง) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
8	290	ประสานมือ
9	291	จับคาง
10	292	วาดมือลง
11	293	โกยมือทั้งสองข้าง
12	294	ไขว้มือที่หน้าขา

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบทและการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าในเพลงไอ้โคมเพลงฉิ่งนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 12 ท่า ซึ่งเพลงไอ้โคมเพลงฉิ่งนี้ เป็นเพลงที่นทกจะต้องรำตีบทเมื่อเข้าเกี่ยวตัวนาง

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนทกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว แต่จะสลับไปอยู่ทางด้านซ้ายและด้านขวาของตัวนาง

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

หมายถึง

ตัวนทก

หมายถึง

นางนารายณ์

แผนผังที่ 48 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงโขนโหมเพลงฉิ่ง)
(ภาพที่ 283, 284, 286, 289, 292, 293)

แผนผังที่ 49 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงโขนโหมเพลงฉิ่ง)
(ภาพที่ 285)

แผนผังที่ 50 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงโขนโขนเพลงฉิ่ง)
(ภาพที่ 288, 290, 294)

แผนผังที่ 51 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงโขนโขนเพลงฉิ่ง)
(ภาพที่ 287, 291)

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 779 647 824">ภาพที่ 296</p>	เป็นคู่	<p data-bbox="1098 353 1385 631">นนทुक - หันด้านหน้า ยกมือทั้งสองข้างขึ้น ด้านหน้าแล้วตั้งนิ้วชี้คู่กัน หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 712 1385 810">นางนารายณ์ - ทำท่าเหมือนตัวยักษ์</p>
 <p data-bbox="501 1348 647 1393">ภาพที่ 297</p>	คู่สม	<p data-bbox="1098 846 1385 1303">นนทुक - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้าขวาเตะปลายเท้าขาตั้ง มือขวาตั้งวงยักษ์ มือซ้ายตั้งวงระดับปลายคางแล้วลากมือจับเข้าหาปาก (ทำยิ้ม) หน้ามองตรง เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1326 1385 1415">นางนารายณ์ - ยกมือขวาทับมือซ้ายด้านหน้า</p>
 <p data-bbox="501 1942 647 1986">ภาพที่ 298</p>	ไม่นิยม	<p data-bbox="1098 1440 1385 1774">นนทुक - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1854 1385 2011">นางนารายณ์ - มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายยกขึ้นด้านหน้าแล้วส่ายมือ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 779 647 824">ภาพที่ 299</p>	<p data-bbox="932 568 1024 613">ฤทธิไกร</p>	<p data-bbox="1098 360 1385 629">นนทก - หันด้านหน้า มือซ้ายยกขึ้น ด้านหน้า แล้วส่ายมือ มือขวาตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 703 1385 801">นางนารายณ์ - ทำท่าเกิด นินทางซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1375 647 1420">ภาพที่ 300</p>	<p data-bbox="932 1137 1024 1182">ไชยศรี</p>	<p data-bbox="1098 853 1385 1346">นนทก - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาแตะปลายเท้าขาตั้ง มือขวาหงายแขนงอศอก แล้วพลิกขึ้นตั้งวงหน้า มือ ซ้ายจับคว่า ด้านข้างแล้ว สอดมือขึ้นเป็นสอดสูง หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1375 1385 1473">นางนารายณ์ - ทำท่าเกิด นินทางขวา</p>
 <p data-bbox="501 1921 647 1966">ภาพที่ 301</p>	<p data-bbox="932 1711 1024 1756">ไชยศรี (รับ)</p>	<p data-bbox="1098 1503 1385 1771">นนทก - หันด้านหน้า มือ ซ้าย ตั้งวงยักษ์ มือขวา ยกขึ้นด้านข้างแล้วส่าย มือ หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1845 1385 1944">นางนารายณ์ - ทำท่าเกิด นินทางขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 882 647 927">ภาพที่ 302</p>	<p data-bbox="903 613 1059 707">แม่รำได้อย่าง เรา</p>	<p data-bbox="1098 360 1390 685">นนทุก - หันด้านหน้า (ซ่อนหลังตัวนาง) มือทั้ง สองข้างตั้งวงกางออก ด้านข้างแขนตึงเสมอไหล่ หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 763 1390 913">นางนารายณ์ - ทำท่ามือ ทั้งสองข้างตั้งวงกาง ออก ด้านข้างแขนตึงเสมอไหล่</p>
 <p data-bbox="501 1561 647 1606">ภาพที่ 303</p>	<p data-bbox="938 1323 1023 1357">เข้าท่วง</p>	<p data-bbox="1098 1003 1390 1447">นนทุก - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาแตะปลายเท้าขาตั้ง มือขวาตั้งวงยกขึ้น มือซ้าย ตั้งวงระดับปลายคางแล้ว ลากมือจับเข้าหาปาก (ท่า ยิ้ม) หน้ามองตรง เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1525 1390 1682">นางนารายณ์ - มือขวาตั้ง วงแขนตึง มือซ้ายหงาย แขนงอศอก ทิ้งปลายมือ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
-----	------------------	----------

 <p>ภาพที่ 304</p>	<p>ที่</p>	<p>นนทुक - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง เท้าซ้าย แตะปลายเท้าตึง มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p>นางนารายณ์ - มือซ้ายตึง วงแขนตึง มือขวาหงาย แขนงอศอก ทิ้งปลายมือ</p>
 <p>ภาพที่ 305</p>	<p>จึงควรเป็น</p>	<p>นนทुक - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาแตะปลายเท้า ขาตึง มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p>นางนารายณ์ - มือขวาจับ ส่งหลัง มือซ้ายทำท่าเรียก</p>
 <p>ภาพที่ 306</p>	<p>สามีกิริยา</p>	<p>นนทुक - หันด้านหน้า ยกมือทั้งสองข้างขึ้น ด้านหน้าแล้วตั้งนิ้วชี้คู่กัน หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p>นางนารายณ์ - ทำท่า เหมือนตัวยักษ์</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
-----	------------------	----------

 <p>ภาพที่ 307</p>	<p>จึงควรเป็น สามีภริยา (รับ)</p>	<p>นนทุก - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาเตะปลายเท้า ขาตั้ง มือขวาตั้งวงยักษ์ มือซ้าย ตั้งวงระดับปลายคางแล้ว ลากมือจับเข้าหาปาก (ท่า ยิ้ม) หน้ามองตรง เอียงหู ซ้าย</p> <p>นางนารายณ์ - มือขวาจับ ส่งหลัง มือซ้ายจับเข้าอก</p>
---	---	---

จากการศึกษากระบวนการทำนนทุกจากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า ใช้ในช่วงที่นางนารายณ์ชักชวนให้นนทุกทำตาม ถ้าอยากได้นางเป็นภรรยา ซึ่งเป็นบทของนางนารายณ์แต่นนทุกต้องแสดงท่าทางรับกับบทร้องนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีการทำที่แตกต่างกันอยู่เพียง 1 ท่า ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 40 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า บทร้อง “สามีภริยา”

อาจารย์	สามีภริยา
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ยกมือทั้งสองข้างขึ้น ด้านหน้าแล้วตั้งนิ้วชี้คู่กัน หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	ยกมือทั้งสองข้างขึ้น ด้านหน้าแล้วตั้งนิ้วชี้คู่กัน หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้าขวาเตะปลายเท้า ขาตั้ง มือทั้งสองข้างจับที่ข้อข้อมือ หน้ามองขวา เอียงหูขวา (ท่าอาย)
อาจารย์เจต ศรีอำมรม	ยกมือทั้งสองข้างขึ้น ด้านหน้าแล้วตั้งนิ้วชี้คู่กัน หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย

จากตารางแสดงความแตกต่างของกระบวนการทำรำในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า ใช้ในช่วงที่นางนารายณ์ชักชวนให้หนนทุกรำตาม ถ้าอยากได้นางเป็นภรรยา สามารถสรุปได้ดังนี้

- กระบวนการทำรำที่แตกต่างกันนั้น ซึ่งทำรำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁸⁷, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁸⁸ และอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม⁸⁹ เป็นกระบวนการที่รำรับกับบทร้องของนางนารายณ์ เพื่อให้ทำรำสอดคล้องกัน

- แต่ทำรำของอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁹⁰ นั้น เป็นการแสดงกิริยาเขินอาย ซึ่งถ้าพิจารณาดูแล้วก็เป็นารับบทกับตัวนางเช่นกัน

การบันทึกทำรำนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ความเหมือนในลักษณะทำรำของอาจารย์ทั้ง 4 ในการบันทึกกระบวนการทำรำ

5.4.3.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติทำรำในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า ซึ่งเป็นบทของตัวนาง แต่นนทุกรำก็ต้องทำท่าทางรับบทด้วยนั้น ผู้วิจัยพบเทคนิคในการทำรำให้สวยงามและสอดคล้องกันกับตัวนาง คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อเพลง ว่าควรแสดงท่ารับบทร้องช่วงไหน
- ต้องท่องจำเนื้อเพลงและร้องเพลงได้

จากที่กล่าวมานั้น การรำรับบทของตัวนางนทุกรำในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า การที่จะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนางออกมาได้ดีและสอดคล้องกับตัวนางต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติทำรำดังนี้

⁸⁷ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁸⁸ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁸⁹ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานสังคีตกรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

⁹⁰ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

กระบวนการทำรำ

ในการปฏิบัติกระบวนการทำรำรับบทร้องตัวนางทุกในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า ที่เป็นบทของตัวนางให้ออกมาสวยงามนั้น ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำรับบทเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้าได้อย่างสวยงาม ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดกระบวนการทำรำออกมาในลักษณะท่าที่ต้องทำท่ารำให้รับบทและสอดคล้องกับตัวนาง ดังต่อไปนี้

- บทร้อง “เป็นคู่” (ภาพที่ 296) เมื่อตัวนางทำท่าตามบทร้องแล้ว นนทกจะต้องมองตัวนางและทำตามทันทีด้วยความดีใจ โดยทำท่าให้ใกล้กับตัวนาง

- บทร้อง “ฤทธิไกร” (ภาพที่ 299) ผู้แสดงต้องยกมือขวาขึ้นมาส่ายมือด้านหน้าทันที เพื่อบอกตัวนางให้รู้ว่า ตนไม่มีฤทธิ ซึ่งตัวนางทำท่าฤทธิไกร

- บทร้อง “แม้รำได้อย่างเรา” (ภาพที่ 302) ทำนี้ผู้แสดงจะต้องมองตัวนางทำท่ารำ แล้วจึงหันตัวเฉียงทางขวาทำท่ารำตามตัวนาง โดยเอนตัวเข้าหานาง ให้น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา

จากที่กล่าวมาข้างต้น กระบวนการทำรำในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้านี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำรับบทที่ดูสอดคล้องกับตัวนางเพื่อแสดงความต้องการที่จะเป็นสามีของตัวนาง

อารมณ์

อารมณ์ในการรำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า ซึ่งเป็นเพลงที่ต้องรำรับบทของตัวนาง ผู้แสดงจะต้องมีความรู้สึกดีใจว่าตัวนางจะยอมเป็นภรรยา ซึ่งจะต้องแสดงอารมณ์ดีใจออกมา โดยสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์ดีใจ บทร้อง “แม้รำได้อย่างเราเข้าท่วงที่ จึงควรเป็นสามีภริยา” (ภาพที่ 302 - 307) บทร้องนี้เป็นบทร้องที่นนทกจะต้องแสดงอารมณ์ดีใจออกมา ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การยิ้ม การมองด้วยสายตาที่ต้องทำตาหริ่งเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางให้กระฉับกระเฉงและกระชุ่มกระชวย

5.4.3.2 วิเคราะห์กระบวนการทำรำ

จากการศึกษากระบวนการทำรำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า ที่เป็นการรำรับบทของนนทก ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการทำรำว่า เป็นการรำคู่ประกอบบทร้องเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้าจำนวน 2 คำกลอน เป็นการรำรับกับบทร้องของนางนารายณ์

การรำรับบทในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้าของตัวนางทุกนี้ มีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทางดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่าท่าและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 41 แสดงกิริยาท่าทาง (เพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	295	ท่ามอง
2	296	ตั้งนิ้วชี้คู่กัน
3	297	ท่ายิ้ม
4	298	ท่ามอง
5	299	ท่าปฏิบัติมือขวา
6	300	ท่าเจดจัน
7	301	ท่าปฏิบัติมือซ้าย
8	302	กางมือสองข้าง
9	303	ท่ายิ้ม
10	304	ท่ามอง
11	305	ท่ามอง
12	306	ตั้งนิ้วชี้คู่กัน
13	307	ท่ายิ้ม

จากการวิเคราะห์การแสดงกิริยาท่าทางរបបทของตัวนางนารายณ์ จะเห็นได้ว่าในเพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า นี้ จะมีกิริยาท่าทางอยู่ 13 ท่า

ซึ่งเพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า นี้ เป็นเพลงที่จะต้องแสดงกิริยาท่าทางมากกว่าท่าท่า เพราะว่าเป็นการรำរបបทนางนารายณ์ของตัวนนทุก

2) พื้นที่และทิศทางการท่าท่า

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

○	หมายถึง	ตัวนนทุก
▲	หมายถึง	นางนารายณ์

แผนผังที่ 52 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงพราหมณ์ตีน้ำเต้า)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.4.4 กระบวนท่ารำเพลงร้าย เป็นเพลงที่ใช้พรรณนาเรื่องราวด้วยความรวดเร็ว ใช้นนททุกบอกให้นางนารายณ์รำนำแล้วตนเองจะรำตามเพื่อต้องการที่จะได้นางนารายณ์เป็นภรรยา

การดำเนินเรื่อง เป็นการรำตอบกับบทของตัวนางเพื่อโอ้อวดว่าตนเองเก่งสามารถทำได้ทุกอย่าง ซึ่งจะแสดงกระบวนท่าตามบทร้องของเพลงร้ายที่มีจังหวะกระชับ ซึ่งมีบทร้องดังนี้

- เพลงร้าย -

ขอเชิญเจ้ารำนำจะทำตาม ให้ดังมตั้งใจได้ทุกท่า
ถ้า मैंพี่รำงามตามสัญญา เจ้าอย่าคืนวาทาให้ราคืน

กระบวนท่ารำเพลงร้าย

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 308</p>	<p>ขอเชิญเจ้า</p>	<p>นนทก - หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้า ขวาวางลงเหยียดม มือ ซ้ายและมือขวาหงายมือ ด้านหน้าระดับอก หน้า มองทางขวา เียดหูซ้าย</p> <p>นางนารายณ์ - ทำท่า มอง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="550 813 600 842">309</p>	<p data-bbox="948 591 1010 620">รำน่า</p>	<p data-bbox="1098 353 1406 685">นนทुक - ก้าวเท้าขวาววง ยกเท้าซ้ายวางลงเหลี่ยม มือซ้ายและมือขวาจับที่อก แล้ว ม้วน ออก ตั้ง วง ด้านข้าง แขนตึงเสมอไหล่ หน้ามองตรง</p> <p data-bbox="1098 770 1406 864">นางนารายณ์ - ทำท่า มอง</p>
 <p data-bbox="501 1373 647 1413">ภาพที่ 310</p>	<p data-bbox="919 1133 1038 1162">จะทำตาม</p>	<p data-bbox="1098 887 1406 1218">นนทुक - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาแตะปลายเท้าขาตั้ง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ มือขวา โโกยมือขึ้นด้านข้าง หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1303 1406 1397">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1942 647 1982">ภาพที่ 311</p>	<p data-bbox="919 1697 1038 1727">ให้ดังาม</p>	<p data-bbox="1098 1438 1406 1832">นนทुक - หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ถอนเท้า ขวาวาง ยกเท้าซ้ายวาง ลงเหลี่ยม มือขวาจับสอด เป็นวงบัวบาน มือซ้ายตั้ง วงขึ้นระดับวงหน้า หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1917 1406 2011">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 860 647 904">ภาพที่ 312</p>	<p data-bbox="938 622 1018 667">ต้องใจ</p>	<p data-bbox="1098 360 1406 689">น น ทู ก - หมุนตัว ทางซ้าย หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายวาง ยกเท้า ขวาวางลงเหยียด มือทั้ง สองข้างตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 770 1369 869">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1431 647 1476">ภาพที่ 313</p>	<p data-bbox="927 1189 1029 1234">ได้ทุกท่า</p>	<p data-bbox="1098 952 1406 1339">น น ทู ก - หันด้านหน้า ถอนเท้าขวาหลัง ตะ ปลายเท้าซ้าย เตะนิ้วชี้ มือซ้ายไปทางซ้ายระดับ เอว มือขวาทตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1098 1361 1369 1460">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1980 647 2024">ภาพที่ 314</p>	<p data-bbox="927 1740 1029 1785">ถ้าแม่นี่</p>	<p data-bbox="1098 1503 1406 1839">น น ทู ก - หันด้านหน้า ยกเท้าซ้ายลงหลัง ยกเท้า ขวาวางลงเหยียด มือซ้าย จับเข้าออก มือขวาทตั้งวง ยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1912 1369 2011">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 891 644 936">ภาพที่ 315</p>	<p data-bbox="943 651 1023 689">รำงาม</p>	<p data-bbox="1102 409 1417 741">นนทุก - หันหน้าให้คนดู ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้าย กระดก มือซ้ายจีบโปกตั้ง วงสูง มือขวาจีบคว่ำแขน ตั้งเสมอไหล่ หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1102 824 1417 862">นางนารายณ์ - ทำท่ามอง</p>
 <p data-bbox="496 1442 644 1487">ภาพที่ 316</p>	<p data-bbox="914 1202 1053 1240">ตามสัญญา</p>	<p data-bbox="1102 960 1417 1346">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา วาง ยกเท้าซ้ายลงเหลี่ยม มือซ้ายไว้มีระดับศีรษะ มือขวาดังวงยักษ์ระดับล่าง หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1102 1373 1417 1464">นางนารายณ์ - ทำท่า มอง</p>
 <p data-bbox="496 1933 644 1977">ภาพที่ 317</p>	<p data-bbox="914 1720 1053 1758">เจ้าอย่าคืน</p>	<p data-bbox="1102 1512 1417 1843">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้าย วาง ยกเท้าขวาวางลง เหลี่ยม มือทั้งสองข้างตั้ง วงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1102 1870 1417 1908">นางนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 318</p>	<p data-bbox="948 607 1011 636">วาทา</p>	<p data-bbox="1098 360 1390 741">นนทุก - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาเตะปลายเท้า ขาตั้ง มือซ้ายลากนิ้วชี้เข้าหา ปาก มือขวาดั้งวงยักษ์ หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1098 770 1369 860">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 319</p>	<p data-bbox="932 1151 1027 1180">ให้ราศิน</p>	<p data-bbox="1098 913 1390 1122">นนทุก - หันด้านหน้า ปาดมือขวาออกด้านข้าง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1196 1369 1285">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนนทุกในเพลงรำยในช่วงนี้ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัย พบว่ามีท่ารำที่ต่างกัันอยู่ 1 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 42 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงรำย บทร้อง “รำงาม”

อาจารย์	รำงาม
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายกระดก มือซ้ายจับโบกตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำส่งหลัง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายกระดก มือซ้ายจับโบกตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำส่งหลัง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายกระดก มือซ้ายจับโบกตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำส่งหลัง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	หมุนตัวทางขวา หันหลังให้คนดู ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายกระดก มือซ้ายจับโบกตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำส่งหลัง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา

ความแตกต่างของกระบวนการทำรำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่าคือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁹¹, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย⁹² อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ⁹³ นั้น จะปฏิบัติท่ารำหันหน้าให้คนดู ซึ่งกระบวนท่ารำทำนองอาจารย์ท่านได้บอกว่า “เพื่อเป็นการแสดงท่ารำที่สวยงามให้คนดูได้เห็น”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹¹ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

⁹² สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁹³ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

- ส่วนกระบวนการท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม⁹⁴ นั้น จะปฏิบัติท่ารำหันหัน ด้านหลัง ซึ่งกระบวนการท่าทำท่านี้อาจารย์ท่านที่ 4 ได้บอกว่า “เพื่อที่จะปฏิบัติท่าต่อไปได้อย่าง สะดวก”

ถึงกระบวนการท่าทั้ง 2 กระบวนท่านี้จะแตกต่างกันในด้านของการใช้ทิศทาง แต่ก็ยังคงมี โครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

การบันทึกท่ารำนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ความเหมือนในลักษณะท่ารำของอาจารย์ทั้ง 4 ใน การบันทึกกระบวนการท่ารำ

5.4.4.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและระฝีกปฏิบัติท่ารำในเพลงรำยในช่วงนี้ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำ คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อร้องของเพลง
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงและสามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนทุกจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของ ตัวนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนการท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนการท่ารำตัวนทุกในเพลงรำยในช่วงนี้ออกมาให้ สวยงามนั้น จากการศึกษและสังเกตผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำเพลงรำย ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอด กระบวนท่ารำออกมาในลักษณะ ดังนี้

- บทร้อง “ขอเชิญเจ้า” (ภาพที่ 308) ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลง เหลี่ยม พร้อมกับมือทั้งสองข้างยกขึ้นตั้งด้านหน้าแล้วพลิกมือหงาย โดยให้มือขวาอยู่สูงกว่ามือ ซ้าย หน้ามองทางซ้ายแล้วกดปลายคางลง จากนั้นชันหน้าขึ้นมองทางด้านขวา

- บทร้อง “รำน่า” (ภาพที่ 309) ผู้แสดงจะต้องยกเท้าขวาวาง แล้วยกเท้าซ้าย วางลงเหลี่ยม โดยให้น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย พร้อมกับมือทั้งสองข้างยกขึ้นจับเข้าหาตัวระดับอก แล้วม้วนจับออกตั้งวงแขนตั้ง หน้ามองทางซ้ายและค่อย ๆ กดหน้ากลับมามองทางขวา

⁹⁴ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลปินชำนาญงาน สำนักการสังคีต

- บทร้อง “จะทำตาม” (ภาพที่ 310) ถอนเท้าขวาลงหลัง และปลายเท้าขวา ขาขวาตั้ง พร้อมกับโยกมือซ้ายขึ้นจากด้านข้าง

- บทร้อง “ให้ดังม” (ภาพที่ 311) ผู้แสดงหมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียดม น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย พร้อมกับยกมือขวาจับคว่าด้านหน้า แล้วปล่อยจับสอดมือสูง มือซ้ายหงายท้องแขน ทิ้งปลายมือลง งอศอก แล้วพลิกมือขึ้นตั้งวง หน้า หน้ามองทางขวาแล้วลอยหน้ากลับมามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทร้อง “ต้องใจ” (ภาพที่ 312) หมุนตัวกลับทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียดม พร้อมกับยกแขนขวาขึ้นตั้ง หงายท้องแขน แล้วพลิกลง ด้านล่าง ไบหน้าเงยขึ้นแล้วกดลง

- บทร้อง “ได้ทุกท่า” (ภาพที่ 313) ถอนเท้าขวา ยกเท้าซ้ายวาง และปลายเท้า ขาตั้ง พร้อมกับตั้งนิ้วมือขึ้นด้านหน้า แล้วเดาะนิ้วไปด้านข้าง 3 ครั้ง หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวาเล็กน้อย

- บทร้อง “ถ้าแม่นพี” (ภาพที่ 314) ถอนเท้าซ้ายลงหลัง ยกเท้าขวาวางลง เหยียดม น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา พร้อมกับมือซ้ายตั้งวงด้านหน้า แล้วจับเข้าอก หน้ามองทางซ้าย แล้วเปลี่ยนมามองทางขวาที่ตัวนาง

- บทร้อง “ร่างาม” (ภาพที่ 2315) ผู้แสดงต้องก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย กระดกไปด้านหลัง มือซ้ายยกขึ้นจับหางด้านหน้าแล้วโบกมือออกตั้งวงบน มือขวายกขึ้นตั้งวง แล้วลากมือไปด้านหลังเป็นจับส่งหลังแขนตั้ง หน้ามองทางขวาเอียงหูซ้าย แล้วเดินหน้ากลับ ทางขวาเอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ตามสัญญา” (ภาพที่ 316) หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง วางเท้าซ้ายลง ยกเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลงเหยียดม พร้อมกับยกมือขวาขึ้นตั้งมือด้านหน้า

- บทร้อง “เจ้าอย่าคืน” (ภาพที่ 317) หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางลงเหยียดม มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “วาจา” (ภาพที่ 318) ถอนเท้าซ้ายลงหลัง ยกเท้าขวาวางและปลายเท้า ขาตั้ง มือซ้ายยกขึ้นตั้งนิ้วชี้ แล้วลากมือเข้าหาริมฝีปาก หน้ามองทางซ้าย

- บทร้อง “ให้รำคิน” (ภาพที่ 319) ผู้แสดงจะต้องก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางย่อเหยียดม น้ำหนักอยู่ที่เข้าขวา แล้วคืนน้ำหนักมาที่ขาซ้ายในลักษณะยืน มือขวายกขึ้นตั้ง ด้านหน้าแล้วปาดมือลงด้านข้าง มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองตามมือขวา แล้วสะบัดกลับมา ทางซ้าย เอียงหูขวา

อารมณ์

การแสดงอารมณ์ในช่วงนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์ดีใจ ที่นางนารายณ์จะยอมเป็นภรรยาถ้าทำตามนางได้ ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์ดีใจ บทร้อง “ถ้า मैंที่ว่างตามสัญญา เจ้าอย่าคืนวาจาให้ราคืน” (ภาพที่ 314 - 319) บทร้องนี้เป็นบทร้องที่เน้นทุกจะต้องแสดงอารมณ์ดีใจออกมา ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การยิ้ม การมองด้วยสายตาที่ต้องทำตาหรือลงเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางให้กระฉับกระเฉงและดูสวยงาม

5.4.4.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ

จากการศึกษากระบวนท่ารำเพลงรำย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนท่ารำว่ามีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

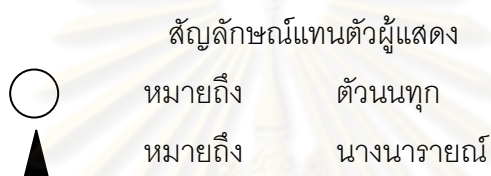
ตารางที่ 43 แสดงท่ารำตีบท (เพลงรำย)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	308	ท่าเชิญ
2	309	กางมือสองข้าง
3	310	โกยมือซ้าย
4	311	ท่าเฉิดฉิน
5	312	ท่ามอง
6	313	ท่าชี้มือซ้าย
7	314	จับเข้าอก
8	315	จับคว่า, ตั้งวงหน้า
9	316	ท่าไว้มือซ้าย
10	317	ท่ามอง
11	318	ตั้งนิ้วลากเข้าหริมฝีปาก
12	319	ท่าปาดมือขวาทางด้านซ้าย

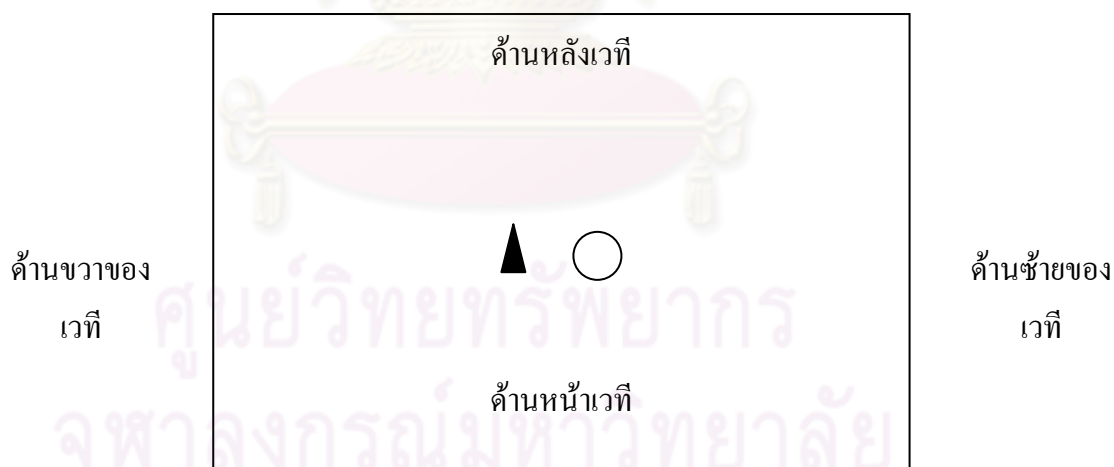
จากการวิเคราะห์กระบวนท่ารำตีบของตัวนนทุกในเพลงร่ายนี้ จะเห็นได้ว่ามีท่ารำตีบ
ทอยู่ทั้งหมด 12 ท่า

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวที
เพียงอย่างเดียว

แผนผังที่ 53 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงร่าย)

5.4.5 กระบวนทำรำเพลงขมตลาด เป็นเพลงที่มีทำนองซ้ำ จัดอยู่ในประเภทเพลงฉิ่ง ตัด ในการแสดงนั้นแต่โบราณจะใช้ฆ้องการแต่งตัวของตัวละคร ต่อมาได้นำมาร้องประกอบการรำแม่บท จนบางทีก็เรียกว่า “เพลงแม่บท” ซึ่งในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก เพลงขมตลาดหรือเพลงแม่บทนี้ ใช้เมื่อครั้งที่นางนารายณ์หลอกให้นนทุกรำตามและหลงเชื่อ จนใช้นิ้วเพชรชี้ขาดตนเอง

การดำเนินเรื่อง กระบวนของนนทุกเป็นการรำตามตัวนางเพื่อต้องการที่จะได้นางนารายณ์มาเป็นภรรยา ซึ่งกระบวนทำรำก็จะเป็นการรำที่มีลักษณะเหมือนกับคนที่รำไม่เป็น กระบวนทำรำจึงจะเป็นท่าที่ตรงกันข้ามกับตัวนางเป็นบางท่า ซึ่งท่าที่รำนั้นจะรำประกอบบทร้องเพลงขมตลาด โดยมีเนื้อร้องดังนี้

- เพลงขมตลาด -

เทพนมปฐุมพรหมสีหน้า	สอดสร้อยมาลาเจดฉิน
ทั้งกว้างเดินหงส์บิน	กินรินเลียบถ้ำอำไพ
อีกซ้านางนอนภมรเกล้า	แขกเต้าผาลาเพียงไหล
เมขลาโยนแก้วแววไว	มยุเรศฟ้อนในอัมพร
ยอดตองตองลมพรหมนิมิต	อีกทั้งพิสมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาขมสาคร	พระสีกรขว้างจักรฤทธิรงค์

กระบวนทำรำเพลงขมตลาด

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 320</p>	ทำนองเพลง (เจ้า)	<p>นนทุก - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง เท้าซ้าย แตะปลายเท้าขาตั้ง มือ ทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p>นางนารายณ์ - ทำท่า เรียก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 837 647 882">ภาพที่ 321</p>	<p data-bbox="906 573 1054 667">ทำนองเพลง (รำตาม)</p>	<p data-bbox="1098 353 1414 568">นนทुक - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวางลงเหยียด มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 654 1414 801">นางนารายณ์ - กางแขน ออกทั้งสองข้าง ยกเท้า ซ้าย</p>
 <p data-bbox="501 1411 647 1456">ภาพที่ 322</p>	<p data-bbox="906 1137 1054 1232">ทำนองเพลง (เรา)</p>	<p data-bbox="1098 907 1414 1178">นนทुक - หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เท้า ขวาเตะปลายเท้า ขาตั้ง มือทั้งสองข้างตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1263 1414 1411">นางนารายณ์ - มือซ้าย จับเข้าอก มือขวาจับ หงายส่งหลังแขนตั้ง</p>
 <p data-bbox="501 1980 647 2024">ภาพที่ 323</p>	<p data-bbox="906 1715 1054 1809">ทำนองเพลง (ขอเชิญ)</p>	<p data-bbox="1098 1496 1414 1767">นนทुक - หันด้านหน้า ยกเท้าขวาวางลงเหยียด มือทั้งสองข้างหงายมือออก ศอกด้านหน้าระดับอก หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1852 1414 1946">นางนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="491 898 639 943">ภาพที่ 324</p>	<p data-bbox="900 633 1043 730">ทำนองเพลง (รำน่าน)</p>	<p data-bbox="1090 416 1414 801">นนทुक - หันด้านหน้า เฉียง 45 องศา ยกเท้า ขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลง เหลียมม มือทั้งสองข้างจับที่ อกและลากมือออกตั้งวง ด้านข้างแขนตั้ง หน้ามอง ทางขวา</p> <p data-bbox="1090 887 1401 925">นางนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="491 1417 639 1462">ภาพที่ 325</p>	<p data-bbox="900 1176 1043 1272">ทำนองเพลง (เรา)</p>	<p data-bbox="1090 965 1414 1301">นนทुक - หันด้านหน้า เฉียง 45 องศา ยกเท้า ขวาวาง ยกเท้าซ้ายวางลง เหลียมม มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาตั้งวงยักษ์ หน้ามอง ทางซ้าย</p> <p data-bbox="1090 1375 1401 1413">นางนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="491 1977 639 2022">ภาพที่ 326</p>	<p data-bbox="900 1713 1043 1809">ทำนองเพลง (จะรำตาม)</p>	<p data-bbox="1090 1496 1414 1832">นนทुक - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง เท้าซ้าย แตะปลายเท้าขาตั้ง มือ ขวาตั้งมือด้านข้างแล้วโกย มือขึ้น มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1090 1906 1401 1944">นางนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="485 949 635 994">ภาพที่ 327</p>	<p data-bbox="890 680 1034 779">ทำนองเพลง ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 353 1410 927">นนทุก - หันด้านหน้า (อยู่ด้านหลังตัวนาง) ถอนเท้าขวาลงหลัง ประเท้าซ้ายวางด้านหน้าแล้วนั่งคุกเข่า มือขวาจับศอก แล้วโบกขึ้นตั้งวงบน มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าแล้วจับส่งหลังจากนั้นเอามือทั้งสองข้างวางที่หน้าขา หน้ามองตรง</p> <p data-bbox="1082 1003 1410 1106">นางนารายณ์ - ประเท้าลงนั่งคุกเข่า</p>
 <p data-bbox="485 1617 635 1662">ภาพที่ 328</p>	<p data-bbox="922 1375 1008 1420">เทพนม</p>	<p data-bbox="1082 1124 1410 1406">นนทุก - นั่งคุกเข่า หันด้านหน้า ยกมือทั้งสองข้างขึ้นพนมมืออยู่ที่อก ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง</p> <p data-bbox="1082 1482 1410 1585">นางนารายณ์ - นั่งคุกเข่า พนมมือที่อก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 898 639 936">ภาพที่ 329</p>	<p data-bbox="938 685 999 723">ปฐม</p>	<p data-bbox="1082 353 1412 745">นนทुक - นั่งคุกเข่า หันด้านหน้า ขาช้ายกระดกเท้า มือทั้งสองข้างตั้งมือซ้อนกันระดับอก โดยมือซ้ายซ้อนบนมือขวา ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามอมทางขวาที่ตัวนาง</p> <p data-bbox="1082 824 1412 987">นางนารายณ์ - นั่งคุกเข่า กระดกเท้าซ้าย มือทั้งสองข้างตั้งซ้อนกันที่อก</p>
 <p data-bbox="496 1608 639 1646">ภาพที่ 330</p>	<p data-bbox="900 1391 1040 1429">พรหมสี่หน้า</p>	<p data-bbox="1082 1064 1412 1456">นนทुक - นั่งคุกเข่า หันด้านหน้า ขาขวากระดกเท้า มือทั้งสองข้างจีบคว่ำด้านหน้าแล้วหงายขึ้นมือทั้งสองข้างสอดสูง ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามอมทางขวาที่ตัวนาง</p> <p data-bbox="1082 1534 1412 1697">นางนารายณ์ - นั่งคุกเข่า กระดกเท้าขวา ทำท่าบัวบาน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 860 639 904">ภาพที่ 331</p>	<p data-bbox="906 622 1023 658">สอจดสร้อย</p>	<p data-bbox="1082 353 1406 689">นนทก - หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายขึ้นตั้งเหลี่ยม ยกกันขึ้น มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับหงายระดับเอว ด้านหน้า ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง</p> <p data-bbox="1082 763 1406 869">นางนารายณ์ - ตั้งเข่า ซ้ายขึ้น ทำท่าสอจดสร้อย</p>
 <p data-bbox="496 1516 639 1561">ภาพที่ 332</p>	<p data-bbox="932 1301 1000 1337">มาลา</p>	<p data-bbox="1082 945 1406 1393">นนทก - หันด้านหน้า ลูกขึ้นยืน ก้าวเท้าขวาวาง เปิดสันเท้าซ้ายแล้ววิ่ง หมุนรอบตัวเองทางขวา เปลี่ยนมือซ้ายตั้งวงบน มือขวาจับหงายระดับเอว ด้านหน้า ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองทางขวาที่ตัวนาง</p> <p data-bbox="1082 1467 1406 1637">นางนารายณ์ - ลูกขึ้นยืน ตะเท้าซ้ายหมุนรอบตัวเอง ทำท่าสอจดสร้อย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 891 644 936">ภาพที่ 333</p>	<p data-bbox="927 680 1011 719">เจ็ดฉิน</p>	<p data-bbox="1082 353 1409 864">นนทुक - หน้าเสี้ยวทางขวา ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายเตะเท้าไปด้านหน้า มือซ้ายจับเข้าหาตัวระดับปลายคางแล้วม้วนออกตั้งวง มือขวาตั้งวงบนแล้วพลิกมือเป็นสอตสูง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 949 1409 1039">นางนารายณ์ - ทำท่าเจ็ดฉิน</p>
 <p data-bbox="496 1570 644 1615">ภาพที่ 334</p>	<p data-bbox="895 1335 1043 1424">ทำนองเพลง ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 1064 1409 1514">นนทुक - หน้าเสี้ยวทางขวา วางเท้าซ้ายลง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายแล้ววางส้นเท้าใกล้เท้าขวา มือซ้ายจับระดับอกแล้วโบกขึ้นตั้งวงบน มือขวาจับส่งหลังแขนตั้ง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 1599 1409 1688">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 864 644 904">ภาพที่ 335</p>	<p data-bbox="919 645 1015 685">ทั้งกวาง</p>	<p data-bbox="1078 353 1407 748">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ก้าวเท้าซ้ายวาง ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้าย มือทั้งสอง ข้างชูนิ้วชี้และนิ้วกลางคู่กัน ด้านหน้าระดับเอว หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1078 828 1407 927">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1491 644 1532">ภาพที่ 336</p>	<p data-bbox="927 1249 1007 1290">เดินดง</p>	<p data-bbox="1078 1003 1407 1285">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ก้าวเท้าซ้ายและ เท้าขวาสลับกันตามทำนอง เพลง เดินไปอยู่ทางด้าน ขวาของตัวนาง</p> <p data-bbox="1078 1361 1407 1460">นางนารายณ์ - ทำท่าเดิน เดินขึ้นด้านหน้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 864 644 904">ภาพที่ 337</p>	<p data-bbox="922 651 1011 685">หงส์บิน</p>	<p data-bbox="1078 349 1406 748">นนทุก - หน้าเสี้ยวทางขวา ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายเตะไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจับเข้าหาตัว แล้วคลายออกด้านข้าง เปลี่ยนเป็นตั้งวง กลาง หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1078 826 1406 927">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1543 644 1583">ภาพที่ 338</p>	<p data-bbox="932 1330 1002 1364">กินริน</p>	<p data-bbox="1078 1005 1406 1458">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หน้าเสี้ยวทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาเตะไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจับคว่ำแล้วหงายขึ้น โดยมีมือขวาจับแขนตั้งเสมอไหล่ มือซ้ายจับปรกข้าง หน้า มองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1078 1536 1406 1637">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 981 644 1025">ภาพที่ 339</p>	<p data-bbox="919 757 1018 801">เลียบถ้ำ</p>	<p data-bbox="1078 353 1407 927">นนทुक - หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยวทางขวา วางเท้า ขวาลง ยกเท้าซ้ายกระดกเท้าไปด้านหลัง มือซ้าย คลายจีบพลิกมือคว่ำลง ด้านหน้าระดับปลายคาง มือขวาคลายจีบออกทิ้ง ปลายมืองอศอกและส่ายมือ แขนตั้ง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1078 1003 1407 1160">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก แต่ยกเท้าไปด้านหน้า</p>
 <p data-bbox="496 1776 644 1821">ภาพที่ 340</p>	<p data-bbox="935 1570 1002 1615">อำไพ</p>	<p data-bbox="1078 1238 1407 1753">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หน้าเลี้ยวทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวากระดก เลี้ยวไปด้านหลัง มือทั้งสองข้างจีบเข้าอกแล้วตั้งมือ ออกด้านข้าง โดยมือขวา ตั้งวงบน มือซ้ายตั้งมือแขนตั้ง หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1078 1830 1407 1926">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 837 639 882">ภาพที่ 341</p>	<p data-bbox="890 595 1038 689">ทำนองเพลง ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 360 1406 748">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หน้าเฉียงทางขวา ถอนเท้า ขวาลงหลัง เท้าซ้ายแตะ ปลายเท้าขาตั้ง มือขวาเกา ศีรษะ มือซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1082 824 1406 920">นางนารายณ์ - ทำท่าจับ โบก</p>
 <p data-bbox="496 1491 639 1536">ภาพที่ 342</p>	<p data-bbox="932 1267 1000 1312">อีกซ้ำ</p>	<p data-bbox="1082 943 1406 1464">นนทุก - หน้าเฉียง ทางขวา ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวาวางด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้าย มือทั้งสอง ข้างจับคว่าด้านหน้าแล้ว หงายเปลี่ยนเป็นมือซ้ายตั้ง วงระดับเอว มือขวาตั้งมือ ด้านข้างแขนตั้ง หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 1541 1406 1637">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 891 644 936">ภาพที่ 343</p>	<p data-bbox="916 658 1018 689">นางนอน</p>	<p data-bbox="1082 360 1406 741">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หน้าเฉียงทางซ้าย ก้าวเท้า ขวาว่าง ยกเท้าซ้าย มือ ขวาตั้งวงระดับเอว มือซ้าย พลิกปลายมือลงงอศอก หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1082 831 1406 927">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1570 644 1615">ภาพที่ 344</p>	<p data-bbox="938 1339 995 1370">ภมร</p>	<p data-bbox="1082 1010 1406 1458">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หันด้านหน้า ว่างเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวาแตะปลายเท้า และเก็บ มือขวายกขึ้นจับ เข้าหาตัวระดับปลายคาง มือซ้ายตั้งวงระดับเดียวกัน หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1536 1406 1632">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 891 644 936">ภาพที่ 345</p>	<p data-bbox="938 651 997 689">เคล้า</p>	<p data-bbox="1082 353 1406 741">นนทुक - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง เท้าซ้ายแตะปลาย มือซ้ายยกขึ้น จีบเข้าหาตัวระดับเดียวกัน มือขวาตั้งวงระดับปลาย หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1082 824 1406 927">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก เอียงขวา</p>
 <p data-bbox="496 1541 644 1585">ภาพที่ 346</p>	<p data-bbox="922 1301 1013 1339">แขกเต้า</p>	<p data-bbox="1082 1003 1406 1397">นนทุก - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าระดับอกแล้วจีบได้ศอกขวา มือขวาตั้งวงบนแล้วพลิกมือเป็นจีบ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1480 1406 1583">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 920 644 965">ภาพที่ 347</p>	<p data-bbox="932 712 1002 745">ผาลา</p>	<p data-bbox="1078 353 1406 869">นนทुक - หันด้านหน้า วางเท้าซ้ายลง ก้าวเท้าขวา มาด้านหน้า เปิดสันเท้า ซ้าย มือขวาจับซ้ายหาตัว แล้วม้วนออกเป็นตั้งวงบน มือซ้ายตั้งวงระดับปลาย คางแล้วพลิกมือลงตั้งปลาย มือออกศอก หน้ามอง ทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1078 943 1406 1043">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1715 644 1760">ภาพที่ 348</p>	<p data-bbox="911 1473 1023 1507">เพียงไหล่</p>	<p data-bbox="1078 1124 1406 1572">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยวทางขวา ถอนเท้า ขวาลงหลัง ก้าวเท้าซ้าย วางด้านหน้า มือทั้งสอง ข้างจับคว่ำแล้ว หงายออก ด้านข้างตั้งปลายมือออกศอก หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1078 1648 1406 1805">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก ยืนเท้าขวา กระดกเท้าซ้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 920 644 965">ภาพที่ 349</p>	<p data-bbox="895 651 1038 741">ทำนองเพลง ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 353 1406 808">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา วางเท้าซ้ายลง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย แตะแล้ววางส้นเท้าใกล้ส้น เท้าขวา มือซ้ายจับระดับ อกแล้วโบกขึ้นตั้งวงบน มือ ขวาจับส่งหลังแขนตั้ง หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 891 1406 987">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1659 644 1704">ภาพที่ 350</p>	<p data-bbox="927 1451 1007 1496">เมขลา</p>	<p data-bbox="1082 1064 1406 1585">นนทุก - หน้าเสี้ยว ทางขวา ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายยกกระดูกเท้า ด้านหลัง มือซ้ายจับเข้าหา ตัวแล้วม้วนออกเป็นตั้งวง ระดับปลายคาง มือขวาตั้ง วงล่อแก้วแล้วพลิกมือลงอ ศอกด้านข้าง หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 1659 1406 1816">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก กระดก เสี้ยวเท้าขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 898 639 936">ภาพที่ 351</p>	<p data-bbox="919 680 1015 719">โยนแก้ว</p>	<p data-bbox="1082 360 1406 808">นนทुक - หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา วาง ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา มือซ้ายจับส่งหลังแขนตั้ง มือขวาตั้งวงล้อแก้วหันออกด้านหน้าแล้วพลิกมือเข้าหาตัว หน้ามองทางซ้ายเฉียงขวา</p> <p data-bbox="1082 891 1406 987">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1671 639 1709">ภาพที่ 352</p>	<p data-bbox="943 1458 991 1496">แวง</p>	<p data-bbox="1082 1070 1406 1585">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หน้าเฉียงทางขวา วางเท้าขวา ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า เปิดสันเท้าขวาน้ำหนักอยู่ที่เข่าซ้าย มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาตั้งวงล้อแก้วยกขึ้นด้านข้างหักข้อมือเข้าหาตัว หน้ามองทางซ้ายเฉียงขวา</p> <p data-bbox="1082 1659 1406 1816">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก แต่หน้าเฉียงทางซ้าย</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 864 644 904">ภาพที่ 353</p>	<p data-bbox="951 647 983 687">ไว</p>	<p data-bbox="1078 349 1406 687">นนทुक - หน้าเลี้ยวทางขวา น้ำหนักอยู่ที่เข้าซ้าย มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาดั้งวงล้อแก้ว ปาดลงด้านหน้าตั้งข้อมือขึ้น หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1078 768 1406 920">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก แต่หน้าเลี้ยวคนละหน้า</p>
 <p data-bbox="496 1547 644 1588">ภาพที่ 354</p>	<p data-bbox="927 1335 1007 1375">มยุเรศ</p>	<p data-bbox="1078 1005 1406 1397">นนทุก - หมุนตัวทางซ้ายหันด้านหน้า ก้าวซ้ายวางยกเท้าขวาเตะไปหน้า มือทั้งสองข้างจับเข้าออกแล้วกางออกเป็นตั้งวงด้านข้างระดับปลายคางหน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1078 1478 1406 1630">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก ขาขวากระดกหลัง หน้ามองตรง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 860 644 904">ภาพที่ 355</p>	<p data-bbox="922 707 1011 748">พ็อนโน</p>	<p data-bbox="1082 360 1406 869">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หน้าเฉียงทางขวา วางเท้าขวา เท้าซ้ายกระดกเท้าด้านหลัง มือขวาจับเข้าหาตัวแล้ว โบกออกตั้งวง มือซ้ายตั้งวงระดับอกแล้วลากมือลงจับปล่อยตั้งมือด้านหลัง หน้ามองทางซ้ายเฉียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 949 1406 1048">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1659 644 1704">ภาพที่ 356</p>	<p data-bbox="932 1451 1002 1491">อัมพร</p>	<p data-bbox="1082 1131 1406 1585">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หน้าเฉียงทางซ้าย ก้าวเท้าซ้าย เท้าขวากระดกเท้าด้านหลัง มือขวาจับคว่าด้านหน้าแล้ว สอดมือขึ้นสูง มือซ้ายหงายมือออกแล้วพลิกตั้งมือแขนตั้งหน้ามองทางขวา แฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1659 1406 1758">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 913 644 965">ภาพที่ 357</p>	<p data-bbox="895 674 1038 770">ทำนองเพลง ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 376 1406 831">นนทก - หน้าเสี้ยว ทางขวา วางเท้าซ้ายลง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย แล้ววางส้นเท้าใกล้เท้าขวา มือซ้ายจับระดับอกแล้วโบก ขึ้นตั้งวงบน มือขวาจับส่ง หลังแขนตั้ง หน้ามอง ทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 913 1406 1010">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทก</p>
 <p data-bbox="496 1653 644 1704">ภาพที่ 358</p>	<p data-bbox="938 1420 995 1449">ยอด</p>	<p data-bbox="1082 1093 1406 1541">นนทก - หมุนตัวทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย วาง เปิดส้นเท้าขวา มือ ซ้ายจับเข้าหาตัวระดับ ปลายคาง มือขวาตั้งวง ด้านหน้าระดับปลายคาง หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1624 1406 1720">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 837 644 882">ภาพที่ 359</p>	ตอง	<p data-bbox="1098 353 1409 689">นนทุก - หันด้านหน้า ขาขวากระดกเท้าด้านหลัง มือขวาจับปรกด้านหน้า มือซ้ายจับส่งหลังแขนตั้ง หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 770 1409 869">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1413 644 1458">ภาพที่ 360</p>	ต้องลม	<p data-bbox="1098 907 1409 1294">นนทุก - หันหน้าให้คนดู มือขวาคลายจับ ออกเป็น ตั้งวงและกลับมากับอีก ครึ่งและสะบัดออกตั้งวง มือซ้ายจับส่งหลังแขนตั้ง หน้ามองทางขวา เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1098 1317 1409 1473">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก หน้ามอง ตรง</p>
 <p data-bbox="496 1975 644 2020">ภาพที่ 361</p>	พรหมนิมิต	<p data-bbox="1098 1505 1409 1841">นนทุก - หันด้านหน้า วางเท้าขวาลง เท้าซ้าย กระดกเท้าไปด้านหลัง มือทั้งสองข้างพนมมือที่ ออก หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1863 1409 2020">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก แต่หน้า มองตรง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 860 644 904">ภาพที่ 362</p>	<p data-bbox="938 613 1007 658">อีกทั้ง</p>	<p data-bbox="1098 360 1425 689">นนทुक - หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยวทางขวา วางเท้าซ้ายลงหลัง ก้าวเท้าขวาวางมือทั้งสองข้างตั้งวงระดับเอว หน้ามองทางซ้ายเฉียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 770 1425 869">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="496 1478 644 1523">ภาพที่ 363</p>	<p data-bbox="938 1240 1007 1285">พิสมัย</p>	<p data-bbox="1098 943 1425 1339">นนทุก - หน้าเลี้ยวทางขวา ก้าวเท้าขวาด้านหน้า เปิดสันเท้าซ้ายมือทั้งสองข้างไขว้ทับกันที่หน้าอกโดยมือขวาอยู่บนมือซ้าย หน้ามองทางขวาเฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1420 1425 1518">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 920 644 965">ภาพที่ 364</p>	<p data-bbox="900 680 1034 725">เรียนหมอน</p>	<p data-bbox="1082 353 1410 748">นนทุก - หมุนตัวทางด้านขวา หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายตะไปด้านหน้า มือทั้งสองข้างจีบเข้าหาตัวแล้วดึงมือออกตั้งมือด้านข้างแขนตั้ง หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1082 824 1410 1039">นางนารายณ์ - หันด้านหน้าท่าทำเดียวกับนนทุก แต่เท้าซ้ายกระดกเท้าไปด้านหลัง</p>
 <p data-bbox="496 1608 644 1653">ภาพที่ 365</p>	<p data-bbox="900 1361 1034 1406">ทำนองเพลง</p> <p data-bbox="916 1429 1018 1473">ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 1064 1410 1576">นนทุก - หน้าเลี้ยวทางขวา วางเท้าซ้ายลง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายแล้ววางสันเท้า โก่งเท้าขวาด้านหน้า มือซ้ายจีบระดับอกแล้วโบกขึ้นตั้งวงบน มือขวาจีบส่งหลัง แขนตั้ง หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 1653 1410 1756">นางนารายณ์ - ท่าทำเดียวกับนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 891 647 936">ภาพที่ 366</p>	<p data-bbox="938 678 1023 723">ย้ายท่า</p>	<p data-bbox="1098 360 1406 808">นนทुक - หมุนตัวทางด้านซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายวาง เปิดสันเท้าขวา มือขวาตั้งวงบนมือซ้ายจับคว่าด้านหน้า แล้วหงายออกทิ้งปลายมือ แขนตั้งข้างหน้า หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 891 1406 987">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="501 1630 647 1675">ภาพที่ 367</p>	<p data-bbox="943 1395 1018 1440">มัจฉา</p>	<p data-bbox="1098 1070 1406 1458">นนทุก - หมุนตัวทางด้านซ้าย หน้าเลี้ยวทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายวาง ยกเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงบนมือขวาจับคว่าแล้วหงายแขนตั้ง หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1541 1406 1697">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก ยกเดี่ยวเท้าขวา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 920 644 965">ภาพที่ 368</p>	<p data-bbox="916 689 1018 719">ชมศาคร</p>	<p data-bbox="1082 360 1406 752">นนทุก - หมุนตัวทางขวา หน้าซ้ายทางขวา วางเท้า ขวาลง ยกเท้าซ้าย มือซ้าย คว่ำลงด้านหน้าระดับปลายคาง มือขวาคลายจีบออก ทั้งปลายมือออกศอก หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 831 1406 981">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก เอียงคนซ้าย หน้ามองด้านหน้า</p>
 <p data-bbox="496 1659 644 1704">ภาพที่ 369</p>	<p data-bbox="916 1451 1018 1480">พระสีกร</p>	<p data-bbox="1082 1070 1406 1581">นนทุก - หมุนตัวทางซ้าย หันหน้าให้คนดู วางเท้าซ้ายลง ยกเท้าขวากระดกเท้าไปด้านหลัง มือทั้งสองข้างทำวงล้อแก้วระดับอก ทั้งมือลงแล้วหงายขึ้นพลิกมือออกด้านข้างเป็นตั้งวงล้อแก้วระดับกลาง หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1659 1406 1809">นางนารายณ์ - ทำท่าเดียวกับนนทุก แต่หน้ามองตรง</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 920 643 965">ภาพที่ 370</p>	<p data-bbox="911 712 1023 745">ชว่างจักร</p>	<p data-bbox="1082 360 1406 864">นนทก - หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยวทางขวา วางเท้า ขวาลง ก้าวเท้าซ้าย ยก เท้าขวา มือขวาดั้งวงล้อ แก้วยกขึ้นด้านหน้าแล้ว แทงออกตั้งวงบน มือซ้าย ตั้งวงล้อแก้วระดับเอว หน้ามองทางซ้าย เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1082 947 1406 1048">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทก</p>
 <p data-bbox="496 1686 643 1731">ภาพที่ 371</p>	<p data-bbox="911 1480 1023 1514">ฤทธิรงค์</p>	<p data-bbox="1082 1131 1406 1686">นนทก - หมุนตัวทางขวา หน้าเลี้ยวทางซ้าย วางเท้า ขวาลงแตะเท้า หมุน ทางขวา ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายเตะไปด้านหน้า มือซ้ายตั้งวงล้อแก้วหัก ข้อมือหงายขึ้นสอดสูง มือ ขวาดั้งวงล้อแก้วระดับเอว หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1082 1776 1406 1877">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทก ยกเท้าซ้าย</p>
ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย

 <p data-bbox="496 801 644 846">ภาพที่ 372</p>	<p data-bbox="895 562 1038 656">ทำนองเพลง ชมตลาด</p>	<p data-bbox="1082 293 1406 745">นนทुक - หน้าเสี้ยว ทางขวา วางเท้าซ้ายลง ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้าย แล้ววางส้นเท้าใกล้เท้าขวา ด้านหน้า มือซ้ายจับระดับ อกแล้วโบกขึ้นตั้งวงบน มือ ขวาจับส่งหลังแขนตั้ง หน้า มองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1082 824 1406 920">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
---	--	---

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในเพลงชมตลาด จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่า กระบวนท่ารำเป็นแบบที่รำตามตัวนาง แต่ก็ยังมีบางท่าทางที่ต้องทำให้ต่างจากตัวนาง เช่น การยกเท้าให้ตรงกันข้ามกับตัวนาง การยื่นมือ

ดังนั้น ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในเพลงจึงไม่มีความแตกต่างกัน เพราะอาจารย์ทุกท่านได้กล่าวว่าการรำเพลงชมตลาดนี้ จะไม่ต่อท่ารำให้โดยจะให้ไปรำตามตัวนางเอง เพื่อความสมจริงในท่ารำ แต่ก็ได้บอกถึงการแสดงท่าทางในการรำคู่กับตัวนางไว้ ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ให้ความเห็นว่า ในเพลงนี้จะต้องรำตามตัวนางในทุกกระบวนท่า บางครั้งอาจทำท่าตรงข้ามบ้าง⁹⁵

- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า เพลงนี้ไม่มีการต่อท่ารำเพื่อให้สมจริงในการแสดงที่ต้องรำตามนาง⁹⁶

⁹⁵ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

⁹⁶ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า ต้องทำเหมือนคนรำไม่เป็น เพราะต้องรำตามนาง บางครั้งต้องทำคนละข้างกับตัวนาง⁹⁷
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า ทำรำที่รำตามตัวนางนั้น อาจมีทั้ง ทำที่รำถูกและรำผิด⁹⁸

5.4.5.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติทำรำในเพลงชมตลาด ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำ ให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบัตินั้น คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อเพลงชมตลาด
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงชมตลาดได้
- สามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้
- ต้องมีไหวพริบในการรำ

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ที่รับบทนั้นทุกคนจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของ ตัวนนั้นออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติทำรำดังนี้

กระบวนท่ารำ

เทคนิคในการปฏิบัติกระบวนท่ารำตัวนนั้นทุกคนในเพลงชมตลาดนี้ ซึ่งเป็นเพลงที่นั้น ทุกคนจะต้องรำตามตัวนางและทำเหมือนว่ารำไม่เป็น ทำดังต่อไปนี้

- บทร้อง “เชิดฉิ่ง” (ภาพที่ 333) ทำนี้ผู้แสดงจะต้องรำตามตัวนางแต่จะตั้ง ยกขาให้ต่างจากตัวนาง โดยตัวนางจะกระดกขาไปด้านหลัง แต่ตัวยกขาตั้งยกขาไปด้านหน้าและ เอนตัวไปด้านหลัง ทำท่าเหมือนจะล้ม
- บทร้อง “เดินดง” (ภาพที่ 336) ผู้แสดงจะต้องวิ่งซอยเท้าไปอยู่ด้านหน้าของ ตัวนางเพื่อมองท่ารำ และทำเป็นจ้องมองดูตัวนาง

⁹⁷ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

⁹⁸ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์บัณฑิตวิทยาลัย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

- ทำนองเพลง (ท่ารำ) (ภาพที่ 341) ผู้แสดงก็จะยกมือขึ้นมาเกาศีรษะ แล้วมองดู ผู้แสดงบางท่าอาจจะยื่นมองแล้วทำท่าตัดมือบ้าง หรือทำท่าสะบัดแข้งสะบัดขาเพื่อให้หายเมื่อยจากการรำ

- บทร้อง “เพียงไหล” (ภาพที่ 348) ผู้แสดงจะต้องทำท่ารำให้หันหน้าเข้าหาตัวนาง แล้วยื่นหน้าเข้าไปใกล้ ๆ หน้าตัวนาง

- บทร้อง “แว่วไว” (ภาพที่ 352, 353) เมื่อถึงบทร้องนี้ ผู้แสดงจะต้องหันหน้าเสี้ยวทางขวา ให้หน้ากึ่งกับตัวนาง แล้วทำท่าลักคอกซ้ายขวาตามคำร้องของเพลง ซึ่งจะตรงกันข้ามกับมือที่ตัวนางทำด้วย

จากที่กล่าวมาขึ้นต้น กระทบท่ารำในเพลงชมตลาด ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำในลักษณะที่เหมือนคนรำไม่เป็น คือ ต้องทำท่าทาง เก๋ ๆ กัง ๆ เหมือนจะล้ม หรือไม่ก็ต้องยกขาให้ผิดไปจากตัวนาง เช่น ถ้านางยกขาด้านหน้า นนทุกก็จะยกขาไปข้างหลัง เป็นต้น

อารมณ์

สำหรับอารมณ์ในการรำเพลงชมตลาดนี้ ผู้แสดงจะต้องมีอารมณ์ที่ดีใจ เพราะถ้ารำได้เหมือนกับตัวนางก็จะได้นางเป็นภรรยา แต่ก็มีอารมณ์หงุดหงิดด้วย เพราะทำท่ารำตามตัวนางไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้แสดงออกให้ตัวนางเห็น ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์สงสัย บทร้อง “เดินดง” (ภาพที่ 336) บทร้องนี้ตัวนางทุกคนจะต้องแสดงอาการสงสัยออกมา ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การทำคิ้วขมวด หรือตามอง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางที่เหมือนกันตัวนางแต่ช้ากว่า

- อารมณ์หงุดหงิด ทำนองเพลง (ท่ารำ) (ภาพที่ 341) ผู้แสดงจะต้องแสดงอาการหงุดหงิดออกมา โดยต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การทำคิ้วขมวด หรือตามอง ท่าตาค้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางเกาศีรษะ

5.4.5.2 วิเคราะห์กระทบท่ารำ

จากการศึกษากระทบท่ารำเพลงชมตลาด ซึ่งเป็นเพลงที่ตัวนางทุกคนจะต้องรำตามตัวนางนั้น ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระทบท่ารำได้ว่าเพลงชมตลาดมีเนื้อร้อง จำนวน 6 คำกลอน ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเป็น การรำตีบท ตามท่าทางต่าง ๆ

การรำตีบทเพลงชมตลาด ตัวนางทุกคนจะต้องรำตามตัวนาง ซึ่งมีกระทบท่ารำตีบททั้งหมด 20 ท่า ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำตีบทและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 44 แสดงท่ารำตีบท (เพลงชมตลาด)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	323	ท่าเชิญ
2	324	มือตั้งสองข้างตั้งมือแขนตั้ง
3	325	ท่าจีบเข้าอก
4	326	ท่าโกยมือขวา
5	327	ท่าจีบโบก, จีบส่งหลัง
6	328	ท่าพนมมือ
7	329	ท่าปฐุม
8	330	ท่าพรหมสี่หน้า
9	331	ท่าสอดสร้อย
10	332	ท่าสอดสร้อย
11	333	ท่าเจ็ดจีน
12	334	ท่าจีบโบก, จีบส่งหลัง
13	335	มือทั้งสองข้างตั้งนิ้วสองนิ้วด้านหน้า
14	336	มือทั้งสองข้างตั้งนิ้วสองนิ้วด้านหน้า
15	337	ท่าตั้งวงหน้าสองมือ
16	338	ท่าจีบหงายแขนตั้ง, ท่าจีบปรก
17	339	มือซ้ายยกขึ้นด้านหน้าคว่ำมือลง, มือขวาทิ้งปลายมือ
18	340	มือขวาทิ้งวงบน, มือซ้ายตั้งมือแขนตั้ง
19	342	มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าระดับล่าง, มือขวาทิ้งมือแขนตั้ง
20	343	มือขวาทิ้งวงด้านหน้าระดับล่าง, มือซ้ายงอศอกทิ้งปลายมือ
21	344	ท่าเกล้ามือทางซ้าย
22	345	ท่าเกล้ามือทางขวา
23	346	ท่าแขกเต้า

ตารางแสดงท่ารำตีบท (เพลงชมตลาด) (ต่อ)

24	347	ท่าผาลา
25	348	มือทั้งสองข้างงอศอกทิ้งปลายมือลงด้านข้าง
26	349	ท่าจีบโบก, จีบส่งหลัง
27	350	มือซ้ายตั้งวงบน, มือขวาตั้งวงล้อแก้งทั้งมือลง
28	351	มือขวาตั้งวงล้อแก้วด้านหน้า, มือซ้ายจีบส่งหลัง
29	352	มือขวาตั้งวงล้อแก้วด้านหน้า, มือซ้ายจีบส่งหลัง
30	353	มือขวาตั้งวงล้อแก้วด้านหน้า, มือซ้ายจีบส่งหลัง
31	354	มือทั้งสองข้างตั้งวงด้านหน้า
32	355	มือซ้ายตั้งวงบน, มือขวาตั้งมือด้านข้าง
33	356	มือขวาสอดสูง, มือซ้ายตั้งมือแขนตั้ง
34	357	ท่าจีบโบก, จีบส่งหลัง
35	358	มือซ้ายจีบเข้าหาตัว, มือขวาตั้งวงหน้า
36	359	มือขวาจีบปรกหน้า, มือซ้ายจีบส่งหลัง
37	360	มือขวาตั้งวงบน, มือซ้ายจีบส่งหลัง
38	361	ท่าพนมมือ
39	362	ตั้งมือด้านหน้า
40	363	มือทั้งสองข้างไขว้กันที่หน้าอก
41	364	ยกมือทั้งสองข้างตั้งวงด้านหน้า
42	365	ท่าจีบโบก, จีบส่งหลัง
43	366	มือขวาตั้งวงบน, มือซ้ายงอศอกทิ้งปลายมือ

ตารางที่ 45 แสดงกิริยาท่าทาง (เพลงชมตลาด)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	320	ท่ามอง
2	321	ท่ามอง
3	322	ท่ามอง
4	341	เกาศีรษะ

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบทและการแสดงกิริยาของตัวนททุก จะเห็นได้ว่าในเพลงชมตลาดนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 43 ท่า และการแสดงกิริยาท่าทางแทนการรำอยู่ 4 ท่า

ซึ่งเพลงชมตลาดนี้ เป็นเพลงที่จะต้องแสดงท่ารำมากกว่ากิริยาท่าทาง เพราะเป็นการรำตามตัวนางนารายณ์

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงครั้งนี้ ตัวนททุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

หมายถึง

ตัวนททุก

หมายถึง

นางนารายณ์

แผนผังที่ 54 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงชมตลาด)
 (ภาพที่ 320 – 335, 338, 339, 341 – 362, 365 – 367, 369 – 372)

แผนผังที่ 55 พื้นที่และทิศทางการรำ (เพลงชมตลาด)
 (ภาพที่ 336, 337, 340, 364, 368)

5.4.6 กระบวนท่ารำเพลงร้าย เป็นเพลงที่ใช้พรรณนาเรื่องราวด้วยความรวดเร็ว ในช่วงนี้นนททุกหลงกลนางนารายณ์และรำตามโดยไม่รู้ตัว

การดำเนินเรื่อง นนททุกจะรำตามตัวนางทุกกระบวนท่าทั้งวังเป็นวงกลม ทั้งหันหน้าและหันหลัง พอถึงกระบวนท่าที่ชื่อนิ้วเพชรใส่ขานนททุกก็ทำตามและชื่อนิ้วเพชรใส่ขาตนเองจนล้มลง นางนารายณ์เห็นดังนั้นจึงกลับร่างเป็นพระนารายณ์เหยียบนนททุกไว้ การรำในช่วงนี้เป็นกรรำประกอบเนื้อร้องของเพลงร้าย โดยมีเนื้อร้องและกระบวนท่าดังนี้

- เพลงร้าย -

ฝ่ายว่านนทก็รำตาม	ด้วยความพิศมัยไหลหลง
ถึงท่าภาคป่วนม้วนหางลง	ก็ซึ้งเพลาล้นทันใด
ด้วยอำนาจนิ้วเพชรลิตศักดิ์	ชายักษ์ล้มลงไม่คงได้
นนททุกล้มคว่ำขมาไป	ตกใจร้องระงมไม่สมประดี

กระบวนท่ารำเพลงร้าย

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="517 1720 663 1765">ภาพที่ 373</p>	<p data-bbox="916 1570 1066 1608">ฝ่ายว่านนท</p>	<p data-bbox="1110 1160 1382 2018"> นนท - หมุนตัว ทางขวา หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง ยก เท้าขวาหน้าแล้ววางลง เปิดสันเท้าซ้าย มือขวา จับเข้าหาตัวแล้วม้วนลง ตั้งวงแขนตั้ง มือซ้ายตั้ง วงแขนตั้งระดับปลาย คางแล้วพลิกข้อมือเป็น จับแขนตั้งเสมอไหล่ หน้ามองทางซ้าย เอียง หูขวา นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนท หัน ด้านหน้า </p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="512 913 660 958">ภาพที่ 374</p>	<p data-bbox="970 712 1018 745">ก็รำ</p>	<p data-bbox="1114 360 1410 808">นนทก - หันหันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า แล้วเปิดสันเท้าขวา มือ ขวาพลิกมือเป็นจีบยาว เสมอไหล่ มือซ้ายม้วนจีบ ออกเปลี่ยนเป็นตั้งวงแขน ตั้ง หน้ามองทางขวา เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1114 891 1410 1039">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทก หัน ด้านหน้า</p>
 <p data-bbox="512 1686 660 1731">ภาพที่ 375</p>	<p data-bbox="970 1485 1018 1518">ตาม</p>	<p data-bbox="1114 1128 1410 1576">นนทก - หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า แล้วเปิดสันเท้าซ้าย มือ ขวาม้วนจีบออก เปลี่ยนเป็นตั้งวงแขนตั้ง มือซ้ายพลิกมือเป็นจีบยาว เสมอไหล่ หน้ามอง ทางซ้าย เียงหูขวา</p> <p data-bbox="1114 1659 1410 1807">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทก แต่คนละ หน้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="502 840 651 884">ภาพที่ 376</p>	<p data-bbox="925 571 1045 667">ด้วยความ พิสมัย</p>	<p data-bbox="1101 353 1409 515">วิ่งเป็นวงกลมไปทางซ้าย พร้อมตัวนาง แล้ว กลับมาอยู่ที่เดิม</p>
 <p data-bbox="502 1467 651 1512">ภาพที่ 377</p>	<p data-bbox="933 1317 1037 1355">ไหลหลง</p>	<p data-bbox="1101 907 1409 1534">นนทุก - หมุนตัว ทางขวา หันด้านหลัง ถอนเท้าซ้ายลงหลัง ยก เท้าขวาหน้าแล้ววางลง เปิดสันเท้าขวา มือขวา จับเข้าหาตัวแล้วม้วนลง ตั้งวงบน มือซ้ายตั้งวง ระดับปลายคางแล้วพลิก ข้อมือเป็นจับแขนตั้งเสมอ ไหล่ หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1101 1612 1409 1769">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก หัน ด้านหน้า</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 853 647 898">ภาพที่ 378</p>	ถึงทำนาคปวน	<p data-bbox="1098 353 1401 748">นนทุก - หมุนตัว ทางซ้าย หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้าย กระดกหลัง มือขวาจับส่ง หลัง มือซ้ายจับปรก ด้านหน้า หน้ามองตรง เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 824 1401 927">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="501 1391 647 1435">ภาพที่ 379</p>	ม้วนหางลง	<p data-bbox="1098 945 1401 1339">นนทุก - หันด้านหน้า วางเท้าซ้ายลงด้านหน้า เปิดส้นเท้าขวา มือขวาจับ คว่ำด้านหน้าระดับศีรษะ มือซ้ายจับหงายระดับเอว หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1348 1401 1451">นางนารายณ์ - ทำท่า เดียวกับนนทุก</p>
 <p data-bbox="501 1955 647 2000">ภาพที่ 380</p>	ก็ซึ้งเพลลา พลันทันใด	<p data-bbox="1098 1478 1401 1809">นนทุก - หมุนตัวทางขวา แล้วหันด้านหน้า ก้าวเท้า ซ้ายวาง ยกเท้าขวา มือ ขวาชูนิ้วชี้ขึ้นด้านหน้า มือ ซ้ายตั้งวงยักษ์ หน้ามอง ขวา</p> <p data-bbox="1098 1886 1401 1989">นางนารายณ์ - ทำท่าชี้ นิ้วลงที่ขา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 808 644 853">ภาพที่ 381</p>	<p data-bbox="895 533 1066 645">ด้วยอำนาจนิ้ว เพชรลิตีศักดิ์</p>	<p data-bbox="1098 331 1401 432">นนทुक - หันด้านหน้า มองดูที่มือของตัวนาง</p> <p data-bbox="1098 499 1401 600">นางนารายณ์ - ทำท่าชี้ นิ้วลงที่ขา</p>
 <p data-bbox="501 1355 644 1400">ภาพที่ 382</p>	<p data-bbox="895 1093 1066 1193">ชายักษ์ล้มลง ไม่คงได้</p>	<p data-bbox="1098 878 1401 978">นนทुक - หันด้านหน้า นิ้วเพชรลงที่ขาขวาตัวเอง</p> <p data-bbox="1098 1046 1401 1146">นางนารายณ์ - ทำท่าชี้ นิ้วลงที่ขา</p>
 <p data-bbox="501 1901 644 1946">ภาพที่ 383</p>	<p data-bbox="943 1675 1015 1709">นนทุก</p>	<p data-bbox="1098 1424 1401 1637">นนทุก - หันด้านหน้า วางเท้าขวาลง มือทั้งสอง ข้างจับที่ขาขวา ก้มหน้า มองขา</p> <p data-bbox="1098 1704 1401 1805">นางนารายณ์ - ทำท่าชี้ นิ้วลงที่ขา</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 831 647 875">ภาพที่ 384</p>	<p data-bbox="895 591 1062 636">ล้มคว่ำมาไป</p>	<p data-bbox="1098 353 1406 568">นนทुक - หันด้านหน้า ล้มลงนั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างวางลงกับพื้น ก้มหน้า</p> <p data-bbox="1098 651 1406 741">นางนารายณ์ - ทำท่า มอง</p>
 <p data-bbox="501 1377 647 1422">ภาพที่ 385</p>	<p data-bbox="895 1137 1062 1182">ตกใจร้องระงม</p>	<p data-bbox="1098 900 1406 1182">นนทुक - หันด้านหน้า พลิกตัวไปด้านหลังนั่งพับ เพียบทางขวา ตั้งเข่าซ้าย ขึ้น มือทั้งสองข้างวางลง กับพื้น ก้มหน้า</p> <p data-bbox="1098 1265 1406 1355">นางนารายณ์ - ทำท่า ยิ้ม</p>
 <p data-bbox="501 1924 647 1968">ภาพที่ 386</p>	<p data-bbox="895 1688 1062 1733">ไม่สมประดี</p>	<p data-bbox="1098 1447 1406 1729">นนทुक - หันด้านหน้า พลิกตัวกลับมาด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้าง วางลงกับพื้น ก้มหน้า</p> <p data-bbox="1098 1812 1406 1901">นางนารายณ์ - ทำท่า ยื่น</p>

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในทุกในเพลงร่าย จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่ามีการทำท่าที่แตกต่างกันอยู่ 2 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 46 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำเพลงร่าย บทร้อง “ก็ซึ้งเลลาพลันทันใด”

อาจารย์	บทร้อง “ก็ซึ้งเลลาพลันทันใด”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ยังไม่ซึ้งนิ้วลงที่ขา
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	ยังไม่ซึ้งนิ้วลงที่ขา
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	ยังไม่ซึ้งนิ้วลงที่ขา
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	ซึ้งนิ้วลงที่ขา

ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ⁹⁹, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹⁰⁰ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ¹⁰¹ นั้น ในบทร้องช่วงนี้จะยังไม่ซึ้งนิ้วเพชรลงที่ขา ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “ให้มองหน้านางนารายณ์ก่อน”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹⁰² นั้น ในบทร้องช่วงนี้จะซึ้งนิ้วเพชรลงที่ขา ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้บอกว่า “เพื่อให้ตรงกับบทร้อง”

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ มีโครงสร้างของท่ารำที่เหมือนกันและให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

⁹⁹ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹⁰¹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁰² สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

ตารางที่ 47 ความแตกต่างของกระบวนการทำรำเพลงร่าย บทร้อง “ชายักษ์ล้มลงไม่คงได้”

อาจารย์	บทร้อง “ชายักษ์ล้มลงไม่คงได้”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	ชื่อนิวลงที่ขา
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	ชื่อนิวลงที่ขา
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	ชื่อนิวลงที่ขา
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	ทำท่าเซ

กระบวนการทำรำในบทร้องนี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนการทำคือ

- กระบวนการทำรำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ นั้น จะชื่อนิวเพชรลงในบทร้องนี้ ซึ่งกระบวนการทำทำนี้ อาจารย์ท่านได้บอกว่า “จะได้ตรงกับคำของบทร้อง”
- ส่วนกระบวนการทำของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม นั้น จะทำท่าเซไปมา “เป็นท่าต่อเนื่องจากท่าที่ผ่านมา”

5.4.6.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติทำรำในเพลงร่าย ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเพลง
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของเพลงได้
- ต้องสามารถร้องเพลงให้เข้ากับจังหวะของเพลงได้

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้แสดงจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนการทำรำ

การปฏิบัติกระบวนการทำรำในช่วงนี้ จากการศึกษาและสังเกต ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำได้อย่างสวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องฝึกดังนี้

- บทร้อง “ฝ่ายวานนทุก” (ภาพที่ 373) หมุนตัวทางขวา หันด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายลงหลัง พร้อมกับกดไหล่ซ้าย มือขวาจับด้านหน้าระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงด้านหน้า แล้วม้วนมือขวาตั้งวงแขนตั้ง มือซ้ายจับยาวแขนตั้ง คืบตัวทางขวากดไหล่ขวา ยกเท้าขวาลง เปิดส้นเท้าซ้าย ศีรษะเอียงซ้ายแล้วเปลี่ยนมาเอียงขวา หน้ามองทางซ้าย

- บทร้อง “กัร่า” (ภาพที่ 374) ก้าวเท้าซ้ายวาง เปิดส้นเท้าขวา พร้อมกับพลิกมือขวาจับยาวแขนตั้ง มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง กดไหล่ซ้าย หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ตาม” (ภาพที่ 375) ก้าวเท้าขวาวาง เปิดส้นเท้าซ้าย พร้อมกับพลิกมือซ้ายจับยาวแขนตั้ง มือขวาทตั้งวงแขนตั้ง กดไหล่ขวา หน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทร้อง “ด้วยความพิศมัย” (ภาพที่ 376) วิ่งวนไปทางซ้ายมือเป็นวงกลมแล้วกลับมาอยู่ที่เดิม

- บทร้อง “ไหลหลง” (ภาพที่ 377) ถอนเท้าซ้ายลงหลัง พร้อมกับกดไหล่ซ้าย มือขวาจับด้านหน้าระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงด้านหน้า แล้วม้วนมือขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับยาวแขนตั้ง คืบตัวทางขวากดไหล่ขวา ยกเท้าขวาลง เปิดส้นเท้าซ้าย ศีรษะเอียงซ้ายแล้วเปลี่ยนมาเอียงขวา หน้ามองทางซ้าย

- บทร้อง “ถึงท่านาคปวน” (ภาพที่ 378) ผู้แสดงจะต้องหมุนตัวทางซ้าย ก้าวเท้าขวาวาง ยกเท้าซ้ายกระดก มือขวายกขึ้นจับคว่าด้านหน้าระดับศีรษะ มือซ้ายจับหงายด้านหน้าระดับเอว แล้วเดินมือทั้งสองข้างส่วนกัน โดยมือขวาเดินมือลงด้านล่างแล้วส่งหลังแขนตั้ง มือซ้ายเดินมือขึ้นด้านบนเป็นจับคว่าระดับศีรษะ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย แล้วเปลี่ยนมามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทร้อง “ม้วนหางลง” (ภาพที่ 379) ผู้แสดงวางเท้าซ้ายลงด้านหน้าแล้วหมุนตัวทางขวา มือซ้ายลดลงเป็นจับหงายด้านหน้าระดับเอว มือขวายกมาจับคว่าด้านหน้าระดับศีรษะ หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ก็ซึ้งเพลาลันทันใด” (ภาพที่ 380) ยกขาขวาขึ้น มือขวาตั้งนิ้วชี้ขึ้นด้านหน้า หน้ามองที่มือตัวนาง เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ด้วยอำนาจนิ้วเพชรสิทธิ์ศักดิ์” (ภาพที่ 381) หน้ามองที่มือตัวนาง เอียงหูทางขวา

- บทร้อง “ชายักษ์ล้มลงไม่คงได้” (ภาพที่ 382) ก้มหน้ามองขวา แล้วชี้นิ้วลงที่ขาขวา

- บทร้อง “นนทุก” (ภาพที่ 383) ทำท่าเซไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างจับที่ขาขวา หน้าก้มมองขาขวา

- บทร้อง “ล้มคว่ำขมาไป” (ภาพที่ 384) ล้มลงด้านหน้า นั่งพับเพียบไปทางขวา ตั้งเข่าขวาขึ้น เท้าแขนขวาไปด้านหน้า เท้าแขนซ้ายไปด้านข้าง ก้มหน้าลงมองพื้น

- บทร้อง “ตกใจร้องระงม” (ภาพที่ 385) นั่งพับเพียบไปทางขวา พลิกตัวกลับหันหลังให้คนดู ตั้งเข่าซ้ายขึ้น เท้าแขนซ้ายไปด้านหน้า เท้าแขนขวาไปด้านข้าง ก้มหน้าลงมองพื้น

- บทร้อง “ไม่สมประดี” (ภาพที่ 386) นั่งพับเพียบไปทางขวา พลิกตัวกลับหันหน้าให้คนดู ตั้งเข่าขวาขึ้น เท้าแขนขวาไปด้านหน้า เท้าแขนซ้ายไปด้านข้าง ก้มหน้าลงมองพื้น

อารมณ์

อารมณ์ในช่วงนี้ ผู้แสดงจะต้องทำเหมือนว่ามีอารมณ์เคลิบเคลิ้มไปกับการรำตามตัวนาง โดยไม่รู้ว่าจะต้องชี้นิ้วเพชรใส่ตนเอง เพราะมีความสุขในการรำตามตัวนาง ฉะนั้นอารมณ์ในช่วงนี้จึงเป็นอารมณ์ที่มีความสุข และตอนท้ายจะมีอารมณ์ตกใจเมื่อชี้นิ้วเพชรลงที่ขาตนเอง ซึ่งอารมณ์ทั้ง 2 นี้ จะต้องสื่อผ่านออกมาทั้งทางใบหน้าและท่ารำ ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์มีความสุข บทร้อง “ด้วยความพิสมัยไหลหลง” (ภาพที่ 376 และ 377) บทร้องนี้เป็นบทร้องที่แสดงถึงความสุขของนนทุกเมื่อรำคู่กับตัวนางนารายณ์ ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การยิ้ม การมองด้วยสายตาที่ต้องทำตาหรือลงเล็กน้อย ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางการรำให้ช้าลง นุ่มนวล ไม่แข็งเหมือนท่ายักษ์โดยทั่วไป

- อารมณ์ตกใจ บทร้อง “ขาหักล้มลงไม่คงได้” (ภาพที่ 382) บทร้องนี้ นนทุกจะต้องแสดงความตกใจ เมื่อชี้นิ้วเพชรลงที่ขาของตน ซึ่งจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การทำตาโตและหน้าผากย่น ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น จะต้องจับที่ขาแล้วทำมือสั่น ๆ

- อารมณ์เสียใจ บทร้อง “ตกใจร้องระงมไม่สมประดี” (ภาพที่ 385 และ 386) บทร้องช่วงนี้ นนทุกจะต้องแสดงความเสียใจ เพราะความเจ็บปวดจากการชี้นิ้วเพชรใส่ขาตนเอง โดยจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การทำหรือตาให้เล็กลง ทำคิ้วย่นเข้าหากัน แบะปาก ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ต้องพลิกตัวไปมาพร้อมกับสายศิระชะตลอดเวลา และทำท่าสะอื้น

5.4.6.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

จากการศึกษากระบวนการท่ารำเพลงรำย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำว่าเป็นการรำคู่ประกอบบทร้องเพลงรำย จำนวน 4 คำกลอน ซึ่งมีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง โดยมีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 48 แสดงท่ารำตีบท (เพลงรำย)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	373	จับยาวแขนตั้ง, ตั้งมือแขนตั้ง
2	374	จับยาวแขนตั้ง, ตั้งมือแขนตั้ง
3	375	จับยาวแขนตั้ง, ตั้งมือแขนตั้ง
4	376	จับยาวแขนตั้ง, ตั้งมือแขนตั้ง
5	377	จับยาวแขนตั้ง, ตั้งมือแขนตั้ง
6	378	จับปรกหน้า, จับส่งหลัง
7	379	จับหงาย, จับคว่ำ
8	380	ชูนิ้วขึ้น
9	381	ชูนิ้วขึ้น
10	382	ชูนิ้วลงที่ขา
11	383	มือทั้งสองข้างจับที่ขา
12	384	ล้มลง, นั่งพับเพียบ
13	385	นั่งพับเพียบ
14	386	นั่งพับเพียบ

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบท จะเห็นได้ว่าในเพลงรำยช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 14 ท่า เป็นการรำคู่กับตัวนาง

2) พื้นที่และทิศทางในการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวที และยังมีการเคลื่อนที่เป็นวงกลมด้วย

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

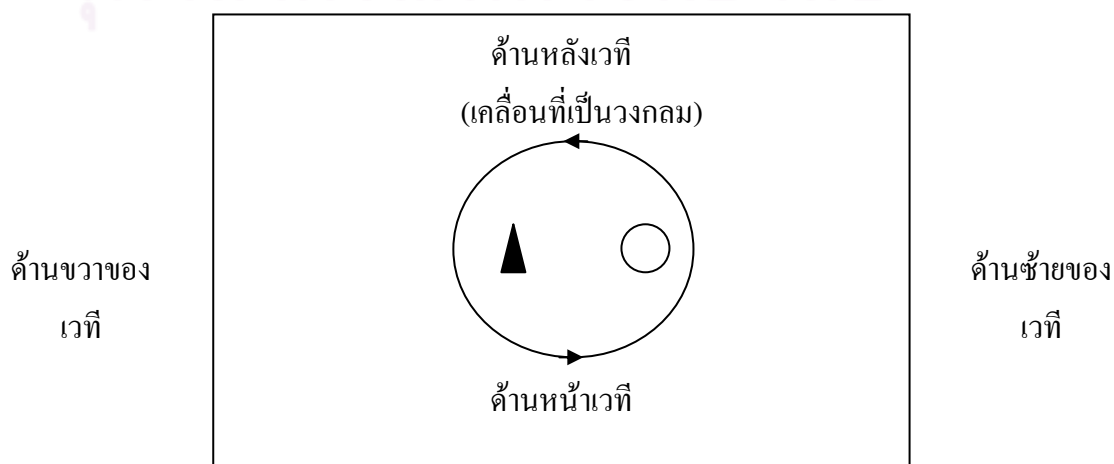
แผนผังที่ 56 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงรำย)

(ภาพที่ 373 - 375, 377 - 386)

แผนผังที่ 57 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงรำย)

(ภาพที่ 376)

5.4.7 กระบวนท่ารำตามบทพากย์ – เจรจา เป็นการโต้ตอบกันระหว่างนनुทุกกับ พระนารายณ์ หลังจากทีนนทุกซึ้นวเพชรีใส่ขาตนเอง เพราะต้องกลของพระนารายณ์ที่แปลงเป็น สตรีมาลวงให้นนทุกหลงใหล ซึ่งในบทพากย์ – เจรจา ช่วงนี้นนทุกต้องการต่อว่าพระนารายณ์ ว่าทำไมไม่มาสู้กันให้รู้ฤทธิ ทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวง พระนารายณ์จึงสาปให้ไปเกิดเป็น ทศกัณฐ์ชาติต่อไปโดยให้มีสิบพัคตรียี่สิบกร แล้วพระองค์จะอวดารเป็นมนุษย์ตามไปสังหารให้สิ้น

การดำเนินเรื่อง หลังจากทีนนทุกซึ้นวเพชรีใส่ขาตนเองจนขาหักแล้วนั้น นางนารายณ์จึง กลายร่างกลับเป็นพระนารายณ์ เมื่อนนทุกเห็นว่าเป็นพระนารายณ์แปลงกายมาหลอก จึงต่อว่า พระนารายณ์ พระนารายณ์จึงสาปให้ไปเกิดเป็นทศกัณฐ์ชาติต่อไปโดยให้มีสิบพัคตรียี่สิบกร แล้ว พระองค์จะอวดารเป็นมนุษย์ตามไปสังหารให้สิ้น กระบวนท่ารำานนทุกนั้นจะนั่งพับเพียบชันเข้า ขวาขึ้นมาแล้วรำประกอบบทพากย์ – เจรจา ได้ตอบกับพระนารายณ์ ซึ่งการแสดงจะแบ่งเป็น 3 ช่วง ตามบทพากย์ - เจรจา ดังนี้

- บทพากย์ – เจรจา -

- ช่วงที่ 1** นนทุกอสุรา เหลือบนัยนาเห็นเป็นองค์พระนารายณ์ ก็รู้ว่าตนต้องกลอุบาย หมายลวงฆ่า จึงมีว่าจากามไปพลัน ว่าไยพระองค์มาทำกับหม่อมฉันถึงเพียงนี้
- ช่วงที่ 2** พุทไธ้ พระนารายณ์ พระองค์นะทรงสี่กร เรื่องฤทธิด้วยตรี จักร สังข์ คทา เป็นไฉนไม่มาต่อสู้กันซึ่ง ๆ หน้าให้รู้ฤทธิ ถึงตัวเราจะสิ้นชีวิตก็ไม่เสียดาย เป็น ห่วงแต่เขาจะล้าลือว่านารายณ์กลัวนนทุก ไม่สู้หน้าต้องแปลงเพศเป็นกัญญา มา ลวงปราบ
- ช่วงที่ 3** เอล ดีละเทพเจ้าองค์นารายณ์ เราก็ขออาฆาตหมายผูกจิตคิดจงเวรไปชาติ หน้า เราจะทำให้ท่านต้องได้รับทุกข์ทรมานแสนเดือดร้อน เทียวระเหเร่ร้อน เพราะพลัดพรากจากสตรีที่ตนรัก ขอให้คำอธิษฐานสองเราจงประจักษ์จริง ด้วยกัน

5.4.7.1 บทพากย์ – เจริญ (ช่วงที่ 1)

นนทกอสุรา เหลือบนัยนาเห็นเป็นองค์พระนารายณ์ ก็รู้ว่าตนต้องกลอุบายหมายลวงฆ่า จึงมีวาจาถามไปพลัน ว่าไยพระองค์มาทำกับหม่อมฉันถึงเพียงนี้

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 1160 655 1205">ภาพที่ 387</p>	(ท่าเตรียม)	<p>นนทก - หันด้านหน้า นิ่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข้าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างวางลงกับพื้น หน้ามองทางซ้าย</p> <p>พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้งวง ล่อแก้ว</p>
 <p data-bbox="507 1809 655 1854">ภาพที่ 388</p>	(มอง)	<p>นนทก - หันด้านหน้า นิ่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข้าขวาขึ้น มือขวาอยู่ที่เข้าขวา มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์</p> <p>พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้งวง ล่อแก้ว หงายท้องแขนทิ้งปลายมือ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 779 651 824">ภาพที่ 389</p>	<p data-bbox="914 577 1050 611">นนทुकอสุรา</p>	<p data-bbox="1098 353 1401 633">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายจับเข่าอก หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 656 1401 801">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้งวง ล่อแก้ว</p>
 <p data-bbox="507 1350 651 1395">ภาพที่ 390</p>	<p data-bbox="914 1081 1058 1182">เหลือบนัยนา เห็น</p>	<p data-bbox="1098 846 1401 1182">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายวางลงกับ พื้น หน้ามองทางขวาที่ พระนารายณ์</p> <p data-bbox="1098 1205 1401 1417">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้งวง ล่อแก้ว หายท้องแขน ทิ้งปลายมือ</p>
 <p data-bbox="507 1939 651 1984">ภาพที่ 391</p>	<p data-bbox="914 1675 1058 1776">เป็นองค์พระ นารายณ์</p>	<p data-bbox="1098 1438 1401 1830">นนทุก - หันหน้าให้คนดู นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางขึ้น ด้านหน้าเฉียงฝ่ามือ มือ ซ้ายวางลงกับพื้น หน้า มองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1098 1852 1401 2020">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้งวง ล่อแก้ว</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 801 647 846">ภาพที่ 392</p>	<p data-bbox="922 591 1024 636">ก็รู้ว่าตน</p>	<p data-bbox="1086 353 1410 636">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายจับเข่าอกหน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1086 651 1410 869">พระนารายณ์ - ทำท่ายืนมือทั้งสองข้างตั้งวงล้อแก้ว หายท่อนแขน ทิ้งปลายมือ</p>
 <p data-bbox="501 1337 647 1382">ภาพที่ 393</p>	<p data-bbox="895 1126 1051 1171">ต้องกลอุบาย</p>	<p data-bbox="1086 889 1410 1283">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาจับเข่าหาตัวแล้วม้วนจับลงคลายออก มือซ้ายวางลงกับพื้นหน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1086 1299 1410 1404">พระนารายณ์ - ทำท่ายืนมือทั้งสองข้างตั้งวงล้อแก้ว</p>
 <p data-bbox="501 1897 647 1942">ภาพที่ 394</p>	<p data-bbox="895 1684 1051 1729">หมายลงฆ่า</p>	<p data-bbox="1086 1424 1410 1765">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาตวัดนิ้วชี้ลงด้านหน้า มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1086 1780 1410 1998">พระนารายณ์ - ทำท่ายืนมือทั้งสองข้างตั้งวงล้อแก้ว หายท่อนแขน ทิ้งปลายมือ</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 887 647 931">ภาพที่ 395</p>	<p data-bbox="922 645 1038 689">จิ้งมีว่าจา</p>	<p data-bbox="1098 409 1406 741">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายจับเข้าหา ตัวระดับปลายคาง หน้า มองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 763 1406 920">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้ง วงลอกแก้ว</p>
 <p data-bbox="501 1435 647 1480">ภาพที่ 396</p>	<p data-bbox="911 1223 1050 1267">ถามไปปล้น</p>	<p data-bbox="1098 954 1406 1285">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายปล่อยจับ ตั้งวง หน้ามองทางขวา เฉียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1308 1406 1509">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน มือทั้งสองข้างตั้ง วงลอกแก้ว หายท้องแขน ทิ้งปลายมือ</p>
 <p data-bbox="501 1973 647 2018">ภาพที่ 397</p>	<p data-bbox="951 1760 1010 1805">ว่าโย</p>	<p data-bbox="1098 1547 1406 1879">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาตีที่เข่า ขวา มือซ้ายวางที่เข่าซ้าย หน้ามองทางขวา เฉียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1901 1406 1995">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 882 647 927">ภาพที่ 398</p>	<p data-bbox="932 645 1024 680">พระองค์</p>	<p data-bbox="1098 383 1406 770">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาขึ้น ด้านหน้าเฉียงฝ่ามือ มือ ซ้ายวางลงกับพื้น หน้า มองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1098 853 1406 943">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1397 647 1442">ภาพที่ 399</p>	<p data-bbox="890 1160 1066 1249">มาทำกับหม่อม ฉัน</p>	<p data-bbox="1098 972 1406 1240">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายแบมือตบ ที่อก หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1323 1406 1413">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1935 647 1980">ภาพที่ 400</p>	<p data-bbox="932 1697 1024 1733">ถึงเพียงนี้</p>	<p data-bbox="1098 1464 1406 1845">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาแบมือ แล้วตีลงที่พื้นด้านหน้า มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้า มองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1098 1877 1406 1966">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในเพลงร่าย จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่ามืท่ารำที่แตกต่างกันอยู่ 1 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 49 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทพากย์ – เจรจา “ถึงเพียงนี้”

อาจารย์	บทพากย์ - เจรจา “ถึงเพียงนี้”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือขวาตีลงที่พื้น
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือขวาตีลงที่พื้น
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือขวาตีลงที่พื้น
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	ฟาดนิ้วมือขวาลงด้านหน้า

ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทพากย์ – เจรจา นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹⁰³, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹⁰⁴ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ¹⁰⁵ นั้น ในบทพากย์ – เจรจา ช่วงนี้จะใช้มือขวาตีลงที่พื้นด้านหน้า ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “เพื่อจะทำให้ท่าไม่ซ้ำกับบทอื่นมากนัก”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹⁰⁶ นั้น ในบทพากย์ – เจรจา ช่วงนี้ จะฟาดนิ้วมือขวาลงด้านหน้า ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้บอกว่า “เป็นการแสดงอารมณ์โกรธ”

¹⁰³ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁰⁶ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

ถึงกระบวนการท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ มีโครงสร้างของท่ารำที่คล้ายกัน แต่ก็ให้ความหมายตามบทพากย์ - เຈຈາเหมือนกัน

5.4.7.1.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในบทพากย์ - เຈຈາ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในคำที่ใช้ในบทพากย์ - เຈຈາ
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของบทพากย์ - เຈຈາได้
- ต้องรู้ว่าท่ารำไหนใช้กับบทพากย์ - เຈຈาบทไหน

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้แสดงจะถ่ายทอดท่ารำแล้วอารมณ์ของตัวนั้นทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

การปฏิบัติกระบวนท่ารำในช่วงนี้ จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำได้อย่างสวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องฝึกดังนี้

- (ภาพที่ 387) จะต้องนั่งพับเพียบทางซ้าย ลำตัวเอนเฉียงไปทางด้านซ้าย มือซ้ายเท่ากับพื้นตั้งฉากด้านข้างลำตัว มือขวาวางไปกับพื้นด้านหน้า เเฉียงไปทางซ้าย หน้าก้มลงมองพื้น

- (ภาพที่ 388) หันหน้ามองทางขวา ในลักษณะกอดปลายคางลงแล้วเงยหน้าขึ้นมองทางขวา แล้วสะดุ้งตัวไปด้านหลัง

- บทพากย์ - เຈຈາ “นนทกอสุรา” (ภาพที่ 389) ตั้งตัวตรง มือขวากำมือวางที่เข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านข้างแล้วลากมือจับเข้าอก หน้ามองทางขวา กอดปลายคางลงค่อย ๆ หันไปเงยหน้าขึ้นทางด้านซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈຈາ “เหลือบ নয়นาเห็น” (ภาพที่ 390) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา แขนตั้ง มือขวาวางลงกับพื้นด้านหน้า กอดคางลงแล้วเดินหน้าไปทางขวา เงยหน้าสะบัดมองพระนารายณ์ เอียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เຈຈາ “เป็นองค์พระนารายณ์” (ภาพที่ 391) ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง

- บทพากย์ - เຈຈາ “กั๊ว่ตุน” (ภาพที่ 392) ตั้งตัวตรง มือขวากำมือวางที่
เข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านข้างแล้วลากมือจับเข้าอก หน้ามองทางขวา กดปลายคางลงค่อย
ๆ หันไปเงยหน้าขึ้นทางด้านซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈຈາ “ต้องกลอุบาย” (ภาพที่ 393) ตั้งตัวตรง เอนตัวไป
ทางซ้ายเล็กน้อย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา แขนตั้ง มือขวายกขึ้นด้านหน้าจับคิ้ว
แล้วม้วนจับปลายออก หน้ามองทางซ้าย กดคางลงแล้วเดินหน้าไปมองทางขวา

- บทพากย์ - เຈຈາ “หมายลวงฆ่า” (ภาพที่ 394) ยกมือขวาขึ้นด้านหน้าตั้ง
นิ้วชี้ ระดับสายตา แล้วพาดมือลงด้านหน้าตรงกลาง หน้าเงยขึ้นมองตามนิ้วชี้แล้วก้มลงเมื่อพาด
นิ้วลง

- บทพากย์ - เຈຈາ “จึงมีวาจา” (ภาพที่ 395) คืบตัวทางขวา ตั้งตัวตรง มือ
ขวากำมือวางที่บนเข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นด้านข้าง จับเข้าหาตัวระดับปลายคาง หน้ามองทางซ้าย
เปิดปลายคาง เอียงหูขวา แล้วปล่อยจับออกตั้งวงบน พร้อมกับหันหน้าไปทางขวามองที่พระ
นารายณ์

- บทพากย์ - เຈຈາ “ถามไปพลัน” (ภาพที่ 396) เงยหน้าขึ้น แล้วกดหน้าลง
ในลักษณะพยักหน้า

- บทพากย์ - เຈຈາ “ว่าไย” (ภาพที่ 397) มือซ้ายลดมือลงวางที่ขาซ้าย มือ
ขวายกมือขึ้น จากนั้นก็ทบลงที่เข้าขวาโดยใช้ปลายมือ

- บทพากย์ - เຈຈາ “พระองค์” (ภาพที่ 398) ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ใน
ลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นแขนตั้งเฉียง 45 องศา

- บทพากย์ - เຈຈາ “มาทำกับหม่อมฉัน” (ภาพที่ 399) ตั้งตัวตรง มือขวากำ
มือวางที่เข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งมือแล้วตบเข้าอก หน้ามองทางขวา กดปลายคางลง ค่อย ๆ
หันไปเงยหน้าขึ้นทางด้านซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈຈາ “ถึงเพียงนี้” (ภาพที่ 400) มือขวายกมือขึ้น จากนั้นก็ตบ
ลงที่พื้นโดยใช้ปลายมือตบไปด้านหน้าทางซ้าย แล้วยกมือขึ้นเล็กน้อย

อารมณ์

อารมณ์ในช่วงนี้ เป็นช่วงอารมณ์ที่หนักทุกสงสัยว่าทำไมพระนารายณ์ถึงทำเช่นนั้น
ซึ่งผู้แสดงจะต้องสื่อผ่านออกมาทั้งทางใบหน้าและท่ารำ ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์สงสัย บทพากย์ - เจรจา “ว่าไยพระองค์มาทำกับหม่อมฉันถึงเพียงนี้”
(ภาพที่ 397 - 400) บทพากย์ - เจรจา บทนี้ เป็นบทที่แสดงถึงความสงสัยของนนทุกว่าทำไม
พระนารายณ์จึงทำเช่นนั้น ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายถอดออกมาทางใบหน้า คือ การมอง การหรี่ตา
ให้เล็กลง การขมวดคิ้วทั้งสองข้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางให้แข็ง
และกระชับ ไม่เชื่องช้า

5.4.7.1.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในบทพากย์ - เจรจา นี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์
กระบวนการท่ารำว่า เป็นการแสดงความสงสัยของตัวนนทุก ซึ่งมีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง
โดยมีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 50 แสดงท่ารำตีบท (บทพากย์ - เจรจา)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	389	จับเข้าอก
3	391	ยกมือขวาขึ้นด้านหน้า
4	392	จับเข้าอก
5	393	จับเข้าตัวแล้วคลายออก
6	394	ฟาดนิ้วมือขวา
7	395	จับเข้าหาตัว
8	396	ตั้งวงบน
9	397	มือขวาตบที่เข้า
10	398	ยกมือขวาขึ้นด้านหน้า
11	399	มือซ้ายตบที่อก
12	400	มือขวาตบลงที่พื้น

ตารางที่ 51 แสดงกิริยาท่าทาง (บทพากย์ – เจรจา)

ท่าที่	ภาพที่	ลักษณะกิริยา
1	387	ก้มหน้า
2	388	มอง
3	390	มอง

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบทและการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าในบทพากย์ – เจรจาช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 12 ท่า และการแสดงกิริยาท่าทางแทนการรำอยู่ 3 ท่า ที่ใช้ประกอบบทพากย์ – เจรจา ในการโต้ตอบของนนทุกกับพระนารายณ์

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

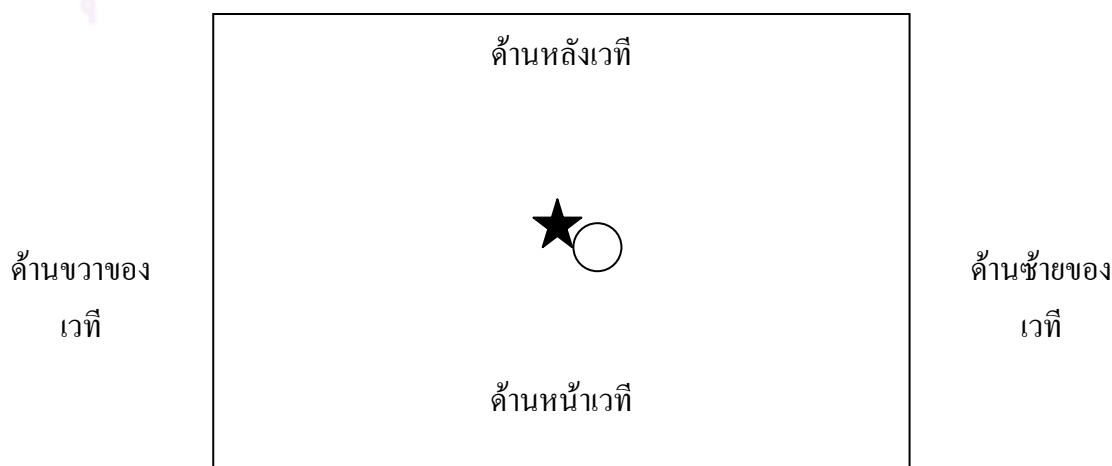

หมายถึง ตัวนนทุก

หมายถึง พระนารายณ์

แผนผังที่ 58 พื้นที่และทิศทางการรำ (บทพากย์ – เจรจา)

5.4.7.2 บทพากย์ – เจริญ (ช่วงที่ 2)

พุทไธ้ พระนารายณ์ พระองค์นั้นทรงสีกว เรื่องฤทธิด้วยตรี จักร สังข์
คทา เป็นไฉนไม่มาต่อสู้กันซึ่ง ๆ หน้าให้รู้ฤทธิ ถึงตัวเราจะสิ้นชีวิตก็ไม่เสียดาย เป็นห่วงแต่เขาจะ
ล้าลือว่านารายณ์กลัวนนทุก ไม่สู้หน้าต้องแปลงเพศเป็นกัญญามาหลงปราบ

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 1227 655 1267">ภาพที่ 401</p>	พุทไธ้	<p data-bbox="1102 745 1393 1077">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างยกขึ้นตบมือเข้าหา กันระดับสายตา หน้า ตรง</p> <p data-bbox="1102 1160 1393 1256">พระนารายณ์ - ทำท่า ยื่น</p>
 <p data-bbox="507 1794 655 1834">ภาพที่ 402</p>	พระนารายณ์	<p data-bbox="1102 1290 1393 1621">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างตีสองที่เข่า หน้ามอง ทางขวาที่พระนารายณ์ เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1102 1704 1393 1800">พระนารายณ์ - ทำท่า ยื่น</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 837 655 882">ภาพที่ 403</p>	พระองค์นะ	<p data-bbox="1098 360 1399 748">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวายกขึ้น ด้านหน้าเฉียงฝ่ามือ มือ ซ้ายวางลงกับพื้น หน้า มองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1098 770 1399 860">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="507 1386 655 1431">ภาพที่ 404</p>	ทรง	<p data-bbox="1098 909 1399 1296">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างตั้งวงล้อแก้วหงาย ท้องแขนทิ้งปลายมือ งอ ศอกออกด้านข้าง หน้า มองตรง</p> <p data-bbox="1098 1319 1399 1408">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="507 1930 655 1975">ภาพที่ 405</p>	สี่กร	<p data-bbox="1098 1458 1399 1800">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างแทงมือขึ้นตั้งวงระดับ ไหล่ด้านข้าง หน้ามอง ขวา เียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1823 1399 1912">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 853 647 898">ภาพที่ 406</p>	<p data-bbox="935 613 1038 658">เรื่องฤทธิ์</p>	<p data-bbox="1110 376 1437 712">นนทुक - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือซ้ายจับคว่ำแล้วสอดสูง มือขวาตั้งวงด้านหน้าระดับปลายคาง หน้ามองขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1110 792 1426 837">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="501 1406 647 1451">ภาพที่ 407</p>	<p data-bbox="916 1137 1062 1234">ด้วยตรี จักร สังข์ คทา</p>	<p data-bbox="1110 920 1437 1368">นนทुक - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวายกขึ้นด้านหน้าเฉียงฝ่ามือและเดาะมือ 4 ครั้ง เรียงจากต่ำไปสูง มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์</p> <p data-bbox="1110 1397 1426 1442">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="501 1951 647 1995">ภาพที่ 408</p>	<p data-bbox="940 1711 1038 1756">เป็นไฉน</p>	<p data-bbox="1110 1464 1437 1756">นนทुक - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างตบลงที่เข่า หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์ เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1110 1823 1426 1868">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="491 887 636 931">ภาพที่ 409</p>	<p data-bbox="911 645 1031 689">ไม่มาต่อสู้อู่</p>	<p data-bbox="1094 409 1414 678">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวากำมือยกขึ้นด้านหน้า มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1094 763 1414 797">พระนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>
 <p data-bbox="491 1435 636 1480">ภาพที่ 410</p>	<p data-bbox="911 1189 1031 1234">กันซึ่งหน้า</p>	<p data-bbox="1094 954 1414 1223">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายชี้ที่หน้า หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1094 1308 1414 1341">พระนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>
 <p data-bbox="491 1980 636 2024">ภาพที่ 411</p>	<p data-bbox="911 1733 1031 1778">ให้รู้ฤทธิ</p>	<p data-bbox="1094 1498 1414 1834">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาจีบคว่ำแล้วสอดสูง มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าระดับปลายคาง หน้ามองซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1094 1919 1414 1953">พระนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="491 891 639 936">ภาพที่ 412</p>	ถึงตัวเรา	<p data-bbox="1098 416 1417 689">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายจับเข้าอก หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 770 1417 815">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="491 1435 639 1480">ภาพที่ 413</p>	จะสิ้นชีวิต	<p data-bbox="1098 960 1417 1234">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างจับคอกว่าแล้วหงายแบมือออก หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1314 1417 1359">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="491 1980 639 2024">ภาพที่ 414</p>	ก็ไม่	<p data-bbox="1098 1505 1417 1845">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาตั้งมือยกขึ้นด้านหน้าแล้วส่ายข้อมือมือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1912 1417 1957">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 860 647 898">ภาพที่ 415</p>	เสียดาย	<p data-bbox="1098 383 1406 712">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาตั้ง ข้อมือยกขึ้นแขนตั้งเสมอ ไหล่ มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 734 1406 831">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1429 647 1467">ภาพที่ 416</p>	เป็นห่วงแต่เขา	<p data-bbox="1098 927 1406 1384">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวากำมือ วางบนเข่าขวา มือซ้าย ยกขึ้นด้านหน้าตั้งนิ้วชี้ นอนมือแล้ววาดมือออก ด้านข้าง หน้ามองซ้าย เฉียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1406 1406 1503">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1973 647 2011">ภาพที่ 417</p>	จะล่าถอย	<p data-bbox="1098 1520 1406 1921">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาจับคว่า ด้านหน้าแล้วหงายมือ คลายจับออกสูง มือซ้าย วางลงกับพื้น หน้ามอง ทางขวา</p> <p data-bbox="1098 1944 1406 2040">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 887 647 931">ภาพที่ 418</p>	<p data-bbox="911 651 1050 685">ว่านารายณ์</p>	<p data-bbox="1098 409 1406 797">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวายกขึ้น ด้านหน้าเฉียงฝ่ามือและ เดาะ มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1098 819 1406 920">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1408 647 1453">ภาพที่ 419</p>	<p data-bbox="954 1196 1007 1229">กลั้ว</p>	<p data-bbox="1098 954 1406 1290">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้าง กำมือแล้วยกขึ้นด้านหน้า ระดับอก หน้ามอง ทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1357 1406 1458">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1917 647 1962">ภาพที่ 420</p>	<p data-bbox="943 1704 1018 1738">นนทก</p>	<p data-bbox="1098 1485 1406 1760">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายจับเข้าอก หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1783 1406 1883">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน แล้วโมโห</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 853 646 898">ภาพที่ 421</p>	<p data-bbox="906 613 1059 658">ไม่สู้หน้าต้อง</p>	<p data-bbox="1102 376 1433 651">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายชี้ที่หน้า หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1102 734 1433 779">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="501 1397 646 1442">ภาพที่ 422</p>	<p data-bbox="927 1167 1043 1211">แปลงเพศ</p>	<p data-bbox="1102 920 1433 1256">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างยกขึ้นจีบคว่ำด้านหน้าแล้วลากมือขึ้นคล้ายจีบออกหน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1102 1339 1433 1384">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="501 1942 646 1986">ภาพที่ 423</p>	<p data-bbox="959 1711 1011 1756">เป็น</p>	<p data-bbox="1102 1464 1433 1800">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างจีบเข้าหาตัวโดยมือขวาอยู่ระดับเอว มือซ้ายอยู่ระดับไหล่ หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1102 1883 1433 1928">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 891 647 936">ภาพที่ 424</p>	กัญญา	<p data-bbox="1098 409 1401 745">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้าง ปล่อยจีบโดยมือขวาตั้งวง อยู่ระดับเอว มือซ้ายตั้งวง บน หน้ามองทางขวา</p> <p data-bbox="1098 824 1401 925">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1440 647 1485">ภาพที่ 425</p>	มาลวง	<p data-bbox="1098 958 1401 1238">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้าง ยกขึ้นประกบกันด้านหน้า หน้ามองทางตรง</p> <p data-bbox="1098 1317 1401 1417">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1989 647 2033">ภาพที่ 426</p>	ปราบ	<p data-bbox="1098 1507 1401 1843">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้าง กดปลายมือแยกออกจากกันไปทางด้านข้าง หน้ามองทางตรง</p> <p data-bbox="1098 1921 1401 2022">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในทุกในบทพากย์ - เຈຈາ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่า มีท่ารำที่แต่ต่างกันอยู่ 2 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 52 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทพากย์ - เຈຈາ “มาลวง”

อาจารย์	บทพากย์ - เຈຈາ “มาลวง”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างประกบกัน ลักษณะเฉียง 45 องศา
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือทั้งสองข้างประกบกัน ลักษณะเฉียง 45 องศา
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	มือทั้งสองข้างประกบกัน ลักษณะเฉียง 45 องศา
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	ตั้งวงล้อแก้วเข้าหาตัว แล้วม้วนออก

ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทพากย์ - เຈຈາ นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับ อาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹⁰⁷, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹⁰⁸ อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ¹⁰⁹ นั้น ในบทพากย์ - เຈຈາ ช่วงนี้จะยกมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้า ในลักษณะประกบมือเข้าหากันแต่ไม่สนิท โดยฝ่ามือห่างจากกันพอประมาณ และเฉียง 45 องศาทั้งสองมือ ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่าเป็นการตั้งมือขึ้นเพื่อจะทำท่าต่อไป”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹¹⁰ นั้น ในบทพากย์ - เຈຈາ ช่วงนี้ มือซ้ายตั้งวงล้อแก้วด้านหน้าเข้าหาตัว แล้วม้วนมือออก ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้บอกว่าเป็น “หมายถึงการลวงให้หลงกล”

¹⁰⁷ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹⁰⁸ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹¹⁰ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญการ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

ตารางที่ 53 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทธพากย์ – เจริญ “ปราบ”

อาจารย์	บทธพากย์ - เจริญ “ปราบ”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือทั้งสองข้างกดปลายมือแยกออกจากกันไปทางด้านข้าง
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือทั้งสองข้างกดปลายมือแยกออกจากกันไปทางด้านข้าง
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ	มือทั้งสองข้างกดปลายมือแยกออกจากกันไปทางด้านข้าง
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	ยกมือขวาขึ้นแล้วกำมือ หงายท้องแขน

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทธพากย์ – เจริญ นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ นั้น ในบทธพากย์ – มือทั้งสองข้างกดปลายมือแยกออกจากกันไปทางด้านข้าง ในแนวเฉียง 45 องศา ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “เป็นท่าที่ต่อเนื่องจากกระบวนท่าที่ผ่านมา ซึ่งหมายถึงการปราบให้สิ้น”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม นั้น ในบทธพากย์ – เจริญ ช่วงนี้ยกมือขวาขึ้นด้านหน้ากำมือ หงายท้องแขน ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ได้บอกว่า “หมายถึงการฆ่า”

กระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ มีโครงสร้างของท่ารำที่คล้ายกัน และก็ให้ความหมายตามบทธพากย์ – เจริญเหมือนกัน

5.4.7.2.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในบทธพากย์ - เจริญ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในคำที่ใช้ในบทธพากย์ - เจริญ
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของบทธพากย์ - เจริญได้
- ต้องรู้ว่าท่ารำไหนใช้กับบทธพากย์ – เจริญบทไหน

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้แสดงจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

การปฏิบัติกระบวนท่ารำในช่วงนี้ จากการศึกษาและสังเกต ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำได้อย่างสวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องฝึกดังนี้

- บทพากย์ - เจรจา “พุทโธ” (ภาพที่ 401) ตั้งตัวตรง ยกมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้า ระดับสายตาแล้วตบมือเข้าหากัน หน้ามองที่มือ

- บทพากย์ - เจรจา “พระนารายณ์” (ภาพที่ 402) ลดมือทั้งสองข้างลงมาตบที่เข้าทั้งสองข้าง แล้วยกขึ้นเล็กน้อย

- บทพากย์ - เจรจา “พระองค์ นะ” (ภาพที่ 403) เอนตัวไปทางซ้าย ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วยืดมือขึ้นเล็กน้อย มือซ้ายเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา แขนตั้ง หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์ เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจรจา “ทรง” (ภาพที่ 404) คืบตัวมาทางขวา ตั้งตัวตรง มือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้า ตั้งวงล้อแก้วคว่ำมือลง แล้วหงายมือขึ้นออกด้านข้าง หงายท้องแขน งอศอก ทิ้งปลายมือลง หน้ามองตรง

- บทพากย์ - เจรจา “สีกร” (ภาพที่ 405) มือทั้งสองข้างแกงมือขึ้นด้านข้าง ในลักษณะตั้งวงกลาง พร้อมกับเบี่ยงหน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์ เอียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เจรจา “เรื่องฤทธิ” (ภาพที่ 406) เอนตัวไปทางซ้ายเล็กน้อย มือขวาวลิกมือตั้งวงหน้า มือซ้ายจับสอดสูง

- บทพากย์ - เจรจา “ด้วยตรี จักร สังข์คทา” (ภาพที่ 407) มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา แขนตั้ง ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขนคล้ายวงบน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วเคาะมือ 4 ครั้ง ไล่จากต่ำไปหาสูง คือ ด้านหน้าตรงกลาง ด้านหน้าตรงกับหัวไหล่ ด้านหน้าสูงกว่าหัวไหล่ ด้านข้างระดับศีรษะ หน้ามองตามมือ

- บทพากย์ - เจรจา “เป็นไฉน” (ภาพที่ 408) คืบตัวมาตรงกลาง ตั้งตัวตรง ยกมือทั้งสองข้างตบลงที่หัวเข่า

- บทพากย์ - เจรจา “ไม่มาต่อสู้อู่” (ภาพที่ 3409) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา แขนตั้ง มือขวายกขึ้นกำมือ แล้วหงายท้องแขน หักข้อมือเข้าหาตัว

- บทพากย์ - เจรจา “กันซึ่งหน้า” (ภาพที่ 410) เอนตัวกลับมาตรงกลาง ตั้งตัวตรง มือขวากำมือวางบนเข่าขวา มือซ้ายยกขึ้นด้านหน้าตั้งนิ้วชี้เดินมือมาชี้ที่หน้า พร้อมกับหันหน้ามาทางซ้าย โดยให้จังหวะพร้อมกับนิ้วชี้ที่เข้าหาใบหน้า

- บทพากย์ - เຈรຈາ “ให้รู้ฤทธิ” (ภาพที่ 411) มือซ้ายพลิกมือตั้งวงหน้า มือขวาจับสอดสูง

- บทพากย์ - เຈรຈາ “ถึงตัวเรา” (ภาพที่ 412) มือขวากำมือวงที่เข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านข้างแล้วลากมือจับเข้าอก หน้ามองทางขวา กดปลายคางลงค่อย ๆ หันไปเงยหน้าขึ้นทางด้านซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรຈາ “จะสิ้นชีวิต” (ภาพที่ 413) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นจับคว่ำด้านหน้า แล้วคลายจับออกแบมือ เเดินมือออกด้านข้างจนแขนตึง พร้อมกับหันหน้าจากทางซ้ายไปทางขวา มองที่พระนารายณ์ เอียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เຈรຈາ “ก็ไม” (ภาพที่ 414) โนมตัวไปด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเตียง 45 องศา แขนตึง ยกมือขวาขึ้นด้านหน้า ตั้งข้อมือพร้อมกับส่ายข้อมือเล็กน้อย

- บทพากย์ - เຈรຈາ “เสียดาย” (ภาพที่ 415) เอนตัวไปทางซ้าย พร้อมกับยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ตั้งข้อมือแขนตึงเสมอไหล่ สะบัดหน้าไปทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรຈາ “เป็นห่วงแต่เขา” (ภาพที่ 416) คืบตัวตั้งตรง มือขวากำมือวงบนเข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นด้านหน้าตั้งนิ้วขึ้นอนมือแล้ววาดมือออกด้านข้าง หน้ามองซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรຈາ “จะล่าลือ” (ภาพที่ 417) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเตียง 45 องศา แขนตึง มือขวายกขึ้นด้านหน้าจับคว่ำคลายจับออกผ่านหน้า พร้อมกับกดปลายคางลงแล้วหันหน้าไปมองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เຈรຈາ “ว่านารายณ์” (ภาพที่ 418) ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วยืดมือขึ้นเล็กน้อย หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์ เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรຈາ “กลัว” (ภาพที่ 419) คืบตัวตั้งตรง ยกมือทั้งสองข้างขึ้นด้านหน้าแล้วกำมือ งอแขนเข้าหาตัว ทำท่าลั่น พร้อมกับ หลบหน้าลงมองพื้นทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรຈາ “นนทุก” (ภาพที่ 420) มือขวากำมือวงที่เข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านข้างแล้วลากมือจับเข้าอก หน้ามองทางขวา กดปลายคางลง ค่อย ๆ หันไปเงยหน้าขึ้นทางด้านซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจรจา “ไม่สู้หน้าต้อง” (ภาพที่ 421) มือซ้ายยกขึ้นด้านหน้าตั้ง นิ้วชี้เดินมือมาชี้ที่หน้า

- บทพากย์ - เจรจา “แปลงเพศ” (ภาพที่ 422) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นจับคว่ำ ด้านหน้า ระดับลิ้นปี แล้วคลายจับออกหงายมือขึ้นระดับศีรษะ จากนั้นเดินมือลงด้านข้างปล่อย จับ พร้อมกับหันหน้าจากทางซ้ายไปมองทางขวา มองที่พระนารายณ์ เอียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เจรจา “เป็น” (ภาพที่ 423) ยกมือซ้ายขึ้นจับเข้าหาตัวด้านข้าง ระดับไหล่มือขวายกขึ้นด้านหน้าเอียงไปทางซ้ายจับเข้าหาตัวระดับเอว หันหน้ามองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจรจา “กัญญา” (ภาพที่ 424) ปล่อยจับทั้งสองมือเป็นตั้งวง โดยมือซ้ายตั้งวงบน มือขวาดังวงล่าง พร้อมกับหันหน้าหันมองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เจรจา “มาลวง” (ภาพที่ 425) มือทั้งสองข้างตั้งมือด้านหน้า แล้วประกบเข้าหากันระดับลิ้นปี ลักษณะเปิดมือด้านล่างออกเล็กน้อย หน้ามองทางซ้ายที่มีมือ

- บทพากย์ - เจรจา “ปราบ” (ภาพที่ 426) ปาดมือทั้งสองข้างลงด้านหน้า แล้วเดินมือออกด้านข้างจนสุดแขน พร้อมกับโน้มตัวไปด้านหน้า หน้ามองตามมือซ้าย

อารมณ์

ในช่วงนี้ นนทุกจะมีอารมณ์โมโหที่พระนารายณ์มาลวงปราบและต่อว่าตน ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์โกรธ โดยสื่อผ่านออกมาทั้งทางใบหน้าและท่ารำ ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณ์โกรธ บทพากย์ - เจรจา “เป็นไฉนไม่มาต่อสู้อันซึ่ง ๆ หน้าให้รู้ฤทธิ” (ภาพที่ 408 - 411) บทพากย์ - เจรจาบทนี้ เป็นบทที่แสดงถึงความโกรธของนนทุกว่าทำไมพระนารายณ์จึงทำเช่นนั้น ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การมอง การทำตาโต การขมวดคิ้วทั้งสองข้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางให้แข็ง และกระชับ ไม่เซื่องช้า

5.4.7.2.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ

จากการศึกษากระบวนท่ารำในบทพากย์ - เจรจา นี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์กระบวนท่ารำว่า เป็นการแสดงความสงสัยของตัวนนทุก ซึ่งมีลักษณะท่ารำ ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 54 แสดงท่ารำตีบท (บทพากย์ – เຈຈາ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	401	ยกมือทั้งสองข้างขึ้นตบมือ
2	402	มือทั้งสองข้างตบเข่า
3	403	ยกมือขวาขึ้นไว้มือ
4	404	หงายท้องแขน งอศอก หักมือลงทำวงล้อแก้ว
5	405	วงกลาง มือทำวงล้อแก้ว
6	406	ท่าเจ็ดฉิน
7	407	ยกมือขวาขึ้นไว้มือ
8	408	มือทั้งสองข้างตบเข่า
9	409	ยกมือขวาหงายท้องแขนกำมือ
10	410	มือซ้ายชี้ที่ใบหน้า
11	411	ท่าเจ็ดฉิน
12	412	จับเข้าอก
13	413	ยกมือทั้งสองข้างขึ้นแบมือ
14	414	ยกมือขวาขึ้นส่าย
15	415	ตั้งมือแขนตั้ง
16	416	วาดมือซ้าย
17	417	จับคว่ำ
18	418	ยกมือขวาขึ้นไว้มือ
19	419	มือสองข้างยกขึ้นกำมือ
20	420	จับเข้าอก
21	421	มือซ้ายชี้ที่ใบหน้า
22	422	จับคว่ำสองมือ
23	423	หยิบจับ
24	424	ตั้งวงบน, วงล่าง

ตารางแสดงท่ารำตีบท (บทพากย์ – เจริญ) (ต่อ)

25	425	ตั้งมือสองข้างประกบกัน
26	426	ปาดมือสองข้างลงด้านข้าง

จากการวิเคราะห์กระบวนท่ารำตีบทและการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าในเพลงร่ายช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 26 ท่า

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนททุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวที เพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

หมายถึง ตัวนททุก

หมายถึง พระนารายณ์

แผนผังที่ 59 พื้นที่และทิศทางการรำ (บทพากย์ – เจริญ)

5.4.7.3 บทพากย์ – เจริญ (ช่วงที่ 3)

เออ ดิละเทพเจ้าองค์นารายณ์ เราก็คขออาฆาตหมายผูกจิตคิดจองเวรไปชาติหน้า เราจะทำให้ท่านต้องต้องได้รับทุกข์ทรมานแสนเดือดร้อน เทียบระเหเรวร้อนเพราะพลัดพรากจากสตรีที่ตนรัก ขอให้คำอธิษฐานสองเราจงประจักษ์จริงด้วยกัน

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 1249 655 1290">ภาพที่ 427</p>	<p data-bbox="954 1010 1007 1050">ดิละ</p>	<p data-bbox="1090 745 1401 1077">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาตีที่เข่า ขวา มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1090 1160 1401 1256">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="507 1843 655 1883">ภาพที่ 428</p>	<p data-bbox="911 1608 1050 1697">เทพเจ้าองค์ นารายณ์</p>	<p data-bbox="1090 1339 1401 1727">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวายกขึ้น ด้านหน้าเฉียงฝ่ามือ มือ ซ้ายวางลงกับพื้น หน้า มองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1090 1809 1401 1906">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 779 647 824">ภาพที่ 429</p>	เราก็คขอ	<p data-bbox="1098 353 1401 631">นนทुक - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ เข่าขวา มือซ้ายจับเข่าอก หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 645 1401 743">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1317 647 1361">ภาพที่ 430</p>	อาฆาตหมาย	<p data-bbox="1098 846 1401 1236">นนทुक - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาตั้ง ข้อมือที่เข่าขวา มือซ้าย ทิ้งปลายมือ งอศอกแล้ว พลิกมือขึ้นตั้งวงบน หน้า มองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1249 1401 1348">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1908 647 1953">ภาพที่ 431</p>	ผูกจิต	<p data-bbox="1098 1393 1401 1895">นนทुक - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือซ้าย ยกขึ้นด้านหน้าแล้วม้วน ลงเปลี่ยนเป็นตั้งวง มือ ขวาตั้งวงด้านหน้าแล้ว พลิกมือเป็นจับเข้าหาตัว หน้ามองทางขวา เอียงหู ซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1908 1401 2007">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="499 831 647 875">ภาพที่ 432</p>	คิดจองเวร	<p data-bbox="1098 353 1406 689">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายพาดนิ้วชี้ลงด้านหน้า หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 763 1406 869">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="499 1377 647 1422">ภาพที่ 433</p>	ไปชาติหน้า	<p data-bbox="1098 900 1406 1236">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาชี้ นิ้วขึ้นสูงด้านหน้า มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์</p> <p data-bbox="1098 1310 1406 1415">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="499 1924 647 1968">ภาพที่ 434</p>	เราจะทำ	<p data-bbox="1098 1447 1406 1715">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายจับเข่าอก หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1792 1406 1897">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 853 647 898">ภาพที่ 435</p>	ให้ท่าน	<p data-bbox="1106 353 1406 741">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข้าขวาขึ้น มือขวาขึ้น ด้านหน้าเฉียงฝ่ามือ มือ ซ้ายวางลงกับพื้น หน้า มองทางขวาที่พระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1106 824 1406 920">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1422 647 1467">ภาพที่ 436</p>	ต้องได้รับทุกข ทรมาน	<p data-bbox="1106 945 1406 1279">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข้าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างวางซ้อนกันที่หน้าขา โดยมือขวาวางบนมือซ้าย หน้าก้มลง</p> <p data-bbox="1106 1361 1406 1458">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1971 647 2016">ภาพที่ 437</p>	แสดงเดือดร้อน	<p data-bbox="1106 1489 1406 1823">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข้าขวาขึ้น มือขวาฟาด นิ้วชี้ลงด้านหน้า มือซ้าย วางลงกับพื้น หน้ามอง ทางขวา</p> <p data-bbox="1106 1906 1406 2002">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 882 647 922">ภาพที่ 438</p>	<p data-bbox="922 613 1034 712">เที๋ยวระเห เร่ร่อน</p>	<p data-bbox="1098 383 1406 770">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางบน เข่าขวา มือซ้ายยกขึ้น ด้านหน้าตั้งนิ้วขึ้นอนมือ แล้ววาดมือออกด้านข้าง หน้ามองซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 853 1406 943">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1449 647 1489">ภาพที่ 439</p>	<p data-bbox="922 1218 1034 1249">เพราะพลัด</p>	<p data-bbox="1098 972 1406 1308">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้าง ยกขึ้นจีบระดับอกโดยมือ ขวาซ้อนบนมือซ้าย หน้า มองขวา เอียงหูซ้าย</p> <p data-bbox="1098 1375 1406 1464">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>
 <p data-bbox="501 1957 647 1998">ภาพที่ 440</p>	<p data-bbox="948 1756 1011 1787">พราก</p>	<p data-bbox="1098 1516 1406 1852">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น ดึงจีบออกทั้ง สองมือแล้วตั้งวงระดับ ไหล่ หน้ามองซ้าย เอียงหู ขวา</p> <p data-bbox="1098 1919 1406 2009">พระนารายณ์ - ทำท่า ยืน</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="485 887 632 931">ภาพที่ 441</p>	<p data-bbox="922 651 1023 685">จากสตรี</p>	<p data-bbox="1098 409 1422 685">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น ยกนิ้วชี้ทั้งสองมือขึ้นด้านหน้าแล้วชิดกัน หน้ามองซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 763 1414 797">พระนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>
 <p data-bbox="485 1431 632 1476">ภาพที่ 442</p>	<p data-bbox="927 1189 1018 1223">ที่ตนรัก</p>	<p data-bbox="1098 954 1422 1290">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างวางซ้อนกันที่หน้าอกโดยมือขวาอยู่บน หน้ามองซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1368 1414 1402">พระนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>
 <p data-bbox="485 1975 632 2020">ภาพที่ 443</p>	<p data-bbox="922 1715 1023 1805">ขอให้คำ อธิษฐาน</p>	<p data-bbox="1098 1498 1422 1834">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือวางบนเข่าขวา มือซ้าย ยกขึ้นไว้มือด้านหน้า หน้ามองซ้าย เอียงหูขวา</p> <p data-bbox="1098 1912 1414 1946">พระนารายณ์ - ทำท่ายื่น</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="496 891 643 936">ภาพที่ 444</p>	<p data-bbox="938 633 1027 667">สองเรา</p>	<p data-bbox="1102 353 1426 689">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่เข่าขวา มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์</p> <p data-bbox="1102 768 1426 801">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="496 1440 643 1485">ภาพที่ 445</p>	<p data-bbox="916 1205 1050 1238">จงประจักษ์</p>	<p data-bbox="1102 958 1426 1294">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวายกขึ้นไว้มือด้านหน้า มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์</p> <p data-bbox="1102 1373 1426 1406">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>
 <p data-bbox="496 1944 643 1989">ภาพที่ 446</p>	<p data-bbox="916 1731 1050 1765">จริงด้วยกัน</p>	<p data-bbox="1102 1512 1426 1787">นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาตบลงที่พื้น มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้ามองทางซ้าย</p> <p data-bbox="1102 1865 1426 1899">พระนารายณ์ - ทำท่ายืน</p>

จากการศึกษากระบวนการท่ารำในทุกๆ ในบทพากย์ - เຈຈາ จากอาจารย์ทั้ง 4 ท่านผู้วิจัยพบว่า มีท่ารำที่แต่ต่างกันอยู่ 3 ท่า ดังตารางความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 54 ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทพากย์ - เຈຈາ “ขอให้คำอธิษฐาน”

อาจารย์	บทพากย์ “ขอให้คำอธิษฐาน”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือซ้ายตั้งนิ้วชี้แล้วเดินมือเข้าหาริมฝีปาก
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือซ้ายตั้งนิ้วชี้แล้วเดินมือเข้าหาริมฝีปาก
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	ยกมือซ้ายขึ้นไว้มือ
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	มือซ้ายตั้งนิ้วชี้แล้วเดินมือเข้าหาริมฝีปาก

ความแตกต่างของกระบวนการท่ารำในบทพากย์ - เຈຈາ นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับ อาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ¹¹¹, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย¹¹² อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม¹¹³ นั้น ในบทพากย์ - เຈຈາ ช่วงนี้จะยกมือซ้ายขึ้น ด้านหน้า แล้วตั้งนิ้วชี้ จากนั้นก็เดินมือเข้าหาริมฝีปาก ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอก ว่า “หมายถึงการพูด การเอ่ยคำอธิษฐาน”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ¹¹⁴ นั้น ในบทพากย์ - เຈຈາ ช่วงนี้ มือซ้ายจะยกขึ้นไว้มือด้านหน้า เฉียงทางซ้าย ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ดำรง ศักดิ์ นาฎประเสริฐ ได้บอกว่า “หมายถึงการตั้งสัจอธิษฐาน”

¹¹¹ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹¹² สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบัน บัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹¹³ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักงานส่งเสริม กกรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

¹¹⁴ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ มีโครงสร้างของท่ารำที่ต่างกัน แต่ก็ให้ความหมายตามบทพากย์ – เຈรจาเหมือนกัน

ตารางที่ 56 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทพากย์ – เຈรจา “สองเรา”

อาจารย์	บทพากย์ – เຈรจา “สองเรา”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	หันมองพระนารายณ์
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	หันมองพระนารายณ์
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	หันมองพระนารายณ์
อาจารย์เจต ศรีอ่ำอ่วม	มือซ้ายจับเข้าอก หน้ามองพระนารายณ์

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทพากย์ – เຈรจา นี้ จากการศึกษาและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ นั้น ในบทพากย์ – เຈรจา จะหันมองหน้าพระนารายณ์ ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “เพื่อเป็นการยืนยันในคำอธิษฐานของทั้งสอง”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์เจตน์ ศรีอ่ำอ่วม นั้น ในบทพากย์ – เຈรจา ช่วงนี้จะมือซ้ายขึ้นจับเข้าอก แล้วหันหน้ามองพระนารายณ์ ซึ่งกระบวนท่ารำทำนี้อาจารย์เจตน์ ศรีอ่ำอ่วม ได้บอกว่า “หมายถึงตัวเราและท่าน”

ถึงกระบวนท่ารำทั้ง 2 กระบวนท่านี้ มีโครงสร้างของท่ารำที่คล้ายกัน และก็ให้ความหมายตามบทร้องเหมือนกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 57 ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทธพากย์ – เจริญ “จริงด้วยกัน”

อาจารย์	บทธพากย์ – เจริญ “จริงด้วยกัน”
อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ	มือขวาตบลงที่พื้น
อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย	มือขวาตบลงที่พื้น
อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ	ยกมือขวาขึ้นเดาะมือ
อาจารย์เจต ศรีอำอ่วม	มือขวาตบลงที่พื้น

ความแตกต่างของกระบวนท่ารำในบทธพากย์ – เจริญ นี้ จากการศึกษและฝึกปฏิบัติกับอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างอยู่ 2 กระบวนท่า คือ

- กระบวนท่ารำของอาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม นั้น ในบทธพากย์ – เจริญ จะตบมือขวาลงกับพื้นด้านหน้า ซึ่งกระบวนท่ารำท่านนี้อาจารย์ท่านได้บอกว่า “เพราะความโกรธ”

- ส่วนกระบวนท่าของอาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ นั้น ในบทธพากย์ – เจริญ ช่วงนี้ จะเดาะมือขวาลงด้านหน้า ซึ่งกระบวนท่ารำท่านนี้อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ ได้บอกว่า “หมายถึงการยืนยันคำอธิฐาน”

5.4.7.3.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและการฝึกปฏิบัติท่ารำในบทธพากย์ – เจริญ ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำให้สวยงามและสื่อออกมาได้อย่างสมบทบาท คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในคำที่ใช้ในบทธพากย์ – เจริญ
- ต้องท่องจำเนื้อร้องของบทธพากย์ – เจริญได้
- ต้องรู้ว่าท่ารำไหนใช้กับบทธพากย์ – เจริญบทไหน

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้แสดงจะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนทุกออกมาได้ดีต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

การปฏิบัติกระบวนท่ารำในช่วงนี้ จากการศึกษและสังเกต ผู้วิจัยพบว่าในการที่จะรำได้อย่างสวยงามนั้น ผู้แสดงจะต้องฝึกดังนี้

- บทพากย์ - เจริญ “ดีละ” (ภาพที่ 427) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเตียง 45 องศา แขนตั้ง ยกมือขวาตบลงที่เข่าขวา หน้ามองทางขวาที่พระนารายณ์ เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจริญ “เทพเจ้าองค์นารายณ์” (ภาพที่ 428) ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วยึดมือขึ้นเล็กน้อย

- บทพากย์ - เจริญ “เราก็คือ” (ภาพที่ 429) คืบตัวมาตั้งตัวตรง มือขวากำมือวางที่เข่าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านข้างแล้วลากมือจับเข้าอก

- บทพากย์ - เจริญ “อาฆาตหมาย” (ภาพที่ 430) ยกมือซ้ายและมือขวาขึ้นด้านหน้า ในลักษณะนอนมือ โดยเปิดศอกขวา จากนั้นพลิกมือขึ้นตั้งวง ให้มือขวาดังวงที่เข้ามือซ้ายตั้งวงบน

- บทพากย์ - เจริญ “ผูกจิต” (ภาพที่ 431) กดไหล่ซ้าย มือขวาดังวงด้านหน้า มือซ้ายจับด้านหน้า ศีรษะเอียงขวา หน้ามองตรง จากนั้นเปลี่ยนกดไหล่ขวา พร้อมกับเปลี่ยนมือโดยมือขวาพลิกมือจับเข้าหาตัว มือซ้ายม้วนจับออกเป็นตั้งวงหน้า ให้เอียงไปทางซ้าย หน้าหันไปมองทางขวาที่พระนารายณ์

- บทพากย์ - เจริญ “คิดจงบเร” (ภาพที่ 432) คืบตัวตั้งตรง มือขวากำมือวางที่เข่าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งนิ้วชี้แล้วพาดนิ้วลงด้านหน้า หน้ามองทางขวา กดปลายคางลง ค่อย ๆ หันไปเงยหน้าขึ้นทางด้านซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจริญ “ไปชาติหน้า” (ภาพที่ 433) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเตียง 45 องศา แขนตั้ง ยกมือขวาขึ้นสูงระดับศีรษะ หน้ามองทางขวาที่นิ้วชี้มือขวา เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจริญ “เราจะทำ” (ภาพที่ 434) คืบตัวมาตั้งตัวตรง มือขวากำมือวางที่เข่าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงด้านข้างแล้วลากมือจับเข้าอก หน้าหันมองทางซ้าย เอียงหูขวา

- บทพากย์ - เจริญ “ให้ท่าน” (ภาพที่ 435) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเตียง 45 องศา แขนตั้ง ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วยึดมือขึ้นเล็กน้อย

- บทพากย์ - เจริญ “ต้องได้รับทุกข์ทรมาน” (ภาพที่ 436) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นตั้งด้านหน้า แล้วเดินมือมาไขว่กันตรงกลางลำตัวระดับเอว โดยให้มือขวาอยู่บนมือซ้าย แล้วกดปลายมือลงแนบกับหน้าขา พร้อมกับก้มหน้าลง

- บทพากย์ - เຈรจา “แสนเดื่อดร้อน” (ภาพที่ 437) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา มือขวายกขึ้นตั้งนิ้วชี้แล้วพาดนิ้วลงด้านหน้า เยกหน้าขึ้นมองพระนารายณ์ เชียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรจา “เทียวระเหวร้อน” (ภาพที่ 438) คืบตัวตั้งตรง มือขวากำมือวางที่เข้าขวา มือซ้ายยกขึ้นตั้งนิ้วชี้ด้านหน้าแล้วนอนมือ แล้ววาดมือออกด้านข้างจนสุดมือ หน้าหันมองทางด้านซ้าย เชียงหูขวา

- บทพากย์ - เຈรจา “เพราะพลัด” (ภาพที่ 439) เอนตัวไปทางซ้าย มือทั้งสองข้างยกขึ้นจับเข้าหาตัวแล้วไขว้กัน โดยให้มือขวาอยู่ด้านบน หน้าหันมองทางด้านขวาที่พระนารายณ์ เชียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เຈรจา “พราก” (ภาพที่ 440) คืบตัวตั้งตรง ดึงจับทั้งสองมือออกด้านข้าง จนสุดมือ แล้วตั้งวง พร้อมกับเดินหน้าไปมองทางซ้าย

- บทพากย์ - เຈรจา “จากสตรี” (ภาพที่ 441) มือทั้งสองข้างยกขึ้นด้านหน้าตั้งนิ้วชี้ จากนั้นเดินมือเข้าหากันแล้วคว่ำมือลง ให้เยื้องไปทางด้านซ้าย

- บทพากย์ - เຈรจา “ที่ตนรัก” (ภาพที่ 442) ยกมือทั้งสองข้างขึ้นตั้งด้านหน้า แล้วพลิกมือเดินมือเข้าหาตัวให้มือไขว้กัน โดยให้มือขวาอยู่บนมือซ้าย

- บทพากย์ - เຈรจา “ขอให้คำอธิษฐาน” (ภาพที่ 443) มือขวากำมือวางที่เข้าขวา ยกมือซ้ายขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วเดาะมือ

- บทพากย์ - เຈรจา “สองเรา” (ภาพที่ 444) เอนตัวไปทางซ้าย มือซ้ายวางลงเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา หน้ามองพระนารายณ์ เยกหน้าขึ้นแล้วกดหน้าลง ในลักษณะพยักหน้า เชียงหูซ้าย

- บทพากย์ - เຈรจา “จงประจักษ์” (ภาพที่ 445) ยกมือขวาขึ้นด้านข้าง ในลักษณะงอแขน ฝ่ามือตั้งเฉียง แล้วยึดมือขึ้นเล็กน้อย

- บทพากย์ - เຈรจา “จริงด้วยกัน” (ภาพที่ 446) โนมตัวไปด้านหน้า ลดมือขวาลงตบกับพื้นด้านหน้า เหนือเข้าซ้าย

อารมณ์

ในช่วงนี้ นนทุกจะมีอารมณ์โมโหที่พระนารายณ์มาลวงปราบและต่อว่าตน ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์โกรธ โดยสื่อผ่านออกมาทั้งทางใบหน้าและท่ารำ ซึ่งสามารถแสดงออกได้ดังนี้

- อารมณโภภ บพพากย์-เจรจา “เราก็ขออาฆาตหมายผูกจิตคิดจองเวรไปชาติหน้า” (ภาพที่ 429 - 433) บพพากย์-เจรจา บทนี้ เป็นบทที่แสดงถึงความโกรธของนนทก ว่าทำไมพระนารายณ์จึงทำเช่นนั้น ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การมอง การทำตาโต การขมวดคิ้วทั้งสองข้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางให้ แข็ง และกระชับ ไม่เชื่องช้า

- อารมณโภภ บพพากย์-เจรจา “ขอให้คำอธิษฐานสองเราจงประจักษ์จริงด้วยกัน” (ภาพที่ 443 - 446) บพพากย์-เจรจา บทนี้ เป็นบทที่แสดงถึงความโกรธของนนทก ว่าทำไมพระนารายณ์จึงทำเช่นนั้น ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การมอง การทำตาโต การขมวดคิ้วทั้งสองข้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางให้ แข็ง และกระชับ หรือมือตบพื้นให้เสียงดัง

5.4.7.3.2 วิเคราะห์กระบวนท่ารำ

จากการศึกษากระบวนท่ารำในบพพากย์-เจรจา นี้ ผู้วิจัยทำการ วิเคราะห์กระบวนท่ารำว่า เป็นการแสดงความสงสัยของตัวนนทก ซึ่งมีลักษณะท่ารำและกิริยา ท่าทาง โดยมีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำ

ตารางที่ 58 แสดงท่ารำตีบท (บพพากย์-เจรจา)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
1	427	ตบเข้าขวา
2	428	ไว้มือขวา
3	429	จับเข้าอก
4	430	ตั้งวงบน
5	431	ท่าเคล้ามือ
6	432	ฟาดนิ้วชี้มือซ้าย
7	433	มือขวาชี้สูง

ตารางแสดงท่ารำตีบท (บทพากย์ – เจริจา) (ต่อ)

ท่าที่	ภาพที่	ท่ารำตีบท
8	434	จับเข้าอก
9	435	ไว้มือขวา
10	436	มือประสานกันที่หน้าขา
11	437	พาดนิ้วชี้มือขวา
12	438	วาดนิ้วชี้มือซ้าย
13	439	จับเข้าอกสองมือ
14	440	ตั้งวงกลางสองมือ
15	441	ลากนิ้วชี้ชิดกัน
16	442	มือประสานกันที่อก
17	443	ไว้มือซ้าย
18	444	พยักหน้า
19	445	ไว้มือขวา
20	446	มือตบพื้น

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่ารำตีบท จะเห็นได้ว่าในเพลงร้ายช่วงนี้ จะมีท่ารำตีบทอยู่ทั้งหมด 20 ท่า

2) พื้นทีและทิศทางการรำ

การใช้พื้นทีและทิศทางการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทุกจะใช้พื้นส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

หมายถึง

ตัวนนทุก

หมายถึง

พระนารายณ์

แผนผังที่ 60 พื้นที่และทิศทางในการรำ (บทพากย์-เจรจา)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.4.8 **กระบวนท่ารำเพลงบรเทศ** เป็นเพลงที่ใช้อวยพรและบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการแสดงการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทก จะใช้ในตอนที่พระนารายณ์จะสังหารนนทก หลังจากที่เขาสำเร็จแล้ว

เพลงบรเทศนี้ จะเป็นบทร้องของตัวพระนารายณ์ ซึ่งนนทกจะแสดงท่าทางเพื่อรับบทร้องเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีการที่นนทกจะต้องแสดงกระบวนท่ารำ

การดำเนินเรื่อง ในเพลงนี้นนนทกจะรับบทร้องของพระนารายณ์ หลังจากที่ถูกสาปแล้ว ซึ่งจะเป็นการแสดงลักษณะกิริยาท่าทาง ตามบทเพลงดังนี้

- เพลงบรเทศ -

เมื่อนั้น
ทรงตรัสสังหารผลาญชีวัน

องค์พระนารายณ์รังสรรค์
นนทกกุมภภัณฑ์มรณา

กระบวนท่ารำเพลงบรเทศ

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 447</p>	<p>เมื่อนั้น</p>	<p>นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข้าขวาขึ้น มือซ้ายวางที่ ขาขวา มือซ้ายวางลงกับ พื้น หน้ามองพระ นารายณ์</p> <p>พระนารายณ์ - ทำท่า ยื่นเหยียบนนทก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="501 860 647 904">ภาพที่ 448</p>	<p data-bbox="927 568 1034 719">องค์พระ นารายณ์ รังสรรค์</p>	<p data-bbox="1098 353 1385 689">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ ขาขวา มือซ้ายวางลง กับพื้น หน้ามองพระ นารายณ์</p> <p data-bbox="1098 770 1385 927">พระนารายณ์ - ทำท่า สอดสูงทางซ้าย เหยียบ นนทุก</p>
 <p data-bbox="501 1426 647 1471">ภาพที่ 449</p>	<p data-bbox="903 1189 1054 1227">ทรงตรีสังหาร</p>	<p data-bbox="1098 945 1385 1227">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างกำมือยกขึ้นระดับอก (ทำท่ากัลว) หน้าก้มลง</p> <p data-bbox="1098 1308 1385 1397">พระนารายณ์ - ทำท่า จำร้าย ยืนเหยียบนนทุก</p>
 <p data-bbox="501 1973 647 2018">ภาพที่ 450</p>	<p data-bbox="916 1733 1043 1771">ผลาญชีวิต</p>	<p data-bbox="1098 1489 1385 1771">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือทั้งสอง ข้างตบที่อก หน้ามอง พระนารายณ์</p> <p data-bbox="1098 1852 1385 1942">พระนารายณ์ - ทำท่า จำร้าย ยืนเหยียบนนทุก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p data-bbox="507 891 657 936">ภาพที่ 451</p>	<p data-bbox="932 636 1038 725">นนทुक กุมภภัณฑ์</p>	<p data-bbox="1098 421 1394 689">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ ขาซ้าย มือซ้ายวางลงกับ พื้น หน้าก้มลง</p> <p data-bbox="1098 770 1394 860">พระนารายณ์ - ทำท่า ยื่นเหยียบนนทุก แล้วชี้</p>
 <p data-bbox="507 1435 657 1480">ภาพที่ 452</p>	<p data-bbox="948 1205 1023 1238">มรณา</p>	<p data-bbox="1098 965 1394 1234">นนทุก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้ง เข่าขวาขึ้น มือขวาวางที่ ขาซ้าย มือซ้ายวางลงกับ พื้น หน้าก้มลง</p> <p data-bbox="1098 1314 1394 1404">พระนารายณ์ - ยื่น เหยียบนนทุก ทำท่าตาย</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนนนทุกจากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ในเพลงบรเทศ ใช้ในช่วงที่พระนารายณ์จะสังหารนนทุกหลังจากที่สถาปเสด็จ ซึ่งเป็นบทของพระนารายณ์แต่นนนทุกต้องแสดงท่าทางรับกับบรเทศนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีการบวท่ารำที่เหมือนกัน ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ให้ความเห็นว่า กระบวนท่ารำในช่วงนี้ผู้แสดงต้องมีอาการตกใจและกลัวตาย¹¹⁵
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า เมื่อเห็นพระนารายณ์ต้องท่าทางที่กลัวเพราะว่าจะถูกฆ่า¹¹⁶
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า เมื่อเห็นพระนารายณ์เงื้อมมือขึ้นก็ต้องแสดงอาการกลัวตายทันที¹¹⁷
- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า ต้องแสดงความกลัวออกมาเพราะรู้ว่าตนเองต้องตาย¹¹⁸

5.4.8.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและระฝีกปฏิบัติท่ารำในเพลงบรเทศซึ่งเป็นบทของตัวพระแต่นั้นทุกก็ต้องทำท่าทางรับบทด้วยนั้น ผู้วิจัยพบเทคนิคในการรำรับบทร้อง คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อเพลง ว่าควรแสดงท่ารับบทร้องช่วงไหน
- ต้องท่องจำเนื้อเพลงและร้องเพลงได้

จากที่กล่าวมานั้น การรำรับบทของตัวนททุกในเพลงบรเทศ ที่จะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนททุกออกมาได้ดีและสอดคล้องกับตัวพระต้องมีเทคนิคในการปฏิบัติท่ารำดังนี้

กระบวนท่ารำ

ในการปฏิบัติกระบวนท่ารำรับบทร้องตัวนททุกในเพลงบรเทศ ที่เป็นบทของตัวพระนั้น ผู้วิจัยพบว่าท่ารำต้องสอดคล้องกับตัวพระ ดังทำต่อไปนี้

¹¹⁵ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹¹⁶ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹¹⁷ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹¹⁸ สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์นชำนาญงาน สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

- บทร้อง “เมื่อนั้น องค์พระนารายณ์รังสรรค์” (ภาพที่ 447, 448) สะดุ้งตัวขึ้น แล้วเอนไปด้านหลัง มือซ้ายเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา มือขวากำมือวางที่เข้าขวา หน้าหันมองทางขวา เอียงหูซ้าย

- บทร้อง “ทรงตรีสังหาร” (ภาพที่ 449) สะดุ้งตัวขึ้นแล้วก้มตัวลง ยกมือขึ้นมือกำทั้งสองข้างระดับอกและก้มหน้าลง ทำตัวสั้น

- บทร้อง “ผลาญชีวิตัน” (ภาพที่ 450) สะดุ้งตัวขึ้น เยกหน้าขึ้นมองที่ตรีพระนารายณ์แล้วส่ายหน้าไปมา พร้อมกับยกมือทั้งสองข้างตบที่หน้าอก

- บทร้อง “นนทุกกุ่มกัณฑ์มรณา” (ภาพที่ 451, 452) ทำนี้เมื่อพระนารายณ์ชี้ลงมา ผู้แสดงจะต้องสะดุ้งตัว แล้วก้มหน้าลงพร้อมกับส่ายหน้าไปมา มือซ้ายเท่ากับพื้นเฉียง 45 องศา มือขวากำมือวางที่เข้าซ้าย

กระบวนการทำรำในเพลงบรเทศนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ากั้ว เพื่อรับบทให้ดูสอดคล้องกับตัวพระนารายณ์เพื่อให้ท่ารำออกมาสวยงาม

อารมณ์

อารมณ์ในการรำเพลงบรเทศ ซึ่งเป็นเพลงที่ต้องรำรับบทของตัวพระ ผู้แสดงจะต้องมีความรู้สึกและอารมณ์กั้วที่จะถูกสังหาร ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์ออกมาทางใบหน้า ด้วยการหลบหน้าเพราะกลัวตาย และแสดงออกท่าทางด้วยอาการสิ้นไปทั้งตัว

- อารมณ์กั้ว บทพากย์-เจรจา “ทรงตรีสังหารผลาญชีวิตัน นนทุกกุ่มกัณฑ์มรณา” (ภาพที่ 449 - 452) บทพากย์-เจรจา บทนี้ เป็นบทที่แสดงถึงความกลัวตายของนนทุก ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การหรีตาให้เล็กลง การเ้มริมฝีปาก การแะปาก การขมวดคิ้วทั้งสองข้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางตัวสั้น มือทั้งสองข้างสั้น ส่ายหน้าไปมา ก้มหน้ามองพื้น

5.4.8.2 วิเคราะห์กระบวนการ

จากการศึกษากระบวนการทำรำเพลงบรเทศ ที่เป็นการรำรับบทของนนทุก ซึ่งเพลงบรเทศ เป็นเพลงที่มีคำร้องจำนวน 2 คำกลอน ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะการทำ เป็นการทำรับกับบทร้องของพระนารายณ์ โดยมีลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง ดังตารางต่อไปนี้

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 59 การแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงบรเทศ)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	447	มอง
2	448	มอง
3	449	ยกมือกำที่หน้าอกแล้วสั่น
4	450	มือทั้งสองข้างตบที่หน้าอก
5	451	ก้มหน้า
6	452	ก้มหน้า

จากการวิเคราะห์กระบวนการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าในเพลงบรเทศ ที่เป็นการแสดงท่าทางรับบทกับตัวพระนารายณ์ จะไม่มีท่ารำ แต่จะมีการแสดงกิริยาท่าทางแทนการรำอยู่ 6 ท่า

2) พื้นที่และทิศทางการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนททุกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

หมายถึง

ตัวนททุก

หมายถึง

พระนารายณ์

แผนผังที่ 61 พื้นที่และทิศทางการร่ำ (เพลงบรเทศ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.4.9 **กระบวนท่ารำเพลงร้ว** เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่จังหวะกระชับ ใช้ประกอบการแสดงในช่วงที่มีความตื่นเต้น และอารมณ์ตลกใจของตัวละครในระยะเวลาสั้น ๆ โดยการแสดงไขนชุด นารายณ์ปราบนนทก ช่วงทำยนี้ใช้เมื่อพระนารายณ์สังหารนนทก

การดำเนินเรื่อง เมื่อพระนารายณ์แทงตรีเข้าที่อกของนนทก นนทกก็จะพลิกตัวไปอีกฝั่ง หลังจากนั้นก็ค่อย ๆ ลุกขึ้นแล้วเซเข้าไป พระนารายณ์ก็ตามเข้า

กระบวนท่ารำเพลงร้ว

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p>ภาพที่ 453</p>	ทำนองเพลงร้ว	<p>นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข้าขวาขึ้น มือขวาวางที่ขาซ้าย มือซ้ายวางลงกับพื้น หน้าก้มลง</p> <p>พระนารายณ์ - ทำท่ายื่นเหยียบนนทก แล้วเงื้อตรี</p>
 <p>ภาพที่ 454</p>	ทำนองเพลงร้ว	<p>นนทก - หันด้านหน้า นั่งพับเพียบทางซ้าย ตั้งเข้าขวาขึ้น มือทั้งสองข้างจับที่อก หน้ามองพระอิศวร</p> <p>พระนารายณ์ - ทำท่าเหยียบตรีที่อกนนทก</p>

ภาพ	เพลง / เนื้อร้อง	คำอธิบาย
 <p style="text-align: center;">ภาพที่ 455</p>	ทำนองเพลงร้ว	<p>นนทก - หมุนตัวทางขวา หันด้านหลัง นั่งพับเพียบทางขวา ตั้งเข่าซ้ายขึ้น มือขวาวางที่พื้น มือซ้ายจับที่อก หน้ามองพระนารายณ์</p> <p>พระนารายณ์ - หันหลัง ทำท่าเสียบตรีที่อกนนทก</p>

จากการศึกษากระบวนการทำนนทกจากอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ในเพลงร้วที่เป็นเพลงหน้าพาทย์ ซึ่งใช้ในตอนที่พระนารายณ์สังหารนนทก โดยเป็นบทบาทของพระนารายณ์แต่นนนทกต้องแสดงท่าทางรับกับบทของพระนารายณ์ ผู้วิจัยพบว่ามีการทำนที่เหมือนกัน ซึ่งแต่ละท่านให้ความรู้ดังนี้

- อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ให้ความเห็นว่า กระบวนท่ารำในช่วงนี้ผู้แสดงต้องมีอาการตกใจและกลัวตาย¹¹⁹
- อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ให้ความเห็นว่า เมื่อเห็นพระนารายณ์ต้องท่าทางที่กลัวเพราะว่าจะถูกฆ่า¹²⁰
- อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ให้ความเห็นว่า เมื่อเห็นพระนารายณ์เงื้อมตรีขึ้นก็ต้องแสดงอาการกลัวตายทันที¹²¹

¹¹⁹ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 ธันวาคม 2552.

¹²⁰ สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ, ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.

¹²¹ สัมภาษณ์ ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ, ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อ่างทอง, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

- อาจารย์เจตน์ ศรีอำอ่วม ให้ความเห็นว่า ต้องแสดงความกลัวออกมา เพราะรู้ว่าตนเองต้องตาย¹²²

5.4.9.1 เทคนิคในการแสดง

จากการศึกษาและระดมปฏิบัติทำรำในเพลงรำซึ่งเป็นบทของตัวพระ แต่นักแสดงก็ต้องทำท่าทางรับบทด้วยนั้น ผู้วิจัยพบเทคนิคในการทำรำ คือ

- ต้องศึกษาและทำความเข้าใจท่ารำของตัวพระ ว่าควรแสดงท่ารับช่วงไหน

จากที่กล่าวมานั้น การรำรับบทของตัวนทกในเพลงรำ ที่จะถ่ายทอดท่ารำและอารมณ์ของตัวนทกออกมาได้ดีและสอดคล้องกับตัวพระต้องมีเทคนิคในการทำรำดังนี้

กระบวนท่ารำ

ในการปฏิบัติกระบวนท่ารำรับของตัวนทกในเพลงรำ ที่เป็นบทของตัวพระนั้น ผู้วิจัยพบว่าท่าต้องสอดคล้องกับตัวพระ ดังต่อไปนี้

- ท่าแหงหน้าอก (ภาพที่ 454, 455) นทกจะต้องสะดุ้งตัว แล้วเอามือจับที่ศรีพระนารายณ์ จากนั้นก็พลิกตัวไปอีกด้านหนึ่งเพื่อให้พระนารายณ์แหงอีกครั้ง

กระบวนท่ารำในเพลงรำนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงท่ารำรับบทให้ดูสอดคล้องกับตัวพระเพื่อแสดงความหวาดกลัว

อารมณ์

อารมณ์ในการทำรำเพลงรำ ซึ่งเป็นเพลงที่ต้องรำรับบทของตัวพระ ผู้แสดงจะต้องมีความรู้สึกและอารมณ์กลัวที่จะถูกสังหาร ผู้แสดงจะต้องแสดงอารมณ์ออกมาทางใบหน้าด้วยการหลบหน้าเพราะกลัวตาย และแสดงออกท่าทางด้วยอาการสั่นไปทั้งตัว

- อารมณ์กลัว เพลงรำช่วงนี้ เป็นบทที่นทกต้องแสดงถึงความกลัวตายออกมา ซึ่งผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดออกมาทางใบหน้า คือ การหรี่ตาให้เล็กลง การแบะปาก การขมวดคิ้วทั้งสองข้าง ส่วนการแสดงออกท่ารำนั้น ผู้แสดงจะต้องทำท่าทางตัวสั่น มือทั้งสองข้างสั่น สายหน้าไปมา พลิกตัวหนี

¹²² สัมภาษณ์ เจตน์ ศรีอำอ่วม, นาฏศิลป์ชั้นนาฏยงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 29 มกราคม 2553.

5.4.9.2 วิเคราะห์กระบวนการท่ารำ

จากการศึกษากระบวนการท่ารำเพลงรำ ที่เป็นการรำรับบทของนนทก ผู้วิจัยพบว่ามีการแสดงกิริยาท่าทาง รับกับบทของพระนารายณ์ไม่มีกระบวนการท่ารำ

1) ลักษณะท่ารำและกิริยาท่าทาง

ตารางที่ 60 การแสดงกิริยาท่าทาง (เพลงรำ)

ท่าที่	ภาพที่	กิริยาท่าทาง
1	453	ก้มหน้า
2	454	มือตบที่หน้าอก
3	455	พลิกตัว, มือตบที่หน้าอก

จากการวิเคราะห์กระบวนการท่าการแสดงกิริยา จะเห็นได้ว่าในเพลงรำ ที่เป็นการแสดงท่าทางรับบทกับตัวพระนารายณ์ จะไม่มีท่ารำ แต่จะมีการแสดงกิริยาท่าทางแทนการรำอยู่ 3 ท่า

2) พื้นที่และทิศทางในการรำ

การใช้พื้นที่และทิศทางที่ในการแสดงช่วงนี้ ตัวนนทกจะใช้พื้นที่ส่วนกลางของเวทีเพียงอย่างเดียว

สัญลักษณ์แทนตัวผู้แสดง

หมายถึง

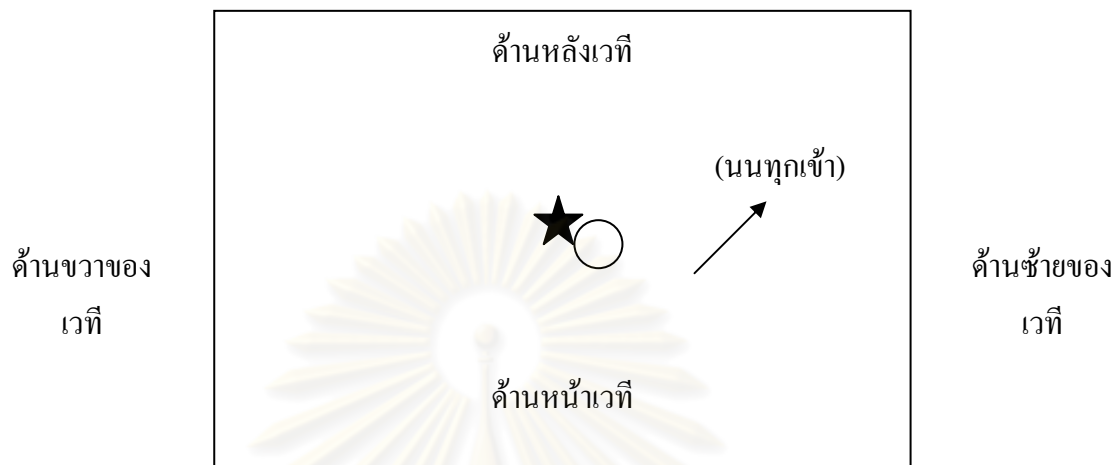
ตัวนนทก

หมายถึง

พระนารายณ์

แผนผังที่ 62 พื้นที่และทิศทางในการรำ (เพลงรำ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป

จากการศึกษากระบวนการทำรำตัวนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก และรวบรวมบันทึกเทคนิคในการรำให้สวยงาม พร้อมทั้งยังได้วิเคราะห์กระบวนการทำรำและได้นำมาสรุป ดังนี้

กระบวนการทำรำตัวนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก มีกระบวนการที่จัดได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของตัวนทุกอยู่ 3 ท่า คือ ท่ามองเงาในน้ำ ท่าเดินชูนิ้ว และท่ารำเพลงคุณพาศย์ชู้นิ้ว ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ท่า ที่กล่าวมานี้จะมีการแสดงอารมณ์ที่แตกต่างกัน โดยจะอยู่ในแต่ละช่วงของการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งช่วงของการแสดงเป็น 4 ช่วงตามเนื้อเรื่อง โดยเรียงตามลำดับ คือ

- 1) ช่วงนนทุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า
- 2) ช่วงนนทุกขอนิ้วเพชร
- 3) ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า
- 4) ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป

สามารถแยกได้ออกเป็นกระบวนการทำรำ โดยเรียงลำดับดังต่อไปนี้

1. กระบวนท่ารำเพลงร้องบทของตัวนทุก
2. กระบวนท่ารำเพลงร้องในการรำรับบทของนนทุก
3. กระบวนท่ารำประกอบบทพากย์ – เจาจา

1. กระบวนท่ารำเพลงร้องบทของตัวนทุก ประกอบไปด้วยกระบวนการทำรำทั้งหมด 12 เพลง ตามลำดับดังนี้

1.1 กระบวนท่ารำเพลงเร็ว (นนทุกพบเทวดานางฟ้า) เป็นกระบวนการทำรำที่นนทุกจะแสดงออกมาเมื่อพบเทวดานางฟ้ามาเพื่อจะเข้าเฝ้าพระอิศวร

การแสดงกิริยาท่าทาง จะเป็นการแสดงท่ารำที่นั่งรำอยู่บนเตียงไม่มีการเคลื่อนที่ การแสดงอารมณ์ ที่สื่อออกมานั้นก็จะมีอาการตกใจ และกลัวว่าจะถูกถ่มน้ำแก้ม

1.2 กระทบท่ารำเพลงทำขวัญปลุกต้นไม้ เป็นกระทบท่ารำที่เกิดจากอารมณ์ตกใจของตัวนบนทุก ที่ก้มลงมองดูศีรษะตนเองในอ่างน้ำแล้วเห็นศีรษะล้านไม่มีเส้นผม ที่ถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง

การแสดงกิริยาท่าทาง ที่แสดงถึงอาการตกใจ เช่นการสะดุ้งตัว การนั่งหงายหลัง การมองเงาในน้ำและหันซ้ายหันขวาด้วยความเร็ว การทำท่าทางลุกลี้ลुकอน

การแสดงอารมณ์ จะต้องให้เห็นถึงความตกใจโดยสื่อผ่านทางใบหน้าและท่าทาง เช่น การทำตาโต การหรีตา การทำท่าทางที่ลุกลี้ลुकอน

1.3 กระทบท่ารำเพลงร่าย เป็นท่ารำที่แสดงอาการเจ็บปวดจากการถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งเป็นการแสดงท่ารำตามบทร้อง

การแสดงกิริยาท่าทาง จะมีการคลายจีบ การฟาดนิ้ว ซึ่งสื่อให้เห็นถึงการถูกรังแก

การแสดงอารมณ์ จะต้องสื่อถึงความเจ็บปวดที่ได้รับผ่านทางใบหน้า เช่น การขมวดคิ้ว การหรีตา และการส่ายหน้า

1.4 กระทบท่ารำเพลงตะนาวแปลง เป็นการแสดงกระทบท่ารำที่สื่อให้เห็นถึงร่างกายที่บอบช้ำ และการคับแค้นใจ

การแสดงกิริยาท่าทาง ที่แสดงให้เห็นถึงร่างกายที่ถูกกลั่นแกล้ง จะมีการจับศีรษะ ลูบศีรษะ การก้มมองดูเงาในอ่างน้ำ ท่าเซ็ดน้ำตา ลักษณะท่าทางที่แสดงให้เห็นถึงความคับแค้น มีการถูหน้าอก กระที่บเท้า และตบหน้าอก

การแสดงอารมณ์ ต้องแสดงความเสียใจออกมาเพราะถูกรังแกจนหัวโล้น และความคับแค้นใจที่ถูกกลั่นแกล้ง

1.5 กระทบท่ารำเพลงหน้าพาทย์เพลงเสมอมาร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในการเดินทาง ซึ่งนบนทุกจะใช้เพลงนี้เดินทางเพื่อไปเข้าเฝ้าพระอิศวร

การแสดงกิริยาท่าทาง โดยปกติเพลงหน้าพาทย์จะเป็นเพลงที่มีกระทบท่ารำที่สวยงาม แต่ในครั้งนีท่ารำที่นบนทุกรำนั้นจะไม่สง่างาม เพราะนบนทุกต้องสื่อถึงการที่ได้รับบาดเจ็บออกมาด้วย

การแสดงอารมณ์ จะต้องแสดงให้เห็นถึงความเจ็บปวด โดยสื่อผ่านทางใบหน้า เช่น การขมวดคิ้ว การหรีตา

1.6 กระทบการทำรำเพลงแขกลพบุรี กระทบการทำรำแสดงถึงการทูลฟ้องของพระอิศวรต่ออนนทก

การแสดงกิริยาท่าทาง รำจะเป็นการนั่งรำตีบทตามคำร้องบอกถึงความทุกข์ที่ตนได้รับจากการถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง และยังได้ทูลขอนิ้วเพชรที่ขึ้นไปผู้ใดแล้วต้องตายเอาไว้อป้องกันกาย

การแสดงอารมณ์ ต้องแสดงให้เห็นถึงความน้อยเนื้อต่ำใจและความเสียใจที่ถูกรังแกแล้วไม่มีทางสู้ และต้องสื่อให้เห็นถึงอารมณ์คับแค้นแต่ไม่มากนัก

1.7 กระทบการทำรำเพลงหน้าพาทย์เพลงกราวใน เป็นการแสดงอารมณ์ดีใจของตัวนทกที่รับพรจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย

การแสดงกิริยาท่าทาง นั้นจะเป็นท่าทางการเต้นที่กระฉับกระเฉง การเหวี่ยงมือไปทางซ้ายและขวาสลับกับการสะบัดหน้าไปมาในทิศทางตรงกันข้าม และยังมีการเต้นส่ายหน้า

การแสดงอารมณ์ดีใจ ต้องมีใบหน้าที่ยิ้มแย้ม คือ ปากต้องอมยิ้ม ดวงตาต้องยิ้มอย่างมีความสุข

1.8 กระทบการทำรำเพลงหน้าพาทย์เพลงคุกพาทย์ เป็นเพลงที่นทกจะต้องแสดงอารมณ์โกรธออกมาหลังจากถูกกลั่นแกล้งและจะใช้นิ้วเพชรชี้ใส่เทวดานางฟ้า

การแสดงกิริยาท่าทาง เป็นท่ารำที่ต้องใช้ความชำนาญและต้องใช้พลังกำลังมาก เพราะท่ารำจะต้องกระชับกับจังหวะ ซึ่งนอกจากจะมีท่ารำตามกระทบทำของเพลงหน้าพาทย์แล้วยังต้องมีกระทบทำที่นิ้วเพิ่มอีก โดยผู้แสดงจะต้องมีความเข้าใจในจังหวะของเพลงเป็นอย่างดีว่าจะต้องชี้นิ้วที่จุดไหนบ้างพร้อมกับกระต๊อบเท้าที่ครั้ง และตอนท้ายเพลงยังต้องมีการเล่นกับเทวดานางฟ้าที่เหลืออีกด้วย

การแสดงอารมณ์ จะต้องแสดงอารมณ์โกรธเพราะถูกกลั่นแกล้ง จึงเกิดโทสะ ใบหน้าจะต้องดุ ต้องทำตาโต คิ้วทั้งสองข้างต้องขนกัน ต้องกัดฟันเพื่อเป็นการเกร็งใบหน้า

1.9 กระทบการทำรำเพลงชมโฉม เป็นกระทบทำที่นทกต้องสื่อให้เห็นถึงการชมความงามของนางนารายณ์

การแสดงกิริยาท่าทาง ท่ารำนั้นต้องไม่แข็งเช่นเดียวกับท่ายักษ์ปกติ และจะต้องมีความอ่อนช้อยสวยงามและสื่อถึงความรัก

การแสดงอารมณ์ จะต้องเป็นอารมณ์ที่มีความสุขเมื่อพบกับหญิงงาม หน้าตาต้องอมยิ้มกุ่มกริม เหมือนคนเจ้าชู้ โดยต้องมองตัวนางตลอดเวลา

1.10 ภาระบวน์ทำรำเพลงโ้โลมเพลงฉิ่ง เป็นการรำเ้าโลมเกี่ยวพาราสีนางนารายณ์ เพื่อต้องการแสดงความรักให้ได้นางนารายณ์มาเป็นภรรยา

การแสดงกิริยาท่าทาง ต้องเข้าเกี้ยวตัวนาง ด้วยการเข้ากระแจะตัวนางทางซ้ายและขวา การโลม การเซยคาง

การแสดงอารมณ์ ต้องสื่อให้เห็นถึงการมีความรักผ่านออกมาทางหน้าตา ด้วยการมอง และการยิ้ม

1.11 ภาระบวน์ทำรำเพลงร่าย ในช่วงนี้จะเป็นการโต้ตอบกับตัวนางถึงการรำว่าให้ตัวนางเป็นคนรำนำแล้วตนจะรำตามทุกท่า

การแสดงกิริยาท่าทาง จะเป็นการโต้ตอบกับตัวนาง เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าตนก็สามารถรำได้เช่นเดียวกับตัวนาง

การแสดงอารมณ์ จะแสดงอารมณ์ดีใจและแอบแสดงอารมณ์โอ้อวดด้วย ว่าตนก็สามารถรำได้ โดยผ่านทางกรยิ้ม ซึ่งจะต้องยิ้มมุมปาก การมอง ก็จะมองแบบอวดตนคือมองแบบหรีดตาลงเล็กน้อย

1.12 ภาระบวน์ทำรำเพลงร่าย ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่นทกเคลิบเคลิ้มแล้วหลงกลที่นิ้วเพชรใส่ขาตนเอง

การแสดงกิริยาท่าทาง ช่วงต้นจะทำท่ารำตามตัวนางทุกท่า แต่พอถึงช่วงที่ตัวนางเอานิ้วชี้ลงที่ขาตนเอง นนทกก็หยุดชะงัก แต่ตัวนางก็ทำท่าชี้ขึ้นนทกจึงทำตาม เลยทำให้ขาของนนทกหักลงและเซไปมาจนล้มลง

การแสดงอารมณ์ จะต้องแสดงอารมณ์มีความสุขและเคลิบเคลิ้ม ใบหน้ายิ้มแย้ม จนชื่อนิ้วเพชรใส่ขาตนเอง จึงเกิดอาการตกใจ ใบหน้าบูดเบี้ยว ทำตาหยี คิ้วชนกัน เพื่อสื่อให้เห็นถึงความเจ็บปวด

2. ภาระบวน์ทำรำเพลงร้องในการรำรับทของนนทก ประกอบไปด้วยภาระบวน์ทำรำทั้งหมดทั้งหมด 8 เพลง ตามลำดับดังนี้

2.1 ภาระบวน์ทำรำเพลงกระบอกทอง เป็นการรำรับทของตัวนนทกกับเทวดานางฟ้าเมื่อถึงเชิงเขา โดยทั้งหมดจะเข้าร่วมแกล้งนนทก

การแสดงกิริยาท่าทาง นนทกจะถูกจับและผลักให้ล้มลง และตามล้า่งทำให้เทวดานางฟ้า ทำท่าจับศีรษะเมื่อถูกเขกศีรษะหรือถอนเส้นผม

การแสดงอารมณ์ อารมณ์ในช่วงนี้จะเป็นอารมณ์ที่เศร้าเพราะถูกกลั่นแกล้ง สื่อออกมาให้เห็นก็ต้องสื่อผ่านทางใบหน้าที่ต้องทำหน้าเศร้า ทำรำก็จะต้องทำท่าสั้น ๆ เพราะกลัวถูกทำร้าย

2.2 กระทบท่าเพลงเร็ว (ล้างเท้าเทวดานางฟ้า) เป็นการล้างเท้าให้เหล่าเทวดานางฟ้าที่ ถูกกลั่นแกล้ง

การแสดงกิริยาท่าทาง จะต้องทำท่าล้างเท้าให้เทวดานางฟ้า บางครั้งก็ต้องเอามือจับศีรษะเพราะถูกถอนเส้นผมและเชกศีรษะ

การแสดงอารมณ์ จะเป็นอารมณ์เศร้าเพราะถูกกลั่นแกล้ง การสื่อออกมาให้เห็นก็ต้องสื่อผ่านทางใบหน้าที่ต้องทำหน้าเศร้า ทำรำก็จะต้องทำท่าสั้น ๆ เพราะกลัวถูกทำร้าย จับที่ศีรษะบ้าง

2.3 กระทบท่ารำเพลงหน้าพาทย์เพลงรัว ในช่วงนี้จะเป็นการได้รับพรจากพระอิศวรให้มีนิวเพชรตามที่ขอ

การแสดงกิริยาท่าทาง จะเป็นการพลิกมือไปมาด้วยความเร็ว และขยับตัวเพื่อมองดูนิวเพชรที่ได้จากพระอิศวร

การแสดงอารมณ์ จะเป็นอารมณ์ที่ตกใจและดีใจปนกันเพราะได้นิวเพชรแสดงออกด้วยการมองแบบหรีตา แบบตาโต การหันมองซ้ายขวาด้วยความเร็ว การสะดุ้งตัว

2.4 กระทบท่ารำเพลงเร็ว (ถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง) เป็นช่วงที่นทกได้นิวเพชรแล้ว และเทวดานางฟ้าก็มากลั่นแกล้ง

การแสดงกิริยาท่าทาง ในช่วงนี้จะเป็นกระทบท่าที่นทกจะต้องแสดงความเยอหยิ่งออกมาด้วยการมอง การสะบัดหน้าหนี การใช้หลังมือปิดที่ไหล่ การหันหลัง

การแสดงอารมณ์ จะต้องแสดงออกทางใบหน้าด้วยการขมวดคิ้ว การหรีตา การก้มมองแล้วค่อย ๆ เงยหน้ามอง

2.5 กระทบท่ารำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เป็นการชักชวนของนางนารายณ์เพื่อให้ นทกรำตามตน

การแสดงกิริยาท่าทาง จะแสดงกระทบท่ารับกับบทของตัวนาง เช่น การเข้าไปกระแซะไถ่ตัวนาง ทำท่ารำล้อกับตัวนาง

การแสดงอารมณ์ จะเป็นอารมณ์ดีใจ ใบหน้าต้องยิ้มแย้ม ทำรำต้องสวยงามเพื่อส่งอารมณ์

2.6 กระทบนททำรำเพลงชมตลาด เป็นการรำตามตัวนาง แต่ก็มีการแสดงท่ารำที่ตรงข้ามกับตัวนางในบางครั้ง

การแสดงกิริยาท่าทาง นนทุกต้องทำท่ารำที่มีลักษณะเหมือนคนรำไม่เป็น คือต้องรำตามตัวนางและค้อมมองตัวนางอยู่ตลอด บางครั้งก็ต้องทำท่าคนละท่ากับตัวนาง เช่นการยกขาสลับข้างกัน การหันหน้าเข้าหาตัวนาง

การแสดงอารมณ์ อารมณ์ที่สื่อออกมานั้นจะเป็นการแสดงความสงสัยในท่ารำ แต่ก็ยังมีอารมณ์ที่มีความสุขอยู่ด้วย

2.7 กระทบนททำรำเพลงบรเทศ ท่ารำจะรับกับบทของพระนารายณ์ เมื่อบทร้องบอกว่าจะสังหารตนให้ตาย

การแสดงกิริยาท่าทาง นนทุกจะต้องทำท่าตกใจ มือไม้สั่น ยกมือตบอกกั้วตาย หลบหน้าหนีไม่กล้าสบตา

การแสดงอารมณ์ จะเป็นการแสดงความตกใจและกลัวตาย ใบหน้าต้องแสดงความหวาดกลัว ด้วยการย่นคิ้วเข้าหากัน การส่ายหน้าไปมา

2.8 กระทบนททำรำเพลงหน้าพาทย์เพลงรัว ท่ารำจะรับกับบทของพระนารายณ์เมื่อพระนารายณ์แหวงตรีลงมาที่หน้าอก

การแสดงกิริยาท่าทาง นนทุกจะต้องสะดุ้งตัวแล้วพลิกตัวไปมากลับหน้ากลับหลัง มือจะต้องจับที่หน้าอก

การแสดงอารมณ์ จะเป็นการแสดงความตกใจและกลัวตาย ใบหน้าต้องแสดงความหวาดกลัว ด้วยการย่นคิ้วเข้าหากัน

3. กระทบนททำรำประกอบบทพากย์-เจรจา ซึ่งมีบทพากย์-เจรจา ทั้งหมด 3 ช่วง คือ

3.1 บทพากย์-เจรจา (ช่วงที่รู้ว่าต้องกล) จะเป็นช่วงที่นนทรู้ว่าต้องกลของพระนารายณ์ ที่มาลวงปราบตน

ลักษณะท่ารำ จะเป็นการต่อว่าพระนารายณ์ มีการไวกมือ การฟาดนิ้วเพื่อ การตบเข้า การตบ

การแสดงอารมณ์ จะแสดงอารมณ์ความสงสัย หน้าตาจะต้องทำคิ้วขมวด ตาต้องมองแบบแข็ง ๆ

3.2 บทพากย์ – เสรจจา (ช่วงต่อว่าพระนารายณ์) นนทุกจะต้องแสดงท่าทางที่
 ประชดประชันพระนารายณ์ออกมา

การแสดงกิริยาท่าทาง จะเป็นการแสดงท่ารำที่ประชดประชัน ด้วยการตบมือ
 ตบเข้า ซ้ำไบหน้าตนเอง การกระแทกท่ารำตามบท

การแสดงอารมณ์ จะเป็นอารมณ์ประชด หน้าต้องจ้องมอง คิ้วต้องชนกัน แปะ
 ปากเล็กน้อย

3.3 บทพากย์ – เสรจจา (ช่วงจองอาฆาตต่อพระนารายณ์) ท่ารำที่ออกมานั้นก็
 จะเป็นการกระซอกท่ารำให้ดูแข็งแรงและกระซับ

การแสดงกิริยาท่าทาง จะเป็นการรำที่กระซับและดูแข็ง ไม่ว่าจะเป็นการตบเข้า
 การไถ่มือ การกระซอกตัว การตบพื้น

การแสดงอารมณ์ จะต้องแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธ โดยหน้าตาต้องเกรง
 ไบหน้าด้วยการกัดฟัน ทำตาโต การขมวดคิ้ว

จากลักษณะของกระบวนท่ารำที่กล่าวมาในเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่าตัวนนทุกนั้นมีกระบวน
 ท่ารำที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งไม่เหมือนโขนกษัตริย์ตัวใดในการแสดงโขน ทั้งนี้
 กระบวนท่ารำตัวนนทุกของอาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูทองเริ่ม มลคณัญ
 ซึ่งเป็นกระบวนท่ารำที่มีความสวยงามและสมกับเป็นบทบาทของตัวนนทุกเป็นอย่างยิ่ง ประกอบ
 กับมีรูปแบบและลักษณะท่ารำและการแสดงกิริยาท่าทาง ตามรูปแบบกระบวนการรำของตัวยักษ์
 ครบทุกประการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนท่ารำตัวนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบ
นนทุก กรณีศึกษาท่ารำครูทองเริ่ม มงคลนัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาประวัติความเป็นมา
กระบวนท่ารำพร้อมทั้งวิเคราะห์กระบวนท่ารำตัวนนทุก ในการแสดงโขน ชุด นารายณ์
ปราบนนทุก ตลอดจนประวัติของครูทองเริ่ม มงคลนัญ ผู้เป็นตัวนนทุกที่มีชื่อเสียง

วิธีการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยเริ่มศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และ
บทความต่าง ๆ อีกทั้งผู้วิจัยยังได้ศึกษากระบวนท่ารำตัวนนทุกจากการแสดงโขน ชุด นารายณ์
ปราบนนทุก โดยการฝึกหัดกระบวนท่ารำ สัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้และเชี่ยวชาญ และ
ประสบการณ์ในการแสดง จากนั้นจึงรวบรวมและบันทึกกระบวนท่ารำตลอดจนเทคนิคในการ
ปฏิบัติท่ารำและวิเคราะห์กระบวนท่ารำ จากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมและสรุปเนื้อหาที่ได้จาก
การศึกษาค้นคว้าดังนี้

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เกิดเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2450 ที่บ้านตำบลจักรวรรดิ
กรุงเทพมหานคร (หลังวัดเชิงเลน หรือวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร)
บิดาชื่อ อิน ไม่มีนามสกุล เมื่อครูทองเริ่มอายุ 5 ขวบ บิดาได้นำท่านไปมอบเป็นบุตรบุญธรรม
ของหลวงรามภรตศาสตร์ (ยม มงคลนัญ) เป็นศิลปินโขนฝีมือเยี่ยมในสมัยรัชกาลที่ 5 และ
รัชกาลที่ 6 กับนางบุญเรือน มงคลนัญ ท่านเลี้ยงดูและให้ใช้นามสกุลมงคลนัญ ครูทองเริ่มได้
ศึกษาชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส จนถึงพ.ศ. 2462 ครูทองเริ่มก็ย้ายไปเรียนที่
โรงเรียนพรานหลวง กรมมหรสพ ท่านฝึกโขนกับบิดาคือหลวงรามภรตศาสตร์ (ยม มงคลนัญ)
และขุนราชภรตเสน จน พ.ศ. 2468 โรงเรียนพรานหลวงก็ปิดตัวลง แต่ครูทองเริ่มก็ยังฝึกหัด
โขนและเก็บเกี่ยวประสบการณ์การแสดงจากครูอาจารย์ต่าง ๆ และเข้าร่วมแสดงโขนอยู่กับคณะ
หลวงราชพงษ์ภักดี (ม.ร.ว. เลี่ยม วัชรวิงศ์) และคณะ ม.ร.ว. จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์

ครูทองเริ่ม มงคลนัญ เข้ารับราชการเป็นศิลปินของกรมศิลปากรในตำแหน่งศิลปินจัตวา
ด้วยการชักชวนของหลวงวิลาศวงศา (หว่า อินทรนัญ) เมื่อ พ.ศ. 2489 ครูทองเริ่ม มงคลนัญ
ก่อนจะเกษียณอายุราชการและได้รับพิจารณาเลื่อนตำแหน่งเป็นศิลปินโท และเกษียณในปี พ.ศ.
2512 แต่ด้วยความรู้และความสามารถอย่างสูงในวิชานาฏศิลป์โขน ทางราชการจึงจ้างให้เป็นครู
สอนนาฏศิลป์โขนฝ่ายยักษ์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ต่อมา ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ถึงแก่กรรม เมื่อ
วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 รวมอายุได้ 82 ปี ผลงานการแสดงที่ดีเด่นในชีวิตการแสดงของ

อาจารย์ทองเริ่ม มงคลนัญ และทำให้ครูทองเริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือแสดงเป็นตัวนบนทุก ในภาพยนตร์ ชุด นิ้วเพชร เมื่อพ.ศ. 2500 ซึ่งบรรยายเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ไปยังนานา ประเทศ นับเป็นผู้แสดงบทรบทุกเพียงคนเดียวในกรมศิลปากรที่หม่อมหญิงแห้ว สนิทวงศ์เสนี (ยศในขณะนั้น) ฝึกหัดอย่างดีที่สุด ครูทองเริ่ม มงคลนัญ ได้แสดงบทรบทุกในโอกาสที่รัฐบาล จัดแสดงเนื่องในมงคลวโรกาสทรงรับรองพระราชอาคันตุกะหลายครั้ง เมื่อรัฐบาลจัดตั้งโรงละคร แห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2508 กองหัตถศิลป์ ได้หล่อรูปการแสดงรวม 3 ชุด คือ พระ นารายณ์ปราบนบนทุก รำชัตชาติ และเจ้าเงาะกับรจนา ประดิษฐานไว้หน้าโถงโรงละคร แห่งชาติ ครูทองเริ่มได้เป็นต้นแบบตัวนบนทุก ให้ช่างกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากรปั้นรูป และ หล่อด้วยโลหะสำริด

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนบนทุก นั้น ได้ พบว่าการแสดงโขนชุด นารายณ์ปราบนบนทุก เป็นการแสดงที่มีมาตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยา เข้าใจ ว่าน่าจะเป็นระบำเบิกโรงละครไทย เมื่อมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้มีการรวบรวมขึ้นใหม่ให้ สมบูรณ์ และเรียบเรียงเป็นบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่ไม่ได้ปรากฏว่ามีการแสดงในสมัยนี้

ในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำเอาบทละครเรื่อง รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มาปรับเป็นบท กลอนขึ้นใหม่อีกครั้งและให้พวกละครหลวงเล่นเป็นระบำเบิกโรง การแสดงชุดนารายณ์ปราบ นบนทุก ที่แสดงในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ มิได้มีปรากฏว่าแสดงที่ใดและในแสดงในโอกาสใด แต่ได้ ปรากฏชื่อผู้แสดง คือ คุณเล็ก รับบทเป็นนบนทุก และได้เป็นครูละครหลวงในรัชกาลที่ 5 ต่อมา ได้เป็นท้าวโสภานีเวศน์

ในรัชกาลที่ 6 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังคงมีการแสดง ชุดนารายณ์ ปราบนบนทุก อยู่ แต่ไม่ได้ใช้ชื่อชุดว่า นารายณ์ปราบนบนทุก แต่ยังคงมีเนื้อเรื่องเหมือนเดิม โดย ได้ทรงพระราชทานนามใหม่ 3 ชื่อ คือ อัปสราวตาร อัจฉราวตาร และสุดาวตาร ซึ่งได้เพิ่มตัว ละครขึ้นมาจากเดิมอีก 4 ตัว เพื่อคอยรับใช้พระอิศวร คือ จิตุบท, จิตุบาท, จิตุราช, จิตุเสน และจัดแสดงในงานบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตวารอัฐิเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม (สมเด็จพระปิยมารดาตี ศรีพัชรินทรมาตา) โดยมีอาจารย์กุหลาบ โกสุม รับบทเป็นตัวนบนทุก ซึ่งต่อมาได้เป็นพระราช วัรินทร์

ใน พ.ศ. 2469 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำเอาเนื้อเรื่องนารายณ์ปราบหนทกความของรัชกาลที่ 4 มาทรงนิพนธ์ปรับปรุงแทรกบทเจรจาเพิ่มและโปรดให้คุณหญิงเทศ นัฏกานุกฤษ์ รับบทหนทก

ต่อจากนั้นกรมศิลปากรก็ได้นำเอาการแสดงชุดนารายณ์ปราบหนทกมาแสดง โดยมีครูทองเริม มงคลนัฏ เป็นผู้แสดงและถ่ายทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า นนทก เป็นตัวละครที่อยู่ในเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นอสูรชั้นพรหมหรืออสูรเทพบุตร มีหน้าที่คอยล้างเท้าให้กับเทวดานางฟ้าเมื่อครั้งจะขึ้นเฝ้าพระอิศวร และในที่สุดก็ถูกพระนารายณ์สังหารณ์ เนื่องจากใช้นิ้วเพชรที่พระอิศวรประทานให้ชี้ใส่เทวดานางฟ้าที่ก่ลั่นแกล้งทำร้ายตนล้มตายเป็นจำนวนมาก หลังจากที่นนทกถูกสังหารแล้วนั้นก็ไปเกิดเป็นทศกัณฐ์

การคัดเลือกผู้แสดง ผู้ที่จะรับบทตัวนนทกนั้นต้องมีรูปร่างตามลักษณะที่เหมาะสมเป็นตัวยักษ์ ควรมีรูปร่างที่ไม่สูงใหญ่นัก แขนขยาวสมส่วน ลำคอยาว มีร่างกายแข็งแรง ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการรำใช้บทของตัวยักษ์ในลักษณะต่าง ๆ มาเป็นอย่างดี ต้องมีความเข้าใจและแม่นยำในจังหวะของเพลงและสามารถร้องเพลงได้ จึงจะให้สามารถถ่ายทอดทำรำออกมาได้อย่างสวยงาม

การฝึกหัดผู้แสดงตัวนนทก ตัวนนทกเป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องตลอดทั้งเรื่องซึ่งมีกระบวนการทำรำที่มีหลากหลายอารมณ์ ดังนั้นนอกจากที่ผู้แสดงจะต้องฝึกการรำขั้นพื้นฐานของตัวยักษ์แล้วผู้แสดงยังต้องศึกษาถึงลักษณะของตัวละครในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งการฝึกทำรำในลักษณะนั่งรำ การรำคู่ การใช้อารมณ์ และกิริยาท่าทางต่าง ๆ ของตัวยักษ์

เครื่องแต่งกายของตัวนนทก ได้มีการกำหนดไว้ในเนื้อเรื่องและบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์อย่างละเอียดถึงลักษณะของตัวนนทกไว้ว่า เป็นยักษ์ที่นับอยู่ในอสูรเทพบุตร หน้าสีเขียว ไม่สวมมงกุฎ ตาจะระเข้ ปากแสดะ เขี้ยวทู่ ปัจจุบันผู้ที่รับบทตัวนนทกไม่นิยมสวมศีรษะไซนเหมือนแต่ครั้งโบราณ แต่จะสวมกระบังหน้า ศีรษะล้าน แล้วแต่งหน้าแทน การแต่งกายแบบยีนเครื่องสีเขียว

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการแสดงไซน ชุด นารายณ์ปราบหนทกนั้น จะมีด้วยกัน 3 ชิ้น คือ เตียง เพื่อใช้สมมติเป็นแท่นหินและวิมานของพระอิศวร อ่างล้างเท้า ใช้ในฉากที่นนทกต้องล้างเท้าให้เทวดานางฟ้า และนิ้วเพชร เอาไว้สวมนิ้วชี้มือขวา ใช้ในตอนที่นนทกไปขอพรให้มีนิ้วเพชรไว้ป้องกันตัวและชี้ใส่เทวดานางฟ้า

เพลงที่ใช้ในการประกอบการแสดงไซนชุดนี้ มีอยู่ 2 ประเภท คือ เพลงที่เป็นบทร้องบรรยายอารมณ์และกิริยาต่าง ๆ ของตัวละคร คือ เพลงกระบอกทอง เพลงรำ เพลงตะนาว

แปลง เพลงแขกลพบุรี เพลงชมโฉม เพลงไอ้โลม เพลงฉิ่ง เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เพลงชมตลาด เพลงบรเทศ และเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เพลงเร็ว เพลงเสมอมาร เพลงรัว เพลงกราวโน เพลงเชิด เพลงคูกพาทย์

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง คือ วงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ หรือ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ โอกาสในการแสดง แต่เดิมจะแสดงถวายให้พระมหากษัตริย์ทรงทอดพระเนตร และแสดงในพระราชพิธีที่สำคัญ เมื่อถึงรัชกาลที่ 4 จึงอนุญาตให้มีการแสดงทั่วไป

บทโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก นั้นมีมากมายหลายสำนวน อาทิ บทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช บทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทเบิกโรงพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และบทการแสดงโขนของกรมศิลปากร โดยแต่ละสำนวนมีเนื้อเรื่องที่เหมือนกัน แต่อาจมีวิธีการดำเนินเรื่องที่แตกต่างกันไปตามแต่ยุคสมัย

บทละครชุดนารายณ์ปราบนนทุก จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เนื้อเรื่องในบทพระราชนิพนธ์นี้ กล่าวถึงนนทุกทำหน้าที่ล้างเท้าให้แก่เทพยดาตามบัญชาของพระอิศวร และก็ถูกเทพยดากลับแก้งด้วยการเขกศีรษะบ้าง ถอนเส้นผมบ้าง จนศีรษะโล้น จึงได้ขึ้นไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อทูลขอนิ้วเพชรไว้ป้องกันกาย พระอิศวรก็ทรงประทานให้เพราะเห็นว่าทำความดีความชอบมานาน จากนั้นนนทุกก็กลับไปทำหน้าที่ตามเดิมและก็ถูกกลับแก้งอีก คราวนี้จึงใช้นิ้วเพชรที่ได้ประทานมาชี้ใส่เทพยดาล้มตายเป็นจำนวนมาก เมื่อพระนารายณ์ทราบเรื่องก็ขึ้นเฝ้าพระอิศวร พระอิศวรบัญชาให้พระนารายณ์ไปปราบ พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นนางเทพอัปสรไปล่อลวงให้นนทุกหลงรักและร่ำตามจนใช้นิ้วเพชรชี้ตนเอง เมื่อนนทุกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนนทุกที่มีเพียงนิ้วเพชร พระนารายณ์ได้ยินดั่งนั้นจึงสาปให้นนทุกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัดพระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสั่งหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนนทุกและกลับเกษียรสมุทร

บทละครตอนพระนารายณ์ปราบนนทุก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นบทละครที่ทรงแต่งขึ้นใหม่ แต่ยังคงนำเอาเค้าโครงเรื่องนารายณ์ปราบนนทุกจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมาเป็นต้นแบบ แต่บทละครและวิธีการดำเนินเรื่องนั้นได้ทรงเปลี่ยนแปลงใหม่เป็นบทร้อยกรองให้แตกต่างกันไป

จากเดิม ยกเว้นเสียแต่บทนางนารายณ์ที่ยังคงใช้บทเดิม แต่ก็มีกาแก้ไขเล็กน้อย เพื่อเอาไว้ให้พวกละครในเล่นกัน เนื้อเรื่องในการแสดง โดยเริ่มต้นเรื่องที่พระนารายณ์ทราบเรื่องเข้าเฝ้าพระอิศวรและได้รับราชโองการให้ไปปราบนทกที่มีจิตใจกำเริบเพราะมีนิวเพชร พระนารายณ์จึงได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสร ไปล่อลวงนทกให้หลงใหลด้วยการรำตามจนนทกใช้นิวเพชรซึ่งตนเอง เมื่อนทกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนทกที่มีเพียงนิวเพชร พระนารายณ์ได้ยินดั่งนั้นจึงสาปให้นทกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนทกและกลับไปเฝ้าพระอิศวร

บทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนทก นำมาจากหนังสือรำไทยและเบิกโรงหมรสของพินดา สิทธิวรรณ เข้าใจว่าเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เหตุที่เข้าใจว่าเป็นบทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้น ก็เพราะสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงปรับปรุงมาจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 แต่ได้ทรงมีการแทรกบทเจรจาเพิ่มเอาไว้ เมื่อ พ.ศ. 2469 และก่อนหน้าบทเบิกโรง ชุด นารายณ์ปราบนทก จำนวนนี้ ก็ไม่ได้ปรากฏบทจำนวนอื่น ๆ แต่อย่างใด เนื้อเรื่องในการแสดง เริ่มต้นเรื่องได้มีการให้เทวดานางฟ้าออกมาจับระบำ และกลั่นแกล้งนทกในขณะที่ล้างเท้า นทกจึงใช้นิวเพชรที่ได้พรจากพระอิศวรซึ่งใส่เทวดานางฟ้าล้มตายจนพระนารายณ์ได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสร ไปล่อลวงนทกให้หลงใหลด้วยการรำตามและให้นทกใช้นิวเพชรซึ่งตนเอง เมื่อนทกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนทกที่มีเพียงนิวเพชร พระนารายณ์ได้ยินดั่งนั้นจึงสาปให้นทกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนทกและกลับไปเฝ้าพระอิศวร

บทโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชุด นารายณ์ปราบนทกจำนวนกรมศิลปากร เป็นบทการแสดงที่นำเอาโครงเรื่องมาจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่วิธีและลักษณะการดำเนินเรื่องในการแสดงรวมถึงบทที่ใช้ในการแสดงนั้น เป็นการนำเอารูปแบบมาจากพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โดยได้มีการปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย เนื้อเรื่องในการแสดง เริ่มต้นเรื่องด้วยเทวดานางฟ้าออกมาจับระบำ และกลั่นแกล้งนทกในขณะที่ล้างเท้าด้วยการเขกศีรษะบ้าง ถอนเส้นผม

บ้าง นนทุกโกรธจึงขึ้นไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อขอนิ้วเพชร นนทุกกลับมาอยู่ที่เดิมและถูกเทวดา นางฟ้าแก่งอีกจึงใช้นิ้วเพชรที่ได้พรจากพระอิศวรชี้ใส่เทวดานางฟ้าล้มตาย พระนารายณ์ทราบ เรื่องได้แปลงกายเป็นนางเทพอัปสร ไปล่อลวงนนทุกให้หลงใหลด้วยการรำตามและให้นนทุกใช้นิ้วเพชรชี้ตนเอง เมื่อนนทุกหลงกลและเห็นนางเทพอัปสรกลายเป็นองค์นารายณ์จึงต่อว่า ว่าไยไม่มาสู้กันต่อหน้าทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวงปราบหรือว่าองค์นารายณ์กลัวนนทุกที่มีเพียงนิ้วเพชร พระนารายณ์ได้ยินดั่งนั้นจึงสาปให้นนทุกไปเกิดชาติใหม่มีสิบพักตร์ยี่สิบกรมีฤทธิ์สารพัด พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองกรและตามสังหาร หลังสิ้นคำสาปพระนารายณ์ก็สังหารนนทุก

สถานที่ในการแสดงโขนชุดนารายณ์ปราบนนทุกนี้ มีปรากฏตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เดิมจะเล่นแต่ในเขตพระราชฐานชั้นในหรือพระราชอุทยาน ซึ่งจะมีแต่พระเจ้าแผ่นดินที่จะได้ทอดพระเนตร ต่อมาได้มีการแสดงนอกพระราชฐาน จึงได้มีการสร้างเวที และโรงละครขึ้นเพื่อใช้ในการแสดง

ฉากประกอบการแสดง แต่เดิมนั้นการแสดงโขนชุดนารายณ์ปราบนนทุก คงไม่มีฉากประกอบการแสดงด้วยเหตุเพราะเล่นในพระราชฐานเพื่อให้พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตร ต่อเมื่อทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มีการแสดงทั่วไป จึงทำให้การสร้างฉากประกอบการแสดงเริ่มมีขึ้นพร้อมกับการสร้างโรงละครเพื่อจัดการแสดงของขุนนาง เจ้าอาจารย์ฝ่ายต่าง ๆ ในยุคสมัย ต่อ ๆ มา

การศึกษากระบวนการทำรำของตัวนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก กรณ์ศึกษาท่ารำครูทองเริ่ม มงคลนัญ ผู้วิจัยได้ศึกษาและฝึกหัดกระบวนการทำรำจากครู อาจารย์ ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจากครูทองเริ่ม มงคลนัญ ผู้ซึ่งเป็นต้นแบบของตัวนนทุกในกรมศิลปากร จำนวน 4 ท่าน คือ

1. อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

2. อาจารย์ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์

3. อาจารย์ดำรงศักดิ์ นาฏประเสริฐ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์

อ่างทอง

4. อาจารย์เจต ศรีอ้ออ่วม นาฏศิลป์ชำนาญงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษากระบวนการทำรำในบทของนางนารายณ์ จากอาจารย์เสมอแขมุลพันธ์ ในกระบวนการทำรำเกี่ยวนางนารายณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของท่ารำที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำรำของตัวนนทุก

จากการศึกษากระบวนการทำรำตัวนนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก มีกระบวนการที่จัดได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของตัวนนทุกอยู่ 3 ท่า คือ ท่ามองเงาในน้ำ ท่าเดินชุนิ้ว และท่ารำเพลงคุกพาทย์ชุนิ้ว ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ท่า ที่กล่าวมาจะมีการแสดงอารมณ์ที่แตกต่างกัน โดยจะอยู่ในแต่ละช่วงของการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก ซึ่งการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก สามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงตามเนื้อเรื่อง คือ 1. ช่วงนนทุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า 2. ช่วงนนทุกขอนิ้วเพชร 3. ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า 4. ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์ และถูกสาป

1. ช่วงนนทุกล้างเท้าเทวดานางฟ้า ประกอบด้วยกระบวนการทำรำทั้งหมด 6 เพลง คือ

- กระบวนท่ารำเพลงเร็ว เป็นกระบวนท่ารำตีบทเมื่อนนทุกพบกับเทวดานางฟ้าที่จะมาเข้าเฝ้าพระอิศวรและตนจะต้องล้างเท้าให้

การดำเนินเรื่อง เป็นการบรรยายถึงการมาของเทวดานางฟ้า โดยนนทุกจะนั่งอยู่บนเตียงแล้วเทวดานางฟ้ารำออกมา

- กระบวนท่ารำเพลงทำร้ายร่วปลูกต้นไม้ เป็นกระบวนท่าในช่วงที่นนทุกก้มลงมองดูศีรษะตนเองในอ่างน้ำ หลังจากถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง แล้วเกิดความตกใจที่เห็นศีรษะล้านไม่มีผม

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่เทวดานางฟ้าออกไปแล้ว นนทุกก็จะเอาขันน้ำไปวางที่อ่างแล้วก้มลงดูเงาตนเองในอ่างน้ำ

- กระบวนท่ารำเพลงกระบอกทอง เพลงสำหรับตัวเทวดานางฟ้า เมื่อมาพบกับนนทุกและเข้ากลั่นแกล้ง นนทุกก็ต้องแสดงให้รับกับบทร้องนี้ด้วย

กระบวนท่าของนนทุกนั้นเป็นการทำท่าทางรับบทร้องของเทวดานางฟ้า ไม่มีกระบวนท่ารำแต่ท่าทางที่แสดงออกมา ก็ต้องทำให้ดูน่าสงสารเพราะถูกกลั่นแกล้ง การดำเนินเรื่อง หลังจากที่เทวดานางฟ้าออกมาก็เข้ารุ่มล้อมนนทุกที่นั่งอยู่บนเตียง ด้วยการจับตัวนนทุกลากไปทางซ้ายและทางขวาจากนั้นก็เหวี่ยงให้ล้มลง แล้วก็เข้ารุ่มเชกศีรษะและถอนเส้นผม

- กระบวนท่ารำเพลงเร็ว ซึ่งกระบวนท่าในการล้างเท้านี้ นนทุกจะต้องแสดงท่าทางในการล้างเท้าให้แก่เทวดานางฟ้า และยังต้องแสดงท่าทางความเจ็บปวดเมื่อถูกเทวดานางฟ้าแก้ง

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่เทวดานางฟ้าเหวี่ยงนนทุกให้ล้มลงแล้วนั้นก็พลัดกันเข้าไปหนนทุกล้างเท้า โดยเทวดาจะเข้าไปหนนทุกล้างเท้าก่อนพอนนทุกล้มลงล้างเท้า เทวดาก็จะจับศีรษะแล้วเขกศีรษะนนทุกแล้วก็ออกไป จากนั้นนางฟ้าก็เข้าไปหนนทุกล้างเท้าแต่พอนนทุกล้มลงล้างเท้าให้ นางฟ้าก็เขกศีรษะของนนทุกอีกแล้วก็ออกไป ต่อมาเทวดาและนางฟ้าเข้าไปหนนทุกล้างเท้าอีก พอนนทุกเงยหน้ามอง เทวดานางฟ้าก็จิกผมแล้วถอนเส้นผมแล้วก็ออกไป

- กระบวนท่ารำเพลงร้าย เป็นเพลงที่ใช้พรรณนาเรื่องราวด้วยความรวดเร็ว โดยจะพรรณนาถึงความทุกข์จากการที่นนทุกถูกกลั่นแกล้งเรื่อยมา

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่เทวดานางฟ้าออกไปแล้ว นนทุกก็จะนั่งรำพึงถึงการถูกกลั่นแกล้งตลอดมา

- กระบวนท่ารำเพลงตะนาวแปลง เป็นเพลงที่มีจังหวะช้าและมีอารมณ์เพลงที่เศร้า ในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก ได้ใช้บรรยายถึงลักษณะศีรษะของนนทุกที่ถูกเทวดานางฟ้าเขกศีรษะและถอนเส้นผม นนทุกมีความคับแค้นจึงได้ไปเฝ้าพระอิศวร

การดำเนินเรื่อง จะเป็นการรำในลักษณะของการนั่งบนเตียงแล้วตั้งขาสองข้างกับพื้น โดยท่ารำจะเป็นการบรรยายถึงร่างกายที่ถูกกลั่นแกล้งจนได้รับบาดเจ็บ

2. ช่วงนนทุกขอนิ้วเพชร

- กระบวนท่ารำเพลงเสมอมาร เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาการเดินทางของตัวยักษ์ในระยะใกล้ สำหรับการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก ใช้ในตอนที่นนทุกเดินทางไปขึ้นเฝ้าพระอิศวร หลังจากถูกเทวดานางฟ้ากลั่นแกล้ง

การดำเนินเรื่อง นนทุกจะรำเพลงเสมอมารอยู่ตรงกลางเวที โดยการหันหน้าเสี้ยวทางซ้าย หน้าเสี้ยวทางขวา และหันด้านหน้า โดยจะใช้ทั้งหมด 3 ทิศทาง แล้วจากนั้นก็ค่อย ๆ หันหลังให้คนดูแล้วเซเข้าเวที

- กระบวนท่ารำเพลงแขกลพบุรี เป็นเพลงหนึ่งที่ยินนำมาประกอบการแสดง เพราะทำนองและลีลาของเพลงนั้น จะให้อารมณ์เศร้า สำหรับการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก เพลงแขกลพบุรีจะใช้ในตอนที่นนทุกขึ้นเฝ้าพระอิศวรและได้บรรยายถึงความทุกข์ที่ได้ถูกกลั่นแกล้งจากเทวดานางฟ้าให้พระอิศวรฟัง จากนั้นจึงทูลขอนิ้วเพชรเพื่อไว้ป้องกันกาย

การดำเนินเรื่อง พระอิศวรจะนั่งอยู่บนเตียงกลางเวที นนทุกเดินออกมาตีบท
ด้านหน้าแล้วจึงเขาไปทูลฟ้องเรื่องราวที่ถูกทำร้ายกับพระอิศวร พร้อมทั้งทูลขอนิ้วเพชรไว้ป้องกัน
กาย

- กระบวนทำรำเพลงร้ว เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่จังหวัดกระบี่ ใช้ประกอบการ
แสดงในช่วงที่มีความตื่นเต้น และอารมณ์ตกใจของตัวละครในระยะเวลานั้น ๆ โดยการแสดงโขน
ชุด นารายณ์ปราบนนทุก ใช้ตอนที่พระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้แก่นนทุก

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่นนทุกทูลฟ้องเรื่องทั้งหมดแล้ว พระอิศวรจึงได้
ประทานนิ้วเพชรให้นนทุกในเพลงตระบองกัน และในเพลงร้วพระอิศวรก็จะชี้ตรีลงไปที่นิ้วของ
นนทุก นนทุกก็ก้มลงมองตามตรีของพระอิศวรมาที่นิ้วตนเอง เมื่อเห็นนิ้วเป็นเพชรก็ตกใจยกขึ้น
มาดูแล้วรีบถวายเป็นมงคลออกไป

- กระบวนทำรำเพลงกราวโน เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่มีท่วงทำนองกระบี่ จัดอยู่
ในประเภทกราว ใช้ประกอบกิริยาต่าง ๆ ของฝ่ายยักษ์ เช่น แสดงความองอาจสง่างาม อึกheim
และดีใจ โดยในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนทุก เพลงกราวโนใช้เพื่อแสดงความดีใจ
ของนนทุก เมื่อพระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่พระอิศวรประทานนิ้วเพชรให้นนทุกแล้วนั้น นนทุกก็
ถวายเป็นมงคลแล้วออกมาด้านหน้าเวทีเพื่อแสดงความดีใจในเพลงกราวโน ด้วยการเดินสายหน้าไป
มาพร้อมกับชูนิ้วสะบัดไปมาให้เข้ากับจังหวะของหน้าทับตะโพนที่ดีเป็นจังหวะ “ปะ เท่ง ปะ”
จากนั้นก็เข้าเวที

3. ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า

- กระบวนทำรำเพลงเร็ว ในการล้างเท้าให้เทวดาในช่วงนี้ นนทุกจะไม่ยอมล้าง
เท้าให้แก่เทวดานางฟ้าเหมือนแต่ก่อน ด้วยเหตุที่มีนิ้วเพชรจึงทำให้มีจิตใจกำเริบละเลยหน้าที่ของ
ตน

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่นนทุกได้นิ้วเพชรจากพระอิศวรแล้วนั้น ก็จะกลับมา
ยังที่ที่ตนเคยทำหน้าที่ล้างเท้าเพื่อรอเทวดานางฟ้า เมื่อนนทุกมาถึงก็นั่งเตียงจากนั้นเทวดา
นางฟ้าก็รำออกมาและเข้าไปให้นนทุกล้างเท้า แต่นนทุกไม่ยอมล้างเทวดานางฟ้าจึงพากันเข้ารุม
และลากนนทุกไปทางซ้ายและขวา จากนั้นก็ผลักให้ล้มลงทางด้านหน้าฝั่งซ้ายของเวที

- กระบวนทำรำเพลงคูกุพาทย์ เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง มีจังหวะที่ช้าและเร็ว
สลับกันไปตามทำนองเพลง ใช้ประกอบกิริยาอาการแสดงฤทธิ์ เกี่ยวกรวด และการเกิดโทษ ทำ

ให้ดูน่าเกรงขาม ในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก เพลงคูกพาทยใช้เมื่อครั้งนนทุกขึ้นนิ้วเพชรใส่เทวดาและนางฟ้าที่มากลั่นแก้งตน

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่นนทุกถูกเหวี่ยงล้มลงแล้วนั้น นนทุกก็โกรธและแสดงความโกรธในเพลงคูกพาทย ด้วยการขึ้นนิ้วเพชรใส่เทวดาที่ตาและขา จากนั้นก็ขึ้นนิ้วเพชรใส่นางฟ้าที่แขนและขา เมื่อหันกลับมาเจอเทวดานางฟ้าอีกหนึ่งคู่ก็เข้าไปใส่เทวดาออกไป และเข้าจับนางฟ้าแต่นางฟ้าหนีไปได้ นนทุกจึงหายเข้าเวท

4. ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป

- กระบวนทำรำเพลงชมโฉม จะมีท่วงทำนองที่ช้า ใช้บรรยายความงามของตัวละคร ในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก ได้นำเพลงนี้มาบรรยายถึงความงามของนางนารายณ์เมื่อคราวที่นนทุกได้พบ ว่ามีความสวยงามยิ่งนัก

การดำเนินเรื่อง นางนารายณ์ร้องอยู่ในเพลงเร็วจนทำยเพลงลา นนทุกออกมาพบนางนารายณ์และเกิดความหลงรักจึงเข้าเกี่ยวข้อง

- กระบวนทำรำเพลงโถโลมเพลงฉิ่ง มีทำนองที่ช้าและไพเราะโดยทั่วไปใช้ในบทที่แสดงความรัก ความพึงพอใจ และความสุขใจของตัวละคร สำหรับการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก ใช้เมื่อตอนที่นนทุกพบนางนารายณ์และได้เข้าเกี่ยวพาราสี บรรยายถึงความรักเมื่อได้พบและอยากได้เป็นคู่ครอง

การดำเนินเรื่อง ในเพลงนี้ นนทุกจะเข้าเกี่ยวพาราสีและโลมนางนารายณ์ เพื่อแสดงความรัก โดยจะเข้าเกี่ยวตัวนางทั้งทางซ้ายและขวา

- กระบวนทำรำเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เป็นเพลงที่มีทำนองที่ไพเราะ สำหรับการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทุก ใช้ในช่วงที่นางนารายณ์ชักชวนให้นนทุกรำตาม ถ้าอยากได้นางเป็นภรรยา ในเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้านี้ จะเป็นบทร้องของตัวนางนารายณ์ โดยนนทุกจะแสดงท่าทางเพื่อรับกับบทร้องเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีบทที่นนทุกจะต้องแสดงกระบวนทำรำ

การดำเนินเรื่อง เป็นการรำรับบทกับตัวนางโดยนนทุกจะแสดงกิริยาท่าทางแทนการรำประกอบกับบทร้องเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า

- กระบวนทำรำเพลงร้าย เป็นเพลงที่ใช้พรรณนาเรื่องราวด้วยความรวดเร็ว ใช้เมื่อนนทุกบอกให้นางนารายณ์รำนำแล้วตนเองจะรำตามเพื่อต้องการที่จะได้นางนารายณ์เป็นภรรยา

การดำเนินเรื่อง เป็นการรำรับกับบทของตัวนางเพื่อให้อวดว่าตนเองเก่งสามารถทำได้ทุกอย่าง

- กระทบท่ารำเพลงชมตลาด เป็นเพลงที่มีทำนองช้า จัดอยู่ในประเภทเพลงฉิ่ง ตัด ในการแสดงนั้นแต่โบราณจะใช้ชมการแต่งตัวของตัวละคร ต่อมาได้นำมาร้องประกอบการรำแม่บท จนบางทีก็เรียกว่า “เพลงแม่บท” ซึ่งในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก เพลงชมตลาดหรือเพลงแม่บทนี้ ใช้เมื่อครั้งที่นางนารายณ์หลอกให้นนทกรำตามและหลงเชื่อ จนใช้นิ้วเพชรชี้ขาดตนเอง

การดำเนินเรื่อง กระทบท่าของนนททุกเป็นการรำตามตัวนางเพื่อต้องการที่จะได้นางนารายณ์มาเป็นภรรยา ซึ่งกระทบท่ารำมีลักษณะเหมือนกับคนที่รำไม่เป็นแต่มีความพยายามที่จะรำให้ได้ บางท่ารำจึงจะเป็นท่าที่ตรงกันข้ามกับตัวนาง

- กระทบท่ารำเพลงร้าย เป็นเพลงที่ใช้พรรณนาเรื่องราวด้วยความรวดเร็ว ในช่วงนี้นนททุกหลงกลนางนารายณ์และรำตามโดยไม่รู้ตัว

การดำเนินเรื่อง นนททุกจะรำตามตัวนางทุกกระทบท่าทั้งวังเป็นวงกลม ทั้งหันหน้าและหันหลัง พอถึงกระทบท่าที่ใช้นิ้วเพชรใส่ขา นนททุกก็ทำตามและใช้นิ้วเพชรใส่ขาดตนเองจนล้มลง นางนารายณ์เห็นดังนั้นจึงกลับร่างเป็นพระนารายณ์เหยียบนนททุกไว้

- กระทบท่ารำตามบทพากย์ – เจรจา เป็นการโต้ตอบกันระหว่างนนททุกกับพระนารายณ์ หลังจากที่นนททุกใช้นิ้วเพชรใส่ขาดตนเอง เพราะต้องกลของพระนารายณ์ที่แปลงเป็นสตรี มาลวงให้นนททุกหลงใหล ซึ่งในบทพากย์ – เจรจา ช่วงนี้นนททุกต้องการต่อว่าพระนารายณ์ ว่าทำไมไม่มาสู้กันให้รู้ฤทธิ์ ทำไมต้องแปลงเป็นสตรีมาลวง พระนารายณ์จึงสาปให้ไปเกิดชาติต่อไปแล้วพระองค์จะตามไปสังหารให้สิ้น

การดำเนินเรื่อง หลังจากที่นนททุกใช้นิ้วเพชรใส่ขาดตนเองจนขาหักแล้วนั้น นางนารายณ์จึงกลายร่างกลับเป็นพระนารายณ์ เมื่อนนททุกเห็นว่าเป็นพระนารายณ์แปลงกายมาหลอก จึงต่อว่าพระนารายณ์ พระนารายณ์จึงสาปให้ไปเกิดชาติหน้า พระองค์จะตามไปสังหารให้สิ้น กระทบท่ารำนนททุกนั้นจะนั่งพับเพียบชันเข้าหาขาขึ้นมาแล้วรำประกอบบทพากย์ – เจรจาโต้ตอบกับพระนารายณ์

- กระทบท่ารำเพลงบรเทศ เป็นเพลงที่ใช้อวยพรและบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการแสดงการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก จะใช้ในช่วงที่พระนารายณ์จะสังหารนนททุก หลังจากที่สาปเสร็จแล้ว เพลงบรเทศนี้ เป็นบทร้องของตัวพระนารายณ์ ซึ่งนนททุกจะแสดงท่าทางเพื่อรับบทร้องเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีบทที่นนททุกจะต้องแสดงกระทบท่ารำ

การดำเนินเรื่อง ในเพลงนี้นนททุกจะรับบทพร้อมของพระนารายณ์ หลังจากที่ถูกลูกสาปแล้ว ซึ่งนนททุกจะแสดงลักษณะกิริยาท่าทางรับบท

- ภาระบวน์ทำรำเพลงรำ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่จังหวะกระชับ ใช้ประกอบการแสดงในช่วงที่มีความตื่นเต้น และอารมณ์ตักใจของตัวละครในระยะเวลาสั้น ๆ โดยการแสดงโขนชุด นารายณ์ปราบนนททุก ช่วงทำยนี้ใช้เมื่อพระนารายณ์สังหารนนททุก

การดำเนินเรื่อง เมื่อพระนารายณ์แวงตรีเข้าที่อกของนนททุก นนททุกก็จะพลิกตัวไปอีกฝั่ง หลังจากนั้นก็ค่อย ๆ ลูกขึ้นแล้วเซเข้าโรงไป พระนารายณ์ก็ตามเข้า

จากการแสดงที่มีทั้งหมด 4 ช่วงตามเนื้อเรื่อง ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นภาระบวน์ทำรำที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ถ้าผู้แสดงสามารถถ่ายทอดออกมาได้ครบทุกภาระบวน์ทำและทุกอารมณ์ ก็จะทำให้ทำรำของตัวนนททุกมีความสวยงามและน่าชมตามหลักของการแสดงนาฏยศิลป์

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอน ภาระบวน์ทำรำการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนททุก ในลักษณะของภาระบวน์ทำรำที่เต็มรูปแบบ
2. ควรส่งเสริมให้มีการจัดการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบนนททุก เพื่อส่งเสริมทักษะในการแสดง และเพื่ออนุรักษ์รูปแบบการแสดงสืบต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- จุลชาติ อรัณยະนาถ. ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์. สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2553.
- เจตน์ ศิริอำอ่วม. นาฏศิลป์นันทนาการงาน สำนักการสังคีต กรมศิลปากร. สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2553.
- เจตน์ ศิริอำอ่วม. บทบาทและลีลาของนันทก. ศิลปินนิพนธ์วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, 2524.
- ไชยอนันต์ สันติพงษ์. ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง. สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2552, 19 พฤษภาคม 2552, 12 กรกฎาคม 2552, 19 กันยายน 2552.
- ณรงค์ชัย ปิฎกวัชต์. สารานุกรมเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. ตำนานละครอิเหนา. พระนคร : ธนบุรี : ป พิศนาคะการพิมพ์, 2507.
- ดำรงศักดิ์ นาฎประเสริฐ. ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง. สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2552, 21 กุมภาพันธ์ 2553.
- ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์. โคตรวงศกัณฐ์. กรุงเทพฯ : พิมพ์แอนด์พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์, 2545.
- ธนิศ อยุธยา. ศิลปะละครรำ หรือ คู่มือนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2531.
- นงค์นุช ไพโรพินุลยกิจ. โขน พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เลิฟแอนด์ลิฟเพรส, 2542.
- นาถะประทีป. สมญาภิธานรามเกียรติ์. พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2515.
- นิยะดา สาริกฤติ. ความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยและละครภารต. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.
- ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ – พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- ประดิษฐ์ ศิลปสมบัติ. ครูชำนาญการวิทยาลัยนาฏศิลป์. สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2552, 1 กุมภาพันธ์ 2553
- ประพันธ์ สุคนธชาติ. นารายณ์สิบปาง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2531.
- ประพัฒน์พงศ์ ภูวน. การแสดงโขนชักรอกของคณะโขนหลวงราชพงศ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2551.
- ประเมษฐ์ บุณยะชัย. ข้าราชการบำนาญ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2552, 16 ธันวาคม 2552

- ประเสริฐ สันติพงษ์. กระบวนการทำรำของรวมสูรในการแสดงเบิกโรงละครใน. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- พินดา สิทธิวรรณ. รำไทยและเบิกโรงมหรสพ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2522.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. นักวิชาการสำนักการสังคีต ว.7 กรมศิลปากร. สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม
2552.
- พหลยุทธ กนิษฐบุตร. กระบวนการรำและกลวิธีการแสดงบทบาททัศนฐ์ในการแสดงโขน ตอน
นางลอย ของครูจตุพร รัตนวราหะ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย
ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- พุดิมาศ พุ่มพวง. วิเคราะห์บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- ราชมพ โพธิเวช. ศิลป์แห่งชาติ พ.ศ. 2547. สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2552.
- รจนา สุนทรานนท์. นามานุกรมนาฏศิลป์ : การศึกษาการสืบทอดนาฏศิลป์สู่กรมศิลปากร,
วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. นามานุกรมรามเกียรติ์ ประวัติความเป็นมา ตัวละคร สถานที่ พิธี อาวุธ ฯลฯ.
กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2546.
- ศิลปากร, กรม. หนังสือดนตรีมหกรรม. พระนคร : ม.ป.ท., 2508.
- ศิลปากร, กรม. หนังสือนิตยสารศิลปกร ปีที่ 28 เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร :, 2527.
- ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน ชุด ปราบกานาสูร. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์,
2494
- ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงเรื่องสุวรรณหงส์ ตอน กุมภกษัตริย์. พระนคร : โรงพิมพ์
ท่าพระจันทร์, 2502.
- ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงละครเรื่องอุณรุท. พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2491.
- ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน ชุด หนุมานอาสา. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2495.
- ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน ชุด มัยราพณ์สะกดทัพ. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์,
2503.
- ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน เรื่อง รามเกียรติ์. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2501.

ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน ชุด พระรามครองเมือง. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2501.

ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน ชุด พรหมาสตรี. พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2504.

ศิลปากร, กรม. บทละครชุดเบ็ดเตล็ดในเรื่องรามเกียรติ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2519.

ศิลปากร, กรม. บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา-โลกมหาราช เล่ม1. กรุงเทพมหานคร : ไสภณการพิมพ์, 2540.

ศิลปากร, กรม. สุจิตร์การแสดงโขน ชุด ต้นเรื่องรามเกียรติ์ จาก บทนิพนธ์ สามสมเด็จ. พระนคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2491.

ศิลปากร, กรม. สุจิตร์บทโขน ละคอน และลิเก. พระนคร : ศิวพร, 2504.

สมศักดิ์ ทัดดี. จารีตการฝึกหัดและการแสดงโขนของตัวทศกัณฐ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2540.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม. กรุงเทพฯ : พิมพ์เศศ, 2532

สุนันทา ศรีสืบวงศ์. รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนาหนทุก. ศิลปนิพนธ์วิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขา
นาฏศิลป์ (ละครนาง) ภาควิชานาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร, 2518.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

เสนอ นิลเดชและมนัส อารยพัฒน์. เอกลักษณ์ไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 เรื่อง หัวโขน ผู้ผลิตและกรรมวิธี
ในการผลิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2520.

เสาวณิต วิงวอน. อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สัมภาษณ์. 24 ตุลาคม 2552, 13 มกราคม 2553

อนุমানราชธน, พระยา. อธิบายนาฏศิลป์ไทย. ม.ป.ท., 2491.

ภาษาอังกฤษ

Dhanit Yupho. THE KHON and LAKON. Bangkok : The Department of Fine
Arts, 1963.

<http://th.wikipedia.org/wiki/พระราชวังสราญรมย์>

<http://th.wikipedia.org/wiki/วังวรดิศ>

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายทิวา พุทธสุวรรณ เกิดวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปบัณฑิต คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พ.ศ. 2549 เข้าศึกษาต่อหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2551

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย